

Свети Јован Лествичник ЛЕСТВИЦА

ЛЕСТВИЦА БОЖАНСТВЕНОГ УСХОЂЕЊА

Онима који желе да им имена буду уписана у књигу живота, ова књига са извесношћу показује најбољи пут ка циљу. Јер, уколико је проучимо, уверићемо се да са сигурношћу води оне који је следе, чувајући их од свих невоља које воде у пропаст. Она нам представља једну лествицу која полази од земаљског и достиже до небеског, откривајући Бога који седи на њеном врху. Њу је, чини ми се, видео и Јаков који је савладао и превазишао страсти, у тренутку починка на свом подвижничком одру. Започнимо, дакле, молим вас, и ми за усрђем и вером усхођење по овој мисленој и небеској лествици, чији почетак сачињава одрицање од земаљскога, а крај - сам Бог љубави.

Свети Јован Лествичник

САДРЖАЈ :

Предговор

Увод

Поука I

О одрицању и одвајању од сујетног живота

Поука II

О непристрашћу

Поука III

О туђиновању

Поука IV

О блаженој и незаборавној послушности

Поука V

О брижљивом и истинском покајању,
о животу светих осуђеника и о тамници

Поука VI

О сећању на смрт

Поука VII

О плачу који доноси радост

Поука VIII

О безгневљу и кротости

Поука IX

О злопамћењу

Поука X

О оговарању

Поука XI

О многоговорљивости и ћутању

Поука XII

О лажи

Поука XIII

О унији

Поука XIV

О стомаку, рђавом господару кога ипак сви воле

Поука XV

О нетљеној чедности и целомудрености,
које трулежни постижу трудом и знојем

Поука XVI

О среброљубљу и о нестицању

Поука XVII

О неосетљивости, тј. умртвљењу душе
и смрти ума пре смрти тела

Поука XVIII

О сну, о молитви и саборном богослужењу

Поука XIX

О телесном бдењу и о томе како га треба упражњавати

Поука XX

О детињастој страшљивости

Поука XXI

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

ПРЕДГОВОР

О животу светог Јована Лествичника, писца **Лествице**, не зна се много. Обично се узима да је рођен 525. године, вероватно у Цариграду, у побожној породици богатих и знаменитих цариградских племића, светих Ксенофонта и Марије. Према ономе што о њему пише монах Данило, свети Јован је дошао у Синајски манастир када је имао шеснаест година. Синајски манастир, од IX в. познат под именом свете Екатерине, саградио је византијски цар Јустинијан 527. године у северном подножју једног од главних синајских врхова, Џебел Мусе, на Синајском полуострву. Манастир је убрзо постао средиште духовног живота и стециште монаха из Египта и Палестине, па чак и из других, даљих земаља. Ту долази и свети Јован, и живи под руководством светог старца Мартирија све до старчеве смрти, пуних деветнаест година. Тада се повлачи у једну пећину у синајским врлетима, на месту званом Тола, где живи пуних четрдесет година у веома строгом подвигу, и то прво потпуно сам, а потом са учеником Мојсијем. Његови подвизи и светост почињу да привлаче људе, монахе, који долазе ради савета, утехе, исцељења. Изгледа да се после четрдесет година проведених у Толи вратио у манастир да настави са општежитељним подвигом, можда и на тражење браће. Тек, сигурно је да га братство Синајског манастира бира за игумана. Тај избор се догодио вероватно почетком 600. године, јер је с јесени те године сачувано једно писмо светог Григорија Великог, папе римског упућено светом Јовану као игуману синајском. Колико је свети Јован после тога провео на положају игумана није могуће утврдити, али се зна да га је за живота напустио, уступивши га рођеном брату, Георгију, и повукао се у своју испосницу у Толи, где је вероватно и умро. Ако је тачно предање да је умро у осамдесет трећој години старости, онда би година његове смрти могла бити 608.

Свети Јован је био веома образован човек. То се види из његовог дела **Лествице**, у коме се може установити широко познавање не само светоотачке литературе и Светог Писма, него и класичне философије, па чак и извесних лаичких наука, као нпр. медицине или војне вештине. Тиме се потврђују речи његовог биографа да је био човек "са општим образовањем". Под општим (енциклопедијским) образовањем у то доба се подразумевало темељно познавање граматике, поетике, реторике, философије, математике и других дисциплина. Његово име било је познато широм културног света већ за време његовог живота, што недвосмислено доказује његова лична веза и преписка са римским папом, светим Григоријем Великим, као и многобројне везе са разним подвижницима и светитељима Блиског Истока. На основу података у самој **Лествици**, може се закључити да је он и путовао, и обилазио чувене центре, посебно у Египту, као што су Каноп, Филаки (Тамница) код Александрије и други. Колико је био цењен као духовник и посвећеник у божанске тајне, најбоље сведочи писмо светог Јована, игумана једнога другог синајског манастира, Раиту, удаљеног од манастира свете Екатерине око 30 км. Јован Раитски моли да му игуман синајски напише и пошаље једну књигу посвећену монашком животу, монашкој философији. Тако и настаје **Лествица**, или **Рајска Лествица**, главно дело светог Јована, по коме он и носи назив

Лествичник. То је спис састављен из тридесет поука: као што је потребно да човек проживи тридесет година од свог рођења да би постао зрео - по мерилима онога доба - тако је и монаху потребно да прође тридесет ступњева у своме подвигу, да би достигао духовно савршенство. Идеја **Лествице**, тј. ступњевитог узрастања у духовном савршенству, узета је из познатог сна старозаветног праоца Јакова (Пост.28,12-13). Символички, Јаковљева лествица, која стоји на земљи а врхом дотиче небо, по којој се анђели Божији пењу и силазе, и на чијем се врху налази сам Господ - треба да означи човеков пут ка висинама божанског савршенства, везу између земље и неба, пут на коме човека прате анђели Божији и који има сасвим одређен циљ: самога Господа Бога. Монашки подвиг треба да буде пут којим се душа поступно ослобађа од земаљског и уздиже ка небеском. Отуда симболички назив **Лествица**.

Уз **Лествицу**, преподобни Јован Лествичник је, посебно за раитског игумана, написао спис под називом **Поука пастиру**, у коме се дају практични савети манастирском старешини (настојатељу) у погледу духовног руковођења братством. Осим тога, сматра се да је свети Јован написао и коментаре Јеванђеља по Матеју и Луки, као и извештај број писама монасима. Међутим, ти коментари и писма су изгубљени. Изгубљено је и његово писмо светом Григорију Великом.

Лествицу, као и **Поуку пастиру**, уз преписку светог Јована са Јованом Раитским, и остале биографске списе о Лествичнику, превео сам са грчког оригинала објављеног у Мињовој Патрологији (PG. 88, 583-1248), поредећи уз то и најновије издање у *Sogona Patrium Salesiana, Ser. Gr., VII/IX, 1941*, као и грчко издање Софронија Еримита, Константинопољ, 1883. Приликом превођења сам имао у виду и извесне постојеће преводе, као: латински, руски, италијански. Да би се омогућило лакше сналажење, проверавање или цитирање према оригиналу, црним цифрама у загради обележио сам бројеве колумни у издању Миња.

Димитрије Богдановић
Београд, 1961.

УВОД

(596) Кратко житије аве Јована, званог Схоластик, игумана свете Синајске горе и правог светитеља, које је саставио Данило, монах раитски, частан и врлински човек

Нисам у стању да сасвим тачно кажем где се родио и у коме се чувеном граду васпитао овај велики човек пре него што се одао монашком подвигу. Међутим, сасвим поуздано знам у коме се граду дивни отац сада налази и где се божанском храном части. Јер, и он сада пребива у граду о коме на једном месту говори милозвучни Павле, ускликнувши: *Наше је живљење на небесима* (Фил.3,20), те у невештаственом осећају храни свој дух оним чега никада није доста, ужива у призору бесмртне духовне лепоте и духом се радује духовном. Он прими награду достојну свога зноја и почаст за неуморни труд, добивши вечно наслеђе и придруживши се за свагда онима *чија нога стоји на (597) правом путу*(Пс.25, 12), постајући једно са њима.

На који начин је овај човек од крви и меса достигао бестелесна бића, изложићу што је могуће јасније.

У својој шеснаестој години (по духовном узрасту, међутим, хиљаду година стар), блажени предаде себе Великом Свештенику као чисту и добровољну жртву. Телом се попе на Синајску а душом на небеску гору, у намери, мислим, да му баш то видљиво место послужи као најбољи путовођа ка невидљивој гори. Пресекавши срамну бестидност туђиновањем, тим одличним средством да се успостави надзор над својим страстима, он достиже и дубоко смиреност, те већ у самом почетку подвига сасвим паметно прогна варалицу самоугађања и самопоуздања: погнуо је главу и поверио се једном одличном укротитељу младости, како би, вођен његовом сигурном руком, без опасности прешао дубоко море живота. Тако је потпуно умртвио себе: имао је душу као без разума и без воље, лишена чак и природног својства ^[1]. Што је још чудније, он, човек са општим образовањем ^[2], постаје ученик небеске простоте, сматрајући охолост философије за нешто најбесмисленије и сасвим туђе смирењу.

После деветнаест година, пославши свог васпитача небеском Цару као неког посланика и заступника, он и сам излази на поприште безмолвија, држећи у рукама молитве свог великог оца као оружје за разарање непријатељских тврђава. Пронашавши место згодно за усамљени подвиг, удаљено од **(600)** цркве око пет стадија (то место се зваше Тола), проведе четрдесет година у истрајним подвизима, свагда пламтећи ватреном љубављу Божијом.

Ко може речима да опише и приповедањем да ода достојно признање подвизима што их је он тамо извео! И како да се открије сваки труд његов, у тајности сејан! Ипак, макар и само по неким од главних подвига, моћи ћемо добити извесну представу о свесветом богатству трисветога.

Јео је од сваке врсте хране која се без приговора допушта монасима, али врло мало.

Тим путем, како ми изгледа, премудро сломи рог таштине и таквом уздржљивошћу сузби господарицу што много извољева, претећи јој оскудицом: Умукни! Престани! Усамљеношћу и избегавањем сусрета са људима угасио је пламен ове пећи [тј. тела], претворио га сасвим у пепео и потпуно стишао. Путем милостиње и оскудице у животним потребама, овај јунак је храбро избегао обожавање идола (уп. Кол.3,5).

Подизао је душу из свакодневне самрти и клонулости [3], боцкајући је сећањем на смрт као иглом. Клупче пристрашћа и сваковрсних чулних уживања разматао је служећи се светом тугом. Тиранију гнева убио је мачем послушности већ пре тога, а пијавицу пауколике таштине усмртио је тиме што се ретко јављао међу људима, и још ређе говорио.

А шта тек да се каже о победи коју је тај дивни посвећеник извојевао над осмом страшћу [4], шта онда о највећем ступњу очишћења што га је овај Веселеило (уп.

Иzl.31. итд.) послушности [5] започео, а Господ небеског Јерусалима довршио својим доласком? Без послушности се, наиме, не могу победити ђаво и дружина његова. На које место у овоме венцу да ставим извор његових суза (нешто што се не среће (601) тако често), чија скривена радионица постоји још и сад: једна врло мала пештера у подножју планине, удаљена од његове и свачије келије таман толико да се не створи повод за славољубље? Но, та пећина је била блиска небу по тужним јауцима и дозивању у помоћ, који су се разлегали из ње са снагом коју обично испоље они што су прободени мачем или они којима усијаним жезлом боду и ваде очи.

Предавао се сну искључиво толико колико је потребно да природа ума не буде озлеђена неспавањем. А пред спавање би се много молио и састављао књиге: то му беше јединствено средство против унија. Па и сав живот му беше једна непрекидна молитва и неизмерна љубав према Богу. Посматрајући Бога, дању и ноћу, у чистоти своје светости као у огледалу, он није хтео, или, још тачније речено, није могао да се засити.

Поводећи се за његовим примером, неки монах Мојсије га је упорно молио да га прими за ученика и да га упозна са правом философијом. Покренуо је чак и неке старце да оду великоме Јовану. Захваљујући њиховим молбама Јован пристаде да га прими. Једнога дана Јован нареди Мојсију да оде у градину и тамо наспе земље која би била згодна за обделавање и неговање поврћа. Стигавши на одређено место, Мојсије вредно приону на посао који му је заповеђен. Но, када дође подне и освоји највећа припека (тада беше месец август), Мојсије се склони у сенку једнога огромног камена, леже и заспа. А Господ, који неће ничим да ожалости своје слуге, по обичају своме предухитри опасност. Велики старац, који је у својој келији седео и размишљао о себи и (604) о Богу, паде у неки лагани сан, у коме виде једног свештеноликог човека како га буди и кори га због његовог сна, и говори: "Јоване, како можеш да спаваш без бриге док се Мојсије налази у опасности?!" Јован нагло скочи и наоружа се молитвом за свог ученика. И када се предвече Мојсије вратио у келију, упита га Јован, да му се није десило штогод неочекивано и непријатно. А овај одговори: "Огромна стена би ме сигурно згњечила док сам у подне спавао под њом, да ми се није причуло како ме зовеш, те сам у једном скоку био далеко од тог места". А Јован, истински смиреноуман, ништа не рече о своме виђењу, него скривеним уздасима и силином љубави слављаше благога Бога.

Беше он узор врлине и лекар невидљивих рана. Тако, на пример, један човек, по имену

Исакије, снажно обузет тешким демоном телољубља и већ клонуо духом, притече брзо овоме великом подвижнику и откри му, јецајући, своју страшну борбу. Задивљен његовом вером, божанствени Јован му рече: "Пријатељу, да станемо обојица на молитву!" И тек што су завршили мољење, док је измучени Исакије још лежао ницице на земљи, Бог испуни жељу слуге свог (како не би испало да Давид лаже, уп. Пс.144,19), и змија утече под ударцима истинске молитве. А болесник, осетивши да се излечио, беше сав изван себе, па захвали и ономе што се молио за њега и Ономе који га је услишио.

Неки, пак, подбадани завишћу, назваше светог Јована брбљивцем и наклапалом. А он их делом поучи, показавши свима да *све може у Христу који му даје моћ (605)* (Фил.4,12): ћутао је читавих годину дана, тако да су се подсмевачи његови претворили у молитеље, који говораху: "Затворили смо извор из кога нам је вечито текла корист, и нашкодрили смо спасењу свих!" А он, не волећи да се објашњава, послуша их и настави са својим пређашњим начином живота као да се ништа није десило.

После тога, у знак признања за све његове врлине, уздигоше га једногласно, и против његове воље, као неког новојављеног Мојсија, на положај игумана у братству. Поставивши свећу на свећњак старешинства, добри бирачи не погрешеше: Јовану то беше повод да се и сам приближи гори Синајској. Попевши се духовним лествама, он уђе и у тајанствено светилиште невидљивог храма, те у виђењу прими богонаписано законодавство. Речју Божијом отвори уста своја и надахну се Духом и речи почеше да навиру из богате ризнице његова срца. И достиже крај свог видљивог живота водећи Израилце, монахе, разликујући се од Мојсија само по једној ствари: по томе што уђе у горњи Јерусалим. Јер, Мојсије, због чега - не знам, није ушао у доњи Јерусалим [6].

Дух Свети је говорио кроз његова уста. То сведоче многи који се преко њега спасоше или се још и сада спасавају. Најбољи сведок његове спасоносне мудрости је онај нови Давид [7]. Сведок је био и добри Јован, наш предобри пастир, који је убедио овога новог боговидца да ради користи пастве сиђе својим духом са горе Синаја и да нам покаже своје богонаписане таблице, које садрже споља - делатне савете, а изнутра - упутства за сагледавање.

(608) Покушао сам да у неколико речи изложим много: и међу риторима се највише цени краткоћа излагања.

О истоме ави Јовану, игуману Синајске Горе, тј. Лествичнику [8]

Ава Мартирије дође једног дана са авом Јованом к великом Анастасију. Када их угледа, он рече ави Мартирију: "Реци, ава Мартирије, одакле је овај дечко? И ко га је постригао?" А овај му одговори: "Твој је слуга, оче, а постригао сам га ја". И рече му Анастасије: "Гле, ава Мартирије, ко би рекао да си игумана синајског постригао!" И не превари се свети Анастасије: после четрдесет година, Јован заиста постаде наш игуман.

Другом приликом, опет, поведе Јована са собом његов учитељ, ава Мартирије, у посету великоме Јовану Саваиту, који тад живљаше у пустињи Гуда. Када их виде, старац устаде, нали воде и опра ноге ави Јовану, па га пољуби у руку. Ави Мартирију, пак, не опра ноге. Када га ученик његов, Стефан, упита зашто је тако урадио, он му рече: "Веруј ми, чедо: ко је тај дечак - ја не знам, али ја игумана синајског примих и игуманове ноге опрах".

Па и ава Стратигије, на дан када је ава Јован пострижен у његовој двадесетој години, прорече да ће

постати велика звезда.

Онога дана када је ава Јован постао наш игуман окупило се негде око шест стотина гостију. Док су они седели и јели, ава Јован спази неког човека кратке косе, одевена на јеврејски начин у синдон, како трчи амо-тамо и заповеднички издаје наређења куварима, економима, келаритима, и осталим служителјима. Када се народ разиђе и слуге седоше да једу, потражише онога што је све обилазио и издавао наредбе, али га не нађоше. Тада им слуга Бовжији, преподобни отац наш Јован, рече: "Пустите га! Господин Мојсије није ништа необично учинио тиме што је послужио на своме месту".

Када је једном у палестинској области настала суша, на молбу тамошњих становника помоли се ава Јован и паде обилна киша. Није ни невероватно: *Јер ће Господ учинити по жељи оних који га се боје, и услишиће молитву њихову* (Пс.144,19).

(609) Треба да се зна да је Јован Лествичник имао рођеног брата, чудесног аву Георгија, кога он још за живота свог постави за игумана синајског, а сам се предаде безмолвију, које он, као мудрац, од почетка изабра себи за невесту. Када је дошао час да овај наш нови Мојсије, најсветији игуман Јован, оде Господу, стајаше пред њим плачући ава Георгије, брат његов рођени, говорећи: "Ето, остављаш ме и одлазиш? Молио сам се стално да ти мене испратиш: јер, ја нисам ни способан да без тебе управљам манастиром, о, мој господине! А ето, сада ја тебе испраћам!..." Рече му ава Јован: "Не тугуј, и не брини! Ако стекнем слободу код Господа, нећу те оставити да напуниш ни годину дана после моје смрти". Тако се и збило: после десет месеци оде и Георгије Господу.

(624) Писмо светог Јована, игумана раитског Веома поштованом Јовану, игуману Синајске горе

Изузетном и равноанђелском оцу отаца и превасходном учитељу, грешни игуман раитски шаље поздрав у Господу.

Пошто је нама, убогима, позната твоја у Господу непротивречива у свему и сваком врлином украшена послушност, нарочито у ономе у чему треба да се умножи таланат што ти га Бог даде, решили смо да ти пишемо, макар колико убоге и јадне биле наше речи, имајући на уму оно што је речено: *Упитај оца свога, и објасниће ти; старије твоје, и рећи ће ти* (Пон.Зак.32,7).

Стога те, круно врлина, овим писмом молимо као заједничког оца свију нас и учитеља најбољег, по свему старијег у подвижништву и духовној мудрости, да нама неукима пошаљеш оно што си видео у боговиђењу као древни Мојсије, на истој тој гори, и да као богонаписане таблице саставиш једну драгоцену књигу и пошаљеш је нама, ради поуке новог Израилља, који тек што је изишао из духовног Египта и прешао море светског живота. И као што си на мору, уз помоћ Божију, богонадахнутим језиком својим уместо палицом начинио чудо, тако и сада не презри нашу молбу, него без оклевања напиши разговетно све што је потребно за монашки живот и што у Господу одговара нашем спа сењу, јер си истински велики учитељ свих који су изабрали анђелски живот.

(625) И не мисли да је ово што кажем неко ласкање или улагивање. Ти добро знаш, свети оче, да нам је то туђе и да оно што о теби овде кажемо говоре и сви остали. Стога се надамо у Господу да ћемо брзо примити и целивати твоје скупоцене речи, написане у књизи коју очекујемо и која ће свим правим следбеницима Христовим послужити као поуздани водич и као лествица која се пружа све до небеских двери и узноси оне који желе да дођу до неба, да би, читави и неозлеђени, слободно прошли мимо духова зла, и управитеља таме, и господара у ваздуху. Јер, ако је Јаков, један обичан пастир, имао тако страшно виђење на лествици, колико тек пастир духовних оваца може делима и истином показати свима не само виђење него и непогрешиво уздавање ка Богу!

Буди ми здрав у Господу, часни оче!

Јован поздравља Јована

Примио сам твоје цењено писмо, достојно твог узвишеног и бестрасног живота, и твог чистог и смиреног срца, које си послао нама ништима и убогима у врлинама, писмо које у ствари представља наредбу и

заповест која превазилази наше моћи. Заиста, теби, само теби и твојој светој души приличи да реч поуке и опомене тражиш од нас, који смо толико неупућени и неуки, како у речи тако и у делу. Твоја светост нам увек служи за пример смиреноумља. Уосталом, рећи ћу и ја сада: када не бисмо стрепили од велике опасности којој бисмо се изложили збацујући са себе јарам свете послушности, мајке свих врлина, не бисмо се тако неразборито упустили у оно што је изнад наших способности. Требало би, дивни оче, када се већ распитујеш о тим стварима, требало би да се о њима обавестиш код оних који их добро познају. Јер, ми се још налазимо у разреду оних који су тек пошли у школу.

Али, пошто богоносни оци наши, посвећени у тајне истинитог сазнања, уче да се послушност састоји у томе што се без двоумљења покоравимо старијима и онда када нам нареде нешто што превазилази наше снаге, и ми презресмо своју неспособност, па се побожно и смерно прихватисмо посла, у страху да не заслужимо вечну смрт због непослушности, а не због тога што бисмо мислили да то теби нешто користи или да ћемо тиме објаснити нешто што би ти, свети оче, знао (628) мање од нас. Уверен сам, наимае, не само ја већ, мислим, и сви који здрав разум имају, да је око твога разума чисто од свега земљаног и да га не замрачује никаква страст, те да без икакве сметње упире поглед у божанску светлост и обасјава се њоме.

Покренут тако на послушање, приступих извршењу твога пресветога налога са страхом али и из љубави, као паметан послушник и некорисни слуга племенитог живописца. При своме оскудном знању и муцавом изражавању једнолико написах живе речи само мастилом. Теби, пак, началниче и предводниче учитеља, препуштам да украсиш и разјасниш ову књигу, те да, као извршитељ божанских таблица и закона духовног, допуниш оно што недостаје.

И не шаљем ја теби овај наш рад (сачувај Боже, то би био знак крајње лудости!), с обзиром да си способан у Господу не само друге него и нас саме да научиш божанственом реду и науци - него богозваној обитељи која се заједно с нама учи од тебе, о, најбољи међу најбољим учитељима! По њиховим молитвама, као и твојим, рађа се у нама нека нада која покрива наше незнање, те разапињемо једру на броду нашега пера и крму наше речи предајемо у руке нашем добром сатруднику, са молбом: ако некоме у овоме делу ишта буде од користи, нека плод тога припише, као паметан, нашем племенитом учитељу. А нама нека измоли од Бога награду за добру вољу нашу, не гледајући на оно што је написано (јер је заиста лоше и пуно сваког незнања), него узимајући у обзир расположење с којим се подухватисмо, као што је наградио и удовицу за лепту од срца принету. Господ узвраћа наградом не према количини дарова и приноса, него по величини жртве сразмерно нашим могућностима.

НАПОМЕНЕ:

1. Лишену чак и природног својства: према старим коментаторима, мисли се управо на способност воље - хтети ово или оно. Услед потпуне послушности и самоодрицања, свети Јован као да више није имао ни природну способност хтења и бирања. Ове речи, дакле, указују на највиши степен самоодрицања (уп. примедбу f у Уводу Матије Радера, col. 597, према схолији Илије Критског).
2. Човек са општим образовањем: опште ("енциклопедијско") образовање тога доба, у које је улазила граматика, поетика, реторика, философија, математика "и свака вештина и наука". Илија Критски види нарочито смиреноумље светог Јована у томе што се он, тако образован и културан, предаје на васпитање простом и неуком човеку, и што је потом и сам живео као да никаквог образовања није имао. Мотив за то Илија Критски налази у смиреној мисли светог Јована да је Бог изабрао оно што је у свету лудо да посрами оно што је мудро (col. 598, у примедби).
3. Свакодневне самрти и клонулости: по тумачењу Илије Критског, под тим треба разумети униције, тј. стање клонулости и чамотиње, депресије и извесног огорчења које кочи сваку добру делатност у самом корену (col.601, примедба n; уп. и Речник на крају овог издања!).
4. О победи над осмом страшћу: мисли се на гордост, коју је свети Јован победио достигнувши

највиши ступањ очишћења од страсти, тј. бестрашће. Бестрашће се, међутим, постиже послушношћу и доласком Светог Духа у душу (Илија Критски, схолија у примедби р, col.601-602).

5. Веселеило послушности: Веселеило је био син Урије (и Марије, сестре Мојсијеве, из племена Јудина), кога је Бог изабрао и обдарио посебним талентом да начини скинију. Узима се као образац послушности (уп. Изл.31. итд.).
6. Није ушао у доњи (Јерусалим): обично се мисли да је то последица Мојсијевог малонерја, што га је испољио кад му је Господ наредио да изведе воду из стене једним ударом штапа (уп. Број.20,11).
7. Онај нови Давид: сигурно мисли на Исакија, кога горе спомиње, јер силином свог покајања Исакије као да подсећа на покајника цара Давида.
8. О истом ави Јовану: додаток Кратком житију, који је по свој прилици написао неки анонимни синајски монах у исто време када је Данило Раитски писао Кратко житије.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука I

О ОДРИЦАЊУ И ОДВАЈАЊУ ОД СУЈЕТНОГ ЖИВОТА

(632) Наш Бог и Цар, добар, предобар и сведобар (када се говори слугама Божијим, на име, с Богом треба и започети) створио је сва словесна бића и обдарио их достојанством слободе. Једни су, зато, пријатељи Његови, а други истинске слуге, неки су му слуге некорисне, други су се сасвим отуђили, а неки су му противници иако му ништа не могу.

Пријатељи Божији, како то ми у својој ограничениости сматрамо, честити оче, јесу у ствари духовна и бестелесна бића око Њега. Истинске слуге јесу сви који су неуморно и одушевљено чинили и увек чине само оно што је по Његовој вољи. Бескорисне слуге су они што се сматрају крштенима, а завет са крштења нису испунили како треба. Отуђени, пак, од Бога и непријатељи Божији, мислимо, јесу они што у Бога не верују или они што верују криво. Богоборци су, пак, они који не само што су сами прекршили и одбацили заповест Господњу већ се свом снагом боре и против оних који је извршују.

Свака од споменутих врста изискује посебну и пригодну књигу. Но, нама неученима у овом случају не би могло користити излагање о томе. Хајде, стога, пожуримо сад, пружимо покорно и без поговора своју недостојну руку к истинским слугама Божијим што нас својим наредбама побожно примораше и љубазно присилише да пишемо, од њихова знања позајмимо трску за писање, умочимо је у тамно мастило светлог смиреноумља, па је онда као на неку хартију **(633)** (или боље - као на духовну таблицу) спустимо на њихово углађено и чисто срце. Записујући божанске речи као да божанско семе сејемо, почнемо овако:

(633) Бог је живот и спас свих који су обдарени слободом: верних и неверних, праведних и неправедних, побожних и безбожних, бестрасних и страсних, монаха и световњака, паметних и глупих, здравих и болесних, младих и старих, као што су за сваког без разлике - светлост, сунце, ваздух. *Бог не гледа ко је ко* (Рим.2,11;уп. Еф.6,9).

Безбожник је смртно биће које има разум, а својевољно бежи од правог живота, те за свог Творца, који вечно постоји, мисли да не постоји. Преступник је онај што закон Божији тумачи по свом злоумљу и сматра да верује, и поред тога што је обузет богопротивним мишљењем. Хришћанин је сушта слика Христова, колико је могуће човеку, у речима, делима и мисли, са правом и непогрешном вером у Свету Тројицу. Богољубац је онај који учествује у свему што је природно и безгрешно, и који не пропушта да према својим могућностима чини добра дела. Уздржљивац је онај који се посред искушења, замки и метежа упиње из све снаге да подаржава Онога који је далеко од свега тога.

Монах припада анђелском чину и [води] анђелски живот, који се остварује у вештастvenом и прљавом телу. Монах је човек који се држи само Божијих заповести и речи, у свако време, на сваком месту, у сваком послу. Бити монах значи непрестано приморавати природу и неуморно бдети над својим чулима. Монах има посвећено тело, очишћена уста и просвећен ум. Монах је преболна душа, стално обузета сећањем на смрт, било да бди или да спава. Одвајање од света јесте хотимична мржња на оно што људи у свету хвале, и порицање природе ради постигнућа оног што је натприродно.

Сви они који су спремно одбацили оно што припада овом животу, свакако беху подстакнути [жељом] за будућим Царством, или обиљем грехова, или, пак, љубављу према Богу. Ако се ниједним од споменутих циљева нису руководили, њихово је напуштање света бесмислено. Само, и у том случају, добри наш Судија очекује да види какав ће бити крај њиховог животног пута.

Ко напусти свет да би са себе збацио бреме грехова, нека се угледа на оне што седе на гробљу ван града, и нека не зауставља вреле и горке своје сузе, ни нечујни лелек срца, док и сам не угледа Исуса где долази да одвали стену окорелости са срца и ослободи ум од веза грехова - као што је Лазара ослободио (уп. Јн. 11,44) - заповедајући својим послушним анђелима: "Раздрешите га од страсти, и пустите да иде к блаженом бестрашћу!" Иначе, он нема никакве користи од напуштања света.

Свима нама што хоћемо да изађемо из Египта и побегнемо од фараона, безусловно је потребан неки Мојсије, посредник по Богу између нас и Бога, који би, ревносан у **(636)** делању и сагледавању, за нас пружао руке к Богу, како бисмо под његовим вођством прешли море грехова и Амалика страсти натерали у бекство ^[1]. Стога се преварише неки који су, уздајући се у своје сопствене снаге, мислили да им никакав вођа није потребан. Јер, они који су изашли из Египта добили су за вођу Мојсија, а они што побегоше из Содоме имађаху анђела (уп. Пост.19,1 итд.). Први личе на људе који се препуштају нези лекара да би излечили болести своје душе: то су они што изађоше из Египта. А други личе на људе који жарко желе да свуку са себе нечистоту гаднога тела: зато им је и потребан анђеоло, или, да тако кажем, помоћник раван анђелу. Уколико су нам теже ране, утолико нам је потребнији вешт лекар.

Људима који су се подухватили да се са телом попну на небо, потребан је заиста крајњи напор, праћен безграничном патњом (нарочито у почетку њиховог одрицања), док се сластољубива наша нарав и неосетљиво срце помоћу правога плача не претворе у богољубље и чистоту. Јер, кајање, дубоко кајање, и велика, невидљива горчина су неизбежни у овом подухвату, а највише онима који живе површно, све док наш ум, то бесно и халапљиво псето, кроз простоту, дубоку кротост и марљиви труд не постане будан стражар чистоте. Но, будимо храбри, сви страсни и немоћни, и непоколебљивом вером, као десницом, принесимо и признајмо Христу немоћ и слабост своје душе. Он ће нам неизоставно помоћи чак и више него што заслужујемо, само ако се непрестано држимо дубоког смиреноумља.

Нека знају сви који приступају овом дивном, суровом и тескобном, али и лаком подвигу, да су дошли да се баце у огањ - уколико само желе да се огањ духовни усели у њих. Зато нека сваки испита себе, па тек онда нека једе од хлеба монашког живота, умешаног са горким зељем, и пије из чаше испуњене сузама, да се не би борио на сопствену осуду. Кад се ни сваки крштени не спасава - остало је боље да пређутим!...

Они који започињу овај подвиг, да би поставили сигуран темељ, треба свега да се

одрекну, треба све да презру, све да исмеју, све да одбаце. Чврст, троструки и тростубни темељ чине: безазленост, пост и целомудреност. Сва деца у Христу нека почињу са овим врлинама, узевши за пример праву децу: у деци нема нимало зла. Неће се код њих никада наћи поквареност, ни глад незајажљива, ни трбух ненасити, ни тело распаљено похотом. (Уосталом, можда се те страсти развијају са човековим узрастом, распирујући у нама огањ).

Заиста је мрско, а и опасно, да рвач малакше тек што је ступио у борбу, јер ће свако у томе видети предзнак његовог пораза. У сваком случају, одлучан почетак биће нам од користи и кад потом наступи малаксалост: храбру душу, сусталу у подвигу, подстиче сећање на првобитну ревност као **(637)** бодило. Неки су се, захваљујући томе, често подизали.

Када душа, издајући саму себе, изгуби блажену и милу топлину, нека брижљиво испита из каквог узрока се је лишила, па нека свом снагом и ревношћу настоји да га отклони. Ту топлину је немогуће вратити кроз друга врата осим кроз она на која је и изашла.

Човек који се одрекао света покренут страхом, личи на упаљени тамјан, који најпре замирише а потом заврши димом. Онај, пак, који је то учинио ради награде, подсећа на млински жрвањ који се свагда једнолико окреће. А човек који из божанске љубави напушта свет, одмах у почетку стиче огањ. Он, пак, као да је у неку шуму бачен, за трен ока израсте у огромну буктињу.

Има људи који граде на каменом темељу; други, без икаква темеља, на голој земљи подижу стубове; а има и таквих којима се, пошто пропешаче један мали део пута, загреју жиле и зглобови, те хитрије корачају. Ко је паметан, разумеће симболичну поуку [2].

Свесрдно потрчимо на позив Бога и Цара! Иначе, како смо кратка века, могло би се десити да за дан смрти останемо без икаква плода, те да скончамо од глади.

Угодимо Господу као што војници угађају цару: од самог ступања у војну службу тражи се од нас да савесно служимо.

Бојмо се Господа макар онолико колико се плашимо од звери. Видех људе који су кренули у пљачку, не бојећи се Бога; а кад су на томе месту чули лавез паса - одмах се вратише. Оно што страх од Бога није могао да учини, учинио је страх од звери.

Заволимо Господа макар онолико колико волимо своје пријатеље. Често сам виђао људе који су Бога увредили и нимало се због тога нису секирали; а када су ти људи неком ситницом увредили своје пријатеље - употребили су сва средства, домишљали се на сваки начин, све трпели, за све се извињавали, и лично, и преко рођака, и поклонима - само да би обновили првобитну љубав.

У самим почецима подвига одрицања од света, врлине се, свакако, стичу трудом и муком. Напредујући даље, постајемо неосетљиви за тешкоће, или их осећамо још само мало. А када ревност потпуно обузме и освоји нашу телесну природу, врлине већ стичемо потпуно прожети радосћу, чежњом и божанским пламеном. Колико су за похвалу они људи који одмах у почетку радосно и свесрдно извршавају заповести Божије, толико су јадни они који читав свој век проведоше у подвигу извршавајући заповести - али још са муком.

Ни одрицања која су проузрокована спољним околностима нису за потцењивање и

осуду. Знам за неке који су се, бежећи, неочекивано срели с царем, прикључили се његовој свити, ушли у дворац и били посађени за царску трпезу. Видех семе, случајно пало у земљу, како доноси напредан и обилан род. Разуме се, могућно је и обрнуто. Видео сам и човека који је дошао у болницу по некаквом другом послу, а не да се лечи; међутим, био је освојен љубазношћу лекара, спао му је **(640)** мрак са очију, те се задржао на лечењу. Тако је оно што се некима десило против њихове воље, вредело и значило више него оно што други хотимично чине.

Нико не би требало да се назива недостојним монашког позива, под изговором да има много тешких грехова, и потцењујући себе због сластољубивости, измишљајући изговоре за грехе (уп. Пс.140,4). Где је много гноја, тамо је потребно замашно лечење, да би се уклонила нечистота. Здрави не допадају болнице.

Кад би нас овоземаљски цар позвао, у намери да нас прими у своју личну службу, ми не бисмо оклевали, не бисмо се изговарали, него бисмо спремно оставили све и похитали му у сусрет. Пазимо, зато да, по својој лености и лакомислености, не одбијемо позив када нас Цар над царевима, Господар над господарима и Бог над боговима позове у овај небески чин, те да на Великом суду не останемо без оправдања.

Може ићи и човек који је спутан ланцима светских послова и брига, али тешко; и они којима су ноге оковане често морају ходати, али се стално спотичу и задобијају ране. Неожењен човек, везан за свет искључиво пословима, личи на онога коме су само руке везане (јер, кад зажели да крене путем монашког живота, везе га не спречавају). А ожењени личи на роба коме су и руке и ноге оковане.

Неки од оних што воде површан живот у свету, поставили су ми следеће питање: "Како се можемо приближити монашком животу и поред својих жена и пословних брига?" Одговорио сам им: "Свако добро дело које можете учинити, учините. Никога немојте ружити. Никога не пљачкајте. Никога немојте лагати. Не правите се важни ни пред ким. Никога немојте мрзети. Често посећујте цркву. Будите милосрдни према сиротињи. Никога не саблажњавајте. Туђе се жене не дотичите: нека вам буде довољна ваша. Ако тако будете **(641)** поступали, нећете бити далеко од Царства небеског".

Кренимо са радошћу и страхом Божијим на овај дивни подвиг, не плашећи се наших непријатеља. Јер, они, мада невидљиви, пажљиво посматрају лице наше душе. Кад виде да се променило од страха, они се још жешће окомљују на нас, јер опажају, лукави, да смо се препали. Спремимо се храбро за борбу с њима: нико не сме да се супротстави ономе који се својски бори.

Господ је по своме промислу олакшао почетницима такву борбу, да се у самом почетку не би вратили у свет. Зато се свагда радујте у Господу, све слуге Божије, пошто се у томе види први знак љубави Господње према нама, као и то да нас је Он сам позвао.

Уосталом, зна се да Бог чини и овако: кад види одважну душу, Он је одмах уводи у битку, јер жели да је брзо увенча славом. Сакрио је Господ од оних у свету неугодност овог попришта (иако је то, у ствари, угодност). Кад би се знало за то, нико се не би одрекао од света.

Усрдно посвећуј Христу напоре своје младости, па ћеш се у старости радовати богатству доброте. Оно што се у младости стекне, крепи и теши изнемогле од старости. Прегнимо, момци са одушевљењем, и живимо трезвоумно, јер је тренутак смрти неизвесан. Заиста зле и опаке, препредене и подмукле, моћне и будне, бестелесне и

невидљиве непријатеље имамо; непријатеље којима је ватра у рукама и који желе да спале храм Божији управо оним огњем који у њему гори [3].

Нико од младих не сме да слуша своје непријатеље, демоне, који саветују: "Немој исцрпљивати своје тело, да те не спопадне невоље и болести". Нарочито у наше време, тешко да ће се наћи неко ко би се решио да умртви своје тело, мада се по неко и лишава обилне и укусне хране. Демон у том случају хоће да већ ступање наше на подвиг начини млитавим и површним, рачунајући да ће крај бити као и почетак.

Они који су решили да озбиљно служе Христу, пре свега треба да се постарају како би уз помоћ духовних отаца и на основу свог сопственог сазнања изабрали себи одговарајуће место, начин подвига и занимање. Није за сваког општежиће, нарочито не за оне који су склони сластољубљу, нити је за сваког испосница, јер испоснички усамљени живот садржи много повода за гнев. Сваки треба да размисли који му начин живота најбоље одговара.

На три најглавније врсте подвига своди се читав монашки живот: на подвижничко напуштање света и самоћу, на подвиг безмолвија с једним или највише са двојицом, и најзад, на трпељиво живљење у општежићу. Не скрећи, каже Еклесијаст, ни на десно ни на лево (Прич.4,27), већ иди царским путем. И стварно, средњи од споменутих путева многима одговара. Тешко усамљеноме, каже Еклесијаст, јер нема никога од људи да га подигне када падне (644) у унијије, или поспаност, или леност, или очајање (Екл.4,10). А где су два или три сабрана у име моје, онде сам и ја међу њима, рече Господ (Мт.18,20).

Који је монах, онда, веран и паметан? Онај који је сачувао своју ватреност, и који свакога дана, до краја свог живота, није пропуштао да дода пламен на пламен, жар на жар, ревност на ревност, и чежњи за Богом богочежњивост.

Ко се учврстио на овом ступњу, нека се не осврће на оно што је за њим.

НАПОМЕНЕ:

1. И Амалика страсти натерали у бекство: омиљено поређење са догађајима из библијске историје, у вези изласка Јевреја из Египта. Све је у алегорији: Египат је овај свет, фараон је ђаво, Мојсије - духовник, Црвено Море - море грехова у које смо огрезли, Амалик, тј. народ који се испречило на путу јеврејског народа за Ханан - символ страсти које се испречују на путу човекове душе ка Царству Божијем. Најзад, чак и у самом дизању руку Мојсија, свети Јован види слику

молитвеног подвига духовника, захваљујући коме наша душа побеђује страсти и савлађује све препреке, као некада изабрани народ Божији (уп. Изл.17 итд.).

2. Разумеће симболичку поуку: то се односи на оне који се одричу света. Они који граде на каменом темељу, јесу они који ступе у општежиће, и брзо достигну велике врлине, али без подвига послушности духовном оцу; њчма се цела зграда врлина лако сруши, јер су неискусни и без духовног руководиоца, те не умеју одржати оно што постигну. Они који на голој земљи без икаква темеља подижу стубове, јесу они који се одмах по одрицању од света одају отшелничком (пустињачком) начину живота, у коме брзо пропадају, јер нису поставили темељ у виду послушности и сличних подвига. А последњи (тј. они којима се загреју жиле и зглобови у току пешачења) јесу они монаси који живе под духовним руководством стараца без трунке надутости, и који услед тога постају искусни и непобедиви борци (уп. Схолију Илије Критског, 17, col. 649 АВ, а такође и тумачење светог Јована Раитског, Scholia in Climacum, cap. I, Migne, P. G., 88,1214 CD).
3. Баш оним огњем који у њему гори: пламеном својих сопствених страсти, и то страсти које се корене у разним телесним нагонима, као што су нагон исхране (глад) и полни нагон (пожуда) (уп. Додатак руском преводу из 1891., стр.23, у примедби).

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука II

О БЕСПРИСТРАШЋУ

(653) Човек који одиста воли Господа и стварно иште будуће Царство, човек који заиста пати због својих грехова и кога су стварно испуниле мисли о муци и Суду вечном, човек који озбиљно страхује при помисли на своју смрт - више није у стању да води рачуна о имовини, новцу и слави овога света, о родитељима, пријатељима, браћи, нити о било чему земаљском. Преставши сасвим да се брине о томе, омрзнувши сваку помисао на то, па чак и своје сопствено тело, слободан од свега, безбрижан, он одважно иде за Христом и стално гледа у небо, од њега очекујући помоћ, по речима светога: Припила се душа моја уз Тебе (Пс.62,9), и као што рече и други незаборавни: *А ја се не уморих пратећи те, и не зажелех дана нити одмора људског, Господе* (Јер.17,16).

За нас је највећа срамота да мислимо на нешто што нам у часу невоље, тј. смрти, не може добра донети, када смо већ све поменуто оставили на позив којим нас је Господ а не човек позвао. То је баш оно што рече Господ: освртати се за собом, и не бити достојним Царства небеског (Лк.9,62). Господ наш зна да ми, почетници, лако паднемо, и да се, живећи и сретајући се са световњацима, лако враћамо у свет. Зато је ономе што му рече - Допусти ми најпре да одем и уповам оца свога, одговорио: Остави, нека мртви уповавају своје мртве (Мт.8,22).

(656) Пошто смо се одрекли од света, демони нам саветују да милосрдне и састрадалне световњаке хвалимо, а себе да жалимо, као да смо се својим одрицањем од света лишили тих врлина. Циљ је, пак, наших непријатеља, да нас путем лажне смирености врате у свет, или, ако останемо у монаштву, да нас сурвају у очајање. Једна је ствар, када се они што живе у свету омаловажавају из уображености; но сасвим је друго, мислити о њима лоше пошто смо већ отишли од њих, како би се избегло очајање и стекла спасоносна нада.

Да чујемо, зато, што је Господ рекао младићу који је скоро све заповести извршио: Још ти једно недостаје да продаш све и раздаш сиромасима (Лк.18,22; Мт.19,21), те да сам постанеш сиромас који прима милостињу. Ми, који чезнемо за усрдним и ватреним подвигом, треба пажљиво да размотримо како је Господ све који пребивају и живе у свету назвао мртвима, рекавши некоме: "Остави духовне мртваце, световњаке, нека они уповавају телесне мртваце". Томе младићу богатство није нимало сметало да приступи крштењу, те нема основа кад неки мисле да му је ради њега Господ наредио да прода богатство. Нама, пак, монасима, нека такво сведочанство послужи као најбољи доказ највеће славе нашег позива.

Треба испитати, због чега људи који живе у свету и пребивају у бдењу и посту, у напору и злопаћењу, не настављају са својим пређашњим подвигом, патвореним и лажним, када напусте свет и ступе у монаштво, тј. на поприште где треба да се види колико ко стварно вреди. Видео сам многе и врло различите изданке врлина које су такви људи

засадиле у свету, заливали прљавом водом таштине, окопавали разметањем и ђубрили гнојивом похвала, како су се брзо осушили, пресађени у земљу пуну, где световњаци немају приступа, без смрдљиве воде сујете. Нажалост, тако је: биљке којима треба таква влага не могу доносити плода на сухом, безводном тлу монаштва.

Ко је омрзнуо свет, умакао је од туге. А ко је остао привржен било чему видљивом, још се од туге није избавио. Како и да се не растужи - када се лишио онога што му је толико прирасло за срце! У свему треба да се држимо трезвоумља. Ипак, у односу на то ми треба нарочито да будемо разборити. Видео сам у свету многе људе који су се захваљајући бригама, многобројним обавезама и неспавању, спасли од беснила сопственог тела. Ступивши, међутим, у монаштво, ослобођени од свих пређашњих брига и дужности, они су се на најжалоснији начин, кретњама тела, прљали.

Припазимо, да се не нађемо у заблуди говорећи како идемо узаним и тесним путем, док, у ствари, ходимо по широком и пространом путу. Узани пут се препознаје по морењу стомака, свеноћном стајању, ограниченом узимању воде, оскудевању у хлебу, очишћавајућем пићу срамоте, подсмеха, **(657)** поруге и грдње, одсецању својих прохтева, трпљењу увреда, подношењу презира без роптања; препознаје се по томе - ако се не срдеш када те клеветају, ако се не љутиш када те понижавају, ако си смирен када те осуђују.

Благо онима што иду путем који је овде показан, јер је њихово Царство небеско! Нико неће ући у небеску ложницу увенчан славом, ако се не одрекне првим, и другим, и трећим одрицањем. Мислим на одрицање, прво, од свих ствари, људи, родитеља; друго, од своје воље; и треће, од уображености која прати послушност. Изиђите од њих и одвојте се, и нечистоте света не дотичите се, говори Господ (Ис.52,11). Јер, ко је од њих икада учинио какво чудо? Ко је од њих мртве васкрснуо? Ко демоне истерао? - Нико! Све су то трофеји монаха, које свет не може да прими. Када би могао - чему онда подвиг, чему одлажење из света?!

Када демони по одрицању нашем од света започну да распаљују наше срце успоменом на родитеље и браћу нашу, припремимо се за борбу молитвом, и распалимо у себи сећање на вечни огањ, да бисмо сећањем на њега угасили ватру нашег срца, запаљену у невреме. Потпуно се вара онај који мисли да није привржен ни према чему - а растужи му се срце када нешто изгуби.

Кад млади, склони телесној љубави и облапорности, зажеле да ступе у монаштво, треба да се уче трезвоумљу и пажњи, и да се, колико год више могу, клоне сваке насладе и свакога зла, да им потоње не буде горе од првог.

У луци се може наћи спасење, али и пропаст. То добро знају они који плове по духовном мору. Жалостан је то приказ, када у самој луци претрпи бродолом онај који се са пучине већ био спасао.

Друга степеница. Ко је успео да је достигне, нека настави да трчи по лествици угледајући се на Лота, а не на жену његову.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука III
О ТУЋИНОВАЊУ

(664) Туђиновање је неповратно напуштање свега у нашем завичају што се супротставља нашој тежњи да достигнемо циљ побожности. То је скромно понашање, скривена мудрост, памет која не труби о себи, сакривен живот, невидљив циљ, немо размишљање, скромност у прохтевима, жудња за мучењем, подлога богочежњивости, обиље љубави, порицање таштине, дубина ћутања.

Љубитеље Господње у почетку обично стално, без прекида, као неки божанствени пламен, обузима и мисао да се удаље од својих ради живота у оскудици и тескоби. Та мисао нарочито подстиче љубитеље таквога добра. Међутим, тај подвиг захтева велику обазривост, ма колико иначе био велик и достојан похвале. Јер, није свако туђиновање добро, поготову не оно које је учињено у тренутном расположењу. Ако је сваки пророк без части у своме завичају, како вели Господ (Мт.13,57), онда се треба чувати да нам туђиновање не пружи повода за уображеност. Јер, туђиновање је одвајање од свега да би се мисли начиниле нераздвојним од Бога. Туђиновање је љубитељ и делатељ ненаситог плача. Туђинује онај који избегава сваку везу са својима или другима.

Хитајући ка туђиновању, не чекај на душе које воле свет, јер лопов долази неочекивано: многи који су покушали да спасу са собом млаке и колебљиве, пропали су и сами заједно са њима, када се, поред њих, пламен њихове ревности током времена угасио. Осетиш ли у себи пламен, трчи! Ти не знаш када ће се он угасити и оставити те у мраку. Нећемо сви одговарати за спасење других. Божанствени апостол каже: Тако, *дакле, браћо, сваки ће од нас дати Богу одговор за себе* (Рим.14,12); и даље, опет: *Зар ти, дакле, који учиш друге, себе не учиш* (Рим.2,21)? Он као да каже: "Да ли ћемо за друге одговарати - не знам, али ћемо за себе, свакако, сви одговарати".

Удаљавајући се од света, причувај се сластољубивог демона скитања: туђиновање му пружа прилику да нас куша. Дивна је ствар - беспристрашће; туђиновање је његова мајка. Када се удаљиш од света ради Господа, не треба више да одржаваш везе са њим, како не би испало да се потуцаш ради задовољења својих страсти. Кад си се одвојио од **(665)** света, не дотичи га се више, јер се страсти лако враћају. Ева је против своје воље истерана из раја, а монах добровољно напушта свој завичај. Она би да поново окуси од дрвета непослушности, а овај би се неминовно подвргао искушењу од сродника по телу. Бежи од прилике за грех као од бича: плод који се не види - толико се и не жели. Немој заборављати да ови лукави лопови примењују и ово средство да нас одврате од туђиновања: саветују нам да се не одвајамо од световњака, и кажу нам да ћемо заслужити велику награду ако се будемо савладали и поред тога што гледамо жене. Не треба их послушати, већ радити управо обратно.

Кад ми, по протеклу извесног краћег или дужег времена од како смо напустили своје, стекнемо извесну малу побожност, умилност, уздржљивост, сујетне мисли приступају и

налажу нам да се вратимо у свој завичај, ради поуке, кажу, ради примера и духовне користи многих људи који су видели наша безакона дела. Ако смо уз то богати и даром говорништва, а имамо и понешто духовног знања, ђаволи нам већ саветују да се као учитељи и спасиоци душа вратимо у сам свет, како бисмо на пучини на своју пропаст растурили оно што смо срећно били прикупили у луци. Потрудимо се да будемо као Лот, а не као жена његова (уп. Пост. 9,26). Јер, душа која се врати тамо одакле је изашла, постаће као со која је изгубила свој укус (Мт.5,13), и остаће и даље неспособна да напредује.

Бежи из Египта главом без обзира! Срца која су се тамо вратила, не угледаше Јерусалим, земљу бестрашћа.

Има таквих који су се као недорасли одвојили од својих, и затим се сасвим очистили. Они се враћају к њима с намером да им користе па да их можда и спасу, пошто су себе спасли. Међутим, чак је и Мојсије, који је Бога видео, кога је, уосталом, сам Бог био послао ради спасења његових сународника, поднео многе невоље у Египту, тј. многе мрачне часове у свету [1].

Боље је нанети бол родитељима, него Господу: Он нас је створио и спасао, а родитељи су своју вољену децу често упропашћивали и предавали на вечне мукe.

Туђинује човек који као странац пребива међу људима чијим језиком не говори, премда га врло добро разуме. Ми се од наших ближњих, или са извесних места, одвајамо не из мржње (сачувај Боже!), него да бисмо избегли штету коју бисмо с њима, или на тим местима, могли претрпети. Као у свему што је добро, тако и у овоме, учитељ нам је Христос. Видимо да и Он често оставља своје родитеље по телу; и када је од неких чуо: Мати твоја и браћа твоја стоје напољу, тражећи да говоре са тобом, добри наш Господ и Учитељ одмах показа бестрасну мржњу према њима, рекавши: Ко изврши вољу Оца мога који је на небесима, тај је брат мој и сестра и мати (Мт.12,46-50).

Нека ти отац буде човек који може и хоће да се помучи с тобом, како би се растеретио бремена својих грехова. А мати нека ти буде - умилење, које те може опрати од нечистоте. Брат нека ти је сатрудник и саревнител на стази која се пење горе, ка ономе што је на небу. За нераздвојну другарицу узми сећање на смрт. А деца твоја мила нека ти буду **(668)** уздисаји срца. Роб нека ти буде твоје тело, а пријатељи - свете небеске силе, које ти, ако ти постану пријатељи, могу користити у часу исхода душе. Такавје род оних који траже Господа (Пс.23,6).

Чезња за Богом гаси чежњу за родитељима. Онај ко тврди да има једно и друго - налази се у заблуди. Речено је: Нико не може два господара служити, и тако даље (Мт.6,24). Не мислите да сам дошао, каже Господ, да донесем мир на земљу, тј. мир између родитеља и синова и браће који хоће да ми служе, него борбу и мач (Мт.10,34), који ће одвојити богољубиве од оних што воле свет, телесне од духовних, славољубиве од смиреноумних. Јер, Господ се радује када до сукоба и раздвајања долази због љубави према Њему.

Пази, много пази, да те не преплави наклоност према твојим драгим сродницима, и да не пропаднеш у потопу љубави према овоме свету. Немој дозволити да те гану сузе родитеља и пријатеља, иначе ћеш вечно плакати. Када те твоји окруже као пчеле (боље рећи осице), и стану да те оплакују, тад оком своје душе одмах погледај на смрт и на дела за која ће ти бити суђено, те се и не осврћи на своје, како би тугу могао одбити тугом. Ови наши - не наши - обећавају нам лукаво да ће нам учинити све што

волимо. Њихов је циљ да нас зауставе на нашем добром путу, а онда би нас већ потпуно придобили за своје планове.

Удаљавајући се од света, треба да изаберемо најскромније место, у коме нема ничега што би нас тешило или наводило на гордост. Иначе, ми носимо са собом и своје страсти.

Не говори о своме племству, ако си био племић, и не хвали се својим угледом, да не био један на речима а други на делу.

Нико није у толикој мери туђиновао као онај велики, који је чуо: Изађи из земље своје, и из племена свога, и из дома оца свога (Пост.12,1), премда је био позван у туђу и варварску земљу. Понекад Господ још и више прослави оне који се угледају на тога великог туђиноватеља. Ипак, иако је ова слава од Бога, добро је чувати се штитом смирености.

Када нас демони, а и људи, буду хвалили због туђиновања као због великог подвига, помислимо на Онога који је нас ради постао туђинац, сишавши са неба на земљу, па ћемо наћи да се не можемо одужити ни у векове векова.

Веома је опасна ствар наклоност према било коме од сродника или других људи, будући да може, мало по мало, да нас привуче к свету и потпуно угаси пламен нашег умилења. Као што је немогуће гледати једним оком на небо а другим на земљу, тако ни онај који се душом и телом није потпуно одвојио од свих сродника и несродника не може а да душу своју не изложи великој опасности.

С великим трудом и подвигом стиче се поштена и сређена нарав. Оно, пак, што је с великом муком стечено може се изгубити у једном магновењу. Јер, зли разговори кваре **(669)** добре обичаје (1.Кор.15,33), тј. светски и непристојни разговори. Ко се по одрицању од света среће са мирским људима, или живи у њиховој непосредној близини, или ће да се заплете у њихове мреже, или прља своје срце мислећи на њих, или, ако се непосредно и не прља, осуђује оне који су прљави, па се тако, посредним путем, и сам прља.

О сновиђењима која имају почетници

Не може се сакрити да је моћ нашег разума сасвим мала, и да смо ми пуни сваког незнања. Јер, као што грло разликује укус хране, тако и слух распознаје мисли кроз речи; као што сунце открива слабост наших очију, тако и речи испољавају незнање душе. Ипак, закон љубави нас присиљава и на оно што превазилази наше моћи. Стога ми се чини (иако не тврдим), да би после поуке о туђиновању, па чак и у њој самој, требало нешто рећи о сновиђењима, како не бисмо били неупућени и у ово лукавство препредених демона.

Сновиђење је кретање ума при непокретности тела. Машта је обмана очију док свест спава. Машта је вансебност ума док је тело будно; она је посматрање онога што не постоји.

Узрок због којег смо решили да после претходне поуке говоримо о сновима је сасвим јасан: када се ми, оставивши ради Господа свој дом и своје сроднике, предајемо туђиновању из љубави према Богу, демони пробају да нас узнемире, представљајући нам наше сроднике како тугују, или како умиру, или како их због нас затварају и пљачкају. Стога, онај који верује сновима личи на човека који трчи за својом сенком, настојећи да је ухвати.

Демони сујете су пророци у сну. У својој препредености, по извесним знацима, они закључују шта ће се

десети, те нам јављају унапред, како бисмо се ми дивили када се виђења у сну испуне на јави, те почели да о себи високо (672) мислимо - као да смо већ близу дара прозорљивости. Такав човек често постаје пророк у очима оних који верују демону. За оне, пак, који демона презиру, такав је увек лажљивац. Као дух, демон види шта се дешава у ваздушном простору. Приметивши да неко, на пример, умире, он о догађају лаковернима предсказује у сну. Демони, међутим, ништа не знају о будућности по предзнању. Уосталом, и лекари су у стању да нам предскажу смрт!

Често се демони преображавају у анђела светла и узимају лик мученика, те нам у сну представљају како им [тј. к анђелима или мученицима] прилазимо. Када се пробудимо, они нас испуњавају радошћу и поносом. То нека ти послужи као знак преваре. Јер, анђели, када се јаве, показују вечне муке, и Страшни суд, и прогнање из Царства Божијег. Оне који су се пробудили од таквог сна, испуњавају дрхтањем и снуженошћу.

Ако почнемо да им се покоравимо у сну, демони ће нам се и у будном стању ругати. Човек који верује сновиђењима, потпуно је неискусан. Философ је, пак, онај који им уопште не верује. Веруј само оним сновиђењима која ти објављују муку и Суд. Али, ако те доводе до очајања, онда су и они од демона.

Трећа степеница, по броју једнака Тројици. Онај који се попео, нека се не обазире ни на десно ни на лево.

НАПОМЕНЕ:

1. Мрачне часове у свету: тиме Лествичник, уз благу иронију, одвраћа монахе од искушења да се врате у свет "ради (наводне) користи ближњим". Када ни Мојсије није могао да избегне тешка искушења у свету, вративши се са Хорива (Изл.3 итд.) како ће таква, па и гора зла избећи монах који је и напустио свет због тога што се сматра савршено неспособним да у свету одоли страстима?

Поука IV

О БЛАЖЕНОЈ И НЕЗАБОРАВНОЈ ПОСЛУШНОСТИ

(677) Сада је на реду излагање о борцима и атлетима Христовим: свакоме плоду претходи цвет, а свакој послушности - туђиновање, без обзира да ли се послушност изражава само телом или вољом. Овим двома врлинама, као на златним крилима, света [душа] брзо узлеће на небо. Можда је о њој онај духоносац певао: Ко ће ми дати крила као у голуба, да полетим кроз делање, и да починем (Пс.54,7) у сагледавању и смирености?

Нећемо пропустити, ако је по вољи, да откријемо и сам начин борбе ових храбрих ратника, тј. како држе штит вере у Бога и свог духовног руководиоца, и како њиме одбијају, да тако кажемо, сваку помисао на неверство духовном оцу и одсељење на друго место. Откријемо и то, како ти духовни ратници убијају сваку личну жељу која им се приближава, машући стално духовним мачем, и како, одевени у гвоздени оклоп кротости и послушности, одбијају сваку погрду и увреду, и уопште сваку стрелу. Молитвени покров духовног оца служи им као спасоносни шлем. Они стоје не сасвим састављених ногу: једна им је увек спремна за служење, а друга **(680)** је непомично на молитви.

Послушност је потпуно одрицање од своје душе, које се испољава у телесним дејствима; или обратно: послушност је умртвљење удова при живом разуму. Послушност је вршење дужности без испитивања. То је добровољна смрт, живот без радозналости, без бриге за опасности, неприпремљена одбрана пред Богом, одсуство страха од смрти, безопасна пловидба, ходање у сну. Послушност је гроб воље, а ускрснуће смирења. Као да је мртав, послушник не одговара нити размишља, било да се ради о добрим стварима или о нечему што изгледа зло, јер ће за све одговорати онај који је побожно умртно његову душу. Послушност је одустајање од расуђивања при богатству расуђивања.

Почетак умртвљавања, било да се ради о вољи или о нашим удима, јесте мучан; средина је понекад тешка, а понекад није; а крај је потпуна неосетљивост за бол и одсуство сваког мучног осећања. Овај блажени живи мртавац осети тугу и бол у срцу само кад види себе да врши своју вољу, јер он се и плаши једино одговорности за сопствени суд.

Ви који се спремате за поприште духовног исповедништва; ви који хоћете да на свој врат ставите јарам Христов; ви који од сада настојите да сопствено бреме пребаците на туђа плећа; ви који се журите да драговољно, сами себе продате у ропство, да бисте у замену добили праву слободу; ви који пливате подржавани рукама других, како бисте прешли преко ове бескрајне пучине - знајте да сте крочили на пут кратак и каменит, на коме вреба само једна заблуда која се зове самовоља. Онај који се самовоље потпуно одрекао, чак и у стварима које му изгледају добре, духовне, богоугодне, стигао је на циљ пре него што је и коракнуо. Јер, послушност је неверовање себи у свакоме добру,

до краја живота.

Пре него што, покренути смиреноумљем, усхтемо да сагнемо главу и да своје спасење у Господу потпуно поверимо другоме, те пре него што ступимо на подвиг, уколико поседујемо иоле проницљивости и разборитости, ми треба да просудимо, испитамо и (да се тако изразим) искушамо свог духовног крманоша, како не бисмо допали у руке морнара уместо крманоша, болесника уместо лекара, страсника уместо бестрасника, и како се, уместо у пристаништу, не бисмо нашли на пучини, те - претрпели бродолом. Но, када већ уђемо на то поприште благочашћа и покорности, не смемо ни за што више судити нашем добром наставнику, макар у њему, као човеку, можда и видели извесне мале погрешке. Иначе, судећи, никакву корист од потчињавања нећемо имати.

Ко год хоће да остане непоколебљив у своме поверењу према духовном оцу, обавезно треба да у сталној успомени неизбрисиво у срцу свом чува његове врлине, како би (том успоменом) запушио уста демонима кад у њега стане сејати **(681)** неповерење према њему. Сразмерно повећању поверења у срцу, и само тело постаје марљивије у вршењу своје службе. А кад се спотакне о камен неповерења, паде! Јер, свакако, све што није од вере - грех је (Рим. 14,23).

Од помисли која ти предлаже да испиташ или осудиш свог духовног оца, одскочи као од блуда. Тој змији уопште не дај ни најмање слободе, ни места, ни приступа, ни почетка. Викни на гују: "Варалице једна! Нисам ја над својим оцем, већ је он нада мном добио право суђења. Нисам ја њему, већ је он мени постављен за судију".

Оци појање Псалама одређују као оружје, молитву као бедем, а непорочне сузе као умиваоник. Блажену послушност, пак, схватају као исповедање, без којег нико од страсника неће видети Господа ^[1].

Послушник самоме себи изриче пресуду: ако се савршено покорави ради Господа, ослобађа се од сопствене кривице чак и када не мисли да је савршено послушан; но ако у било чему изврши своју вољу, сам сноси одговорност чак и кад мисли да је послушан. Уосталом, било би корисно да духовник не престане да га користи. Ако би и он заћутао, ја не бих знао шта још о томе да кажем.

Они који се у својој простодушности покоравију ради Господа срећно стижу на циљ свог пута, јер не навлаче на себе лукавство демона тиме што би критиковали духовника.

Пре свега, исповедимо се нашем добром судији, не само насамоме него и пред свима, ако заповеди. Ране које се откривају, не само што се не погоршавају него се лакше и лече.

По доласку у општежиће доброг судије и пастира ^[2], присуствовао сам једном страшном суђењу.

Догодило се, наиме, док сам се тамо налазио, да је неки разбојник дошао да се посвети монашком животу. Онај одлични пастир и лекар заповеди да разбојник седам дана ужива потпуни одмор, те да само гледа како се у тој обитељи живи. Када је тих седам дана прошло, пастир га позва насамоме и упита, да ли му се свиђа да живи с њима. И пошто виде да се он сасвим искрено сложио с тим, поново га упита, шта је грешно починио у свету. Разбојник одмах, до танчина, исповеди све. Видећи то, пастир му, желећи да га искуша, рече: "Хоћу да то исповедиш јавно, пред читавим братством". А овај, истински омрзнувши свој грех и презрев сваки стид, обећа не колебајући се, и рече: "Ако хоћеш, и посред града Александрије!".

Тад пастир сабра у цркву све своје овце, њих три стотине тридесет, и за време божанствене литургије (беше недеља), **(684)** а после читања Јеванђеља, нареди да се уведе тај непорочни осуђеник, којег су, са рукама везаним позади, одевена у врећу од длаке и посута по глави пепелом, нека браћа вукла и с времена на време ударала. Пред тим призором, сви су устукнули и сместа бризнули у плач, јер нико није знао шта се у ствари дешава. И кад се разбојник приближи црквеним дверима, повика к њему она свештена и човекољубива глава громким гласом: "Стој! Недостојан си да уђеш овамо!" Уплашен гласом пастира који му је долазио из олтара (јер му се учинило, како нас после под заклетвом увераваше, да чује гром, а не глас људски), разбојник у тај мах паде ничице, тресући се од страха сав сметен. Док је лежао тако на земљи и кропио тле сузама, поново му нареди чудесни лекар (који то све чињаше за његово спасење, показујући свима како се спасава и шта је то делатна смиреност), да пред свима подробно каже све шта је починио. И он с трепетом исповеди, један по један, све своје грехе, саблажњиве и за ухо: не само природне и противприродне телесне грехе, са људским бићима и са животињама, него чак и врачања, убиства и друге злочине о којима није ред ни слушати ни писати. Одмах после те исповести, нареди пастир да се разбојник постриже и прими у братство.

Дивећи се мудрости овог преподобног, ја га насамо упитих, ради чега је употребио један тако необичан начин лечења. А прави лекар рече: "Из два разлога: прво, да самог покајника путем садашње срамоте избавим од будуће. То се и збило, јер он не устаде са пода, брате Јоване, док није добио опроштај свих грехова. Не сумњај у то. Један брат, који се ту налазио, уверавао ме, говорећи: "Видех неког страшног човека где држи исписану хартију и перо. И како би који грех покајник изговорио, он би га пером одмах прецртао". А и право је: Рекох, исповедићу безакоње моје Господу, и Ти си опростио неваљалство срца мога (Пс.31,5). А друго, хтео сам тиме да побудим на исповедање оне који у манастиру не исповедају све грехе, будући да без исповедања нико неће добити опроштај".

Видео сам код тог незаборавног пастира и у његовој пастви и много других ствари достојних дивљења и вечите успомене, од којих ћу већину покушати да вам прикажем. Остао сам код њих не мало времена, пажљиво пратећи њихов начин живота, ван себе од дивљења томе како земни људи подражавају небеским бићима!

(685) Љубав је међу њима била одиста неразрешива свеза. Што је још лепше, она је била лишена сваке непристојности у изражавању и сваког наклапања. А пре свега тога, учили су се да ничим не повреду савест свог брата. Ако би се гдегод појавио неки који би мрзео другога, пастир би га као преступника истерао у одвојен манастир. Једном приликом, неки брат оклевета пред њим ближњега. Преподобни сместа нареди да се клеветник истера, говорећи да у манастиру не могу заједно опстати и видљиви и невидљиви ђаво.

Видео сам код ових преподобних заиста корисне и дивљења достојне ствари: братство које је Господ сабрао и повезао, богато у чудесним делањима и сагледавањима. Јер, они су сами тако упражњавали и увежбавали божанске врлине, да им скоро нису биле ни потребне опомене настојатеља. Они су по својој сопственој побуди подстицали један другога на божанствену будност.

Бејаху, наиме, код њих одређени, уобичајени и утврђени извесни свештени и божанствени обичаји. На пример, ако се догодило да неко од њих, у одсуству настојатеља почне да клевета, или да осуђује, или уопште да празнослови, неки други

брат би га неприметним мигом опомињао и умиривао. Ако овај то можда не би приметио, брат који га је опоменуо би, учинивши метаније, одлазио. Кад би се показало да треба нешто говорити, сећање на смрт и помисао на Вечни суд бејаху им непрестани и вечити предмет разговора.

Нећу пропустити да вам опишем изванредну врлину тамошњег куvara. Приметивши да он за време своје службе непрестано размишља и плаче, замолих га да ми открије како се удостојио такве благодати. Присилjen мојом молбом, одговорио ми је: "Никад нисам помислио да служим људима, већ Богу. Уз то сам дошао до закључка да нисам достојан подвига безмолвија, те ми је довољно да само погледам у ватру па да замислим будући, вечни огањ".

Да чујемо нешто и о другој реткој врлини њиховој. Они ни за време самог обеда нису престајали да се баве умном делатношћу. На изванредан утврђени начин и једва приметним знацима, ови блажени оци су подсећали један другог на умну молитву. И чинили су то не само за време обеда него и при сваком сусрету и скупу. Ако би неко од њих кадгод учинио неки преступ, браћа су га преклињала да њима препусти бригу о одговорности пред пастирем и о казни. Отуда је велики пастир, знајући за обичај својих ученика, одређивао и лакше епитимије, сигуран да кажњеник није кривац. Штавише, он није ни вршио истрагу о томе ко је у ствари начинио преступ.

Међу њима никада није могло бити ни помена о празнословљу или шали. Ако би неко и започињао распу са ближњим, други присутни би, метанишући, стишавао (688) гнев. А кад би приметио да су злопамтљиви, он је извештавао настојатеља, да би их убедио да се помире пре него што сунце зађе. Ако су, пак, остајали упорни у својој тврдоглавости, онда би им било забрањено да узимају храну док се не помире, или би били избачени из манастира. Ова похвална строгост код њих није била примењивана узалуд, већ је доносила и показивала обилан плод: многи су се, наиме, од ових преподобних монаха прославили као делатељи и сагледатељи, као расудљиви и смиреноумни.

Код њих се могла видети и страшна, но анђелолика појава: часни седи и свети старци који трче на послушање као да су деца, старине којима је највећа похвала у смирењу. Видех тамо и људе који се налазе у послушности око педесет година. Молио сам их да ме поуче, какав су успех постигли толиким трудом. Једни су на то говорили да су се спустили у бездан смиреноумља, којим је свака борба за свагда прекинута; други су причали да су стекли савршену неосетљивост и безболност за грдње и увреде.

Видех и друге међу овим незаборавним оцима, украшене белином као да су анђели, који доспеше до стања најдубље незлобивости и премудре простоте, остварене свесно, уз Божију помоћ. Јер, док је рђав човек двострук - један споља а други изнутра, једноставан човек није двојствен, већ представља нешто јединствено. Та њихова простота није била безумна и бесмислена као код оних старих људи у свету што их често називају излапелим. По спољашности су били сасвим пријатни, привлачни, ведри. У говору и понашању били су природни, неизвештачени, непатворени (ствар која се не среће код многих). А унутра, у души, они су као безазлена деца били свим својим бићем одани своме Богу и настојатељу, мотрећи смелим и чврстим духовним оком на демоне и на страсти.

Ни читав живот неће ми бити довољан, часни оче и богољубиви зборе, да опишем врлину и небочезњиво живљење тих блажених људи. Но, ипак је боље да овај наш спис украсимо описом њихових напорних подвига, и да тиме у вама подстакнемо

богољубиву ревност, него да га испунимо сопственим саветима. Ван сваког је спора да се оно што је горе улепшава једино оним што је боље. Но, замолио бих вас још нешто: немојте мислити да је било шта од онога што је овде написано измишљено. Јер, неповерењем се обично упропашћује свака корист.

Но, вратимо се свом приповедању.

(689) Неки човек, по имену Исидор, који је припадао племићком сталежу града Александрије, пре извесног времена се повукао у споменути општежителни манастир. Тамо сам га још и ја затекао. Примивши га, преподобни пастир примети да се ради о скроз поквареном, грубом, опаком и обесном човеку. Премудри онда реши да људским лукавством надмудри лукавог демона, па рече Исидору: "Ако си стварно решио да понесеш јарам Христов, хоћу да се пре свега извежбаш у послушности". А овај рече: "Као гвожђе ковачу, тако се и ја, свети оче, предајем теби на послушање". А велики отац, умирен овим поређењем, одмах одреди подвиг гвозденом Исидору, и рече: "Хоћу да ти, рођени мој, стојиш крај капије манастирске, и да се сваком ко улази или излази поклониш до земље, говорећи: "Моли се за мене, оче, јер сам падавичар"". А овај га послуша као анђеоло Господа.

Пошто је он тако провео седам година и дошао до најдубљег смирења и умилења, славни отац одлучи да га, после беспримерно храбро поднете прописане седмогодишње пробе, као више него достојна, прими у братство и удостоји рукоположења. Али је Исидор, како преко других, тако и преко мене немоћног, преклињао пастира да му дозволи да на истом месту свој подвиг заврши, некако загонетно наговештавајући свој крај и позив на онај свет. Тако се и збило. Јер, када га учитељ остави на истом месту, он после десет дана оде Господу, кроз понижење у славу, узевши са собом недељу дана касније и вратара манастирског. Јер, блажени беше рекао вратару: "Ако стекнем слободу код Господа, бићеш убрзо и тамо са мном нераздвојан". То се и десило, као највећи доказ његове непостидне послушности и богоподражавајућег смирења.

Упитах тога великог Исидора, док још беше међу живима, чиме се његов ум бавио за време стајања испред капије. И незаборавни подвижник не сакри то од мене, желећи да ми пружи корист. "У почетку сам замишљао да сам продат као роб за грехе своје, те сам са много горчине, напора и снаге метанисао. После годину дана, срце ми више није осећало бол, очекујући од самог Бога награду за трпљење. Када је прошло још годину дана, осетио сам свим срцем да нисам достојан да живим у манастиру, да виђам оце и разговарам с њима и да их у лице гледам, нити да се причешћујем Светим Тајнама. И од стида оборивши очи к земљи, а мисли још ниже, ја сам већ искрено преклињао оне који су улазили и излазили да се помолу за мене Богу".

(692) Једном приликом, када сам седео за трпезом са великим настојатељем, наслони он своја света уста на моје ухо, и рече ми: "Хоћеш да ти покажем божанску мудрост у најдубљој старости?" И кад сам га за то замолио, дозове он са друге трпезе једног монаха, по имену Лаврентија, који је у манастиру дотле провео око четрдесет осам година и био други по чину свештенослужитељ. Он дође, и поклонивши се игуману до земље, узео од њега благослов. Но, кад је устао, игуман му ништа не рече, него га остави да стоји крај трпезе, без јела. Ручак тек што је био почео. Тако је он стајао добар сат, или чак и два, да ме је већ било стид и погледати у лице тог подвижника: беше то старац осамдесетих година, сав сед. Остао је тако, без одговора од стране игумана, све до завршетка обеда. А кад смо устали, преподобни га посла к поменутоме великом

Исидору, да му изрецитује почетак тридесет деветог Псалма [3].

А ја, најлукавији, не пропустих прилику да испитам старца. И кад сам га упитао, на шта је мислио док је стајао крај трпезе, он ми је одговорио: "Замишљајући да уместо пастира гледам лик Христов, ја ни за тренутак нисам помислио да добијам наређење од њега као човека, него од Бога. Стога сам и стајао, оче Јоване, не као пред људском трпезом, него као пред жртвеником Божијим, молећи се Богу без икакве рђаве мисли о пастиру, с поверењем и пун љубави према њему. Јер, неко рече да љубав не мисли о злу (1.Кор.13,5). Уосталом, знај и то, оче: нечастиви више ни на тренутак нема места у човеку који се преда простоти и драговољном незнању зла".

Какав је био, уз помоћ Божију, тај пастир духовних оваца, таквога му и манастирског економа посла праведни Господ. Тај човек беше честит као нико други и кротак као ретко ко. Једном приликом, ради користи осталих, велики старац се као наљути на њега, очевидно без икаквог разлога, и нареди да се истера из цркве пре завршетка богослужења. А ја, знајући да човек није крив за оно за што га пастир беше оптужио, кад остадох насамо с великим, узедох економа у заштиту. Но, мудрац ми рече: "И ја знам, оче! Али, као што би било неправедно и жалосно отети хлеб из уста гладноме детету, тако и васпитач душа чини неправду и себи и подвижнику када му не пружа прилику да задобије ловоров венац, а зна да га он подношењем увреда, презира, ниподаштавања и подсмеха у сваком трену он може заслужити **(693)**. То доводи до троструке и веома значајне штете: прво, сам настојатељ се лишава награде за изрицање епитимије; друго, настојатељ није врлину једнога употребио на корист осталих, иако је могао; треће, и најтеже, чак и они који изгледају чврсти и стрпљиви, занемарени извесно време тобож као добродетелни, без опомена и без укора од стране настојатеља, често остају без стечене користи и трпљења. Јер, ма колико земља била добра, плодна и масна, недостатак воде понижења чини да подивља и да из ње никне трње надутости, блуда и незнања за страх Божији. Знајући за то, онај велики апостол је и писао Тимотеју: Настој, укори, запрети и у време и у невреме (уп. 2.Тим.4,2).

А кад сам се ја томе успротивио, указујући на слабост нашег нараштаја, као и на то, да се због безразложног каогод и оправданог прекоревања од стране пастира, можда многи могу одбити од стада, истинском путовођа ми, као човек пун мудрости, рече: "Душа која се Христа ради љубављу и поверењем везала за пастира, не одступа од њега до последње капи крви, нарочито ако је његовом помоћу излечила ране, сећајући се онога који рече: *Ни анђели, ни поглаварства, ни силе... нити икаква друга твар неће нас моћи одвојити од љубави Христове* (Рим.8,38-39). А ако се душа није на такав начин везала, учврстила и привила уз пастира, онда се ја чудим да такав човек на томе месту не проводи време узалуд, везан за пастира лажном и привидном покорношћу".

И стварно, велики се није преварио. Напротив, задржао је овце у своме стаду, васпитао их и усавршио, и принео Христу као жртву без мане. Да чујемо, и да се дивимо премудрости Божијој која се налази у земљаним сасудима!

Налазећи се тамо, дивио сам се вери и трпљењу неких почетника, и несавладивој чврстости с којом су подносили строгост не само настојатеља него и извесних монаха много нижих од њега. Да бих се нечему научио, обратих се једноме од те браће, који је провео у манастиру већ петнаест година, по имену Авакиру. Њега су највише, приметно сам, скоро сви злостављали: трапезари су га готово сваки дан истеравали из

трапезарије, будући да по природи беше на језику мало неуздржљив. И рекох му: "Брате Авакире, зашто видим да те сваког дана избацују из трапезарије, па често и на спавање одеш без вечере?" А он ми одговори: "Веруј ми, оче, кушају ме оци, да виде јесам ли прави монах. Они то не чине одистински. Те тако и ја подносим све лако, пошто ми је познат циљ великога оца и свих осталих. И ево, петнаест (696) година живим с том мишљу. Уосталом, и они сами су ми рекли приликом ступања у обитељ, да оне који су се одрекли од света испитују све док се не наврши тридесет година. И право је, оче Јоване: злато не може бити чисто докле год се не претопи у огњу". Поживевши још две године после мог доласка у тај манастир, овај честити Авакир отпутова ка Господу, рекавши оцима на смрти, пре него што је испустио душу: "Хвала, хвала Господу и вама! Зато што сте ме, ради мога спасења, кушали ви, ево већ седамнаест година како ме не куша демон!" Пастир, као праведни судија, с правом нареди да се Авакир сахрани као исповедник, са светима који тамо почивају.

Учинио бих неправду свима који теже ка добру, када бих у гроб ћутања закопао врлину и подвиг Македонија, првог међу тамошњим ђаконима. Једном, на два дана пред празник светог Богојављења, овај свети подвижник, потпуно предан Господу, испроси од пастира одобрење да оде неким својим послем у град Александрију. Уз то, наравно, обећа да ће се најбрже вратити из града, због близине празника и потребних припрема. Добромрзац, пак, ђаво омете архиђакона, којег с благословом беше пустио игуман, да стигне у манастир за свети празник о року који му настојатељ беше одредио. Пошто је стигао дан касније, забрани му пастир да служи и одреди му место међу последњим почетницима. Добри је ђакон трпљења и архиђакон постојаности примио заповест очеву, и то тако мирно као да је кажњен неко други, а не он. Пошто је у таквом положају провео четрдесет дана, мудри пастир га врати у пређашњи његов чин. Но, тек што је прошао један дан, архиђакон га стане понизно молити да остане под епитимијом и првобитном казном губитка части, говорећи му да је "у граду починио један неопростив грех". Преподобни је знао да он не говори истину, али учини по праведној жељи подвижника, будући да је то тражио ради смирења. Имало је шта и да се види: часна старина стоји у реду почетника и сваког искрено преклиње да се моли за њега. "Пао сам", вели, "у блуд непослушности". А мени, бедноме, овај велики Македоније повери разлог, због чега се добровољно вратио на последње место: "Никада нисам у себи осетио такво олакшање од сваке борбе и такву сладост божанствене светлости, као сад". Анђелима је својствено да не падају (неки чак мисле да уопште не могу ни пасти); људско је - пасти, и што је брже могуће устати, ма колико пута да се падне; а демонима, и само њима, својствено је да када падну више никада не устану.

(697) Манастирски економ ми је поверио следеће: "Кад сам био млад и чувао стоку, догодило се да сам пао најтежим падом душе. Међутим, пошто сам био навикнуо да змију никада не кријем на дну срца свога, и ову змију ухватих за реп и показах је лекару. (Под репом подразумевам крај злодела). А он ме, с осмехом на лицу, лако потапша по образу, и рече: "Буди спокојан, чедо моје! Врши своју службу као и до сада и ничега се не плаши!" А ја примих то с ватреном вером, и кроз свега неколико дана уверих се да сам излечен, те наставих пут свој с радошћу и страхом".

Сва створена бића, како неки сматрају, створена су тако да се разликују једно од другог. Тако су и у томе братству постојале разлике у ступњу оствареног напретка и сазнања. Када би приметио да нека браћа воле да се праве важни приликом посете светских људи манастиру, онај лекар би их баш у присуству гостију обасипао најтежим погрдама и одређивао им најниже послове, тако да су после хитро бежали када би само

видели да неко из света долази у госте. Беше занимљиво видети како таштина прогони саму себе и од људи се крије!

Недељу дана пре мог одласка из тога светог места, Господ узео к себи једног преподобног оца, не желећи да ме лиши његове молитве. То је био један диван човек, по имену Мина, други по чину иза настојатеља, који је педесет девет година живео у томе општежићу и прошао кроз све дужности. Трећег дана после његове смрти, док сам вршио уобичајено правило поводом упокојења преподобног, одједном се читаво место где је био положен испуни дивним мирисом. Велики нареди да отворимо ковчег у коме је лежало тело преподобнога. И када то учинисмо, угледасмо сви како из његових часних стопала, као из два извора, истиче миомирисно миро. Тада учитељ рече свима: "Видите? Гле, зној његових мука и напора принет је Богу као миро!" Да, управо тако!

Оци из тога места причали су нам и о многим другим врлинама овог преподобног Мине. Између осталог, причаху и ово: једном науми настојатељ да испроба његово богодаровано трпљење. Мина је дошао у игуманску келију и направио вечерње метаније пред игуманом, молећи га, по обичају, за правило. Међутим, игуман га остави да лежи на земљи све до јутарњег богослужења. Тада га благослови и подиже, пошто га претходно изгрди као уображена и нетрпељива човека. Преподобни је знао да ће он то храбро поднети, па је због тога (**700**) то и извео, на поуку свима. Ученик преподобног Мине уверљиво нам је испричао и ову појединост о своме учитељу: "Радознало сам га испитивао, није ли га спопадао сан док је лежао ничице пред игуманом. А он ми откри да је цео Псалтир напамет прочитао док је на земљи лежао".

Нећу пропустити да венац поуке украсим и једним правим смарагдом.

Са неким од тих најчеститијих стараца повео сам једном приликом разговор о безмолвију. Љубазно и са осмехом на лицу, они ми духовито рекоше: "Оче Јоване, ми смо од тела, па водимо и живот који одговара телу, јер смо унапред оценили да према мери наше слабости треба и врсту борбе изабрати. Рачунамо, тако, да је боље борити се с људима (који се покатакд наљуте, али се и умеју покајати због тога) него с демонима, који су свагда бесни и спремни да нас нападну".

А један други старац, гајећи према мени велику љубав божанску и присан у опхођењу са мном, рече ми љубазно: "Ако ти, мудрији од свих људи, поседујеш у дубини своје душе енергију онога који је казао: Све могу у Христу који ми даје моћ (Фил.4,13); ако те је Дух Свети окропио росом чистоте као што је окропио Дјеву; ако те је сила Вишњега, сила трпљења, осенила - опаши се као Христос Богочовек, опаши бедра своја убрусом послушности, и уставши са вечере безмолвија, са скрушеним духом опери ноге браћи. Боље речено, баци се са понизним духом пред ноге братства. На врата свог срца постави строге и недремљиве стражаре. Нека ти у непостојаном телу ум буде постојан. Вежбај умно безмолвије и поред тога што осећаш кретање и немир у удовима. Што је најтеже од свега, остани спокојан у души и посред највећег метежа. Завежи брзи језик, који помамно хоће да противречи; бори се са овим деспотом седамдесет пута по седам на дан. Ум прикуј на крст душе као што се наковањ причвршћује на пањ, да би се тучен честим ударцем чекића поруге, грдње, исмевања и увреде, одржао нимало сломљен или клонуо него потпуно гладак и нетакнут. Свуци са себе своју вољу као срамну одећу, и тако обнажен уђи у борбу. Учини оно што се ретко чини и што се не среће лако: обуци се у оклоп вере који се не може разбити нити пробити неповерењем према духовнику; уздом целомудрености укроћуј чуло пипања, које се бестидно пропиње; размишљањем о смрти обуздавај очи, које би да се сваки час загледају у лепоту и величину земаљску;

љубопитљиви ум, који би да радо осуђује брата као немарног, умири бригом о самоме себи, искрено волећи ближње и потпуно саосећајући с њима. Сви ће, **(701)** драги оче, по том збиља познати да си Христов ученик, ако у заједници влада међусобна љубав. Хајде, хајде (поново рече мој добри пријатељ), хајде настани се код нас! Сваког тренутка пиј од воде понижења као да је вода жива, пошто и Давид, окусивши од сваке сласти под небом, после свега, као у некој недоумици рече: Гле, шта је добро, и шта је најбоље! Ништа друго до када браћа живе заједно (Пс. 123,1). Па, ако се још и не удостојисмо блага таквог трпљења и послушности, добро је и то ако, познавши своју немоћ и живећи у самоћи далеко од подвижничког попришта, славимо подвижнике и молимо се да им Бог подари трпљење".

Речи тога доброг оца и одличног учитеља, који је на јеванђелски и пророчки, или још тачније - на пријатељски начин расправљао с нама, потпуно су ме победиле, те смо се сложили да без икакве сумње првенство припада послушности.

Подсетивши се још једне корисне врлине ових блажених отаца, ја као да из раја изађох, те ћу вам опет предложити свој нелепи и некорисни трновити говор.

Блажени пастир је често примећивао, док смо стајали на молитви, да неки разговарају. Такве је он кажњавао да стоје пред црквом по недељу дана, наредивши им да метанишу свима који улазе и излазе из цркве. Што је још необичније, он је тако кажњавао чак и клирике, тј. презвитере!

Приметио сам да један брат за време богослужења стоји са много више осећања у срцу него многи други, и да се нарочито у почетку појања по извесним особитим кретњама и изразу лица могло приметити као да разговара с неким. Запитах га за разлог његова блаженог обичаја. А он разумедо да ће бити корисно ако не сакрије своју тајну, и рече: "Навикао сам, оче Јоване, да од самог почетка сабирем своје помисли и ум са душом, и да их, прикупљајући, позивам: Хајде да се поклонимо и паднемо пред Христа, Цара и Бога нашег!"

Мотрећи на трапезара видео сам да му за појасом виси мала свешчица. Ухватио сам га да сваки дан записује своје помисли, и све то онда исповеда пастиру. И не само њега, него и многе друге видех да поступају на исти начин. Чуо сам да је то установљено по заповести самог великог пастира.

Једном је тај пастир истерао из манастира некога брата који је пред њим оклеветао свог ближњег, назвавши га **(704)** зановеталом и брбљивцем. Истерани је издржао седам дана стојећи пред манастирском капијом, молећи понизно да му се опрости и одобри поновни улазак. Када је човекољубиви игуман за то сазнао и известио се да истерани није ништа окусио читавих шест дана, саопштио му је: "Ако баш хоћеш да живиш у манастиру, одредићу ти место међу онима што се кају". И пошто покајник то врло радо прими, пастир нареди да га одведу у посебан манастир за оне што оплакују своје грехе, што је одмах било и извршено.

А пошто смо се сетили поменутог манастира, рећи ћемо укратко нешто и о њему.

На један стадиј од великог манастира беше место, звано Тамница, начињено без икакве удобности. Тамо никада ниси могао видети ватре, ни вина, ни уља за јело, нити било чега другог осим хлеба и нешто поврћа. Тамо је игуман затварао оне који су се после ступања у монаштво поново заплели у страсти - без права на излазак, и то не заједно, већ свакога засебно и одвојено, или највише по двојицу, све док од Бога не би о

свакоме био извештен. Поставио им је и намесника великог, по имену Исаака, који је од свих што су му предати захтевао скоро непрестану молитву. За растеривање унија имали су велику количину зелених гранчица за плетење корпи.

Такав је био начин живота, такво уређење, такав подвиг оних који стварно ишту лице Бога Јаковљева (уп. Пс.23,6). Добра је ствар дивити се мукама ових светаца; још боље је следити њихов пут спасења; но, хтети одједанпут достићи њихов свети живот, ствар је безумна и немогућа.

Подстицани грижом савести, дођимо к себи, док Господ, видевши колико се напрежемо и отимамо к Њему, не избрише грехове наше и бол који нам раздире срце не претвори у радост.

Јер, по мноштву болова мојих у срцу моме, утехе Твоје развеселише душу моју (Пс.93,19). У одговарајуће време, не заборавимо ни онога који говори Господу: *Колико год велике и страшне биле муке моје, Ти си ми се вратио и оживео ме, и из понора земаљског, по моме паду, поново ме подигао* (Пс.70,20). Благо ономе који ради Бога сваки дан трпи грдњу и понижење, и успе да се савлада! Тај ће ликовати с мученицима и слободно ће разговарати с анђелима. Благо монаху који у сваком тренутку сматра да је заслужио сваки презир и поругу! Благо ономе ко је своју вољу до краја умртно и сву бригу о себи пренео на свог учитеља у Господу, јер ће стати с десне стране Распетог!

Ко од себе одбацује праведан или неправедан укор, **(705)** одбија своје спасење; а онај који га прима, с болом или без бола, брзо ће примити опроштај својих грехова.

Веру и љубав према свом духовном оцу показуј Богу духовно, а Бог ће [твоју наклоност] тајанственим путем открити твоме оцу. Тада ће ти он, осетивши твоју приврженост, одати признање и постати пријатељ.

Ко сваку змију открива свом духовном оцу, показује да стварно има поверење у њега; а ко скрива било шта, још лута по беспућу.

Сваки од нас препознаће у себи братољубље и праву љубав тек када себе затекне да плаче због пораза брата и да се искрено весели његовим успесима и благодатним даровима.

Ко у разговору с другим људима упорно настоји да наметне своје мишљење, макар било и тачно, треба да схвати да болује од болести ђавола. Ако то чини у разговору са себи равнима, можда га још може излечити казна старијих; међутим, његову болест људи неће моћи излечити уколико се на исти начин понаша и пред старијим и паметнијим од себе.

Ко није послушан на речима, сигурно није послушан ни на делу. Јер, онај који је неверан у маломе (тј. на речима), тај је и на делу непоправљив. Он се узалуд труди, јер од светог потчињавања не добија ништа осим сопствене осуде.

Ко је своју савест кроз потчињавање духовном оцу до највеће мере смирио, из дана у дан ишчекује смрт као сан, или боље - као живот, и не плаши се, јер сигурно зна да се у часу његовог одласка из овог света неће од њега, већ од његовог духовника, тражити да положи рачун.

Ко је у Господу добровољно примио на себе какву дужност од свог оца, па се неочекивано спотакне, нека не приписује кривицу ономе ко је дао оружје, већ ономе који је оружје примио јер оно му је дато да се бори с непријатељем, а не да га окрене против

самога себе. А ко се присилио ради Господа, и скренуо пажњу свом духовном оцу на своју неспособност, нека буде без брига - јер ако и падне неће погинути.

Пријатељи моји, пропустио сам да изнесем пред вас још једну посланицу врлине: видео сам, наиме, и такве послушнике у Господу који су сами себе вређали и понижавали Бога ради, да би били спремни да приме увреде са стране, навикнути да се не плаше понижења.

Душа која стално мисли на исповест, као уздом бива спречавана да греши, јер грехове које не исповедамо већ чинимо без икакве бојазни.

Шта је права послушност, схватили смо заиста тек онда, када у одсуству духовника, замишљајући лик његов, мислимо да је пред нама и клонимо се сваког разговора, или речи, или јела, или сна, или било чега другог што би му, по нашем мишљењу, могло бити непријатно. Јер, неправи ученици се радују одсуству учитеља, а прави га сматрају губитком.

Затражих једном од једнога од најискуснијих подвижника да ми објасни на који се начин у послушности стиче смиреност. **(708)** А он рече: "Чак када би и мртве васкрсавао, и дар суза стекао, и ослобођење од духовне борбе достигао, разборит послушник све приписује учинку молитве духовног оца, те му је сујетна уображеност туђа и далека. Како би се и могао уобразити због онога што је, како и сам мисли, учинио уз помоћ другог а не својим сопственим снагама? Безмолвник, међутим, нема на располагању такву смирену мисао. Уображеност налази пред њим оправдање, уливајући му у главу да је све ове успехе постигао својом сопственом заслугом".

Када избегне две заблуде, онај који се налази у послушности остаје вечито послушним слугом Христовим.

Демон се труди да послушнике понекад испрља нечистотама тела и да их начини хладним и преко обичаја узнемирљивим. Понекад их начини некако сухим и јаловим, немарним према молитви, сањивим и натмуреним, како би их навео да дигну руке од подвига, јер тобож никакву корист нису видели од послушности, него чак иду уназад. Он им не допушта да схвате да промислитељско одузимање од нас онога што нам изгледа као добро често бива повод за најдубље смиреноумље. Неки су, често, трпљењем одбијали поменутог варалицу. Но, овај још није ни престао да говори, а други гласник убрзо за тим стаје пред нас и покушава да нас на други начин превари. Знао сам послушнике који су захваљујући бризи духовног оца постали пуни умилења, тако мили, уздржљиви, марљиви, мирни, ватрени. Демони, међутим, приступише к њима и посејаше у њихову душу мисао - као да су већ зрели за безмолвије и способни да у томе подвигу достигну највиши ступањ савршенства и бестрашћа. И они се, прелашћени, отиснуше из луке на пучину. И када их изненади бура, они се, без крманоша, кукавно изложише бедној пропасти у томе прљавом и сланом мору.

Неопходно је да се море узбурка и да подивља, да би поново на земљу био избачен сав муљ, травуљина и свака трулеж коју су реке страсти нанеле у њега. Погледајмо добро: наћи ћемо да после буре настаје на мору велика тишина.

Ко некад слуша а некад не слуша оца, личи на човека који на своје око приставља - час лековиту маст, час - негашени креч. *Јер, један је који зида, а други који руши; каква је од тога корист осим самога рада* (Сир.34,23)?

О, послушни сине Господњи, нека те не прелести дух гордости: немој казивати своје

грехове учитељу као у трећем лицу. Јер, без срамоте се од срама не може ослободити. Покажи слободно своју озледу лекару. Не стиди се, реци: "Моја је то рана, оче. Мој је то ожилјак. Није га нико други направио него моја сопствена лакоумност. Нико други није крив - ни човек, ни дух, ни тело, нити шта друго - већ једино мој немар".

На исповести буди и по спољашњем изгледу и у дубини **(709)** душе као осуђеник: ником поникни и ако је могуће ороси сузама ноге судије и лекара као да су Христове. Демони често имају обичај да нам саветују или да се уопште не исповедамо, или да се исповедамо у трећем лицу, или да кривицу за свој сопствени грех пребацујемо на друге.

[Тврдњу] да све зависи од навике и за њом се поводи (уколико је само тачна) најпре [можемо применити] на врлине, које Бога имају за свог великог сарадника. Ако се од самог почетка свом душом предаш сваковрсним понижењима, нећеш се, сине, дуго времена трудити да у себи осетиш блажени мир. Не устручавај се да грехе своје исповедаш оцу који ти помаже да се спасеш, као Богу, са најдубљом понизношћу. Видео сам како осуђеници држањем које изазива сажалење, одрешитим признањем и молбом на коленима ублажавају строгост судије, и његов гнев преображавају у милосрђе. И Јован Претеча је од оних што су му долазили тражио да се пре крштења исповеде (уп. Мт.3,6; Мк.1,5) не стога што је њихова исповест њему саме била потребна, већ зато што му је стало до њиховог спасења. Не треба да нас чуди ако се и после исповести нађемо у борби: боље је борити се с нечистотама него са гордошћу.

Не заноси се и не поводи се за причама о оцима безмолвницима и отшелницима, јер ти корачаш у војсци првомученика ^[4]. Чак и кад паднеш, не бежи с попршта: баш тада нам је лекар највише и потребан. Онај који се и поред помоћи путовође саплете о камен, без његове помоћи би се, свакако, не само саплео него и погинуо.

Када нас искушење савлада, одмах приступају демони. Ухвативши се за то као за згодан (у ствари потпуно неприкладан) повод, саветују нам да се одамо безмолвију. Циљ је наших непријатеља да нашем паду додају још једну рану.

Када се лекар изговори неспособношћу да нас излечи, треба отићи другоме. Јер, без лекара се ретко ко излечио. Ко ме ће онда пасти на ум да нам противречи кад тврдимо да би брод који је и са искусним крманошем претрпео бродолом, без крманоша у сваком случају морао пропасти?

Од послушности - смирење, од смирења - бестрашће. Ако нас се баш у *смирењу нашем опоменуо Господ и избавио нас од непријатеља наших* (Пс.135,23-24), ништа нас не спречава да кажемо да се кроз послушност долази до бестрашћа, у коме смирење постиже своју сврху. Јер, са смирењем почиње бестрашће, као год што са Мојсијем почиње Закон. И кћер усавршава мајку као Марија синагогу ^[5].

Сваку казну од Бога заслужују болесници који, пре коначног исцељења, остављају првога лекара, иако су код њега били на лечењу и осетили побољшање, те почињу да више цене другога. Немој бежати из руку онога који те је привео Господу. Јер, у току целог живота свог, никога другог **(712)** не треба толико да поштујеш као њега.

За неискусног војника није безопасно да се одваја од масе бораца и упушта у појединачну борбу. Није без опасности ни за монаха да одлази на подвиг безмолвија пре него што прође темељну обуку и стекне велико искуство у борби против душевних страсти. Први се излаже телесним, а други душевним опасностима. *Боље су двојица*, каже Писмо, *него један* (Екл.4,9); тј. добро је за сина да се заједно са својим оцем бори

против својих страсти, уз садејство Духа Божанског. Ко слепцу ускрати водича, и стаду пастира, и залуталоме спроводника, и детету оца, и болеснику лекара, и броду крманоша - излаже га опасности. А ко се без помоћи упушта у борбу са злим дусима, постаје њихова жртва.

Они који први пут долазе у лечилиште, нека кажу шта их боли. А они који су се посветили послушности, нека испоље одговарајуће смирење. Поуздан знак оздрављења јесте, код првих, стишавање болова, а код других, као ништа друго - повећање самоосуђивања. Нека ти савест буде огледало послушности. То ће ти бити довољно.

Они који подвиг безмолвија проводе у послушности духовном оцу, имају за противнике демоне, и само демоне. А они који се налазе у заједници, морају се борити не само са демонима него и са људима. С обзиром на то да су стално пред учитељевим очима, први брижљивије извршавају његове заповести; а други, често, у одсуству учитеља помало и нарушавају његове заповести. Међутим, ако су неки од њих марљиви и трудољубиви, трпљењем злостављања више него довољно надокнађују недостатак и добијају двоструки венац.

Живећи у братству, обратимо на своје спасење сву могућу пажњу. У пристаништу које је пуно бродова може лако доћи до судара, а на првом месту оних које гнев, као неки црв, потајно нагриза.

Треба настојати да се у присуству духовника понашамо тако као да ништа не знамо, и да будемо крајње ћутљиви. Јер, ћутљив је човек син философије, који на сваком кораку, куд год се окрене, стиче велико знање. Видео сам послушника који прекида приповедање свог духовника, те [почех] да очајавам над његовом послушношћу, гледајући како од ње постаје надмен а не смирен.

С највећим трезвоумљем и будношћу треба да проценимо када и како дужност да претпоставимо молитви. Свакако, човек се не може растргнути на све стране.

Пази на себе када се налазиш с браћом, и никако немој настојати да било по чему изгледаш праведнији од њих. Иначе ћеш направити два зла: њих ћеш озледити својом извештаченом и лажном ревношћу, а самоме себи ћеш на сваки начин **(713)** пружити повод за гордост.

Имај ревност у души својој, никако је не испољавајући телом, нити изгледом, нити речју, нити каквим загонетним понашањем. Па и то чини тек пошто си престао да потцењујеш ближњега. Ако си, пак, у том погледу неузддржљив, буди у свему сличан браћи својој, и не издвајај се ни у чему својом уображеношћу.

Видео сам неискусног ученика како се пред неким људима хвали врлинама свога учитеља. Мислећи да туђом славом постане и сам славан, изложио се срамоти када му сви рекоше: "Па, како да једно тако плодно дрво има на себи једну тако јалову грану?!"

Трпеливима се можемо сматрати не када храбро подносимо грдњу само од оца, већ када од сваког човека трпимо понижење и увреду. Јер, од оца ми све подносимо из поштовања, и зато што се осећамо његовим дужницима.

Жудно испијај подсмех као воду живота, од сваког човека који хоће да те напоји њиме. Јер, он је лек који чисти од блуда. Тада ће се у твојој души родити сунце дубоке чистоте, и светлост Божија неће напуштати твоје срце.

Ко би видео да се братство смирује захваљујући њему, нека се не хвали у својој души, будући да су лопови свуда око нас. Урежи дубоко у сећање Онога који рече: *И ви кад извршите све што вам је заповеђено, говорите: Ми смо непотребне слуге, јер смо учинили што смо били дужни учинити* (Лк.17,10). Суд о нашим делима сазнаћемо у часу смрти.

Општежиће је небо на земљи. Господу служе анђели. Тако и ми своје срце треба да настројимо. Они који се налазе на овом небу покатад имају срце као од камена; понекад их, опет, теши умилење, тако да и гордост избегну и сузама ублаже своје муке.

Мала ватра смекша велику количину воска. Тако и мала увреда која нам се често наноси, сву суровост, безосећајност и окорелост срца одједанпут омекша, заслади и сасвим искорени.

Видео сам једном два човека где, сакривени, мотре на муке и ослушкују уздахе подвижника. Но, један је то чинио да би се угледао на подвижнике, а други - да их у згодном тренутку с прекором обелодани и тако Божијег делатеља одбије од његове врлине. Немој бити неразборито ћутљив и тиме доводити друге у пометњу и огорчење. Не буди ни млитав у понашању и ходу када ти је наређено да пожуриш. Иначе, бићеш гори од лудих и поремећених. Видео сам једанпут душе које су боловале од такве млитавости по природи, а неке намештено. И зачудих се, рече Јов, како је разноврсна људска поквареност (уп. Јов 22,5).

Онај који живи у заједници неће моћи да има толико користи од појања Псалама колико од молитве: јер, настане ли нека забуна - готово је са Псалмом.

Непрекидно се бори са мислима: кад почну да лутају прибери их к себи. Јер, Бог и не захтева од послушника потпуно прибрану молитву. Не буди стога нерасположен када се осетиш покраденим, али се плаши ако вечито мораш призивати ум к себи [6].

(716) Ко је у дубини душе решио да борбу не напушта до последњег даха, и да макар по цену хиљада смрти тела и душе не узмакне, неће лако пасти ни у једно ни у друго. Јер, двоумица у срцу и неповерење према одређеном месту подвига увек доводе до саплитања и несрећа. Онима који су склони да се селе из једног манастира у други, ни у једноме не може бити добро, јер ништа толико душу не чини бесплодном као нестрпљивост.

Ако си дошао непознатом лекару и у непознату болницу, буди као пролазник, а тајно посматрај искуство свих који се тамо налазе. Па кад осетиш да за твоје болести имаш користи од ових мајстора и њихових помоћника, а нарочито оно што је потребно за сузбијање разметљивости, ти им већ и приступи и продај се за злато смирења, на хартији послушности и задужници служења, те у присуству анђела као сведока исцепај пред њима хартију своје воље, Јер, ако прелазиш из манастира у манастир може ти се десити да ти пропадне цена којом те је Христос искупио. Нека ти манастир у који си ступио буде гробница пре гроба: из гроба нико не излази пре свеопштег васкрсења. Уколико су неки и изашли - размисли: они су пре тога ипак били умрли. Помолимо се Господу од свег срца да се и у то зло не увалимо.

Када се немарнијим монасима учини да су дужности послушања тешке, изговарају се да је боље молити се. Ако су, пак, те дужности лакше, беже од молитве као од ватре.

Догађа се да неко препусти посао којим је задужен другоме, који га моли, да би га умирио. Догађа се, пак, да неко уступи своју дужност другоме и из лености, или, пак, из

славољубља, или из ревности.

Ако си обећао да ћеш живети у извесној обитељи, па видиш да немаш баш никаква напретка, не устручавај се да је напустиш. Уосталом, искусни је монах свуда искусан, и обратно.

Погрде су у свету проузроковале многа раздвајања и несугласице, а угађање стомаку је у манастирима узрок сваког пада и гажења монашких завета. Ако ову господарицу савладаш, свако ће ти место бити погодно да постигнеш бестрашће. А када она влада, на сваком месту, осим у гробу, бићеш изложен сваковрсним опасностима.

Господ отвара очи послушницима да виде врлине учитеља, а затвара их за њихове мане. Добромрзац [тј. ђаво] чини супротно.

Образац савршене послушности, драги пријатељу, нека нам буде жива: ако је и мешамо са другим тварима, она **(717)** остаје увек чиста од било какве нечистоте.

Ревносни највише треба да пазе на себе, да не би због тога што осуђују површне били више од њих осуђени. Сматрам да се Лот управо тиме и оправдао, што, живећи међу онаквим људима, никога никада није осуђивао.

Увек, а највише за време појања на богослужењу, треба сачувати мир и тишину. Циљ је демона да изазивањем нереда упропасте молитву. Онима који служе приличи да у молитви умом својим досежу небеса док телом стоје пред људима.

Увреде, потцењивања и сличне ствари у души подвижника могу да се упореде са горчином пелена. Похвале, почести и разне друге љубазности, попут меда, код сладострасних рађају сваку сласт. Размотримо, стога, природу и једног и другог: пелен чисти у нама сваку нечистоћу, а мед обично изазива поремећај жучи.

Треба имати пуно поверење у оне који су у Господу на себе преузели старање о нама, макар и заповедали понешто што је супротно нашем мишљењу и што се наизглед противи нашем спасењу. Тада се, као у ватри смирења, куша наше поверње у њих. Знак потпуног и правог поверења састоји се у томе да се без двоумљења покоравамо својим претпостављеним и онда када видимо да су њихове наредбе супротне нашим очекивањима.

Од послушности - смирење, као што смо већ у претходном излагању рекли; од смирења - расуђивање, као што то велики Касијан у својој књизи "О расуђивању" тако лепо и узвишено учи ^[7]; од расуђивања - прозорљивост, а од њега - предвиђање.

Ко, дакле, неће хтети да крене дивним путем послушности, кад види каквим све добрима води! О тој великој врлини рече онај дивни псалмопевац: *По својој доброти си припремио своје присуство у срцу сиротог послушника, Боже* (Пс.67,11).

Читавог живота се сећај оног великог подвижника, који од духовника у току целих осамнаест година није чуо телесним ушима "Спасавај се!", док је унутрашњим слухом сваки дан слушао од Господа - не "Спасавај се!" (што изражава само жељу чије остварење није извесно), него "Спасен си" (што је одређено и несумњиво).

Нису свесни послушници који, приметивши попустљивост и снисходљивост духовника, траже да им одреди дужности по њиховим сопственим жељама. Када их добију, нека знају да су се потпуно лишили исповедничког венца. Јер, послушност је туђа сваком лицемерству и личним жељама.

Има и таквих који одбију да изврше наредбу коју су примили јер схватају да њено извршење наредбодавцу у ствари не би било пријатно. А има и таквих који то осете, па ипак послушају без двоумљења. Треба испитати ко је од њих поступио благочастивије.

Немогућа је ствар да се ђаво супротставља својој сопственој вољи. Нека ти као доказ послуже они који живе **(720)** немарно, без обзира на то што су стално у једној те истој испосници или у једном те истом општежићу. Нека ти борба при преласку с једног места на друго буде знак да смо на првобитном месту могли најбоље угађати Богу. Јер, таква је борба знак да смо је сами изазвали.

Не бих желео да будем неправедни скривач и нечовечни лихвар, ћутећи о ономе што није право задржати за себе. Славни Јован Саваит ^[8] ми је испричао занимљиве ствари. А да је то бестрасан човек, чист од сваке лажи и злог дела и речи, знаш из сопственог искуства, преподобни оче. Он ми је испричао следеће:

"У моме манастиру у Азији (јер оданде дође овај праведник) беше неки старац, кроз немаран и распусан. Говорим то не да бих га осудио, већ за љубав истине. Како - не знам, тек он доби једнога млађег ученика, по имену Акакија, младића пристојане нарави али обдарена природном памећу. Он толико поднесе од овог старца, да ће се то можда многим учинити невероватно. Старац га је сваког дана кињо не само вређањем и погрдама него и батинама. Али, његово трпљење не беше неразумно.

Гледајући га, дакле, како се сваки дан страшно мучи као да је купљени роб, ја сам му често, када бисмо се срели, говорио: "Шта је, брате Акакије? Како је данас?" А он би ми на то показивао: сад помодрело око, сад модрице по врату, а понекад и озлеђену главу. Знајући га као подвижника, говорио сам му: "Одлично! Тако и треба! Трпи, и то ће ти користити!" И пошто се намучи код тог немилостивог старца око девет година, Акакије оде Господу. Пет дана након што Акакије би сахрањен у гробљу отаца, његов старац оде једном од великих старца који тамо живе, и рече: "Оче, брат Акакије умре!" Кад то чу, тај старац рече: "Веруј ми, старче, сумњам у то!" А овај му рече: "Дођи и види!" Тад ти се старац хитро подиже, и стиже на гробље са учитељем блаженог борца. И позвавши као живог онога који је стварно и у смрти жив, рече: "Брате Акакије, јеси ли умро?!" А благоразумни послушник, и после смрти показујући пример послушности, одговори великоме: "Оче, како би могао да умре човек - трудбеник послушности?" Тад старац, његов бивши учитељ, паде на земљу **(721)** са сузама, обузет страхом, и испросивши од игумана Лавре келију близу гроба, проживе остатак свог живота честито, увек говорећи оцима: "Извршио сам убиство!"

Мени се чини, оче Јоване, да је онај старац који је с мртвацем разговарао био сам велики Јован Саваит. Јер, његова блажена душа ми је још нешто испричала као о некоме другом лицу - премда је то био он сам, како сам после могао тачно дознати.

"У истоме азијском манастиру, - прича он, - неки други човек постаде ученик једног кротког, благог и тихог монаха. Видећи да га старац поштује и не дира, правилно закључи да може претрпети штету, као и многи други, те га замоли да га отпусти. Старац имађаше и другог ученика па му то не паде одвећ тешко. Отишавши од њега, уз помоћ његове препоруке, смести се у једном од општежића што се налазе у Понту. Прве ноћи по ступању у општежиће, он виде у сну како неки траже од њега да положи рачун, те као да, после тог ужасног мучења, остаде дужан сто фунти злата. Пробудивши се, он размисли о сну и рече: "Кукавни Антиоше (то му беше име), заиста си још много дужан!"

"Остадох у том општежићу, - причао је даље Антиох, - три године у беспоговорној послушности, понижаван и угњетаван од свих као туђинац. Јер, тамо нису ни имали некога другог монаха странца. И видим опет у сну једнога како ми даје признаницу о исплати десет фунти мога дуга. Пробудивши се, разумедох виђење, и рекох: "Тек десет! Па, колико ће ми бити потребно да исплатим све?!" Тада рекох у себи: "Сироти Антиоше, потребан је још већи труд и још дубље понижење!"... Од тада започех да се правим сулуд, премда нисам сасвим занемарио своје дужности. Када ме немилостиви оци видеше у таквом стању, али ипак усрдна на послу, налагаху на мене све тешке манастирске послове. Пошто сам у таквом подвигу провео тринаест година, видех како ми опет дођоше они што су ми се раније јављали, те ми писмено потврдише да сам у потпуности исплатио свој дуг. Када би ме, дакле, у било чему злостављали оци тог манастира, сећао бих се свог дуга и храбро подносио све".

То ми је свемудри Јован, оче Јоване, испричао у трећем лицу. Зато и себе назва Антиохом. А у ствари, он беше тај подвижник који трпљењем исцепа списак својих дугова.

Но, да чујемо како је мудар постао преподобни [тј. Јован Саваит] захваљајући својој крајњој послушности.

Док се налазио у манастиру Светог Саве, дођоше три млада монаха са жељом да му буду ученици. Примивши их, он (724) их одмах угости, старајући се из свег срца да се одморе од напорна пута. После три дана, старац им рече: "Браћо, ја сам по природи блудник, и не могу да примим ниједнога од вас". А они се не саблазнише, јер им је било познато старчево подвижништво. Када га, пак, никаквим, молбама не могадоше убедити, бацише му се пред ноге и замолише да им бар да правило како и где треба да живе. Старац пристаде. Видевши да ће његову поуку примити смирено и послушно, он једноме рече: "Господ хоће, сине, да живиш повучено са духовним оцем у подвигу послушности". А другоме рече: "Иди, продај жеље своје и дај их Богу, па узми крст свој и трпи у манастиру заједно са браћом: свакако ћеш имати благо на небесима". А онда рече и трећем: "Са сваким дахом својим сећај се речи Христове: *Који претрпи до краја, тај ће се спасти* (Мт. 10,22). Иди, и ако је могуће пронађи за себе по природи што суровијег и строжег човека. Остани непоколебљив и пиј сваки дан исмевање и поругу као мед и млеко". А брат рече великоме Јовану: "А шта да радим, оче, ако он живи немарно?" А старац ће на то: "Када би га видео чак и да блуднички, немој га напустити, већ реци себи: "Друже, ради чега си овде?" Тада ћеш видети како из тебе ишчезава надутост и како се пламен похоте гаси".

Сви ми који желимо да стекнемо страх Божији, треба да се свим силама боримо како не бисмо у овој школи врлине постали рђави и зли људи, пуни лукавства и злобе, препредености и гнева. То се дешава, а није ни чудо: све док је човек прост, на пример лађар или земљорадник, непријатељи цара се толико и не спремају за борбу против њега; а када га виде да је узео царски стег и штит, бодеж, и мач, и лук, и да је навукао војничку униформу [9], и они зашкргућу на њега зубима, и свим средствима покушавају да га униште. Не дремајмо, стога! Видео сам безазлену и најбољу децу која су дошла у школу да се науче мудрости, да буду васпитана и уопште да виде неку корист од школе. И ничему се тамо нису научили осим лукавству и злу, захваљујући дружењу са осталима. Ко има памети, разумеће!

Немогуће је да они који прижељно уче неку вештину не напредују сваког дана [помало].

Међутим, једни препознају напредовање, а други га, по промислу Божијем, нису свесни. Дobar банкар сваке вечери неизоставно прави обрачун дневне зараде или губитка. Ипак, он не може имати јасну слику о кретању свог новца ако на нарочиту плочицу сваког часа не убележава одређене податке. Свакочасовно полагање рачуна омогућава да се састави свакодневни обрачун.

Неразборит монах се, кад га грде и осуђују, осећа увређен и покушава да одговара, или, пак, одмах метанише **(725)** пред оним што га грди, и то не из смирења, него у жељи да прекине грдњу. А ти, пак, ћути када те туку, и примај бол као најбоље средство да ти душа постане светла и чиста. Так када лекар престане да те грди ти затражи опроштај. Јер, он, можда, у љутини не би ни примио твоје кајање.

Ми који живимо у манастирима, треба да се у сваком тренутку боримо против свих страсти, али нарочито против две: против облапорности и против гневљивости. Јер, где је велики број браће, увек има доста повода за избијање тих страсти.

Код послушника ђаво изазива жељу да стекну врлине које не могу достићи, као што и онима који живе у безмолвију саветују да теже за оним што није за њих. Завири у душу неискусних послушника, па ћеш наћи погрешну мисао: чежњу за безмолвијем, за крајњим постом и сабраном молитвом, за потпуним одсуством таштине, за незаборављивим сећањем на смрт и непрестаним умилењем, за савршеном безгневљивошћу, за дубоким ћутањем, за натприродном чистотом. Пошто им те врлине по промислу Божијем нису дате у почетку њихова подвига, они непромишљено прескачу неопходне ступење подвига, преварени од стране ђавола, који их подстрекава да их траже пре времена, те да не издрже и не добију их ни онда када би иначе био погодан тренутак. Пред безмолвницима, међутим, тај обманљив хвали гостољубље послушника, њихово служење, братољубље, заједнички живот, неговање болесника. И њих, као и прве, та варалица хоће да начини непостојанима.

Ретки су они који живе истинско безмолвије. То могу само они којима Бог помаже у борби и који су примили божанску утеху. Јер, само та утеха може да им олакша муке.

Према својствима наших страсти треба да проценимо коме би облику послушности требало да се посветимо, те да изаберемо одговарајући начин. Ако видиш да си неуздржљив и веома склон похоти, нека ти учитељ буде подвижник, неумољив по питању хране, а не чудотворац, нити неко ко је спреман да сваког прими и угости. Ако си охол, нека ти духовни отац буде суров и непопустљив подвижник, а не кротак и човекољубив. Не треба да тражимо пророке нити прозорљивце, већ пре свега сасвим смиреноумне подвижнике, чији би начин и место подвига одговарали нашој болести.

Нека ти за послушност, по угледу на горе споменутог праведника Авакира, послужи и овај добри обичај: вечито мисли да те духовник куша. У том случају, никада нећеш погрешити. Када и поред непрестаног злостављања од стране свог духовног оца осетиш да су твоје поверење и љубав према њему све већи, знај да се Дух Свети невидљиво уселио у твоју душу, и сила Вишњег те осенила! Ипак, не хвали се нити се радуј кад храбро подносиш грдњу и понижење. Напротив, плачи због тога што си уопште урадио нешто што заслужује прекор, и што си душу свог оца узрујао против себе. Немој се **(728)** чудити када ти кажем (јер се Мојсије слаже са мнош ^[10]): боље је огрешити се о Бога, него о свог духовног оца! Јер, када Бога наљутимо, наш вођа га може помирити с нама. Но, када свог духовног оца огорчимо против нас, немамо више никога ко би се за нас пред Богом заузео. Мислим, уосталом, да оба греха у крајњој

линији имају исту тежину.

Размислимо, просудимо и пазимо: када смо дужни да захвално и ћутке трпимо укор пастира, а када да се објашњавамо с њим. Мени се чини да треба ћутати у свим оним случајевима када се грдња односи на нас, будући да се ради о тренутку за награду. А када се она односи на друго лице, ми треба да се бранимо, ради свеже љубави и непомућеног мира.

Они који су отпали од послушности могу да те обавесте о томе каква је корист од ње: тек тада су управо и сазнали на каквом су небу стајали.

Онај који стреми бестрашћу и Богу, сматра потпуно изгубљеним сваки онај дан у који га нико не би грдио.

Као што дрвеће које тресе ветар пушта свој корен дубоко у земљу, тако и они који се налазе у послушности стичу јаку и непоколебљиву душу.

Ко год је, живећи у безмолвију, осетио своју немоћ, па, дошавши у манастир, продао себе на послушност, прогледао је за Христа без муке, мада је био слеп.

Држ'те се, држ'те се, и опет кажем: држ'те се, тркачи, браћо подвижници, слушајући онога премудрог човека који о вама говори: *Као злато у топионици* - или боље, у општежићу - *испробао их је* Господ, и *као жртву паљеницу их је примио* у недра своја (Прем.Сол.3,6). [Њему слава и власт вечна са беспочетним Оцем и Духом Светим и обожаваним. Амин.]

Степен по реду једнак броју јеванђелиста. Држи се, подвижнице и трчи без страха! Једном је Јован стигао пре Петра (уп. Јн. 20,4), а овде је послушност стављена испред покајања. Апостол који први стиже до гроба Христовог представља послушност, а други - покајање.

НАПОМЕНЕ:

1. Послушност без које нико неће видети Господа: Треба испитати, каже Илија Критски, како то да без послушности нико неће видети Бога. Шта? Зар Марија Египћанка, и неки други који никоме нису били потчињени, неће видети Господа? Мислимо да Лествичник не говори само о телесној послушности, него и о послушности духовној. Јер, нећемо наћи ниједнога светог који није покорио тело духу. Из тога јасно произлази да Господа неће видети нико ко уз телесну послушност не спроводи и ову послушност (тела духу). Многи који се покуравају својим телесним очевима живе као робови сласти, па им таква послушност ништа не користи (Схол. 14, col.732 D).
2. То је вероватно један манастир у Тиваиди, близу Александрије (тачније речено, у предграђу Александрије званом Каноп, данас Абукир). На основу података из Лествице могло би се закључити да је тај манастир имао под собом још две обитељи: лавру, уређену за безмолвнике, и манастир покајника, који се у Лествици назива Тамница. У Канопу је стварно постојао манастир, који помиње и блажени Јероним у своме предговору Правилима светог Пахомија Великог, и који се према тим подацима називао Метанија (Покајање) (уп. Transl. lat. Reg. Scti Pachomii, Praef., 1, MPL. 23,65). Уколико је Тамница (Филаки) заиста тај манастир у Канопу, о коме је блажени Јероним слушао од једног светог презвитера из Александрије, Силуана, онда је она врло старог датума. То значи да је та необична обитељ постојала бар две стотине година пре но што ју је Лествичник посетио.
3. Трпећи сачеках Господа и обрати пажњу на мене и услиши молитву моју (Пс.39,1).
4. У војсци првомученика: Матија Радер схвата ту реч као надимак првог хришћанског мученика, светог архиђакона Стефана (уп. col. 710 C: in Stephani protomartyris exercitu meres). Исто тако и поменути руски превод (стр. 63, т. 68). У италијанском салезијанском издању, израз је схваћен као да се односи на самога Христа: Ступај напред као и ученици Христови, који нису били усамљеници, већ живљаху у заједници (И, 165, nota 3).
5. Као Марија синагогу: уз оно што је речено у со1. 700, то је све што Лествичник каже о Пресветој Богородици. Овде се мисли на Ваведење, тј. уношење мале Дјеве Марије у јеврејски храм.
6. Ако вечито мораш призивати ум к себи: вероватно је смисао овај: немој се плашити ни подавати очајању ако ти мисли одлутају па се опет врате; брине се тек ако ти је ум стално одсутан, и то по сопственом интересовању за земаљске ствари.
7. Велики Касијан: то је свети Јован Касијан (+ око 435), знаменити подвижник и хришћански писац. Не зна се одакле је ни када се родио, али је познато да је живео аскетски у једном манастиру крај Витлејема (Палестина). Обилазио је египатске манастире, а у Цариграду га свети Јован Златоусти рукополаже за ђакона. После смрти Златоустог одлази на Запад, и настањује се у јужној Галији, где оснива два манастира (околина Масилије = Марсеља). Писао је догматска и аскетска дела, међу којима и *Collationes Patrum in Scythica eremo*. У томе спису он

вели да се истинско расуђивање стиче само истинским смирењем, а први његов знак јесте потпуно исповедање духовнику, дакле и исповедање помисли (уп. Coll. II, 12, Migne, P. L., 49,542 AB).

8. Славни Јован Саваит: Познати светитељ, рођен 454. год. у Никопољу Јерменском, у породици једног војводе, Хришћанина. У осамнаестој години постаје монах, убрзо затим и игуман једнога малог братства, а у двадесет осмој години живота хиротонисан је за епископа Колоније, малог града у византијској Јерменији. На катедри остаје пуних десет година, али га тешко стање у Цркви побуди да напусти Колонију и оде у Јерусалим, инкогнито, као просјак. Коначно се смести у лавру преподобног Саве Освећеног, који је тада још био жив. Вршио је послушно све манастирске послове, а када открију ко је, повуче се у келију, те остатак живота проведе у потпуном безмолвију, због чега се још зове и свети Јован Ћутљиви. Умро је 558. године (уп. Житије 3. децембра).
9. Илија Критски даје алегоричко тумачење ових предмета. Царски стег је символ крштења или покајања, које испрљаног човека чини поново чистим; штит - бекство од света праћено непристрашћем; бодеж - поверење у пастира; мач - одрицање од жеља; лук - молитва, којом се демони обарају; војничка униформа - огртач врлина (Схол. 93, col. 760).
10. Свакако мисли на буну Корејеву против Мојсија (уп. Број.16). Бог кажњава у ствари строже за грех према Мојсију, него за грех према себи (уп. Изл.32).

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука V

О БРИЖЉИВОМ И ИСТИНСКОМ ПОКАЈАЊУ,
О ЖИВОТУ СВЕТИХ ОСУЂЕНИКА И О ТАМНИЦИ^[1]

(764) Покајање је обнова крштења. Покајање је завет с Богом да ће се водити један нови живот. Покајање је извор смирености. Покајање је неопозиво одрицање од сваке жеље за телесним добрима. Покајање је самосудна мисао и брига о себи без бригае о спољним стварима. Покајање је кћер наде, и порицање безнадежности. Покајник је осуђеник који није лишен части. Покајање је помирење с Господом путем вршења добрих дела, супротних пређашњим гресима. Покајање је очишћење савести. Покајање је добровољно трпљење свих мука. Покајник је човек који самоме себи изриче казну. Покајање је јако изнуравање стомака и шибанье душе силним осећањем.

Скупите се и приђите, дођите и чујте, и рећи ћу вам нешто! Сви ви који сте Бога наљутили, скупите се и видите шта ми је Бог показао ради назиданья душе моје! На прво место ставићемо излагање о презреним подвижницима, достојним сваког поштовања. Чујмо, запамтимо и учинимо оно што ти људи чине, сви ми који смо год пали у какав неприкладан грех. Устаните и стојте, ви који сте оборени гресима. Обратите пажњу, браћо моја, на ову моју поуку. Нагните ухо своје, ви који хоћете да се поново помирите с Богом истинским обраћањем.

Много сам слушао о једном узвишеном и необичном подвигу и смирењу оних што живе у посебном манастиру, званом Тамница, који се налазио под управом поменутог оног светилника над свим светилима. И док сам се још налазио у његовом манастиру, замолих праведника за одобрење да посетим ту издвојену обитељ. Не желећи ничим да растужи моју немоћну душу, велики ми даде дозволу.

Када сам приспео у манастир покајника, тј. праву земљу **(765)** плачућих, видео сам заиста (ако није дрско рећи) оно што око немарна човека не виде, и ухо лакомисленог не прими, и на срце ленога не дође (уп. 1.Кор.2,9) - дела и речи који су у стању да победе чак и самога Бога, живот и подвиге који сместа изазивају Божије човекољубље.

Међу тим кривцима без кривице, видео сам неке како по сву ноћ, до раног јутра, стоје под ведрим небом, не померајући ноге. Сан их снагом природе жалосно обара, али они и поред тога не дају себи ни најмањег одмора, него прекоревају сами себе и расањују се увредама и грдњом. Други су укочено гледали у небо, и уз ридање и вапаје оданде дозивали помоћ. Неки су стајали на молитви, везавши себи руке на леђима као да су осуђеници, смрачена погледа упртог у земљу, сматрајући се недостојнима да гледају у небо, нити да кажу штогод, нити да пусте гласа од себе, нити да се моле Богу.

Веома мучени својим тужним мислима и грижом савести, не налазећи ни како или одакле да почну молитву, они су, испуњени мраком и тананим очајањем, само збуњену душу и занемели ум представљали Богу. Неки су седели на земљи, на врећи и пепелу, сакривајући лице међу колена, и ударајући челом о тле. Други су се стално тукли у прса, позивајући своју душу и свој ранији живот да се врате.

Једни су међу њима натапали земљу сузама. А други су, не могавши ни да плачу, сами себе тукли. Једни су нарицали над својом душом као да је мртва, не могући да поднесу патњу у своме срцу. Други би у себи заурлали, али им се глас замрзавао на уснама. Понекад би, када се већ не би могли саваладати, изненада крикнули.

Видео сам тамо неке који су од силне туге били као ван себе, неке који су постали глухи и неми од своје несреће, потпуно смрачени и као неосетљиви за све што се односи на овај живот. Они су умом сишли у бездан смирења и огњем свога бола исушили сузе у својим очима. Други су седели замишљени, сагињући се к земљи и климајући стално главом, те као лавови рикали из дубине срца и ноктима гребли тле под собом.

Неки су међу њима, пуни наде, тражили и молили за потпуни опроштај; а други су се у своме бескрајном смирењу сматрали недостојнима опроштаја, и говорили с тугом да се не могу оправдати пред Богом. Неки су, пак, преклињали **(768)** Господа да овде буду кажњени а тамо помиловани; други су, мучени тешком грижом савести, од свега срца молили Господа да их не казни, али да их ни Царства не удостоји, говорећи: "То би нам било довољно" [2].

Видео сам тамо душе толико понизне и скрушене, и тако притиснуте тежином греховног бремена, да би и сам камен могли разнежити својим речима и вапајима упућеним Богу. Јер, лежећи ничице на земљи, они говораху: "Знамо, знамо да смо заслужили сваку казну и муку, и то је праведно: чак и када бисмо сву васељену позвали да плаче с нама, не бисмо имали довољно да отплатимо наше огромне дугове. Но, само једно тражимо, само једно молимо и преклињемо: *Да нас у јарости својој не окривиш, нити да нас у гневу свом казниш* (Пс.6,2)! За нас је довољно да се ослободимо од велике Твоје претње и тајних мука које се не могу именовати. Тражити потпуни опроштај - не усуђујемо се. Како бисмо и могли да га тражимо, кад не одржасмо своје обећање, већ га нарушисмо и поред тога што смо већ осетили Твоје човекољубље и добили опроштај за своје грехе?!"

Тамо се могло видети практично остварење Давидових речи: могли су се видети намучени људи, савијени до краја свог живота, који по цео дан иду тужни (уп. Пс.37,7), са усмрделим и загнојеним ранама по телу, за које се и не брину; људи који заборављају да једу хлеб свој, а воду са сузама пију помешану, те прах и пепео уместо хлеба једу; људи којима је кожа прилепљена уз кост, исушени као сено (Пс.101,5; 10; 12).

Међу њима се ништа друго није могло чути осим: "Јао, јао! Авај, авај! Право је, право! Поштеди, поштеди, Господе!" Неки говораху: "Смилуј се, смилуј!", а други још жалосније: "Опрости, Господе, опрости ако је могуће!" Међу њима су се могли видети језици запаљени и исплажени као у паса. Једни су кажњавали себе врућином, а други хладноћом. Неки би окусили мало воде па одмах престајали да пију, тек да не умру од жеђи; други би окусили мало хлеба, па би га руком бацали далеко од себе, говорећи да су недостојни људске хране, пошто су чинили ствари које чине животиње.

Где би се код њих могао приметити смех, где празнословље, где љутина, где гнев? (Они нису знали да гнев уопште и постоји у људима, будући да је плач у њима потпуно уништио свако осећање љутње). Где се код њих могло приметити одговарање, где празник, где бестидан језик, где неговање тела, где макар траг славољубља, где рачунање на раскош, где помисао на вино, где кушање воћа, где спремање хране, где наслађивање грла? Брига о свему томе у садашњем животу из њих је потпуно ишчезла.

Где би се међу њима могло срести старање о било чему земаљском, где осуђивање било ког човека? Нигде! Такве стално бејаху њихове речи и вапаји Господу. Једни се снажно лупаху у груди, као да стоје пред небеским дверима, и говораху Богу: "Отвори нам, Судијо, отвори нам, јер смо их гресима затворили пред собом! Отвори нам!" А други говораху: *Покажи нам лице своје и бићемо спасени (Пс.79,20)*. Други, опет: *Покажи се несрећнима што седе у тами и сенци смрти (Лк.1,79)*. Неки, пак: *Нека нас што пре сусстигну милости Твоје, Господе, јер смо изгубљени и очајни, и осиротесмо веома (Пс.78,8)*.

Једни говораху: "Хоће ли нам се уопште Господ показати?" А други: *Да ли пређе душа наша немирну воду грехова (Пс. 123,5)*. Неки, опет: "Хоће ли се Господ најзад смиловати на нас? Хоћемо ли га чути где каже нама који смо спутани везама неразрешивим: "Изиђите!" - и онима у аду покајања: "Опроштено вам је?!" Да ли је јаук наш доспео до ушију Господњих?" Сви су они вечито имали пред очима смрт, и говорили: "Шта ће бити с нама? Каква ће бити пресуда? Какав ће нам крај бити? Хоће ли нас позвати натраг? Има ли опроштаја за мрачне, јадне, осуђене? Да ли је мољење наше стигло пред Господа, или је, по правди, одбијено, на наше понижење и срамоту? Ако ли је стигло, колико га је благонаклоним учинило, с каквим успехом, с коликом коришћу, с каквим дејством? Јер, оно од нечистих уста и телеса би упућено, и нема велику вредност. Да ли је у потпуности, или само делимично, умирило Судију, макар за половину [нашега дуга]? Јер, заиста су велике те ране, и њихово лечење изискује много зноја и труда. Да ли нам се приближише чувари наши [тј. анђели], или се још налазе далеко од нас? Јер, док нам се они не приближе сваки је наш труд бескористан и узалудан. Молитва наша нема снаге да се слободно обрати Богу, нити крила чистоте на којима би узлетела ка Господу, сем ако се анђели наши не приближе к нама, не узму је и не принесу Господу". Понављајући често ове речи, говорили су са недоумицом један другоме: "Да ли уопште напредујемо, браћо, добијамо ли оно што тражимо, прима ли нас Господ, отвара ли нам двери милосрђа?" А други су на то одговарали: "Ко зна (као што рекоше браћа наша Ниневљани), неће ли се још предомислити Господ (Јона 3,9), и избавити нас макар од оне највеће казне! Ми ћемо, у сваком случају, учинити што је до нас. И ако отвори - добро је и лепо! Ако не - нека је и тада благословен Господ Бог, који их је пред нама праведно затворио! Ипак, наставићемо да куцамо и даље, до краја живота свог. Можда ће нам отворити због велике наше дрскости".

Зато су и подстрекавали један другога, говорећи: "Потрчимо, браћо, потрчимо! Потребно је да трчимо, јер заостадосмо за лепим нашим друштвом. Трчимо не штедећи ово прљаво и слабо тело, него га умртвимо као што и оно нас уби, како су чинили и они блажени кривци који су пре нас били овде".

(772) Код њих су се могла видети колена усахнула од многобројних метанија; очи замагљене и упале негде у дубину лобање, без трепавица; образи изранављени и упаљени од обилног проливања врелих суза; лица увенула и бледа, која се ни по чему не разликују од мртаца; прса болна од удараца у груди. Где тамо беше спремање постеље, где чишћење или крпљење одеће? У свих је одећа била поцепана и прљава, покривена вашима. Шта је према томе страдање бесомучених, шта патња оних који над мртвима плачу, шта муке оних који се налазе у прогонству, или оних што су осуђени због убиства? Заиста, принудно мучење и казна свих тих људи није ништа према добровољном страдању ових светих покајника.

И немојте помислити да причамо бајке, молим вас, браћо! Често су молили оног

великог судију (мислим пастира, тог анђела међу људима) и убеђивали га да им стави гвожђе и окове на руке и на врат, а ноге да им сапне у кладе као кажњеним робовима, и да их не ослободи све док их гроб не прими. Уосталом, неки ни гроб нису хтели.

Не, не могу да затајим ни ово заиста достојно смиловања смирење тих блажених људи, и њихову скрушену љубав и покајање: када је неко од тих дивних грађана земље покајања имао да иде Господу, како би се појавио на Његовом неподмитљивом Суду, и када би осетио да му се ближи крај, преко настојатеља би молио и заклињао великог аву (тј. оца) да га не удостоји људскога гроба, већ да га као мрцину баца у реку или у поље, зверима. Светилник расуђивања би то често и услишио, заповедивши да их изнесу без икаквог опела или почаста.

Но, какав се страشان и жалостан приказ указивао при њиховом последњем часу! Јер, када би осуђеници осетили да се неко од њих пре осталих спрема да умре, окруживали би га док је још при свести, па би горко плачући на најжалоснији начин и тужним гласом, климајући главом, запиткивали умирућег. Пламтећи саосећањем к њему, говораху: "Шта је, брате и саосуђениче? Како је? Шта кажеш? Чему се надаш? Шта мислиш? Јеси ли постигао оно што си са муком тражио, или не? Јеси ли отворио врата милосрђа, или си још крив? Јеси ли постигао циљ, или не? Да ли си примио неку потврду о својој спасењу, или ти је нада још несигурна? Јеси ли добио слободу, или се твоја мисао још колеба и двоуми? Да ли си у срцу осетио неко просвећење, или ти је срце још покривено мраком и срамотом? Да ли ти се јавио неки глас, који би у теби говорио: *Ето, постао си здрав* (Јн.5,14), или: *Опраштају ти се греси твоји* (Мт.9,2), или: *Вера твоја спасла те је* (Лк.18,42); или, пак, и даље слушах онај глас који говори: *Нека се врате грешници у (773) ад* (Пс.9,18), и: *Свежите му руке и ноге* (Мт. 22,13), и: *Нека се уклони безбожник, да не види славу Господњу* (Ис. 26,1)? Шта кажеш, просто, брате? Реци нам, преклињемо те, да и ми знамо шта нас чека! Јер, твоје је време закључено, и другога већ нећеш имати до века".

На то су неки од самртника одговарали: *Благословен Господ који не одби молитву моју и милост своју од мене.* (Пс.65,20). А други, опет: *Благословен Господ који нас не даде као плен зубима њиховим* (Пс.123,6). А неки са болом говораху: "Да ли нам душа прође усколебану воду духова у ваздуху?" А говорили су тако зато још нису имали слободу, него су издалека гледали оно што се збива на том суђењу. А други су с још више бола одговарали и говорили: "Тешко души која не сачува свој завет беспрекорним. У овај, и само овај час она ће видети шта јој се спрема".

А ја, гледајући и слушајући све то међу њима, умало да не падох у очајање, познајући своју равнодушност и поредећи је са њиховим страдањем.

Па, какво је још било уређење самога тог места, какви услови за становање! Све мрачно, све смрадано, све прљаво и запуштено! То место је с правом и названо Тамницом и затвором за издржавање осуде. Самим својим изгледом, оно је најбољи учитељ покајања и плача. Ипак, оно што је за друге незгодно и непријатно, јесте згодно и сасвим прихватљиво за оне који су пали са висина врлине и духовног богатства. Јер, када се лиши пређашње смелости пред Богом, кад изгуби наду да ће постићи бестрашће и сломије печат невиности, када допусти да њена ризница благодати буде опљачкана и када се отуђи од божанске утехе, кад закон Божији наруши и угаси лепи пламен душевних суза - узнемиравана и болно пробадана сећањем на све, душа не само што се свим срцем предаје споменутим мукама, него се труди да и саму себе побожно уништи подвигом, уколико се само у њој задржао макар и траг од искре

љубави или страха Господњег.

Заиста, такви су били ови блажени. Јер, размишљајући о томе и сећајући се висине са које су пали, они говораху: *Сетимо се старих дана* (Пс.142,5) и оног пламена наше ревности! Други су дозивали Бога: *Где су милости Твоје негдашње, Госпoде, које си показао души нашој у истини Твојој? Обрати пажњу на пошжење и муку слугу Твојих* (Пс.88, 50, 51); и други: *Ко ће ме начинити онаквим какав сам био пре, када ме чуваше Бог, када је блистао свећњак светлости Његове над главом срца мог* (Јов 29, 2)?

И како би им у сећање долазиле њихове пређашње врлине, тако би почињали плакати као мала деца, **(776)** и говорити: "Где је чистота молитве, где њена смелост, где су слатке сузе наместо горких, где нада савршене невиности и очишћења, где очекивање блаженог бестрашћа, где поверење у пастира, где благотворно дејство његове молитве у нама? Све то пропаде, и као да никад није постојало - ишчезе; као да га никад није ни било - прође и нестане!..." Говорећи тако и плачући, неки се мољаху да полуде; други преклињаху Господа да их спопадне света болест [тј. падавица]; неки су желели да буду лишени вида те да тако изазову сажалење код људи; а други, да постану одузети, само да не буду подвргнути вечним мукама. А ја, о пријатељи моји, заборавих на себе гледајући њихов плач. Био сам сав ван себе, не могући да се уздржим.

Но, да се вратимо на ствар!

Пошто сам, дакле, провео у Тамници око тридесет дана, и не могавши више да издржим, вратих се у велико општежиће, великоме оцу. А он, свемудри, видевши да сам се сав променио, као да нисам при себи, осети у чему је разлог моје промене, и рече: "Шта је, оче Јоване? Јеси ли видео подвиге тих јадника?" А ја рекох: "Видео сам, оче, и задивио сам се, па сам одао признање палим и плачућима више него онима који нису пали и не плачу над собом. Јер, кроз свој пад они васкрнуше таквим васкрсењем, да им никаква опасност више не прети". А он рече: "Заиста је тако", па ми нелажним устима својим исприча следеће:

"Пре десет година,- каже,- имао сам овде брата веома ревносна и вредна, и то тако ревносна, да сам, видећи га како гори духом, дрхтао у страху од зависти ђавола, тј. да се у своје брзом напредовању некако не спотакне о камен, што се често догађа онима који журно корачају. Тако се и догодило. Касно увече, долази он к мени и показује обнажену рану. Веома узнемирен, тражећи лек, моли да му се рана спали. Видећи да лекар хоће да примени не сасвим оштар захват, јер беше достојан самилости, он се баци на земљу, ухвати се за ноге лекара, зали их обилним сузама и затражи да буде осуђен на Тамницу, коју си видео: "Немогуће ми је,- јаукаше он,- да не одем тамо!" Најзад и успева да убеди лекара да своје милосрђе претвори у строгост, што се од оболелих заиста ретко може очекивати. Он одмах хита ка тим покајницима и постаје њихов друг и сапатник. Рањен у срце тугом љубави Божије, као мачем, осмог дана оде ка Господу, тражећи да га не сахрањују. Но, ја га пренесох овамо и сахраних га са оцима као достојног такве почести. Јер, пошто је издржао недељу дана као роб, он је осмог дана био разрешен као слободан. А неко је тачно дознао да се он од прљавих и бедних мојих ногу није подигао пре но што је Бога умилостивио. Није ни чудо: примивши у срце веру оне блуднице (уп. Лк.7,36 и д.), он са истим таквим поуздањем обли **(777)** сузама моје смирене ноге. *Све је могуће онеме који верује*, рекао је Господ (Мк.9,23). Ја сам видео нечисте душе које су просто помахнитале од телесних пожуда; покајавши се, оне су своју нечисту љубав претвориле у страсну љубав према Господу, и не марећи више ни за какав страх, ненасито се предале љубави Божијој. Због тога и Господ не

каже да се целомудрена блудница плашила, већ да је волела много (Лк.7,47), те да је зато и била у стању да љубављу лако одбије љубав".

Знам, браћо моја дивна, да ће подвизи о којима сам приповедао једнима изгледати невероватни, другима такви да превазилазе наду, трећима, опет, да бацају у очајање. Но, храбар човек, када чује за такве подвиге, дирнут у срце, устаје и одлази са стрелом пламене ревности у души. Онај који је слабији од њега, упознаје своју немоћ, и прекоревајући самога себе одмах стиче смиреноумље, те полази за првим, само не знам да ли га може и стићи. А човек лен нека се и не дотиче тога што је овде изнето, да не би пао у очајање и упропастио и оно што чини. Јер, тада би се на њему испунила јеванђелска изрека: *Од онога који нема ревности, и што има узео се од њега* (Мт.25, 29).

Када паднемо у јаму безакоња, ми се не можемо извући на други начин до да се спустимо у дубину покајничке смирености. Једна је ствар сетно смирење покајника; друго је грижа савести оних који још греше; а друго је, опет, блажена и богата смиреност која по дејству Божијем улази у савршене. Ми нећемо ни покушавати да речима објаснимо у чему је суштина ове треће врсте смирења, јер бисмо се само узалуд трудили. Знак друге врсте смирења јесте свецело трпљење срамоте. Навика често тирански мучи и оне који плачу због својих грехова.

Није ни чудо: наука о Суду и паду је веома тајанствена. Ниједна душа није у стању да схвати какви се греси догађају с нама због нашег нехата, какви по промислитељском божанском напуштању, а какви због тога што се Бог од нас одвраћа. Уосталом, неко ми је и то причао: када нам се то деси по промислу Божијем, брзо се спасавамо од невоље. Онај, наиме, који је допустио да паднемо, не дозвољава да дуго будемо обузети тиме. Ако смо пали у грех, онда пре свега треба да се боримо против демона туге. Јер, долазећи пред нас за време молитве наше и подсећајући нас на ранију слободу пред Богом, он хоће да нас одврати од мољења.

Немој се плашити ни када сваки дан падаш, и немој престати да се молиш, већ стој храбро. Анђео који те чува, без сумње, одаће признање твоме трпљењу. Док је још свежа и запаљења, рана се лако лечи; но застареле, нелечене и запуштене ране се тешко лече: да би се исцелиле, потребно је већ много рада и свестраног заузимања лекара. Многе ране с временом постају и неизлечиве. Али, Богу је све могуће (уп. Мт.19,26). Пре него што паднемо у грех, демони нам говоре да **(780)** је Бог човекољубив. А пошто паднемо, они га представљају престрогим. Не веруј ономе који ти по паду твоме говори о твоме греху као о малој погрешки: "Само то и то немој ти да учиниш, а ово - па то није ништа!" Често су, наиме, и мали поклони велики гнев судије стишавали.

Човек који истински полаже рачуна својој савести, сматра изгубљеним сваки онај дан у који није плакао, макар учинио тог дана не знам каква добра дела.

Нека нико од оних што плачу не очекује да ће у часу своје смрти добити потврду о томе да му је опроштено: оно што није јасно, није ни сигурно. *Ослободи ме страха* доказом да ми је опроштено, *да се одморим пре но што одем одавде* без потврде да ми је опроштено (Пс.38,14).

Где је Дух Господњи, тамо се раскидају окови. Где је најдубља смиреност - и тамо се окови раскидају. А онај који је и без једног и без другог, нека се не вара: окован је!

Они који живе у свету, не добијају такве потврде. Нарочито не ону прву. Уосталом, они који чине милостињу ће у часу свог одласка из овог света сазнати колика им је корист од ње.

Онај који плаче над собом, не види плач, и пад, и грижу савести код другог. Пас кога уједе звер, још више се на њу разјари и од бола што га осећа у рани лаје без престанка.

Пазимо да савест наша није престала да нас гризе услед тога што се, на извештан начин, уморила, а не услед чистоте наше. Знак разрешења од греха је у томе што човек увек сматра себе дужником.

Нема ничег равног Божијој милости. Нема ничега већег од ње. Зато онај који очајава - врши самоубиство.

Знак приљезног покајања је у томе што човек сматра да заслужује сваку видљиву и невидљиву невољу која му се догоди, па чак и нешто теже.

Пошто је видео Бога у купини, Мојсије се поново вратио у Египат, тј. у сумрак, да прави цреп, можда духовног фараона. Али, опет се враћа купини, и не само купини него и Гори. Ко разуме ову поуку, никада не очајава због себе. Велики Јов пада у беду, но затим постаје двоструко богатији него пре.

Падови лењивих после ступања у монаштво јесу врло тешки, јер им одузимају наду да ће достићи бестрашће и усађују у њих мисао да је за блаженство довољно тек устати из јаме. Пази, ми се никако не враћамо оним путем којим смо залутали, него другим, краћим.

Видео сам двојицу монаха који су на исти начин и у исто време гредили ка Господу. Један је од њих био стар, и предњачио у подвизима. Други је био ученик. Па ипак, ученик претрча стазу брже од старца и стиже први до гробнице смирења (Јн.20, 4).

Сви, а нарочито пали у грех, треба да пазимо да нам се у срце не увуче болест безбожног Оригена ^[3]. Његово погано учење о Божијем човекољубљу веома је прихватљиво за људе који воле уживања. У *поуци мојој*, а највише у покајању моме, *разгорева се огањ* молитве, који спаљује шуму греха (Пс.38,4). Нека ти обележје, образац, узор и пример покајања буду горе споменути свети осуђеници па ти целога живота неће бити потребна никаква књига, док те не **(781)** обасја Христос, Син Божији и Бог, у васкрсењу истинског покајања. Амин.

На пету степеницу попео си се, покајниче, јер си покајањем очистио пет чула. Преузимањем на себе добровољних мука, избегао си вечне муке.

НАПОМЕНЕ:

1. Тамница: о идентитету тога манастира уп. Поуку IV, примедбу 2). Са својим површним и бледим осећањем греха, савремени човек није у стању да схвати

натчовечанске подвиге чудних покајника Тамнице. Међутим, објашњење лежи управо у томе: у потпуно богочежњивој савести, сваки грех постаје ужасна стварност богоостављености. И никакав подвиг више није тежак ако се њиме васпоставља јединство са Богом, нарушено грехом. У томе свом бескрајно снажном осећању грешности, у тој својој неутолјивој жудњи за светим, божански лепим животом духа, тивайдски покајник је велика опомена лаодикијски млакоме Хришћанину, а посебно монаху XX века. Треба се озбиљно замислити над тим

2. Да их не казни, али да их ни Царства не удостоји: у својој безмерној Ширењу, канопски покајник као да превиђа једну духовну чињеницу: ко је ван Царства, налази се у мукама, јер нема средине између врлине и зла (уп. Схол. 7, col. 784 D).
3. Болест безбожног Оригена: Ориген (185-254), велики писац, родом Египћанин, ученик Пантена и Климента Александријског. Веома даровит из малена, Ориген још у раној младости држи предавања у александријској катихетској школи, а затим у Кесарији Палестинској. Био је под јаким утицајем неоплатонизма и класичне философије уопште, те је заступао извесне ставове које је Црква касвије прогласила за јерес и осудила (коначно на V Васељенском сабору, 553, што потврђују и следећи васељенски сабори). Нарочито је познато његово учење о апокатастази, тј. о успостављању првобитног стања, према коме свет нужно пролази кроз зло као привремену фазу свог вечито кружног кретања. Сада зао, сав свет ће поново постати добар, Чак ће и зли дуси, а камоли тек зли људи, бити враћени у јединство са Богом и тако спасени, по нужности самога кружног кретања козмаса. Отуда је ово учење могло послужити као изговор за живот у гресима и непокајању, па су му зато највећи противници и били монаси, као год што су му монаси бивали и најватренији поборници. У Египту и на Синају, борба око Оригенових идеја између оригениста и противоригениста била је веома жестока, достигавши свој врхунац са протеривањем оригенистичких монаха из Египта, 401. године.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука VI

О СЕЋАЊУ НА СМРТ

(793) Свакој речи претходи мисао. А сећање на смрт и на грехе претходи плачу и ридању. Стога сећање на смрт према логичком реду и стављамо на ово место.

Сећање на смрт јесте свакодневна смрт; сећање на крај живота - непрестано уздисање.

Страх од смрти јесте својство природе, које произлази од непослушности, а дрхтање пред смрћу јесте знак неокајаних грехова. Христос се плаши смрти, али не дрхти, да јасно испољи својства две природе ^[1].

Као што је хлеб потребнији од сваке друге хране, тако је и сећање на смрт потребније од свакога другог подвига. Сећање на смрт подстиче монахе који живе у заједници на труд и дубоко размишљање, па штавише и на радосно подношење увреда. А код оних који живе у безмолвију, оно доводи до престанка бриге о било чему земаљском, до непрекидне молитве и чувања ума. Те врлине су и мати и кћи сећања на смрт.

Као што се калај разликује од сребра, иако на изглед личи на њега ^[2], тако је и разлика између природног и противприродног страха од смрти јасна и очевидна за оне који умеју да расуђују.

Први знак да се човек у дубини душе сећа смрти, јесте хотимично непристрашће према свему што је створено, и свецело одрицање од своје воље. Искусан је онај који сваки дан са сигурношћу очекује смрт, а свет је онај који је у сваком тренутку жели.

Није свака жеља смрти добра. Има људи које моћ навике стално наводи на грех, па се моле за смрт по смирењу. А има их, даље, који више и не желе да се покају (јер мисле да им је то немогуће), те дозивају смрт из очајања. Неки се смрти не боје зато што у својој надмености мисле да су постали бестрасни. А има и таквих људи (уколико се данас уопште могу наћи), који по дејству Духа Светог чезну за својом смрћу.

Неки истражују и постављају питање, зашто је Бог сакрио од нас тренутак смрти - када је помисао на смрт толико благотворна за нас? Они, међутим, не знају да Бог управо кроз то на чудесан начин изводи наше спасење. Јер, **(796)** ниједан човек коме би час смрти за дуго унапред био познат, не би журио да прими крштење или да се посвети монашком животу; читав свој живот проводио би у безакоњима, а крштењу и покајању би приступио тек на самрти.

Кад плачеш, немој никада веровати оном псу који ти шапуће да је Бог човекољубив (јер је његов циљ да ишчупа из тебе плач и страх неплашљиви), осим кад видиш да се рушиш у дубину очајања.

Онај који хоће стално да у себи држи помисао на смрт и на Суд Божији, а предаје се

бригама и пословима земаљским, личи на човека који би хтео да плива а да и не покреће руке.

Делатно сећање на смрт пресеца неуздржање у храни. Уколико је оно пресечно са смирењем, заједно с њим се одсецају и друге страсти. Неосетљивост срца ослепљује ум, а велика количина хране пресушује изворе суза. Жеђ и бдење притискају срце. Када је срце потиштено, читаве реке суза навиру из нас. То што кажем, непријатно је за прождрљивце, а невероватно за лењивце. Но, човек од дела усрдно ће то испитати. Онај који је то открио на своме личном искуству, имаће радост. А онај који још тражи, биће још несрећнији.

Као што оци тврде да савршена љубав не може пасти, тако и ја мислим да је савршено осећање смрти слободно од страха.

Многе су дејства делатног ума: мисао љубави према Богу, сећање на смрт, сећање на Бога, сећање на Царство небеско, на ревност светих мученика, сећање на свудаприсутност самога Бога (према ономе: *Видех Господа пред собом* - Пс.15,8), сећање на одлазак из тела, на суђење, на муке, на пресуду. (Почесмо од великих ствари, а завршисмо са онима које нас спречавају да паднемо у грех).

Неки египатски монах ми је једном приликом причао следеће: "Кад се сећање на смрт учврстило у осећању мога срца, хтео сам једном, осетивши потребу, да дам извесну утеху овоме благу. Међутим, сећање на смрт ми је, као неки судија, забранило да то учиним. И, што је још чудније, иако сам хтео - нисам га могао отерати од себе!"

Неки други монах, који је становао близу нас на месту званом Толо, често је од те помисли доспевао у стање екстазе, те су га браћа која би се ту задесила односила скоро потпуно обамрлог, као да је сасвим одузет или оборен падавицом.

Нећу пропустити да ти саопштим и повест о једном безмолвнику са горе Хорив^[3]. Он је раније стално живео у потпуном нехату, не бринући се нимало за душу своју. Најзад се разболе, и беше као мртав у току једнога сата. Дошавши к себи, замоли све нас да се одмах удаљимо од њега. И зазидавши врата на својој келији, проведе унутра дванаест година, не проговоривши уопште ни са ким ни малу ни велику (797) реч, и не окусивши ништа друго до хлеба и воде. Само је седео и са ужасом размишљао о ономе што виде у својој екстази, не мењајући уопште свој начин живота пред Господом. Стално је био као ван себе, не престајући да тихо пролива вреле сузе. А када је требало да сконча, ми развалисмо врата и уђосмо у његову келију. На многе наше молбе, чули смо од њега само то, и ништа више: "Опростите! Ниједан човек који је стекао сећање на смрт, никада неће бити у стању да згреши". А ми се задивисмо, знајући како је раније био немаран према своме спасењу, и видећи какав је неочекивани и блажени преображај доживео. Пошто смо га са свима почастима сахранили у гробљу које се налази близу Кастра, потражисмо после извесног времена његове свете мошти, и не нађосмо, јер Господ и тиме хтеде да посведочи његово усрдно и похвално покајање, и да нас поучи да Он прима и све оне који и после дуготрајног немара хоће да се поправе.

Као што неки замишљају бездан бесконачним (већ на основу самог назива), тако и помисао на смрт чини да наша чистота и подвиг постану бесмртни. То потврђује и преподобни о коме смо сад говорили. Такви људи непрестано додају страх на страх, и не престају с тим све док и самим костима не понестане снаге.

Треба да знамо да је и сећање на смрт, као и свако друго добро, дар Божији. Ми често

остајемо без суза, опори, чак и када се налазимо крај самих гробова, а веома често се разнежимо и онда кад немамо пред собом такав пример.

Смрти се сећа само онај који је умро за све што је земаљско. А онај коме је до нечега још стало, не може ни да се навикне на мисао да му предстоји смрт, јер својим жељама самога себе спутава.

Немој хтети да сваког човека речима увериш у своју љубав према њему, већ боље тражи од Бога да му Он открије твоју љубав без речи. Иначе, нећеш имати довољно времена и за изјављивање љубави и за покајање.

Не варај се, неразумни подвижнице, мислећи да ћеш лако надокнадити изгубљено време: ни читав један дан није ти довољан да отплатиш Господу оно што си му само тог дана згрешио.

Човеку је немогуће, рекао је неко, да побожно проведе данашњи дан, ако не буде мислио да је то последњи дан његова живота. Заиста је чудно, да су и Јелини изrekli нешто слично, будући да су философију одредили као размишљање о смрти [4].

(800) Шести ступањ: онај који се попео, никада више неће згрешити. Сећај се последњих тренутака својих, и нећеш никада сагрешити (Сир.7,36).

НАПОМЕНЕ:

1. Да јасно испољи својства две природе: природе Божанске и природе човечанске; као истинити човек, Христос осећа страх од смрти, али као Бог, и као Богочовек (услед ипостасног јединства двеју природа), Он не дрхти, тј. не подаје се осећању страха и ужаса, будући изнад свега тога.
2. Калај и сребро: Калај (Sn, stannum, коситар), хемијски елеменат под ред. бр. 50 у Менделјејевом систему. Једна од његових карактеристичних особина јесте и то што је на обичној температури сребрно бео.
3. Хорив: Хорив је планина која је у геоморфолошкој вези са планином Синај, на Синајском полуострву, мада се Хоривом у ширем смислу речи назива и читав планински масив на коме је Синај највиши врх (2602m).
4. Хелени и дефиниција философије: та дефиниција налази се код Платона, у дијалогу Федон, IX, где се каже да "сви они који на прави начин негују философију ни за чим другим не теже него да умиру и да буду мртви" (прев. М. Ђурића, Београд, 1937,15).

Поука VII

О ПЛАЧУ КОЈИ ДОНОСИ РАДОСТ

(801) Плач по Богу јесте туговање душе и расположење у коме болно срце махнито тражи оно за чиме жуди. Не налазећи то што тражи, оно са патњом лута и због тога горко плаче. Другим речима, плач је за душу златни жалац, који је стално опомиње и ослобађа од сваке привржености и страсти, забоден у срце светом тугом.

Умилење је непрестано мучење савести, које унутрашњим **(804)** исповедањем расхлађује ватру срца. Исповест је самозабрав природе, као што неко заборави да једе хлеб свој (уп. Пс.101, 5). Покајање је лако одрицање од сваког телесног задовољства.

Својство оних који у блаженом плачу још напредују јесте уздржање и ћутање уста; оних који су већ напредовали - безгневље и непамћење зла; а савршених - смиреноумље, жеђ за понижавањем, добровољна глад за невољним мукама, неосуђивање оних који греше, натприродна самилост. Док се првима мора дати одобрење, други су за сваку похвалу. Они, пак, који су гладни мука и жедни понижења јесу блажени, јер ће се наситити храном које никада није доста.

Ако си достигао плач, потруди се свом снагом да га сачуваш. Он се врло лако губи пре него што се у потпуности не усвоји. Као што се восак топи на пламену, тако и њега лако упропашћују немир, телесне бриге и разузданост, а нарочито многоговорљивост и смехотворство.

Извор суза после крштења већи је и од крштења, ма колико ове речи, донекле, изгледале и дрске. Крштење нас чисти од оних грехова који су се догодили пре крштења, а сузе нас чисте од онога што смо после крштења учинили. Оно смо примили као деца, и сви смо га оскрnavили. А сузама и само крштење поново чистимо. И да човекољубље Божије није људима даровало сузе, стварно би били ретки, и тешко да би се и могли наћи, они који се спасавају.

Уздаси и туга вапију пред Богом. Сузе које произлазе из страха заузимају се за нас. А оне сузе које проистичу из пресвете љубави, јављају нам да је молитва наша примљена.

Ако смиреноумљу ништа не одговара тако као плач, онда му без сумње ништа није тако супротно као смех.

Чувај, пажљиво чувај блажену радосну тугу светог умилења. И немој престати да је негујеш у себи, доклегод те не подигне одавде и чистога не приведе Христу.

Немој престати да замишљаш и да истражујеш бездан тамнога огња, и нежалостиве слуге, неосетљивог и неумољивог Судију, бескрајни хаос подземне ватре, и страшно место под земљом, и силазак у тесне поноре, и уопште све томе слично, да би похотљивост која се у нашој души налази била потиснута великим страхом, и да би се душа сјединила са непролазном чистотом и примила у себе сјај невештаствене

светлости која блиста јаче од било каквог пламена.

На молитви стој са трепетом, као окривљеник пред судијом, да и спољашњим изгледом и унутрашњим настројењем угасиш гнев праведнога Судије. Он неће презрети душудовицу, која стоји пред њим у дубокој тузи и својим молбама замара Онога који се заморити не може.

За онога који је стекао душевне сузе, свако је место згодно за плач. А ко плаче само телесним сузама, никада неће престати да прави разлику између места и места. Скривена ризница је много мање изложена опасности да буде опљачкана, него она која лежи на сред трга. Слично треба разумети и ово што је напред речено.

Не буди као они што сахрањују мртваце - који час плачу за њима, а час се опијају због њих. Буди као они који су осуђени да раде у рудницима, које њихови чувари сваки час туку. Онај који понекад плаче, а понекад збија шале и живи **(805)** разуздано, личи на човека који пса сластољубља гађа хлебом уместо каменом, пошто га само на изглед гони а у ствари га привлачи к себи. Буди дубоко забринут у своме срцу, али [своју забринутост] немој испољавати. Демони се плаше од такве забринутости као лопови од пса.

Драги моји, нисмо ми, не, никако нисмо позвани овамо на свадбу. Онај који нас је овамо позвао, призвао нас је, заиста, да плачемо над самима собом.

Понеки, кад плачу, без потребе себе присиљавају да у тим блаженим тренуцима уопште ни на шта мисле, не схватајући да је проливање суза без икакве мисли својствено бесловесним, а не словесним бићима. Суза је пород мисли. А отац мисли је словесни ум.

Нека ти лежање твоје у постељи дочарава полагање у гроб, па ћеш мање спавати. Нека те седење за столом подсећа на језиву трпезу вечних црва, па ћеш мање уживати у јелу. И не заборављај на жеђ у оном вечном огњу док пијеш воду, па ћеш свакако победити своју природу.

Када смо подвргнути драгоценом понижавању, злостављању и казнама, замислимо страшну пресуду вечног Судије, па ћемо зацело, кротошћу и трпљењем, као мачем са две оштрице, одсећи бесмислену тугу и горчину, који су посејани у нас.

С временом пресушује и море, вели Јов (Јов 14,11). Током времена, и уз помоћ трпљења, мало по мало силазе у нас и усавршавају се у нама и све споменуте врлине.

Помисао на вечни огањ нека те свако вече прати у сан, и заједно с тобом нека се буди, па леност никад неће овладати тобом за време опште молитве.

Нека те на подвиг плача побуђује и сама одећа твоја: сви који оплакују мртве облаче се у црно.

Ако не плачеш, плачи због тога [што не може да плачеш]. А ако плачеш, плачи још више, због тога што си самог себе, гресима својим, свргнуо са таквога високог положаја у такву беду.

Добри и праведни наш Судија, као и код свих осталих ствари, води и код суза рачуна о нашим природним могућностима. Видео сам како неко са муком истерује мале капљице, као капљице крви. Видео сам и друге, који без муке проливају читаве потоке суза. Чак сам и ја ценио ове трудбенике више по труду него ли по сузама, па мислим да поготову Бог тако чини.

Онима који плачу не приличи бављење теологијом, јер се тиме упропашћује њихов плач. Онај који се бави теологијом изгледа као човек који седи за учитељском катедром, а онај који плаче - као неко ко живи на ђубришту, одевен у врећу (уп. Јов 2, 8). Мислим да је то разлог због чега је и Давид ^[1], иако учен и мудар човек, одговорио онима који су га испитивали када је једном приликом плакао: *Како да запевам песму Господњу у земљи туђој* (Пс.136,4), тј. обузет страшћу.

Како у стварној природи, тако и умилењу, постоји нешто што се покреће неким другим, спољним узроком. Када је душа, и без нашег старања и настојања, склона сузама и нежна - пожуримо! То значи, наиме, да је Господ и без нашег **(808)** позива дошао и дао нам сунђер богољубиве туге и свежу воду благочестивих суза за брисање хартије наших грехова. Чувај тај плач као зеницу ока, докле год те он сам неосетно не напусти, јер је велика његова моћ, већа од моћи онога плача који је плод наше сопствене бриге и жеље.

Савршенство плача није достигао онај који плаче кад хоће, него онај који плаче о чему хоће. Па чак ни тај који плаче о чему хоће, него онај који плаче о чему Бог хоће.

С плачем по Богу често се меша најгнуснија суза, суза сујете. А то ћемо опитно и побожно осетити кад видимо себе где плачемо, а у исто време чинимо зло.

Право је умилење душевни јад без икакве гордости, бол душе која ни у чему не угађа себи, него у сваком тренутку замишља своју смрт, и од Бога, који теши смирене монахе, очекује утеху као жедан хладну воду.

Они који плачу из дубине душе, омрзнули су и сам живот свој, а од тела се свога окрећу као од непријатеља.

Када код оних који мисле да плачу по Богу видимо гнев и охолост, њихове сузе треба сматрати неправилним. Јер, *какву заједницу има светлост са тамом* (2.Кор.6,14)? Плод лажног умилења је уображеност, а плод правога - утеха.

Као што ватра прождире сламу, тако и чиста суза сагорева сваку прљавштину, видљиву и невидљиву.

Многи оци сматрају да је порекло суза нејасно и неразумљиво, нарочито код почетника, јер сузе могу бити последица многих и различитих узрока: природе, Бога, неправилне туге као год и туге похвалне, таштине, блуда, љубави, сећања на смрт и многог другог.

Испитавши уз помоћ страха Божијег све ове побуде плача, постарајмо се да добијемо чисте и необмањиве сузе које се рађају у размишљању о нашем одвајању од тела, будући да у њима нема ни крађе, ни охолости. Напротив, оне доводе до очишћења и напретка у љубави према Богу, до окајања грехова и ослобођења од страсти.

Није необично да се плач почне са добрим а заврши са лошим сузама, али је похвално када се од неправилних или од природних пређе на сузе духовне. То питање разумеју они који су склони славољубљу.

Не веруј сузама пре него што се потпуно очистиш, јер не треба имати поверења у вино које се сипа у чашу непосредно из каце у којој се правило.

Нико не пориче да су све наше сузе по Богу корисне. Но, у чему се заправо састоји та корист, видећемо у часу своје смрти.

Ко стално плаче по Богу, сваки дан има духовни празник, а онога ко не престаје да

празнује телесно очекује плач вечни.

Нема радости за осуђенике у тамници. Нема празника на земљи ни за праве монахе. Због тога можда и рече са уздахом онај који је толико волео да плаче: *Изведи из тамнице душу моју* (Пс.141,8), да се обрадује на неизрецивој светлости Твојој.

Буди као цар у срцу свом, посађен на узвишени престо **(809)** смирења, који заповеда смеху: "Иди", и иде - и плачу слаткоме: "Дођи", и долази - и телу, робу и тиранину нашем: "Уради то", и ради (уп. Мт.8,9).

Човек који се обукао у блажени и благодатни плач као у свадбену хаљину, стиче познање духовног смеха душе.

Постоји ли монах који би цело своје време у монаштву провео тако побожно, да ни дана, ни часа, ни једног јединог тренутка никад не изгуби, него да све своје време посвети Господу, имајући на уму да се у овом животу не може доживети два пута један те исти дан?

Блажен је монах који је у стању да очима душе јасно гледа умне силе [тј. анђеле]. Али, од пада је заиста сачуван само онај монах који, размишљајући о смрти и гресима, стално роси своје образе живим сузама својих телесних очију.

Тешко бих могао поверовати да први ступањ може наступити без другог. Виђао сам молиоце и дрске просјаче, како извесним духовитим речима одмах освајају срце и самих царева, изазивајући њихову самилост. А виђао сам и људе убоге и сироте у врлинама, како неким, не духовитим, већ напротив смиреним, нејасним и сметеним речима из дубине очајнога срца без срама, упорно вапију ка небеском Цару, и тиме као да присиљавају на милост Онога чија се природа не може присилити.

Ко се у души поноси својим сузама и у себи осуђује људе који не плачу, личи на човека који од цара измоли оружје за борбу против непријатеља свог, а употреби га против самога себе.

Богу није потребно, нити Он жели, браћо, да човек плаче од бола свога срца. Напротив, Он жели да се од љубави према Њему радујемо душевним весељем. Одузми грех, па ће очима твојим бити сувишне сузе бола: када нема ране, није ни завој потребан. У Адама, пре пада, није било суза, као што их више неће бити ни после васкрсења, кад грех нестане. Јер, тада ће побећи и бол, и туга и уздах.

Видео сам код неких људи плач, и видео сам код других да плачу због тога што немају плача: мада га у ствари имају, мисле да га немају, и у добром незнању остају безбедни од преваре. То су управо они за које је речено: *Господ води слепе*(Пс.145,8).

Често се дешава да површне људе чак и сузе њихове понесу. Зато се некимма оне и не дају. Такви људи, старајући се да их заслуже, самима себи задају бол, сами себе осуђују и муче уздасима, патњом и јадом душевним, дубоком сетом и жалошћу. И то им на један безопасан начин замењује сузе, премда они сматрају да од тога уопште немају користи.

Ако добро погледамо, видећемо да демони често терају шегу с нама: кад се наједом, изазивају у нама умилење; када постимо, чине нас окорелим. Они то чине да бисмо се, **(812)** преварени лажним сузама, предали мајци свих страсти - обилној храни. Њима се зато не треба покоравати, него чинити управо оно што је супротно томе.

Размишљајући, пак, о самоме својству умилења, ја се чудим томе да плач и такозвана

туга у себи, као и саће мед - садрже радост и весеље! Чему нас то учи? Томе, да је такво умилење заиста дар Господњи. Нема тад у души варљивих сласти, пошто Бог на тајанствени начин теши скрушене у срцу [правом, а не привидном утехом].

Да бисмо показали шта је прави плач и каква је корист од такве патње, чујмо једну за душу веома корисну и дирљиву повест.

Беше овде неки Стефан, који је волео пустињачки и безмолвни живот, и провео много година у монашким подвизима, богато украшен многим добрим одликама, а нарочито постом и сузама. Он је раније имао келију на једном обронку оне свете планине на којој је некада био и свети боговидац Илија [2]. У намери да се посвети најделатнијем, најсуровијем и најстрожем подвигу покајања, овај славни човек се пресели на једно место где су се обично настањивали отшелници, звано Сидин, и тамо у најстрожем и најсуровијем подвигу проведе неколико година (пошто то место беше без икакве удобности, сасвим неприступачно, удаљено око седамдесет миља од Кастра). Пред крај свог живота, старац се вратио у своју келију на светоме врху. Имађаше тамо и два ученика Палестинца, веома побожна, који су и чували келију старчеву за време његовог одсуства. Само неколико дана касније, старац се разболи и од те болести умре. Дан уочи своје смрти, он паде у екстазу, и осврташе се отворених очију час десно час лево од постеље. И као да га неко мучи, говораше он с времена на време, пред свима који су ту били окупљени: "Да, стварно, истина! Али сам зато због тога толико година постио!" Онда опет: "Не, стварно лажете! То не учиних!" И опет: "Да, заиста је тако, да! Али сам плакао због тога, и служио браћи". И поново: "Не, све је то клевета!" А понекад је одговарао: "Да, заиста, да! Не знам шта бих на то рекао!... Али, у Бога је милост!"

Беше то заиста грозан и страشان призор: то невидљиво суђење на коме нема милости. Што је још страшније, окривљавали су га и за оно што није учинио. Авај! један такав безмолвник и отшелник говораше о неким од својих грехова: "Не знам шта бих на то рекао!" А провео је у монаштву око четрдест година и имао дар суза! Тешко мени! Тешко мени! Где беше тад глас Језекиљев, да им каже: *Судићу ти за оно што нађем у теби, рече Бог* (уп. Јез. 33,13)? Ништа слично томе он не могаде рећи. Због чега? Слава Јединоме који зна! А неки су ми као пред Господом причали да је Стефан и леопарда хранио из своје руке у пустињи. И умре у току овог суђења, и остаде непознато каква је била одлука, какав завршетак, каква пресуда и какав крај суда...

(813) Удовица која је изгубила мужа а има јединца сина, једину утеху, после Господа, има у своме јединцу. Тако и души која је згрешила нема друге утехе у часу изласка из тела, осим суровог поста и суза.

Такви покајници никада неће прибећи тужним песмама или нарицању над собом, будући да тужблице заустављају плач. Ако тим средствима покушаваш да га дозовеш, значи да је још далеко од тебе. Плач је навиком укорењени бол ватрене душе.

Код многих је плач претеча блаженог бестрашћа, који мете и украшава унапред душу и одстрањује из ње смеће греха.

Један искусан трудбеник ове врлине каже: "Често би ме, када бих осетио да ме нешто вуче у гордост, или у гнев, или у претоваривање стомака, помисао на плач изнутра опомињала и говорила: "Не буди сујетан, иначе ћу те напустити!" Слично је чинила и у вези са другим страстима. А ја сам јој говорио: "Никада ти нећу бити непослушан, све док ме не доведеш пред Христа!"

У дубини плача налази се утеха, и чисто срце прима озарење. А озарење је неисказано дејство Божије, које се сазнаје несазнајно и види невидљиво. Утеха је освежење болне душе, која, као неко малено дете, у исто време плаче и почиње ведро да се смеши. Подршка је обновљење душе која је утонула у тугу, које на чудесан начин претвара сузе бола у сузе радости.

Сузе настале при помисли на смрт, рађају страх. Када тај страх роди поуздање [у Бога], заблиста радост. А када радост која не престаје дође до врхунца, ниче цвет свете љубави.

Руком смирења одбијај од себе радост, као да си је недостојан, да не би, преварен, примио вука уместо пастира [3].

Немој тежити сагледавању у време које није за сагледавање. Боље нека ти оно само приђе, привучено лепотом твоје смирености, и нека те загрли и сједини се с тобом у пречистом браку заувек.

Од самог почетка, када упозна свог оца, мало детенце се читаво испуњује радошћу. А када овај на извесно време намерно оде, па се поново врати, дете се испуњава и радошћу и тугом: радошћу, што види оца за којим је чезнуло, а тугом, што толико времена није могло видети драги очински лик. Мати се такође крије понекад од детета, и весела је кад види како је оно тужно тражи: тако га навикава да буде стално уз њу, и развија његову љубав према мајци. *Ко има уши да чује, нека чује*, каже Господ (Лк.14,35; Мт.13,9).

Човек који је осуђен на смрт, више не мисли на уређење позоришта. Тако и онај који одиста плаче, више не обраћа пажњу нити на чулна уживања, нити на славу, нити на гнев и љутину.

Плач је бол, укоренењен у души која се каје, у души која сваки дан додаје бол на бол као жена која у мукама рађа.

Праведан и свет је Господ: онима који разумно живе у безмолвију, Он дарује умилење; онима који разумно служе у **(816)** заједници, сваки дан дарује радост. А ко ни једним ни другим путем не иде како треба, опростио се од плача.

Отерај пса који долази у тренуцима најдубљег плача и који ти говори да је Бог немилосрдан и безосећајан. Јер, ако добро погледаш, видећеш да исти тај пас пре нашега греха говори да је Бог човекољубив, сажалјив и милостив.

Вежба рађа навику, а навика се претвара у осећање. Оно, пак, што се чини по осећању, тешко се може изгубити. Ако у животу свом немамо болећиво срце, сви наши подвизи биће лажни и блјутави, ма колико иначе велики били. Јер, они који су се после умивања, да тако кажем, поново испрљали, заиста треба да очисте своје руке јаким пламеном срца и уљем Божијим. Видео сам код неких људи крајњу границу плача, јер су на уста избацивали крв из болног и рањеног срца. Видећи то, подсетих се на онога који рече: *Покошен бих као трава, и осуши се срце моје* (Пс.101,5).

Сузе страха саме у себи садрже трепет и пажњу, док сузе љубави пре савршене љубави код неких, изгледа, лако нестају, уколико само онај велики огањ, кога се увек треба сећати, не запали срце у часу кад треба делати. И чудно је то да оно што мање вреди испадне чвршће у своје време!

Има вештастава која пресушују изворе наших суза, а има и других вештастава која у

њима производе муљ и гамад. Захваљујући првима, Лот је противзаконито општио са кћерима; захваљујући другима, ђаво је пао с неба [4].

Велика је злоба наших непријатеља, који од мајки врлина праве матере зла, и средства за достизање смирености претварају у извор гордости. Често и само место где живимо, и спољашњи изглед његов, позива ум наш на умилење. Можда нам као доказ може послужити пример Исуса [5], Илије и Јована, који су се молили насамо [6]. Но, видео сам да и онима који живе по градовима, у њиховом метежу често навиру сузе на очи, да бисмо помислили како нам градска врева не може наудити, те да бисмо се приближили свету. А то и јесте циљ лукавих демона.

Често је једна реч била довољна да заустави плач. Но, било би чудо, када би нас једна реч, исто тако, враћала плачу.

Нећемо бити окривљени, браћо, нећемо у часу смрти бити окривљени због тога што нисмо чинили чуда, што се нисмо бавили теологијом, што нисмо постали сагледатељи - али ћемо свакако морати да одговарамо пред Богом због тога што нисмо непрестано плакали.

(817) Седми ступањ: онај који се удостојио да га достигне, нека и мени помогне. Јер, њему је самом већ дата помоћ. На седмом ступњу, са њега су спране све прљавштине овога света.

НАПОМЕНЕ:

1. Давид: име које стари писци најчешће употребљавају за псалмопевца уопште. У ствари, писац овог Псалма није цар Давид (живео у X веку пре Христа), већ непознати песник из знатно каснијег доба (Вавилонско ропство, 587-457. год. пре Христа).
2. То је у ствари планина Хорив (уп. 4. Цар.2).
3. Вука уместо пастира: Илија Критски упозорава на то, да неразборито сагледавање носи у себи многе опасности, јер се ђаво преображава и у анђела светлог, и често вара оне који не познају своје мере. Због тога и апостол Павле каже: У овом животу, ја не желим да видим Христа (Схол. 19, col. 825 AB).
4. Лот је извршио родоскрнављење са својим кћерима у пијанству, дакле под утицајем алкохола (уп. Пост.19,29-36). Неумереност у јелу и пићу су, значи, прва вештаства. Уображеност због свог плача као због неког великог подвижничког успеха, представља друга вештаства: гордост, која се из тога развија, главни је узрок Луциферовог пада са оних "небеских" висина бића, на којима се налазио у хијерархији духовног света.
5. Пример Исуса: По свој прилици, име Господа Исуса је овде интерполирано, јер

би то био јединствен случај у светоотачкој литератури да се Господ ставља на исти ниво и у исти ред са светима (уп. Migne, col. 816 C: име Исусово стављено је у угласте заграде као интерполирано; уп. такође у примедбу 1 у салезијанском издању, I, 284).

6. Који су се молили намамо: за светог Јована Претечу уп. Мт.3,1; 4,12; 11,2; Мк.1,4-14; 6,14-18 и д. За светог пророка Илију уп. 4Цар.19 и д.

О БЕЗГНЕВЉУ И КРОТОСТИ

(823) Као што вода, када се мало по мало сипа на ватру, потпуно угаси пламен, тако и суза истинског плача гаси сваки пламен гнева и плаховитости. Стога сад и прелазимо на безгневље, по логичном реду.

Безгневље је чежња за понижавањем, исто онако ненасита као што је код сујетних људи ненасита тежња ка похвалама. Безгневље је пораз природе, који се испољава у неосетљивости за увреду, неосетљивости која произлази из великих подвига и обилног зноја.

Кротост је непокретно стање душе, која се не мења било да трпи разноврсна понижења или да слуша похвале.

Почетак безгневља је ћутање уста када је срце узбуђено. Средина је, ћутање мисли при тананом узнемирењу душе. А врхунац, непоколебљиви мир и поред тога што дувају нечисти ветрови.

Гнев је израз потајне мржње, тј. злопамћења. Гнев је жеља да се догоди зло ономе који нас је расрдио. Плаховитост је запаљивање срца у невреме. Огорчење је непријатно осећање, које се гнезди у души. Гнев је променљиво стање нарави и ругоба душе.

Као што тама нестаје када засија светлост, тако и мирис смирења потискује сваку горчину и јарост. Има људи склоних гневу, који се не брину о лечењу и искорењивању ове страсти. Они, јадници, не мисле на оно што је речено: *Тежина за срџбе његове обара* (Сир.1,22).

(829) Брзо кретање једнога воденичног камена може у једном магновењу да сатре и уништи жито душе и плод дотадашњег подвига у већој мери него споро кретање другога за читав дан. Зато и треба добро да пазимо. Понекад пламен, одједном распаљен јаким ветром, спаљује и упропашћује њиву срца више но ватра која дуго гори.

Пријатељи, не бисмо ни ово смели заборавити: лукави демони понекад, у тренуцима гнева, брзо одлазе од нас, да бисмо престали да водимо рачуна о великим страстима, као да су мале, те да болест наша на крају постане неизлечива.

Као што тврд и нераван камен, када се таре и удара о друго камење, губи све своје неравнине, све неправилне и грубе облике своје, и постаје гладак и округао, тако и душа плаховита и груба, општећи и живећи са другима, исто тако grubим људима, постиже једно од двога: или трпљењем излечи своју болест, или се повлачи, и тако на поуздан начин сазнаје своју немоћ, која ће јој се, као у огледалу, показати у њеном малодушном бекству.

Срдит је човек добровољни падавичар, коме падавица прелази у навику. А навика га тада и против његове воље растрже и злоставља.

Ништа толико није недолично онима који се кају, као узбуђење гнева. Јер, обраћање

[Богу са покајањем] захтева велико смирење, а срдитост је знак велике гордости.

Ако је знак најдубље кротости у томе, да и у присуству онога који нас изазива сачувамо спокојство у срцу и љубав према њему, онда је свакако знак крајње гневљивости ако се сами са собом, речима и покретима, свађамо и беснимо на онога који нас је увредио. Ако се Дух Свети назива, и јесте, мир душе, а гнев јесте и назива се узнемирење срца, онда ништа толико не омета долазак Духа Светога у нас, као срдитост.

Познате су нам врло многобројне и рђаве последице гнева. Међутим, само једна нехотична последица његова, мада посредна, може нам бити и од користи.

Знао сам људе који су се у наступу махните јарости ослободили давнашњег злопамћења, које се у њима крило, па су се тако помоћу страсти избавили од страсти, добивши од онога који их је увредио извињење или објашњење у вези са оним што их је дуго мучило. Виђао сам, опет, и такве људе који су привидно трпели, али су неразумно, под плаштом ћутања, скривали у себи злопамћење. И дошао сам до закључка да су такви људи беднији од лудака, јер су белину голуба као неком црним прекивали.

Треба велику пажњу да обратимо на ову змију, зато што и њој, као и змији телесних прохтева, помаже сама природа. Виђао сам људе који би се расрдили и у свом огорчењу одбијали да једу, те су таквим бесмисленим уздржањем само додавали отров на отров. А виђао сам и друге људе, који су своју срџбу користили као згодан повод да се предају ждерању, па су тако из јаме упадали у понор. Али сам и друге, **(832)** паметне људе виђао, који су као добри лекари здружили обе крајности, од умереног неговања тела имајући највише користи.

Када је умерено, појање понекад одлично умирује срџбу. А понекад, када је неумерено и неправовремено, погодује сластољубљу. Ово ће нам средство користити само ако водимо рачуна о тренутку.

Налазећи се неким послом близу келије људи који су се посветили безмолвију, чух како се од огорчења и беса сами у својој келији свађају као јаребице у кавезу, и како се на увредитеље своје обрецују као да су присутни. Ја сам им благо саветовао да не живе усамљено, како се од људи не би начинили демонима. Виђао сам, опет, људе сладострасна и прождрљива срца, који су, међутим, били кротки и љубазни, братољубиви и љубитељи лепоте. Њих сам наговарао да се одаду безмолвном животу, као леку против сладострашћа и прождрљивости, да не би од словесних бића на најжалоснији начин постали бесловесне животиње. А пошто ми неки тужно говораху да су веома подложни и једном и другом, ја сам им потпуно забранио да живе по својој вољи, а духовницима њиховим пријатељски сам саветовао да им с времена на време дозволе да воде тај или онај начин живота, покорављујући се ипак главном настојатељу у свему.

Сластољубац шкоди једино самоме себи, и можда још једноме, своје другару у телесним задовољствима. А гневљиви, као вук, често узнемирава читаво стадо и многе смирене душе унижава и вређа. Опасно је узнемиравати око нашега срца јарошћу, као што је речено: *Узнемири се од гнева око моје* (Пс.6,8). Још је теже изражавати речима узрујаност душе. А ако се она изражава и рукама, онда се већ чини нешто што је сасвим супротно и туђе монашком, тј. анђелском и божанском животу.

Ако хоћеш, па си чак и решио да извадиш трун из ока другог човека, немој да уместо лекарског инструмента употребиш греду. Греда - то је тешка реч и недолично понашање, а лекарски инструмент - блага поука и пријатељско прекореваше. *Покарај*, каже апостол, *запрети, утеши* (2.Тим.4,2), а не и "туци"! А ако и то буде потребно, онда ретко, и то не твојом руком!

Обратимо пажњу, па ћемо видети да се многи гневљиви људи радо вежбају у бдењу, посту и безмолвију. Демону је циљ да им под видом плача и покајања подмеће ствари које потхрањују њихову страст.

Ако је један вук, као што смо већ рекли, у стању да узбуни цело стадо (уз помоћ демона), онда без сумње и један веома мудар брат (уз помоћ анђела) може, као добра мешина пуна уља, стишати валове и умирити лађу ^[1]. И колико тешку осуду заслужује први, толико велику награду заслужује од Бога други, служећи свима за пример.

Први ступањ блажене трпељивости јесте у томе што се понижење подноси, макар и са горчином и болом у души. Средина је, бити у таквим околностима без туге. А крај (ако само краја има), сматрати увреду за похвалу. Нека се радује **(833)** први, други нека срећан буде, а трећи нека се весели, блажен у Господу!

Запазио сам код гневљивих људи једну жалосну појаву, која у њима настаје као последица потајне гордости: пошто се већ једном расрде, они би поново падали у јарост због свога пораза. Запрепастио сам се, гледајући како се један пад надовезује на други. И не могадох гледати без сажаљења како се они самима себи грехом свете за грех. Ужаснувши се над огромним лукавством демона, умало не почех очајавати за своју вечну судбину.

Ако неко осети да га понос и плаховитост, злоба и лицемерство лако побеђују, па реши да на њих извуче мач кротости и стрпљења, нека ступи у један општежителни манастир, као у радионицу спасења. Ако уопште хоће да се потпуно избави од ових страсти, нека тамо, подвргнут злостављању, понижавању и досађивању од стране браће, те духовно, а понекад и телесно, тучен и угњетаван, гажен и мучен, очисти хаљину душе своје од прљавштине. А да је злостављање у ствари спирање душевних страсти, нека те увери и једна народна изрека. Извесни људи у свету, када неком у лице баце увреду, обично кажу, хвалишући се пред другима: "Добро сам га изрибао!" А тако и јесте у ствари.

Једна је ствар, безгневље код почетника које проистиче из плача, а друго је потпуно спокојство код савршених. Код првих је гнев везан сузама као некаквом уздом; код других, он је умртвљен бестрашћем као змија мачем.

Видео сам тројицу монаха који су у исто време претрпели увреду исте врсте. Први се увредио, али је оћутао. Други се обрадовао себе ради, а ожалостио због онога који му је нанео увреду. А трећи, замисливши штету коју је тако ближњи самоме себи нанео, заплака врелим сузама. Тако су се заједно могли видети подвижник страха, награде и љубави.

Као што телесна грозница, сама по себи увек иста, има многе а не само један извор свог настанка, тако и буктање и појава гнева и осталих наших страсти има многе и различите узроке. Зато није ни могуће одредити против ових страсти један те исти лек. Такав, пак, савет дајем највише ради тога да би сваки болесник брижљивим испитивањем пронашао одговарајуће средство за своје лечење. Први је услов лечења -

сазнати узрок свог обољења, да би се, када он буде пронађен, могао примити и одговарајући лек од промисла Божијег и духовних лекара.

Уђите, као у слици, ви који у Господу хоћете да заједно са нама учествујете у овом духовном суђењу, па ћемо на известан, разуме се, недовољно јасан начин испитати поменуте страсти и њихове узроке.

И тако, нека гнев, као неки тиранин, буде окован кротошћу. Тучен, затим, стрпљењем и вучен светом љубављу на овај суд разума, нека буде подвргнут саслушању.

"Реци нам, луда и нечасна страсти, име онога који те је начинио, и име оне која те родила, а такође и имена твојих **(836)** поганих синова и кћери. Не само то, него нам назначи и оне који се боре против тебе и који те убијају".

А гнев, одговарајући нам, рече: "Имам много мајки, и отац мој није један. Мајке су ми: таштина, среброљубље, стомакоугађање, а понекад и блуд. Отац ми се зове: понос. А моје кћери: злопамћење, мржња, непријатељство, самооправдавање. Моји противници, који ме сада држе окована, јесу врлине супротне овим страстима: безгневље и кротост. Мој потајни непријатељ зове се: смиреноумље. А чије је оно дете, питајте у згодном тренутку њега самог".

На осмом ступњу лежи венац безгневља. Но, онај који га носи по самој природи, можда уопште и нема никаквог другог. А онај који га је сопственим знојем задобио, без сумње је победио свих осам страсти уједно.

НАПОМЕНЕ:

1. Стишати валове и умирити лађу: Лествичник, сматра Илија Критски, на алегоријски начин примењује појаве подивљалог мора на монашки живот. Под мешином, тако, он подразумева тело, под уљем - кротост, под валовима - уображеност, као и грубост, а под лађом - брата или манастирско братство.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

(840)

Поука IX

О ЗЛОПАМЋЕЊУ

(841) Свете врлине личе на Јаковљеву лествицу, а грешне страсти на окове који су спали са Петра, врховног апостола. Јер, свете врлине, повезане једна с другом, узносе до неба онога који на небо жели да доспе, а страсти, потискујући једна другу, све заједно вуку у пропаст. Зато и каже неразумни гнев, да је злопамћење једно од његове рођене деце. Због тога ћемо, пошто је оно сад на реду, и говорити о њему.

Злопамћење је последица гнева. Оно је чувар грехова, мржња на праведност, пропаст врлина, отров за душу, црв ума, посрамљење молитве ^[1], пресечење мољења, отуђење љубави, трн забоден у душу, непријатно осећање у коме се са горком насладом ужива, грех који не престаје, вечито будан преступ закона Божијег, трајна злоба. Ова мрачна и мрска страст, страст злопамћења, јесте једна од оних које су последица других страсти а да саме, са своје стране, не проузрокују (а можда и проузрокују?) ниједну другу страст. Стога и не намеравамо много говорити о њој.

Онај који је савладао гнев, уништио је и злопамћење: докле год је жив отац, дотле се и деца рађају.

Ономе који је стекао љубав постало је туђе да се гневи, а онај који у себи гаји непријатељска осећања сам себи задаје непотребне муке.

Трпеза љубави разара мржњу, а искрен поклон умекшава душу. Трпеза без уздржљивости јесте мајка дрскости, и кроз вратанца љубави ускаче стомакоугађање.

Видео сам како мржња раскида дуготрајну везу блуда, и злопамћење које им онда на необичан начин није допуштало да се поново здруже. Чудна ствар: демон демона изгони! (А можда то и није дело демона, већ промисла Божијег?)

Веома далеком од чврсте и праве љубави, злопамћењу се лако приближава блуд, и то тако неприметно, као што понекад откривамо ваши у голукова ^[2].

Ако већ хоћеш да будеш злопамтљив, буди злопамтљив према демонима. И ако хоћеш да будеш неке непријатељ, буди непријатељ телу, и то у сваком погледу. Тело је незахвалан и неискрен пријатељ: што му се више угађа, више нам зла наноси.

Злопамћење се представља као учитељ Светог Писма: речи Светога Духа тумачи на свој начин. Нека га посрами молитва Исусова, коју не можемо изговарати ако смо злопамтљиви.

Када ни после великих подвига ниси у стању да до краја ишчупаш из срца свога овај колац, извини се непријатељу, макар само на речима, да би, застидевши се свог дуготрајног лицемерства пред њим и мучен савешћу као огњем, могао савршено да га

заволиш.

Дознаћеш да си се потпуно избавио од ове трулежи не када се помолиш за онога који те је увредио, ни када му за зло узвратиш добрим или га позовеш к себи на трпезу, већ кад се, на вест да је претрпео неку душевну или телесну незгоду, растужиш и заплачеш због њега као због себе самог.

Злопамтљиви безмолвник је аспида што лежи у својој рупи, пуна смртоносног отрова.

Успомена на Исусова страдања лечи злопамћење, које се излаже силној срамоти пред Његовом трпељивошћу.

У дрвету, изнутра трулом, стварају се црви. А у онима који су само привидно кротки и безмолвни, крије се трајна срџба.

Ко избацује гнев из себе, налази опроштај. А онај који се привија уз њега, лишава се милосрђа Божијег. Да би заслужили опроштај грехова, неки су се посветили напорним **(844)** подвизима. Али, човек који не памти зла стиже пре њих на циљ: *Опраштајте* оно мало што су вам људи дужни, и *опростиће вам се* огроман дуг ваш пред Богом (Лк.6,37).

Непамћење зла јесте знак правога покајања. А ко је у срцу свом злопамтљив, и мисли да се каје, личи на човека коме се у сну причињава да трчи.

Виђао сам злопамтила који су саветовали другима да не памте зло, и који су се, застидевши се својих сопствених речи, ослободили и своје страсти.

Нека нико не мисли да је ова мрачна страст безначајна. Она се често увлачи и у срца духовних људи.

Девети ступањ: онај који га је достигао, нека смело тражи од Спаситеља Исуса разрешење од грехова.

НАПОМЕНЕ:

1. Посрамљење молитве: мисли се на молитву Господњу, тј. Оче наш. Јер, када кажемо: "И опрости нам дугове наше као што и ми опраштамо дужницима својим", савест нас мора укорити уколико не праштамо и ако памтимо зло (уп. Схол. 2, col. 844 C).
2. Као што вашка одузима голубу снагу и постепено га упропашћује, тако и блуд шкоди љубави и чини је све слабијом и слабијом (уп. Схол. 5, col. 845 A).

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука X

О ОГОВАРАЊУ

(845) Нико паметан, мислим, неће спорити да мржња и злопамћење рађају оговарање. Зато га у своме излагању и стављам на ово место, одмах из његових родитеља.

Оговарање је пород мржње. То је танана а крупна болест, скривена и подмукла пијавица, која сише и слаби крв љубави. Оговарање је лицемерство љубави, узрочник оскврњења и оптерећења савести, уништење чистоте.

Неке девојке греше јавно и без срама, а друге потајно и са више стида чине још горе ствари него прве. Тако се нешто може видети и код срамних страсти. Много је тајно, изнутра покварених девојака [тј. страсти]: лицемерство, лукавство, грешна туга, злопамћење, оговарање у срцу. Видљиво, оне представљају једно, али унутра гледају на друго.

Када сам једном приликом чуо неке људе како оговарају, ја им запретих. Делатељи овога зла су у своју одбрану наводили да тако чине из љубави и бриге за онога који је био предмет оговарања. А ја њима рекох: *Онога који тајно оклевета ближњега свога, тога отерах* (Пс.100,5). Ако заиста волиш ближњега како кажеш, помоли се тајно, а не да исмеваш човека. То је начин који је угодан Господу. А и ово нека ти не остане непознато, па ћеш се чувати да не осудиш људе који се спотакну: док је Јуда био ученик Христов, разбојник је припадао убицама; и чудо, како да се у једном магновењу зби са њима таква промена!...

Ко хоће да победи духа оговарања, нека кривицу не приписује ономе који је пао, већ демону који га је оборио. Јер, нико баш нарочито не жели да греша против Бога, мада нико од нас не греша принудно.

Знао сам човека који је јавно згрешио, а тајно се покајао. **(848)** И онај кога сам осудио као блудника, беше већ пред Богом невин, умилостививши га искреним обраћењем.

Никада се немој устручавати пред оним који у твоме присуству оговара ближњега, него штавише реци: "Стани, брате! Ја сваки дан падам и у теже грехе. Па, како могу да га осуђујем?" Тако ћеш једним замахом начинити два добра: једним леком излечићеш и себе и ближњега.

Један од најкраћих путева да се добије опроштај грехова јесте: не осуђивати. *Не судите, и неће вам се судити* (Лк.6,37). Као што се ватра противи води, тако је и осуђивање страно ономе који хоће да се покаје.

Немој осуђивати чак ни када би видео некога да греша и на самој самрти: Суд Божији људима није познат. Неки су јавно чинили велике грехове, али су још и веће врлине чинили тајно. И они који су им се тако радо ругали, преварише се, јер од дима нису видели сунце.

Чујте ме, чујте, сви ви који строго судите туђим делима: ако је тачно (а тачно је) да ће

нам се судити судом каквим судимо (уп. Мт.7,2), онда ћемо свакако пасти управо у оне телесне или душевне грехе за које окривљавамо ближњега.

Строге и брижљиве судије грехова свог ближњег болују од наведене страсти зато што немају савршенога и трајног сећања и бриге о својим сопственим гресима. Јер, онај који тачно, без плашта самољубља, види своја зла дела, ни о чему се другом од овоземаљких ствари више не брине, мислећи на то да ни за сопствени плач неће имати довољно времена, макар и сто година живео, и макар видео како из очију његових истиче и читава река суза, велика као Јордан.

Испитивао сам плач, и не нађох у њему ни трага од оговарања и осуђивања.

Демони нас наговарају или да грешимо, или, ако не грешимо, да осуђујемо оне који греше, како би, убице, помоћу другог испрљали прво.

Знај да се злопамтљиви и злобни људи препознају и по томе што, обузети духом мржње, лако и са уживањем умањују вредност учења, делатности и врлине свог ближњег. Знао сам неке људе који су тајно и скривено од света чинили најтеже грехе. Међутим, сматрајући се чистим, они су тешко нападали оне који јавно падају у лаке грехе.

Судити, значи бестидно својатати Божије право, а осуђивати, значи упропашћивати своју душу. Као што надменост може и без друге страсти упропастити човека, тако нас и суђење само по себи може савршено погубити. Онај фарисеј је био осуђен управо због тога (уп. Лк.18,10 и д.).

Добар баштован бере само зреле јагоде, а незреле не. Паметан и разборит ум, исто тако, примећује само врлине и **(849)** само о њима говори. А безумни човек проналази

само кривице и недостатке. О њему је и речено: *Истражише безакоње, ишчезоше они који су истражили истрагу* (Пс.63,7).

Немој осуђивати ни онда када својим очима видиш да неко греша: често се и очи varaју.

Степеница десета. Ко ју је савладао, постао је делатељ љубави или плача.

О МНОГОГОВОРЉИВОСТИ И ЋУТАЊУ

(852) У претходним редовима указали смо укратко на то, колико је опасно и штетно судити, боље рећи - бити суђен и осуђен од стране сопственог језика. А то се дешава и са људима који су на изглед духовни. Због тога сада, по реду, треба прећи на истраживање узрока и врата кроз која овај порок у нас улази, или тачније - кроз која излази из нас.

Многоговорљивост је престо таштине, на коме се она радо појављује у свом блеску своје. Многоговорљивост је знак незнања, капија оговарања, руководитељ шаљења, слуга лажи, разрешење смирења, дозивач унија, претеча сна, расејање мисли, губитак опрезности, хлађење топлине, замрачење молитве.

Разборито ћутање је мајка молитве, ослобођење од ропства, чување огња, стражар помисли, извидитељ непријатеља, стан плача, пријатељ суза, делатељ сећања на смрт, живописац мука, обузетост представом Последњег суда, помоћник спасоносне по-тиштености, непријатељ дрскости, сапутник безмолвија, противник тежњи да друге учиш, умножавање знања, творац виђења, неосетно напредовање, скривено пењање.

Онај који је упознао своје грехе, загосподарио је и својим језиком. А онај који много прича, још не познаје себе онако као што би требало да се познаје.

Пријатељ ћутања се приближава к Богу, и разговарајући с Њим тајно, бива Њиме просвећен.

Исусово ћутање посрамило је Пилата (уп. Мт.27,14 и д.), а ћутање побожног човека уништава таштину. Изговоривши реч, Петар је плакао горко (уп. Мт.26,75), јер је заборавио на онога који је рекао: *Рекох - пазићу на путеве своје, да не згрешим језиком својим* (Пс.38,1), и на онога другога који је казао: Боље је на земљу пасти с висине, него с језика [Сир.20,18 - наведено у оригиналу по сећању].

Но, ја о том не желим да пишем много, мада ме лукавства страсти подстичу.

Уосталом, једном приликом сам чуо занимљиве ствари од неког човека који је разговарао са мном о ћутљивости. Он ми је рекао да се многоговорљивост, уопште узевши, рађа од било кога међу следећим узроцима: или од једног рђавог и необузданог живота и навика (јер језик, као природни орган тела, по навици тражи оно што је научио); или, опет, највише код подвижника, од таштине, а понекад и од прождрљивости. Стога често многи који обуздавају стомак неком силом и слабешћу, уједно обуздавају и језик и многоречитост.

Ко мисли на смрт, пресекао је причање. И онај који је стекао душевни плач, бежи од многоговорљивости као од ватре.

Онај који је заволео безмолвије, затворио је уста. А онога који воли да лута, из келије изгони страст.

Ко је осетио мирис вишњега огња, избегава скупове људи као што пчеле беже од дима. Јер, као што дим одгони пчелу, тако и он не трпи велики скуп људи.

(853) Мало је њих који могу да зауставе воду без бране. Још мање је оних који могу да укроте необуздана уста.

Онај који је стигао до једанаестог ступња, једним замахом одсекао је многа зла.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XII

О ЛАЖИ

(853) Производ гвожђа и камена је ватра. Производ многоговорљивости и шале је лаж. Лаж је ишчезнуће љубави. Кривоклетство је порицање Бога.

(856) Ниједан паметан човек не би требало да мисли да је лаж мали грех, јер нема греха против кога би Пресвети Дух изрекао тако страшну пресуду као против лажи. Ако ће Бог *погубити све који говоре лаж*, као што Давид каже (Пс.5,7), шта тек заслужују они који лаж спајају са заклетвом.

Виђао сам људе који се хвале својом лажју, и који духовитошћу и шупљим фразама изазивају смех, те код слушаалаца жалосно искорењују плач.

Када нас виде како у самом почетку покушавамо да слушање непристојних прича опасног предавача избегнемо као кужну болест, демони покушавају да нас обману помоћу две помисли: "Немој да вређаш приповедача", шапћу нам, или: "Немој се приказивати побожнији од осталих". Одскочи, не оклевај! Иначе ће те смешне мисли узнемиравати за време молитве. И немој само да избегаваш, него и побожно растурај такво рђаво друштво, бацајући пред њих на средину помисао на смрт и Последњи суд. Боље ти је да се при томе попрскаш мало и славољубљем, само да будеш узрочник опште користи.

Лицемерство је мајка лажи, а често и њен непосредни повод. Неки тврде да лицемерство није ништа друго до вежбање у лажи и творац лажи, са којом је помешано кривоклетство, достојно најтеже казне.

Ономе који је стекао страх Господњи, лаж постаје туђа, јер за неподмитљивог судију има своју савест.

Као и у свим страстима, тако и у лажи видимо различиту штету: друкчији је суд ономе који лаже у страху од мука, а друкчији ономе који лаже без икакве стварне опасности. Један лаже ради увесељавања, други - ради сластољубља; један, да присутнима приреди весеље, а други, да ближњем сплете мрежу и нанесе зло.

Власти прогоне лаж под претњом тешких казни, али је много суза потпуно уништава.

Ко лаже, изговара се често околностима, и оно што је пропаст за душу сматра добрим делом. Лажљив човек се издаје за подражаваоца Рааве (уп. Ис.Нав.2,1 и д.), и говори да сопственом пропашћу друге спасава.

Лаж ћемо моћи употребити тек када се потпуно будемо очистили од ње, премда ни тада не без страха Божијег и не без крупног разлога.

Мало дете не зна за лаж. Не зна за њу ни душа која више у себи нема лукавства.

Онај који се развеселио вином, и против своје воље у свему говори истину. И онај који се опио умилењем, није у стању да слаже.

Дванаести ступањ: онај који се попео, стекао је корен врлина.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XIII

О УНИНИЈУ

(857) Један од честих изданака многоговорљивости (као што смо напред већ рекли), и то један од првих, јесет изданак **(860)** унинија [тј. чамотиње]. Стога му и дајемо одговарајуће место у ланцу страсти.

Униније је ослабљење душе и немоћ ума, занемаривање подвига, мржња на монашки завет, хвалитељ световњака, клеветник Бога - као да је немилостив и нечовекољубив. Оно је клонуло у богослужењу, немоћ у молитви, оно је у служби гвоздено, у телесном раду вредно, у послушности неискусно.

Послушан човек не зна за униније, вршећи кроз видљиви рад свој основни, духовни задатак.

Општежиће је противник унинија. Човеку, пак, безмолвнику, оно је вечни пратилац: до саме смрти се не повлачи и све до скончања његова не престаје да се бори против њега. Видевши келију отшелника, оно се осмехује, и приближивши му се, настањује се крај њега.

Лекар болесника посећује изјутра, а униније подвижнике усред дана.

Гостопримство је подлога унинија, и подстиче на то да се радом сопствених руку чини милостиња. Усрдно побуђује на посећивање болесника, подсећајући на онога који каже: *Болестан бејах, и посетисте ме* (Мт.25,36). Саветује да се одлази к ожалошћеним и клонувим људима и, само будући малодушно - предлаже да тешимо малодушне.

Оне који су стали на молитву, овај безумни дух подсећа на нужне послове, и употребљава свако средство како би нас под неким згодним изговором отргнуо од мољења. За време служења првог, трећег и шестог часа, демон унинија у нама изазива језу, главобољу, а понајпре грчеве у трбуху. Кад настане девети час, мало подиже главу. А када је већ и трпеза постављена за обед, скаче са постеље. И када после поново дође време за молитву, оно поново тело чини тешким. Онога који је стао на молитву, погружава у сан, и неприличним зевањем из уста отима стихове.

Сваку осталу страст потискује по једна супротна врлина. Но, униније је за монаха свеобухватна смрт. Храбра душа васкрсава умрли ум, а униније и тромост душе растурају целокупно богатство нашег духа.

Како је овај дух један од осам предњака зла ^[1], и то најгори од свих, поступићемо и с њим исто онако као и са другима. Додаћемо, међутим, следеће: када нема богослужења, нема ни унинија, и чим се канон заврши - очи се отварају.

Прави подвижници се познају за време унинија. Монаху ништа толико не доноси венац као борба с унинијем. Размисли, и наћи ћеш да се униније бори с онима који су на ногама; оне који седе саветује да легну, или да погледају кроз прозор келије, или да лупају и трупкају ногама.

Онај који плаче над собом, не зна за униније.

Нека и овај тиранин буде свезан сећањем на грехе наше, и ударан телесним радом. Нека га довуче по земљи помисао на будућа добра. Кад стане пред нас, упитајмо га: "Реци, дакле, ти, распуштени и одрешени, ко је тај који те је тако наказно родио? Који су ти потомци? Који су то који војују с тобом? Ко је твој убица?" А он, тиранин, одговара: "Код оних који су прави послушници, ја немам где ни главу да наслоним; а имам код оних који се налазе у безмолвију, **(861)** те живим с њима. Родитељке моје су многобројне: понекад неосетљивост душе, понекад заборав онога што је горе на небу, а може да буде и прекомеран рад. Моји су потомци: мени урођена манија сељакања с једног места на друго, непослушност према духовном оцу, заборав Страшног суда, а понекад и напуштање завета. Моји противници (који ме сада држе везана) јесу: богослужење са телесним радом. Мој непријатељ, помисао на смрт. А оно што ме убија, јесте молитва са чврстом надом да ће се добити блаженства. Ко је родио молитву - питајте њу саму!"

Тринаеста победа. Онај који ју је стварно у свему однео, опробан је за све.

НАПОМЕНЕ:

1. Један од осам лредњака зла: свака грешна мисао, тврди Илија Критски, своди се на осам главних страсти (или "помисли"), и то: стомакоугађање, и са њим блуд, среброљубље, тугу, гнев, униније, славољубље, гордост. Од нас самих не зависи да ли ће нашу душу ове страсти напасти или не (Схол. 2 уз Поуку XIV. Col. 872 BC). В. такође и прим. 1) уз Поуку XXII

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XIV

О СТОМАКУ, РЂАВОМ ГОСПОДАРУ КОГА ИПАК СВИ ВОЛЕ

(864) Више него на било коме другом месту, говорећи овде о стомаку - говорим у ствари против самога себе. Чудило би ме када би се неко ослободио од ове страсти пре него што легне у гроб.

Угађање стомаку је лицемерство трбуха: иако сит, он виче да му је мало, и мада пун и претоварен, запомаже да је гладан. Угађање стомаку је проналазач посластица, непресушни извор сласти: откинеш ли му једну жилу, оно пусти другу, а ако и ту прережеш, ницањем нове доживећеш пораз. Угађање стомаку је обмана очију: оно нас подстрекава да одједном прогутamo све оно што би требало јести у одмереним залагајима.

Преједање је мајка блуда, а морење трбуха - виновник чистоте. Онај који мази лава, често успева и да га припитоми. А ко угађа телу, чини само да оно још више подивља.

Јеврејин се радује суботи и празнику, а монах који угађа стомаку - суботи и недељи. Он рачуна колико још дана остаје до Ускрса (Пасхе), те данима пре празника припрема јела. Слуга трбуха рачуна с каквим ће јелима дочекати празник ^[1], а слуга Божији - каквим ће се благодатним даровима обогатити.

Кад наиђе гост, слугу стомака стомакоугађање свег покреће на љубав. Он мисли да гостопримство, које треба да укаже брату, разрешује и њега самог. Долазак извесних људи он сматра за прилику која и њему допушта да пије вино. И мислећи да скрива врлину, он постаје роб страсти.

Славољубље се често односи непријатељски према стомакоугађању. Ове две страсти се боре око несрећног монаха као око неког скупог роба. Стомакоугађање наводи на разрешење од поста, а славољубље наговара да се покаже сопствена врлина. Мудар монах успева да избегне и једну и **(865)** другу опасност, одбијајући једну другом у одговарајуће време.

Када се тело успали, у свако време и на сваком месту треба да га мучимо. А када се оно умири (што, уосталом, не очекујем пре смрти), већ можемо скривати своју врлину пред другима.

Знао сам старе свештенике који су демонима постали предмет исмевања услед тога што су младим монасима, који се не налажаху под њиховим руководством, с благословом одобравали на гозбама да пију вино и све остало. Ако имају добро сведочанство у Господу, онда то у извесној мери и можемо себи допустити; но, ако ради о небриси, не треба уопште да обраћамо пажњу на њихов благослов, нарочито када се налазимо у борби са ватром телесне пожуде.

Богопротивни Евагрије [2] је уобразио да је паметнији од свих мудрих људи, како по речитости тако и по мисаоности. Међутим, преварио се, јадник, показавши се луђим од лудака, како у многим својим мишљењима, тако и у следећем. Он каже: "Када душа жели различита јела, треба је мучити хлебом и водом". Такав пропис изгледа као кад би се детету рекло да у једном скоку доспе на врх лествице. Стога ћемо, побијајући ово његово правило, рећи: "Желећи различита јела, душа тражи оно што је својствено природи. Зато прибегнимо лукавству против свелукавога. Иначе настаје најтежи рат, или се припрема пад".

Прекинемо, пре свега, са храном која гоји, онда са храном која распаљује тело, и најзад са слаткишима. Ако је могуће, дај стомаку своје заситљиве и лако сварљиве хране, да бисмо ситошћу од себе одвратили његову ненаситу жељу, а брзим варењем се избавили од разбуктавања пожуде као од бича. Погледајмо добро, па ћемо наћи да многа јела која надимају у исто време изазивају и похотне осећаје.

Насмеј се демону који те после вечере наговара да убудуће вечераш касније. Јер, кад сутрадан наступи девети час, правило претходног дана биће нарушено [3].

Једна врста уздржања одговара онима који су самостални, а друга онима који се налазе под нечијим руководством. Првима похотни осећаји служе као знак, а други остају са њима све до смрти, до краја живота свог, без утехе и одмора. Први хоће да стално одржавају равнотежу духа, а други умилостивљавају Бога тиме што душевно тугују и вену.

Часови веселја и утехе за савршена човека значе безбрижност у свему. За подвижника, то је време борбе. За обузетог страстима, то је празник над празницима и светковина над светковинама.

Прождрљивац сања о јелу и пићу, а онај који плаче - о мукама и Суду

Буди господар стомака, пре него што он загосподари тобом. А тада ћеш бити присиљен да се са стидом уздржаваш. То што кажем разумеју одлично они који су на необјашњив начин пали у јаму. Људи који су постали евнуси Царства ради небеског нису то искусили.

Укротимо стомак представом вечног огња. Неки су људи, покоравашући се стомаку, на крају одрезали свој полни уд, и умрли двоструком смрћу.

Испитајмо, и свакако ћемо наћи да је угађање стомаку једини узрок свих наших бродолома.

(868) Ум испосника моли се бодро, а ум неуздржљивца препун је нечистих сањарија.

Ситост стомака значи пресушивање извора нашег плача. А када се стомак осуши, читави потоци суза лију из нас.

Ко служи сопственом стомаку а хоће да победи духа блуда, личи на човека који уљем хоће да угаси пожар.

Када стомак гладује, срце постаје смирено. А када се стомаку угађа, мисао постаје охола.

Испитуј себе око подне и око последњег сата пре јела, и схватићеш корист поста. Мисао изјутра скита, дотичући се свега по мало; када наступи шести час, она се донекле стиша; а када сунце зађе, коначно се смири.

Стешњавај стомак, па ћеш и уста затворити, јер језик добија слободу од велике количине хране. Бори се против стомака и буди веома опрезан. Јер, чим се ти мало потрудиш, одмах ће и Господ притећи у помоћ.

Размекшане мешине се шире и примају у себе више течности, а запуштене и сухе не примају ни онолико колико су раније примале. Онај који оптерећује свој стомак, шири црева, а ко се бори против стомака, сужава и црева. А када се она сузе, неће више примати много хране. Тада ћемо већ бити испосници по природи.

Жеђ се често гаси помоћу жеђи. Но, утолити глад глађу, тешко је и немогуће. Када те победи, укроти је трудом. Ако ти је то немогуће због [телесне] слабости, бори се бдењем. Када ти очни капци отежају, прихвати се телеснога рада. Но, када те сан не напада, немој се телеснога рада прихватати, јер је немогуће посвећивати дух и Богу и мамону, тј. и Богу и телесном раду.

Знај да демон често седи уз желудац и не да човеку да осети ситост, макар и читав Мисир појео и реку Нил попио.

Пошто смо се најели, тај нечисти дух одлази и шаље нам духа блуда, извештавајући га о томе шта се са нама збило: "Хајде,- каже,- узнемири га! Пошто му је стомак препун, савладаћеш га лако". А овај долази, смеши се, и свезавши нам помоћу сна руке и ноге, чини са нама што му је воља, прљајући душу нечистим сањаријама и тело истечењем.

Чудновата ствар: бестелесни ум прља се и тамни дејством тела. А с друге стране, невештаствено биће очишћује се и усавршава дејством блата!

Ако си обећао Христу да ћеш ићи узаним и тесним путем, сужавај стомак. Јер, ако га храниш и шириш, нећеш моћи да испуниш обећање. Обрати пажњу, и чућеш речи: *Широка су врата и широк пут стомака, што води у пропаст блуда, и много их има који њиме иду. Уска су, међутим, врата и тесан пут поста, што води у живот чистоте, и мало их је који га налазе* (уп. Мт.7,13-14)!

Кнез демона је пали светлоносац, [тј. Луцифер]. Кнез страсти је прождрљивост.

Седајући за сто на коме је изнет ручак, духовно стави на средину сећање на смрт и на Суд. Па и тако ћеш једва мало укротити ову страст. Кад пијеш пиће, немој престајати да **(869)** мислиш на оцат и жуч Господа твог, и ти ћеш се свакако уздржати, или ћеш уздахнути, или ћеш мисао начинити смиренијом.

Не варај се: ти се нећеш ослободити од фараона, нити ћеш угледати небеску Пасху, ако не будеш увек јео горко зеље и бесквасни хлеб. Горко зеље значи: напор и труд поста. А бесквасни хлеб: мисао без надмености.

Нека се са дисањем твојим сједини реч онога који каже: *А ја, када ме демони узнемираваху, обукох се у врећу и смирих постом душу своју; и молитва моје душе имађаше одјека* (Пс.34,13).

Пост је насиље над природом и лишавање грла насладе на коју је навикло, гашење пламена телесне пожуде, одстрањење рђавих мисли, ослобођење од сновиђења, очишћење молитве, светилник душе, стражар ума, спас од огрубелости, двери умилења, смирено уздисање, ведре скрушеност, одмарање многоговорљивости, основ безмолвија, чувар послушности, олакшица сна, здравље тела, виновник бестрашћа, отпуштење грехова, врата и блаженство раја.

Упитајмо и овога нашег непријатеља, главнога међу свим страшним непријатељима

нашим (јер он је капија страсти, он је Адамов пад, Исавова пропаст, погибија Израилџаца, обнажење Нојево, издајство гоморско, родоскврњење Лотово, погубљење синова Илије свештеника, руководилац сваке поганштине): одакле се рађа, и који су му потомци, ко је тај који га сатире, ко је онај који га коначно уништава? "Реци нам, о тиранине свих смртника, који си све купио златом ненасите глади, како улазиш у нас? Шта изазиваш у нама? Како излазиш из нас?"

А он, раздражен нашим упорним питањима, одговори тирански разгоропађен и бесан: "Што ме обасипате погрдама, када сте ми потчињени? И како можете покушавати да се раздвојите од мене? Ја сам природом везан с вама. Моја врата је природа саме хране. Узрок моје ненаситости јесте навика. А основа моје страсти јесте дуготрајна навика, безосећајност душе, и заборављање смрти. И како тражите да вам кажем имена мојих потомака? Избројаћу их, и биће их као песка на обали морској. Но, ипак, чујте који су првенци и љубимци моји.

Првенац син ми је дух блуда. Други за њим је - окамењеност срца. Трећи је - сан, та пучина нечистих помисли, са својим прљавим валовима. Дубина незнатих и неисказаних нечистота из мене произлази. Моје су кћери: леност, многоговорљивост, дрскост, смехотворство, шаљивост, расправљање, тврдоглавост, непослушност, неосетљивост, ропство духа, хвалисање, безобразност, наклоност према гиздању, на коју се надовезује нечиста молитва и тумарање мисли, а често и догађаји ненадани и неочекивани, за којима иде очајање, опасније од свега.

Против мене војује, али ме не побеђује, сећање на властите грехе. Доследни ми је непријатељ помисао на смрт. Али, у (972) човеку нема ничега што би ме могло потпуно уништити. Ко је примио Утешитеља, моли му се против мене, и Он, умољен, не дозвољава да дејствујем страсно. Они који нису Њега окусили, траже свакако да уживају у мојим сластима".

Јуначка победа! Очеvidно је да онај који се показао јачим од ове страсти, хита ка бестрашћу и највећим висинама целомудрености.

НАПОМЕНЕ:

1. Дочек празника: празнике не треба прослављати у пијанчењу, већ у обновљењу ума и очишћењу душе (Илија Критски, Схол. 5, col. 873 А).
2. Богопротивни Евагрије: Евагрије Понтијски (350-399), савременик и пријатељ светог Василија Великог и светог Григорија Назијанзина. Био је ђакон светог Григорија. Око 385. године одлази из Цариграда у Јерусалим, а затим у Нитријску пустињу (Египат), где остаје до смрти у строгим подвизима и сагледавањима. Био је веома образован човек, тако да га извесни писци сматрају првим интелектуалцем који се посветио отшелничком животу у египатској пустињи. Писао је доста, и то углавном о монаштву и подвижничком животу, али је мало

сачувано, јер је његово учење због оригенизма било осуђено на V Васељенском сабору (553). Познат је по томе што је монашкој аскези хтео да да философски основ, да је уклопи у један метафизички и антрополошки систем надахнут

3. неоплатонизмом (уп. Jean Meyendorff, *St Gregoire Palamas et la mystique orthodoxe*, 1959, p. 18).
4. Кад сутрадан наступи девети час: по старим монашким правилима, јело се само једанпут дневно, и то у девети час, тј. око 15 часова.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XV

**О НЕТЉЕНОЈ ЧЕДНОСТИ И ЦЕЛОМУДРЕНОСТИ,
КОЈЕ ТРУЛЕЖНИ ПОСТИЖУ ТРУДОМ И ЗНОЈЕМ [1]**

(880) Чедност [тј. чистота] је усвајање бестелесне природе. Чедност је жељени дом Христов, и земно небо срца. Чедност је посве необично натприродно порицање природе, и заиста чудесно надметање смртног и пролазног тела са бестелесним бићима. Чедан је онај човек који је љубав потиснуо љубављу, и који је огњем невештаственим угасио пламен својих страсти.

Целомудреност је свеопшти назив свих врлина. Целомудреност је чистота душе и тела. Целомудрен је човек који ни у самоме сну у својем телу нема никаквих страсних покрета. Целомудрен је човек који је за свагда **(881)** стекао савршену неосетљивост за разлике у полу. Мерило и врхунац савршене и потпуне чистоте јесте у томе да се има исти однос према живим бићима као и према неживим стварима, према људима као и према животињама.

Нико од оних који су се научили чистоти, нека успех не сматра својом заслугом, будући да наша природа није способна да победи саму себе. Где природа претрпи пораз, препознаје се долазак Онога који је изнад природе. Ван сваког спора, мање одступа пред већим.

Почетак је чистоте у неслагању са нечистом помисли, и у истечењима која се с времена на време догоде без икаквих нечистих слика. Средина је чистоте, када од обилне хране имамо природне полне прохтеве, али смо без прљавих маштарија и без истечења. А крај је умртвљење тела, које иде за умртвљењем помисли.

Заиста је блажен човек који је стекао потпуну равнодушност према свакоме телу, боји и лепоти.

Чист није онај човек који је ово своје блато [тј. тело] сачувао неупрљаним, већ онај који је његове удове савршено потчинио души. Велики је онај човек који остаје без икакве страсти при додиру тела, нетакнут, надвладалаши похотљиви поглед размишљањем о небеској лепоти.

Онај који пса сладострашћа молитвом тера од себе, личи на човека који се бори са лавом; онај који га противвразлозима побија, личи на човека који је свог непријатеља већ натерао у бекство; а човек који је већ потпуно презрео нападе тога пса, устао је из гроба иако се још налази у овом животу. Ако је доказ истинске чистоте да се буде без похотљивих осећаја при нечистим сновима, онда је свакако крајњи ступањ блуда - имати истечење у будном стању од самих помисли.

Ко телесним радом и знојем води борбу са овим противником, личи на човека који је непријатеља свог везао слабом врпцом; онај ко се с њим бори уздржањем и бдењем - на онога који непријатеља ставља у гвоздене окове; а онај ко се с тим противником бори смиреноумљем, безгневљем и жеђу - на човека који је свог непријатеља убио и сакрио у песак (уп. Изл.2,12). Под песком подразумевај смирење. Из њега не ниче храна за страсти, јер је прах и пепео.

Један савлађује овог мучитеља подвизима, други смирењем, а трећи - божанским откривењем. Први је као звезда Даница, други као пун месец, а трећи - као светло сунце. Но, свима је заједно живљење на небесима. И као што се са зором јавља светлост, а за њом се рађа сунце, тако и то што смо рекли треба разумети и видети како изгледа на делу.

Лисица се претвара да спава, а демон глуми целомудреност. Само, лисица то чини да превари птицу, а демон - да нам упропасти душу.

Читавог свог живота не веруј овоме благу, и не ослањај се на њега док се не сусретнеш са Христом. Немој држати за сигурно да ће те уздржање сачувати од пада: и неко ко баш ништа окусио није, с неба је био збачен [2].

Неки мудри људи су добро означили одрицање, одредивши га као непријатељство с телом и борба с трбухом. Почетници падају у блуд обично због хране. Средњи, осим из истог узрока, још и због гордости. А они који се приближавају савршенству, падају искључиво због осуђивања ближњег, и ни од чега другог.

(884) Неки ушкопљенике сматрају по природи срећнима, као људе који су се избавили од тираније тела. А ја сматрам да су блажени они духовни евнуси који свакога дана сами себе шкопе чистим мислима као ножем.

Виђао сам људе који су против своје воље пали. Виђао сам и оне који су драговољно желели да падну, али им не полажаше за руком. И ја сам ове друге сматрао несрећнијим од оних који сваки дан падају. Јер, иако неспособни да греше, они желе да осете смрад греха.

Јадан је онај који пада. Јаднији је, пак, онај који и другога повлачи за собом, због тога што ће понети тежину греха, и терет насладе другог човека.

Немој ни помислити да разлозима и противразлозима потучеш демона блуда, јер он увек може доказивати да је у праву, пошто се по природи бори с нама. Ко хоће да се бори са својим телом или да га победи својим сопственим снагама, узалуд се мучи. Јер, ако Господ не разори дом тела и не сагради дом душе, узалуд бди и пости онај који би хтео да тело своје умртви (уп. Пс. 126,1-2). Признај пред Господом немоћ своје природе, потпуно свестан своје неспособности, па ћеш неосетно добити дар целомудрености.

У сладострасним људима (као што ми је један од њих причао на основу сопственог искуства, пошто се отрезнио) постоји осећање неког неодољивог нагона за телима и дух бестидни и сурови, прикривен на дну срца, који чини да човек који је нападнут осећа телесни бол у срцу као да се пече на ужареној пећи, дух који се Бога не боји, који сећање на вечне муке не сматра ни за шта, који се гади молитве. И за време док чини грех, он и на кости мртваца гледа као на бездушну камење. То је дух који човека (подвргнута његовом дејству) чини као безумним, као ван себе, опијеним вечитим нагоном словесних и бесловесних бића. И када се дани кушања не би скратили, не би се спасла ни једна душа одевена у ово блато растворено крвљу и прљавом течношћу.

Зашто то? Зато што све створено ненасито тежи ка себи сродноме: крв крви, црв црву, блато блату. Зашто онда не би и тело чезнуло за телом? Ипак, ми који савлађујемо природу и чезнемо са Царством небеским, покушавамо да разним лукавствима преваримо тог варалицу.

(885) Блажени су људи који нису искусили ту борбу. Молимо се Богу да нас занавек избави о таквих искушења. Јер, они који су се оклизнули у споменути јаму, налазе се далеко од оних који се пењу и силазе по лествици. За такав успон потребно је да у најстрожем посту пролију много зноја.

Погледајмо, да можда и наши духовни непријатељи (као што то иначе бива у земаљском рату), у своје наступању против нас немају сваки свој посебни борбени задатак - једна чудна ствар коју сам приметих код људи када се налазе у искушењу. И видео сам грехе, један од другог теже. Ко има ум да чује, нека чује!

Демон често има обичај (нарочито код подвижника и код оних што воде монашки живот) да употреби сву своју снагу, и бригу, и лукавство, и вештину, и препреденост, како би нас навео на противприродне грехе, а не на грехе који су у складу са људском природом. Стога често, живећи заједно са женама и не будући уопште кушани похотом нити нечистим мислима, извесни људи самима себи одају признање, а не знају, јадни, да нема потребе за мањом погибијом тамо где прети већа.

Мислим да ови најнесрећнији крвници упропашћују нас, јадне, противприродним гресима из два разлога: прво, због тога што ми у самима себи свуда носимо могућност таквог пада, и друго, што такви греси навлаче на нас већу казну. Тога је постао свестан онај који је прво водио дивље магарце, а после на најжалоснији начин био и сам вођен и исмејан од стране паклених магараца ^[3]. И онај који се хранио небеским хлебом, потом је био лишен великог дара. Најчудније је то, што је и после његовог покајања наставник наш, Антоније, са великим болом рекао: "Велики стуб је срушен". (Међутим, начин пада мудри Антоније је сакрио. Знао је, наиме, да постоји телесни блуд и без другога тела).

Постоји у нама нека смрт и опасност пада, коју ми увек са собом и у себи носимо, нарочито у младости. Нисам се ни усудио да о томе нешто више ставим на хартију, јер ми је руку зауставио онај који је рекао: *Јер је срамотно и говорити о ономе што неки тајно чине* (Еф.5,12), а и писати, и слушати! Овога мог (и немог) непријатеља (али и пријатеља!), тело, Павле је назвао смрћу, јер каже: *Ко ће ме избавити од тела смрти ове* (Рим.7,24)? А други један богослов назива га страсним, ропским и ноћним ^[4].

Због чега, хтео бих да знам, због чега су сви свети људи употребили за тело такве називе? Ако је тело - смрт, онда онај који га победи, свакако, више не умире. И *које онда човек који ће живети а неће видети смрти* (Пс.88,49) свог прљавог тела.

(888) Од свег срца молим да се испита ко је већи: онај који је умро и васкрснуо, или онај који уопште није умро. Онај који даје предност другоме - вара се: Христос је и умро и васкрснуо. А онај који даје предност првоме, самим тим учи људе који умиру, тј. падају, да се не предају очајању.

Наш нечовечни непријатељ и заступник блуда говори да је Бог човекољубив и да овој страсти, као природној, врло лако опрашта. Но, ако испитамо мамац демона, видећемо да после учињеног греха они Бога називају праведним и неумољивим судијом. Оно прво нам говоре, да нас навуку у грех; а ово друго, да нас баце у очајање. Када се туга и очајање увуку у нас, ми више нисмо ни спремни да се опет подамо истом греху. А када се очајање угаси, поново нам тиранин наш говори о човекољубљу Божијем.

Као пречист и бестелесан, Господ се весели нетакнутости и чистоти нашег тела. Демони се, како неки веле, ничему другом не радују толико као смраду блуда, нити се некој другој страсти толико веселе као прљању тела.

Чистота је богоусвојење и уподобљење Богу колико је то могуће човеку. Мајка природних красота јесте земља, натопљена росом, а мајка чистоте - безмолвије са послушношћу. Бестрашће тела стечено подвигом безмолвија, због честог одлажења у свет не остаје непоколебљиво. Бестрашће, пак, које долази од послушности, свуда је поуздано и непоколебљиво.

Видех како гордост може да буде узрочник смиреноумља, и сетих се онога који говори: *Ко познаде ум Господњи* (Рим.11,34)! Јама и плод надмености јесте пад. А пад често постаје повод смиреноумља у онима који су смиреноумљу склони.

Ко хоће да прождрљивошћу и преједањем победи демона блуда, личи на човека који пожар гаси уљем. Ко покушава да ову борбу стиша уздржањем, и ничим другим осим уздржањем, личи на човека који мисли да се са отворене пучине спасе пливајући само једном руком. Споји са уздржањем смирење, јер прво без другога не доноси никакве користи.

Ко примети да га нека страст све више осваја, треба да се пре свега на њу, и само на њу обори, нарочито ако је у питању урођени непријатељ. Јер, ако се та страст не савлада, ништа нам неће користити победа над осталим. А ако овог Мисирца лупимо по глави (уп. Изл.2,11), свакако ћемо и ми у дубини смирености видети Бога.

Приликом једног искушења, осетио сам да овај вук хоће да ме превари, изазивајући у мојој души безралојну радост, и сузе, и утеху. У свом неискуству, мишљах да се ради о плоду, а не губитку.

Ако је сваки грех који човек учини осим тела, док онај који **(889)** блуднички греши своје сопственом телу (свакако услед тога што се истечењем прља сама природа тела, што се не може догодити код било каквог другог греха - уп. 1.Кор.6,18) - питам се зашто имамо обичај да поводом сваког греха који обори човека кажемо само: "Он је згрешио", а када чујемо да је неко извршио блуд, с болом кажемо: "Тај и тај је пао"? [5]

Риба бежи од удице што брже може. Тако и сластољубива душа бежи од безмолвија.

Кад хоће да свеже два лица срамном везом, ђаво испробава и једну и другу страну, па тек онда почиње да распаљује пламен страсти.

Они који су склони сладострашћу, често су саосећајни и милостиви, способни да плачу са тужнима, а и да ласкају. А они који воде рачуна о чистоти, обично немају таквих особина.

Један мудар човек ми је поставио страшно питање, рекавши: "Који је грех, изузев убиства и отпадништва од вере, тежи од свих?" А ја одговорих: "Пасту у јерес". "Па како,- каже,- Саборна Црква прима јеретике кад искрено анатемишу своју јерес, и оглашава их достојне Тајне Причешћа, а онога који је извршио блуд, чак и када се исповеди и окане свог греха, прима с тим што га за извесно време, према одредбама апостолских канона, одлучује од Пречистих Тајни?" [6]. Када сам чуо овај одговор, доспех у велику недоумицу, те ово тешко питање остаде за мене неразјашњено и нерешено.

Треба да испитујемо, процењујемо и пазимо, када нам оно уживање које осећамо приликом појања на богослужењу долази од демона блуда, а када од речи Духа и благодати и силе који су садржани у њима.

Не заборављај се, младићу! Знао сам неке младе људе који су се од свег срца молили за оне што су им драги, покренути на то блудом, мислећи да одужују дуг успомене и закона љубави.

Може доћи до телесног оскврњења и услед самог телесног додира. Ништа није опасније од овог чула, [тј. чула пипања]. Сећај се онога који је руку своју завио у терисртиј да би пренео своју престарелу мајку ^[4], па се уздржи и не дотичи се руком ни откривених ни покривених делова свог или туђег тела.

Мислим да се нико не може назвати потпуно светим ако претходно ову земљу не претвори у светињу, уколико је такав преображај у овом животу могућ.

Кад легнемо у постељу, пазимо: тада се сам ум, без тела, сукобљава са демонима. И ако је сластољубив, он радо постаје наш издајник. Нека сећање на смрт увек спава и устаје с тобом, као и непрекидна умна Исусова молитва, јер ти у сну ништа друго не може помоћи као то.

Неки мисле да до ове борбе и до истечења долази једино услед хране. Но, ја сам видео и људе који су били тешко болесни и који су најстроже постили, како су често прљани истечењем. Једном приликом, упитао сам једног од веома искусних (892) и паметних монаха, да ми каже нешто о томе. Тај славни подвижник одговори сасвим јасно: "Истечења у сну,- каже он,- могу настати услед узимања великих количина хране и услед претераног одмарања; могу настати и услед гордости, када се уобразимо због тога што извесно време нисмо имали истечења; најзад, она могу бити последица осуђивања ближњих. Из ова два последња разлога, - вели, - истечења могу имати и болесни, а претпостављам - и из сва три разлога. А ко дође до закључка да код њега није посредни ниједан од споменутих узрока - блажен је, трудбеник бестрашћа, јер он само због пакости демона трпи тако нешто, с времена на времена, кад Бог попусти, како би помоћу једне безгрешне незгоде стекао највећу смиреност".

Нико не би требало да у току дана машта о ономе што је сањао. И то је план демона - да нас оним што смо сањали прљају у будном стању.

Да чујемо нешто и о једном другом лукавству наших непријатеља. Храна, штетљива за наше тело, изазива у нама болест тек после извесног времена или дан касније. Тако врло често бива и са узроцима који прљају душу. Видео сам људе који се наслађују, али не бивају сместа нападути. А видео сам и људе који су заједно са женама јели и са женама стајали, без икакве прљаве мисли у односу на њих. Но, када су се мало ослободили и постали самоуверени, помишљајући да већ имају мир и сигурност, изненада их је задесила несрећа у њиховој сопственој келији.

А каква је то несрећа која се човеку може догодити, телесно или душевно, када је потпуно сам, зна онај који је то искусио. Ко није искусио - не треба ни да зна. У то време нам могу добро послужити: кострет, пепо, свеноћно стајање, глад и жеђ која пали језик, гашена само по неком капи воде, посећивање гробова, а пре свега смирење срца, и - ако је могућно - отац или добар и разборит брат, који би били у стању да нам помогну. Сматрао бих за чудо да неко потпуно сам спасе свој брод на тој бурној пучини.

Један те исти грех заслужује стоструко тежу осуду када га учини једна особа него када га изврши друга, што зависи од околности, места, духовног ступња на коме се човек налази, као и многих других чинилаца.

Неко ми је причао о необичној и најузвишенијој чистоти: "Један човек,- вели,- угледа неку веома лепу жену и од све душе прослави Творца због ње. Био је довољан један поглед на њу, да тај човек, обузет љубављу Божијом, пролије бујицу суза. И било је чудно видети, како том човеку доноси венац небеске славе управо оно што би другог сурвало у пропаст!" ^[8]. Ако такав човек доживљава исто осећање и исто се (893) тако понаша у свим таквим случајевима, онда је васкрснуо из мртвих као нераспадљив још пре свеопштег васкрсења.

Истога мерила треба да се придржавамо и у погледу музике и певања. Без обзира да ли слушају светске или духовне песме, богољубиви људи се испуњавају ведрином и љубављу, и гуше у сузама. Код сластољубивих је обратно.

Као што смо већ рекли, неке људе ђаволи много више нападају на пустим местима. Није ни чудо: демони најрадије бораве тамо. Јер, Господ их је, на спасење наше, протерао у пустиње и у бездан. Демони блуда страшно нападају безмолвника, како би га из пустиње прогнали у свет, убедивши га да му боравак у пустињи ништа није користио. А кад се налазимо у свету, демони нас напуштају, како бисмо стекли уверење да нас [ван пустиње] неће напасти и, са тим уверењем, остали са световњацима.

Где нас непријатељ напада, тамо се без сумње и ми жестоко боримо. Онај међу нама који није нападан, јавља се и сам као пријатељ непријатеља.

Рука Господња нас чува када се налазимо у свету по некој потреби, можда често и по молитви духовног оца, да се због нас не би хулило на Господа. Понекад је то због наше неосетљивости, или због тога што смо претходно већ много искусили и заситили се онога што видимо и чујемо, или због тога што демони намерно одлазе од нас, остављајући нам демона гордости, који сам собом замењује све остале демоне.

Сви који хоћете да се научите чистоти, чујте за још једно лукавство и препреденост овог обманљивача, и чувајте се!

Причао ми је један који је био у томе искушењу, да демон тела често прикрива своје присуство у човеку, побуђујући у монаху крајњу побожност, правећи у њему, можда, чак и бујицу суза док седи или разговара са женама, наговарајући га да их учи сећању на смрт и Суд, и да им говори о целомудрености, како би оне, јаднице, заведене његовим речима и привидном побожношћу, притекле вуку као пастиру. А он, још јаднији, ослободивши се дружењем са женама, на крају и пада с њима.

Бежимо, бежимо, како не бисмо гледали, ни слушали о плоду о коме обећасмо: "Нећемо га окусити"!

Јер, чудим се како бисмо ми могли сматрати себе јачим од пророка Давида ^[9]. То је немогуће!

Слава чистоте је толико узвишена и велика, да су се неки оци усудили да је назову бестрашћем. Неки кажу да је немогуће назвати се чистим пошто се већ једном окуси телесни грех. А ја, побијајући то мишљење, рекох да је онеме који само хоће могуће и згодно од једне дивље маслине начинити питому. И да су нешто кључеви Царства небеског поверени девственику по телу, можда би оно мишљење и било исправно. **(896)** Али, нека његове поборнике посрами онај који је имао ташту а постао чист и понео кључеве Царства ^[10].

Змија сладострашћа се јавља у много видова: неискусне наговара да само једанпут пробају, па да прекину; а оне који су то већ искусили, тај бедник наводи да се сећају свог греха, како би кроз успомену поново пали у грех. Многи међу првима остају мирни захваљујући свом незнању. Међу другима многи трпе узнемирење и борбу, због тога што су окусили од ове гадости. Уосталом, дешава се и супротно.

Уколико се пробудимо чисти и мирни, знајмо да се ради о тајноме дејству светих анђела, нарочито ако смо заспали са великом молитом и трезвоумљем. А понекад устајемо немирни, после нечистих снова. *Видех безбожника како се прави важан и велик*, који подрхтава и бесни против мене *као кедар ливански, и прођох мимо њега* уздржањем. И где, *не беше* јарост његова као пре. *И потражих га* смиливши своје мисли, *и не нађе му се у мени места*, нитрага (уп. Пс.36,35-36).

Ко је победио тело, победио је природу. А ко је природу победио, постао је, без сумње, натприродан. Такав човек је само нешто мало - да не кажем ни мало - мањи од анђела (Пс.8,6). Није чудно ако се бестелесни бори са бестелесним. Чудо је, међутим, право чудо, што једно телесно биће, у борби са телом као са својим подмуклим непријатељем, побеђује у ствари бестелесне непријатеље ^[11].

Благи Господ и у томе показује своју велику бригу за нас што бесрамност женског пола обуздава стидом, као неком уздом. Јер, када би жене саме ишле мушкарцима, ниједан се човек не би спасао.

Према објашњењу мудрих отаца, треба разликовати: приступање [тј. прилог], спајање, пристанак [тј. слагање], поробљење, борбу и тзв. страст у души. Блажени оци одређују приступање као просту реч, или слику било чега, која се поново појављује и уноси у срце. Спајање значи, разговарање са оним што се појавило, без обзира да ли са страшћу или бестрасно. Пристанак је сагласност душе са оним што се јавило, сједињена са уживањем. Поробљење је насилно и невољно завођење срца или трајно општење са предметом, које разара наше добро душевно здравље. Борбу они одређују као равнотежу снага између онога који **(897)** напада и онога који се брани, где последњи побеђује, или бива побеђен искључиво по својој вољи. Страшћу називају порок који се током дужег времена страсно угнездио у души, и који је кроз навик у постао као њено природно својство, тако да душа већ сама, хотимично, хрли к њему.

Од свега тога, прво је безгрешно. Друго - не сасвим. Треће - већ према стању у коме се подвижник налази. Борба је узрок победничких венаца или осуде, а поробљење се друкчије цени ако је време молитве, а друкчије у неко друго време, друкчије према езначајним стварима, а друкчије у односу на рђаве мисли.

Страст подлеже код свих људи или будућем покајању или будућој муци. Према томе, ко се према приступању односи без страсти, једним ударцем одсеца и све потоње.

Најоштроумнији учени оци приметили су још једну мисао, тананију од ових о којима смо сада говорили.

Неки је називају препадом ума, пошто без трајања и без речи и слике, тренутно изазива страст у подвижнику. Међу духовима који кушају тело, нема ниједног тако брзог, тако хитрог и подмуклог као што је он. Наиме, он се у једној ситној представи, без задржавања, без трајања и без речи, а код неких и мимо њихове свести, појављује у души.

Ко је, дакле, успео да плачем постигне такву истанчаност разума, може да нас научи, како то душа страсно блуднички само оком, и простим погледом, и додиром руке, и слушањем мелодије, без икакве мисли и помисли.

Неки веле да страст обузима тело захваљујући помислима срца. А неки, напротив, тврде да телесни осећаји рађају нечисте мисли. Први још кажу: када ум не би водио, не би ни тело ишло за њим. А други наводе у своју одбрану зло дејство телесних страсти, говорећи: "Често прљаве мисли улазе у срце кроз нежан поглед, или додиром руке, или преко пријатног мириса, или слушањем пријатног гласа".

Ко је способан у Господу, нека нас научи да решимо ово питање. Јер, све је то потребно и корисно онима који свесно воде подвижнички живот. Такво објашњење уопште није потребно оним трудбеницима који проводе живот у простоти срца. Нити је за свакога знање, нити је за свакога блажена једноставност, тај оклоп који човека штити од свих искушења злих духова.

Неке страсти из душе прелазе у тело, а друге иду обратним путем. Друго се дешава са људима који живе у свету, а прво се збива са онима који се налазе у монаштву, пошто немају прилике за друго. Што се мене тиче, ја бих о томе рекао ово: *Тражићеш код злих памети, и нећеш наћи* (Прич.14,6)!

(900) После дуге борбе најзад истеран из нашег срца, претучен камењем поста и мачем смирења, бедни демон, друг нашега глиненог тела, попут неког црва који се увукао у њега, настоји да нас испрља, дражећи нас извесним неочекиваним и незгодним кретњама. Томе су највише подложни људи који се покоравају демону славољубља. Јер, они се испуњавају таштином чим приметете да у њиховом срцу више нема блудних мисли.

А да то што кажемо није неистина, они се могу и сами уверити ако пажљиво испитају себе, пошто већ достигну извештан ступањ безмолвија. Неизоставно ће пронаћи у дубини свог срца једну помисао, која се у њему крије као змија у ђубрету, а која им нашаптава да чистоту срца, постигнуту у извесној мери, припишу своме труду и ревности, и да и не помисле, јадници, на оне речи: *Шта ли имаш што ниси примио* (1.Кор.4,7) било од Бога, било уз помоћ других људи и њихове молитве.

Стога, нека обратe пажњу на себе и нека се свим силама постарају да великим смиреноумљем умртве и избаце из свог срца споменуту змију, како би, ослобођени од ње, и они могли једном свући кожне хаљине (уп. Пост.3,21) и запевати Господу победну химну чистоте, као што то једном приликом учинише невина [тј. јерусалимска] деца. Тек када свуку са себе хаљине зла, показаће се сва безазленост и сва смиреност њихове природе.

Овај демон, много више од других, пази на тренутке у којима нисмо у стању покренути своје тело да се моли против њега. Тада тај зликовац највише и покушава да нам наметне борбу. Онима који још нису стекли праву молитву срца, одговара подвиг телесне молитве, тј. ширење руку, ударање у прса, упућивање умилних погледа ка небу, дубоко уздисање, често падање на колена. Све то, међутим, они често не могу чинити у присуству других људи. Стога демони покушавају да их нападну управо тада. А они, будући неспособни да им се супротставе снагом ума и невидљивом силом молитве, подлежу, можда и против своје воље, својим нападачима.

У тим случајевима, ако можеш, сместа се удаљи на неко скровито место и, ако ти је могуће, погледај горе душевним оком. Ако не, онда погледај према небу макар и телесним оком, држећи непомично руке у виду крста, како би и тим знаком посрамио и победио Амалика (уп. Изл.17,11). Завапи ка Силноме да те спасе, и то не одабраним речима, већ смиреним шапутањем, почињући најпре са: *Помилуј ме, немоћан сам* (Пс.6,3)! Тада ћеш на сопственом искуству осетити силу Вишњег, и својим вапајем ка Невидљивоме на невидљив начин отерати невидљиве непријатеље. Човек који је навикао да се тако бори, брзо ће почети и самом мишљу да од себе гони своје непријатеље. Јер, овим другим даром Бог награђује подвижнике за њихов први подвиг. И право је!

(901) Нашавши се на једном молитвеном скупу, приметио сам да су једнога часног брата спопале нечисте мисли. Не нашавши згодног места за скривену молитву, он оде у нужник као ради природне потребе, и тамо се усрдно помоли Богу против нападача. И кад сам му ја замерио због непристојнога места на коме се молио, он ми одговори: "За прогнање нечистих помисли ја се и помолих на нечистоме месту, да се очистим од нечисти".

Сви демони се труде да помраче ум, како би затим у нашу душу могли да убаце што им је драго. Јер, ако ум не заклопи очи, ризница не може бити похарана. А демон блуда чини то много више од свих осталих. Запленивши ум као водећу способност човеку, он нас често наводи и подговара да и у присуству других чинимо оно што чине само људи који нису при чистој свести. И када се после извесног времена ум отрезни, ми се због својих бешчасних дела и речи, или поступака, стидимо не само од оних који су нас гледали него и од нас самих, ужасавајући се над својим пређашњим слепилом. Услед тога су неки, размишљајући о томе, често и престајали да чине такве ствари.

Бежи од овог нападача када те после извршења таквог рђавог дела спречава да се молиш, да испољаваш побожност, да бдиш. Сети се онога који је казао: "Због тога што ми душа пати, мучена грехом као неким тиранином, осветићу се непријатељима њеним" (уп. Лк.18,5).

Ко је победио тело? Онај који је скрушио срце. А ко је скрушио срце? Онај који се одрекао себе. Јер, како да не буде скрушен човек у коме је умрла сопствена воља?!

Међу страсним људима, једаи је страснији од другог. Има и таквих који и саме своје прљавштине исповедају са сладострашћем и уживањем.

Нечисте и срамне мисли у срцу рађају се обично од обмањивача срца, од демона блуда. Њих лечи уздржање и савршено ниподаштавање.

На који начин и помоћу којег средства да вежем овога свог пријатеља [тј. тело], и како да му судим по угледу на остале страсти, ја не знам. Пре него што га вежем, оно се одвезује. И пре но што почнем да му судим, мирим се с њим. И пре но што почнем да га мучим, сажалим се на њега. Како да мрзим оно што по природи волим? Како да се избавим од онога с чиме сам везан за навек? Како да убијем оно што са мном треба да васкрсне? Како да начиним непропадљивим оно што је добило пропадљиву природу? Какав разлог да наведем ономе кој" ми може узвратити толиким природним разлозима?

Ако га свежем постом - кад осудим ближњег ја му се поново предајем. Ако га победим на тај начин што сам престао да осуђујем, када се погордим у срцу - оно ме поново обара. Оно ми је и сарадник и противник, и помоћник и супарник, и стражар и ухода. Када га мазим, оно ме напада. Ако га исцрпљујем - оно клоне. Ако га одмарам - оно се разузда. Ако га оптеретим - не подноси. Ако га злостављам - и сам се излажем опасности. Ако га упропастим - немам **(904)** с киме да стичем врлине. Гадим га се - и грлим га. Каква је то тајна са мном? Какав је смисао оваквог мог устројства? Како сам ја самоме себи постао и непријатељ и пријатељ?!

Реци ми, реци ми, о, моја супруго, природо моја! Никога другог нећу да питам о ономе што је у вези с тобом. Како да останем неповређен од тебе? Како да избегнем природну опасност, када сам обећао Христу да ћу водити рат с тобом? Како да победим твоју тиранију, када сам добровољно решио да те силом савладам?

А тело, одговарајући својој души, рече: "Нећу ти рећи ништа што и ти сама не знаш, већ само оно што знамо обоје. Мој драги отац јесте самољубље. Узрок спољашњег распаљивања лежи у неговању тела, и уопште у одмарању, а узрок унутрашњих страсних осећаја налази се у претходном одмарању и успомени на почињена сладострасна дела. Зачета, рађам грехове. Рођени, они са своје стране рађају смрт кроз очајање. Ако упознаш моју и твоју очевидну и дубоку немоћ, ти си ми везао руке. Ако грло своје мучиш постом, везао си ми и ноге, да не могу корачати. Ако свему томе додаш и послушност, ослободио си се од мене. Ако стекнеш смирење, одсекао си ми главу".

Петнаеста победа: онај који је у телу, па ју је задобио - умро је и васкрснуо, и већ овде наслутио будућу бесмртност.

Напомене:

1. На крају Схолија уз Поуку XIV (col. 880 C), код Миња се налази и један краћи текст под насловом "Предговор поуке о телима и људима који у телу живе као ван тела", чији аутор, међутим није означен. У салезијанском издању тај текст је потпуно испуштен као неаутентичан. Ипак га преводимо:

"Тек што смо чули од поманог ждерања да су његов пород телесна [тј. блудна] искушења. Није ни чудо: то учи и онај наш древни праотац, Адам. Да га стомак није био победио, он у својој супрузи не би ни познао жену. Стога, они који држе прву заповест, не падају у други преступ, већ остају синови Адамови не знајући шта је био Адам (после греха), само нешто мало мањи од анђела (Пс.8,5); па и то, да зло не би постало бесмртно, као што вели онај који је добио надимак Богослов".
2. С неба је био збачен: мисли се на Луцифера, који, као духовно биће, није никада окусио нити имао потребе да окуси од телесне хране, па је ипак пао - захваљујући гордости.
3. Паклених магараца: свакако, демона. О коме је то подвижнику реч, не зна се. Може се закључити само то, да је био савременик светог Антонија Великог (250-350), да је разносио храну пустињацама и отшелницима (отуда "водио дивље магарце"), и да је у своме подвигу био достигао изванредно висок ступањ савршенства.
4. Други један богослов: није јасно да ли свети Григорије Назијанзин (328-390) или свети папа Григорије I Велики (540-604).
5. Тај и тај је пао: Ко скрене с правог пута, враћа се истим путем којим је и застралио. Ко се одрекне језиком, језиком поново и исповеда веру; ко је рукама крао, рукама може и да врати. Тако је и са другим гресима. Али, човек који згреши блудом, не враћа се путем којим је пао, већ другим: он плаче, пости, уздише. Због тога се блуд и назива падом у правом смислу речи. Монашком животу је нарочито својствено девичанство, као што изражава и сам назив и завет монаха (тј. оног који живи сам, без супруге). Монах, дакле, који наруши девичанство, заиста пада, погавивши оно што је обећао Богу (Схол. 24, col. 912 CD).
6. Одлучује од Пречистих Тајни: Јерес је застрањење ума изражено језиком, а стога и грех. А блуд упропашћује сва чула и силе тела и душе, и квари, унакажује боголикоост и богоподобност у човеку, бацајући га у небиће, због чега се и назива падом (Схол. 26, col. 912-913 A).
7. Руски превод од 1891. упућује поводом овог случаја на Патерик, Слово 13, али ми до тога Патерика нисмо могли доћи.
8. Према схолији Илије Критског, Лествичник овде спомиње у ствари светог Нона, епископа који је крстио свету Пелагију, чувену грешницу која се после свог покајања и крштења прославила светошћу. Свети Нон је био велики подвижник у Тавенском манастиру (Египат), и због тога био изабран 448. год. прво за епископа едеског, а затим илипољског. Умро је у Едеси 471. год. (уп. Житије 10. новембра). Преподобна Пелагија је била прво позната грешница антиохијска, чувена по својој лепоти и богатству. Приликом доласка у Антиохију, на сабор, епископ илипољски Нон угледа Пелагију, и задивљен њеном лепотом заплака. Лепота ове многобожачке блуднице и њена брига о своме телу побудили су га на размишљање о томе, како се мало ми бринемо о лепоти и украсу своје душе, невесте Христове. Уз то се он помоли за грешницу: "Госпode, не погуби дело руку својих! Не дозволи да таква лепота остане у разврату, у власти демона, већ је обрати себи, да се њоме прославља име Твоје свето!" И заиста, чудесним путевима Божијег промисла, грешница чу реч Божију, покаје се и крсти, те остатак живота проведе у суровом подвигу као монахиња - отшелница на Маслиновој Гори код Јерусалима, али под мушким именом - Пелагије (уп. Житије 8. октобра; света Пелагија је умрла око 457. године).
9. Јачим од пророка Давида: Лествичник мисли на грех Давидов са Витсавејом, женом Урије Хетејина (2. Сам. 11, 1 итд.).
10. Који је имао ташту: ово се, односи на светог апостола Петра, који је имао ташту (Мт. 8, 14), тј. био ожењен, па је ипак примио кључеве Царства небеског (Мт. 16, 19).
11. Бестелесне непријатеље: демоне (уп. Схол. 41, col. 920 A).

Поука XVI

О СРЕБРОЉУБЉУ И О НЕСТИЦАЊУ

(924) Већина мудрих учитеља обично иза описаног тиранина ставља овог стоглавог демона среброљубља. Да ми, тако неуки, не бисмо мењали ред мудрих, ићи ћемо по њиховом распореду и правилу. Стога ћемо, ако је по вољи, размотрити саму болест, а затим у неколико речи и начин њеног лечења.

Среброљубље је обожавање идола (в. Кол.3,5), кћер неверја, извињење слабости, весник старости, предсказивач глади, пророк суше.

Среброљубац исмева Јеванђеље ^[1]. Он је свесни преступник.

Ко је стекао љубав, расипа новац. А ко каже да има и једно и друго, обмањује себе.

Ко себе оплакује, одриче се и тела свог, те у случају потребе не штеди ни њега.

Немој рећи да скупљаш благо ради сиромаша. Царство се небеско могло купити и за само две лепте (уп. Лк.21,1-4).

Једнога дана, среташе се гостољубив и среброљубив човек. И други назва првог неразборитим.

Ко је победио ову страст, ослободио се од брига. А ко је њом спутан, никада се неће молити чисто.

(925) Среброљубље почиње под изговором милостиње, а завршава се као мржња према сиромасима. Док не згомила новац, среброљубац је милосрдан; чим до новца дође, он стисне руке.

Виђао сам људе, сиромашне новцем, како у друштву са сиромашнима духом обогатише свој дух и заборавише на своју пређашњу беду.

Монаху који воли новац, туђе је униније. Он се сваки час сећа апостолових речи: *Нерадник нека и неједе* (2.Сол.3,10), и: *Потребама мојим и оних који су са мном били послужили ове руке моје* (Дап.20,34).

(928) Нестицање [тј. добровољно сиротовање] јесте одбацивање земаљских брига, безбрижан живот, неометано путовање, вера у заповести Божије, одстрањење туге. Монах који добровољно сиротује јесте господар света, који је поверио Богу сву бригу о себи, и помоћу вере све начинио својим слугама. Он никоме неће говорити о својим потребама, а оно што му долази, прима као из руке Господње. Подвижник који добровољно сиротује јесте син беспристрашћа, који све што има сматра као да нема. Напуштајући свет, он све држи за ђубре. Ако му је, пак, нечега још жао, није још ни постао сиромаштвољубац.

Човек који добровољно сиротује има чисту молитву, а лаком човек се моли мислећи на земаљске ствари.

Онима који живе у послушности, туђе је среброљубље. Јер, када су и тело своје предали, шта још да сматрају својим? Такви људи су тиме само у једноме "оштећени": што сад лако и спремно могу прелазити са места на место. Приметио сам да својина над извесним стварима може везати монаха за једно место. Али, ја сам ипак дошао до закључка да су блаженији од њих они монаси који скитају ради Господа.

Ко је окусио небеско, лако презире земаљско. А ко није окусио небеско, радује се стицању земаљских ствари.

Неразборито сиромашан монах трпи двоструку штету: растаје се од садашњих добара, а лишава се и будућих.

О, монаси, не будимо у вери слабији од птица: оне не брину ни за шта и *не сабирају у житнице* (Мт.6,26).

Велики је онај човек који се побожно одриче своје имовине, а свет је онај човек који сео ~~џ~~ вара одриче сопствене воље. Први **(929)** ће стоструко примити, било у имању, било у благодатним даровима, а други ће наследити живОт вечни.

Као што на мору увек има валова, тако и среброљупца не напуштају гнев и туга.

Ко је презрео вештаствена добра, избавио се од парничења и расправљања. А лаком човек се и за иглу прегони до смрти.

Непоколебљива вера чини крај бригама; а сећање на смрт доводи до тога да се и тела свога одрекнемо.

У Јову не беше ни трага од среброљубља: због тога он остаде спокојан и када се ~~свега~~ <: лишио (уп. Јов,1,22).

Среброљубље се назива, и јесте, *корен свих зала* (уп. 1.Тим. 6,10). Оно доводи до мржње, до крађе и зависти, ~~мило пошест~~ до раздвајања и непријатељства, до сукоба и злопамћења, до окрутности и убиства.

Неки су малим пламеном успевали да запале велику шуму. И помоћу мале врлине, многи ~~осла~~ успевали да избегну све ове до сада споменуте страсти. Ова врлина назива се ~~ко, о, др, м~~ беспристрашће, а њу рађа опитно богопознање, и брига о томе шта ћемо рећи у своју одбрану у часу одласка у други свет.

Ко је с пажњом прочитао целу поуку о мајци зла (стомакоугађању), а јо

НАПОМЕНЕ:

1. Среброљубац исмева Јеванђеље: на који начин? Јеванђељски савет: Продај све што имаш, итд. (Мт.19,21), среброљубац исмева као немогућ, говорећи: "Ако сви буду продали своје имање, ко ће онда куповати?!"

**Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА**

Поука XVII

**О НЕОСЕТЉИВОСТИ,
ТЈ. УМРТВЉЕЊУ ДУШЕ И СМРТИ УМА ПРЕ СМРТИ ТЕЛА**

(932) Неосетљивост, без обзира да ли телесна или духовна, јесте умртвљено осећање, које је, услед дуготрајне болести и нехата, доспело до стања потпуне отупљености. Безосећајност је нехат који је прешао у навику и успавао разум. То је пород лоше навике, замка за ревност, омча за храброст, непознавање умилења, врата очајања, мајка заборава (који, са своје стране, поново рађа своју сопствену мајку), искључење страха Божијег.

Безосећајни монах је безумни философ, учитељ који самога себе својим учењем осуђује, адвокат који заступа противну страку, слепац који учи гледању. Он говори о лечењу ране, а не престаје да је чеше; говори против страсти, а не престаје да једе штетљиву храну; моли се против своје страсти, а хита да је задовољи; кад је задовољи, љути се на самога себе, и не стиди се својих речи, бедник! "Не радим добро", виче, и усрдно наставља исти грех; устима се моли против греха, а телом се за њега бори; мудрује о смрти, а живи као да никада неће умрети; уздише због растанка са овим светом, а дрема као да је вечан; расправља о уздржању, а мисли само на то како да угоди стомаку; чита о Страшном суду, а почиње да се смеје; о таштини, а самим читањем храни своју таштину; нашироко прича о бдењу, а сам одмах тоне у сан; хвали молитву, а сам бежи од ње као од бича; сматра послушност блаженом, а сам је први непослушан; похваљује оне којима није стало ни до чега земаљског, а сам се не стиди да се свађа и свети због једне прње. Када се наљути, постаје огорчен, па се због тога огорчења поново љути, и додајући поразу пораз - и не осећа шта ради. Када се наједе, каје се, а мало касније, опет једе; прославља ћутање, али га хвали многоговорљивошћу; учи о кротости, а у самоме том учењу често се гневи, па се онда поново гневи - на своје огорчење; отрезни се, уздахне, климне главом и - опет се подаје страсти. Смех куди, а о плачу говори - смејуљећи се; жали се пред људима на своје слагољубље, а самим тим прекоревањем жели да стекне славу; страсно гледа у женско **(933)** лице, а прича о целомудрености; хвали безмолвнике - живећи у свету, и не опажа да тиме самога себе брука; слави милостиве људе, а вређа просјаци. И све што чини, чини себи на осуду, а неће - да не кажем не може - да дође к себи.

Видео сам много таквих људи који су плакали, слушајући о смрти и Страшном суду. Међутим, док им се сузе још нису осушиле, они трчаху хитро за трпезу. Зачудио сам се, како је та господарица - срамна страст - учвршћена дугом безосећајношћу, могла да победи и плач.

Према својим slabим силама, ја сам разголитио лукавства и ожилјке ове камене и жестоке, горопадне и луде страсти. Не намеравам, наиме, много распредати о њој. Ко има способност у Господу да на основу свог личног искуства стави на рану одговарајући лек, нека се не устручава да то учини. Ја се не стидим да признам своју немоћ у вези с тим, пошто сам и сам снажно обузет том страшћу. Својим сопственим снагама, ја не могадох ни схватити њене смицалице и лукавства, да је, не стигавши је, силом не задржах и, бацивши је на муке, не принудих да исповеди све што смо горе рекли, бичујући је прутом страха Господњег и непрекидне молитве. Стога и рече ова тиранка и злотворка: "Људи који су са мном склопили уговор, гледају мртве и - смеју се. На молитви су потпуно скамењени, хладни, смрачени. Пред светом трпезом стоје без осећања, и причешћују се [Пречасним] Даром тако као да једу обичан хлеб. Ја се ругам људима који се скрушено кају. Од оца који ме је родио, научила сам да убијам све добро што се рађа од храбрости и богочежње. Ја сам мајка смеха, ја сам хранитељ сна, ја сам пријатељ ситости, ја сам повезана са лажном побожношћу и не осећам никакав бол када ме коре".

А ја, јадан, ужаснут речима ове горопадне страсти, у жељи да дознам нешто више о њеном пореклу, упитих за име њеног родитеља. А она: "Рођење ми није само једно. Зачеће је моје некако измешано и нејасно. Ситост ми даје снаге, време ми омогућава ницање, лоша навика ме учвршћује. Ко има ту навику, никада се од мене неће ослободити. Буди истрајан у размишљању о Вечном суду, у дугоме бдењу: можда ћу те тада оставити мало на миру. Пази на узрок мога настанка у теби, и бори се против њега, јер

ми није један узрок код свих људи. Моли се често крај гробова, насликавши неизбрисиво њихову слику у своме срцу. Јер, ако писаљком поста то не насликаш, нећеш ме победити никада.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XVIII

О СНУ, О МОЛИТВИ И САБОРНОМ БОГОСЛУЖЕЊУ

(937) Сан је извесна особина природе, слика смрти, нерад чула. Сан је јединствена појава, но има многобројне узроке, као што је случај и са похотом. То су: природа, храна, демони, а можда и претерани и дуготрајни пост, јер постом исцрпљено тело хоће да се утеши сном.

Пијанство се ствара навиком. Исто тако и много спавање. Зато треба да се боримо против те лоше навике, нарочито у почетку подвига послушности. Дуготрајну навику је тешко излечити.

Обратимо пажњу, и видећемо да се невидљиви непријатељи окупљају онда када се на знак духовне трубе [1] почну скупљати браћа. Због тога неки демони прилазе к постељи тек што смо устали, наговарајући нас да поново легнемо у њу, говорећи: "Причекај док се не заврше уводне песме, па ћеш онда у цркву". Други демони погружавају у сан оне који су на молитви, или подстрекавају на разговарање у цркви, или одвлаче ум на срамне помисли, или нас наслањају уза зид, као клонуле, или нас понекад и честим зевањем спопадне. Неки демони често за време молитве изазивају смех, да би кроз то на нас расрдили Бога. Други нас присиљавају да од лености журимо, а неки нас подстичу да певамо спорије, из уживања, док понекад чуче крај уста и закључавају их тако да их једва можемо отворити.

Но, ко у дубини душе осећа да стоји пред Богом, биће на молитви као непомични стуб, и ништа од овога што смо сад споменули неће да га извргне подсмеху. Прави послушник, кад стане на молитву, често постаје сав озарен и радостан. Искрено служење је подвижника припремило и оспособило за то.

Сви се могу молити у цркви заједно са осталима. Али, многим више одговара да се моле само са једним братом сродна духа. Сасвим је мало оних који се могу потпуно усамљено молити. Певајући заједно са осталима, нећеш бити у стању да се помолиш духовно, без икакве помисли на земаљско.

Нека ти је ум за време богослужења заузет размишљањем о слушаним речима или, пак, одређеном молитвом у очекивању следећег стиха. За време молитве не треба радити ништа друго, без обзира да ли је у питању један од главних или неки од споредних послова. То је јасна поука анђела који је био дошао великоме Антонију [2].

Квалитет злата испитује се у ватри, а ревност и љубав монаха према Богу познаје се по томе како стоји на молитви.

(940) Ко је стекао похвалну врлину молитве, приближава се Богу и све више се одмиче од демона.

НАПОМЕНЕ:

1. Духовна труба: вероватно труба којом су се испрва, уместо каснијег звона или клепала, браћа сазивала на богослужење.
2. Поука анђела великом Антонију: Антоније Велики (250-356), рођен у Египту око Тиваиде, од родитеља коптских хришћана. Школе није имао. Извршавајући јеванђелску заповест (Мт.19,21), раздао је све своје наследство и одао се најстрожем подвигу. У томе је доживео безбројна демонска искушења. Живео је у египатској пустињи око реке Нила. К њему је долазила маса људи ради савета и духовног окрепљења. Побуђен љубављу и ревношћу, одлази у Александрију за време Максиминовог гоњења, 311, али му није дато да пострада за Христа мученичком смрћу, те се враћа у пустињу. Одатле се заузима за светог Атанасија Великог, оца Православља, и пише чак и цару Константину. Да би сузбио лажну пропаганду аријанаца у вези са својим догматским погледима, одлази поново у Александрију (354). По повратку у пустињу, убрзо умире (356). Оставио је за собом и списе, углавном беседе, писма и поуке монасима. Сматра се корифејем анахоретског (отшелничког) монаштва. Његову биографију написао је свети Атанасије Велики (уп. Житије 17. јануар). Једном приликом, јави се анђеоло Антонију Великом и на очигледан начин му показа да монах никада не треба да се бави било каквим послом за време молитве. Јер, преподобни отац није видео да се анђеоло у исто време и моли и занима рукодељем, него је видео да је анђеоло час седео и занимао се рукодељем, а час остављао рукодеље и устајао на молитву. Тај анђеоло је био послан од Бога светом Антонију, да га научи како и он треба да чини и на који начин треба да живи да би се спасао. Зато му и рече анђеоло: "Чини тако, и спашћеш се!" (Илија Критски, према руском преводу од 1891, прим. ч, стр. 20).

О ТЕЛЕСНОМ БДЕЊУ И О ТОМЕ КАКО ГА ТРЕБА УПРАЖЊАВАТИ

(940) Пред земаљске владаре људи излазе или ненаоружани и без униформе, или са жезлом, са штитом или са мачем. Велика је и неупоредива разлика између првих и последњих: први су углавном сродници и пријатељи цареви.

Тако је код земаљских владара.

Хајде да и ми погледамо, како се појављујемо пред Богом и Царем небеским у вечерњим, дневним и ноћним службама и молитвама.

Неки на вечерњем бдењу пружају руке на молитву, као људи духовни и слободни од сваке бриге земаљске. Други излазе тада пре Бога са појањем. Неки се више труде у читању. А други се, по немоћи, јуначки боре са сном помоћу ручног рада. Неки, најзад, размишљајући непрестано о смрти, хоће да стекну умиљење.

Од свих тих подвижника, само је бдење првих и последњих у пуном смислу речи богољубиво. Други чине оно што је монасима уопште прописано. Остали иду најгорим путем, премда Бог прима и цени дарове према расположењу и способности човека који даје.

Будно око очишћује ум, а предуго спавање отупљује душу. Будан монах је непријатељ блуда, а поспан - друг тога демона. Бдење је слабљење похоте, избављење од нечистих снова, очи пуне суза, разнежено срце, чувар помисли, топионица хране, укротилиште злих духова, мучилиште језика, прогонство прљавих маштарија. Будан монах је ловац помисли, јер у ноћној тишини може без муке да их опази и ухвати. **(941)** Када се огласи труба за молитву, богољубиви монах вели: "Дивно! Хвала Богу!", а лењиви заука: "Ух! Јао!"

Постављање трпезе открива поклонике стомака, а подвиг молитве - богољупце. Први скаче од радости када угледа трпезу, а други постаје тужан.

Узрок заборава је дуго спавање, а бдење одржава сећање.

Богатство земљорадника скупља се на гумну и точи из каце; богатство богопознања монаси скупљају на вечерњим и ноћним службама и подвизима ума.

Дуго спавање је рђав друг: леним људима оно отима пола живота, ако не и више.

Рђав монах је будан када се разговара, а када наступи време за молитву - очи му се саме склапају.

Лен монах је добар у многоговорљивости, а кад на њега дође ред да чита, не може од сна ни ока да отвори.

Када затруби последња труба, васкрсавају мртви, а када почне празнословље, расањују се поспани.

Тиранин спавања је рђав пријатељ: када смо сити, он одлази од нас, а када смо гладни и жедни од поста, он нас силно напада, и за време молитве нас подбада да се прихватимо ручног рада. Он друкчије није у стању да уништи молитву оних који бде.

Овај демон се први прикрада почетницима у борби, да их у самом почетку подвига начини леним, или да их припреми за долазак демона блуда.

Све док се не ослободимо од тога, не треба да се клонимо молитава у цркви. Ми често и због стида не дремамо. Пас је непријатељ зеца, а демон славољубља - сна.

Продавац израчунава своју добит кад се заврши дан, а подвижник - када се заврши богослужење.

Буди опрезан после молитве, и видећеш побеђене гомиле демона како покушавају да нас управо у томе тренутку прободу непристојним маштаријама. Зато седи и пази, па ћеш видети оне који су уобичајили да отимају душевне првине.

Дешава се да слушамо и у сну речи Псалама, услед навике да стално мислимо у духу Псалтира. Али, догађа се и да те стихове демони убацују у нашу машту, како би нас начинили гордима. Да говорим о трећем стању - нисам желео, али неко ме је приморао: душа која дању непрестано размишља о речи Господњој (уп. Пс.1,2) обично и у сну ради исто. Ово друго је награда за оно прво, ради одгнања злих духова и нечистих сањарија.

Деветнаести ступањ: ко је до њега доспео, примио је светлост у своје срце.

О ДЕТИЊАСТОЈ СТРАШЉИВОСТИ

(945) Ако подвиг врлине проводиш у општежићу или у заједници, страшљивост те неће много нападати. А ако се подвизаваш на пустим местима, пази да тобом не овлада тај потомак таштине и кћер неверја.

Страшљивост је детињаста нарав у сујетом остарелој души. Страшљивост је одсуство вере у очекивању изненадне несреће. Страх је опасност на коју се мисли још пре но што је настала. Или, опет: страх је трепетно осећање срца, које дрхти и тугује због неизвесних а могућих догађаја.

Страх је лишење чврстог поуздања у Бога. Охола душа је роб страшљивости, јер се узда у саму себе: она се плаши од сваког шума, од сваке сенке.

Они који плачу и пате због својих грехова, нису страшљиви. Страшљиви често долазе ван себе од страха, што је сасвим природно: Господ праведно оставља горде на цедилу, да бисмо се и ми остали научили да не будемо горди.

Сви страшљиви људи су сујетни. Али, ни сви храбри људи нису смиреноумни, јер се дешава да ни разбојници, ни гробокрадице нису плашљиви.

Не оклевај да се у глуво доба ноћи појављујеш управо на местима на којима те обично хвата страх. Ако макар и малопустиш тој детињастој и смешној страсти, и остарићеш с њом. Кад кренеш, наоружај се молитвом. Кад стигнеш, рашири руке. Исусовим именом бичуј противнике: ни на небу ни на земљи нема јачег оружја. А кад се ослободиш од те болести, захвали од свег срца Избавитељу. Ако му будеш захвалан, штитиће те до века.

Стомак не можеш напунити одједанпут. Исто тако ни страшљивост није могуће победити одједанпут. По мери у којој плач постаје све јачи у нама, и страшљивост од нас одлази. Са слабљењем плача, и ми постајемо плашљиви. *Накострешише ми се длаке и кожа моја*, рече Елифаз, објашњавајући препреденост демона (Јов, 4, 15).

Понекад се уплаши прво душа, а понекад тело. Онај који се први уплаши, преноси страх на другога. Ако се тело уплаши, а у душу није ушао неосновани страх, близу је избављење од болести.

Када се стварно ослободимо од страшљивости, мрачна и пуста места неће охрабрити демоне да нападну на нас, већ само неплодност душе наше. А то може бити и по промислу Божијем.

Ко је постао слуга Господњи, боји се само свог Господара, а ко се Господа још не боји, често се плаши и од своје сопствене сенке.

Кад прилази невидљиви дух демона, плаши се тело, а кад прилази анђео, смирено се весели душа. Када по томе дејству препознамо долазак анђела, скочимо хитро на молитву, јер добри наш чувар дође да се помоли заједно с нама.

Ко је победио плашљивост свакако је Богу предао живот свој и душу своју.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XXI

О МНОГОЛИКОЈ ТАШТИНИ

(948) Неки имају обичај да о таштини [тј. сујети] пишу у посебној глави, одвојено од гордости. Због тога и кажу да основних и (949) главних греховних помисли има осам.

Међутим, Григорије Богослов и други набрајају седам ^[1]. С њима се и ја више слажем, јер - ко може бити обузет гордошћу ако успе да савлада таштину? Разлика између ових страсти је само толика колика је по природи разлика између детета и одраслог човека, између пшенице и хлеба. Таштина је почетак, а гордост - крај.

Стога ћемо сада укратко рећи нешто о нечасној уображености, почетку и пуноћи страсти. Јер, онај који би о томе хтео да философира на дугачко, личи на човека који узалуд настоји да одреди мере ветра.

По изгледу своме, славољубље је промена природе, и извртање нарави, свесно превиђање укора. По квалитету, оно је растурач труда, уништитељ зноја, крадљивац ризнице, изрод неверства, претеча гордости, бродолом у луци, мрав на гумну (који, иако мајушан, разноси сав труд и плод). Мрав чека вршидбу пшенице, а таштина - да се згомила богатство. Први се радује што ће красти, а оно - што ће расипати. Дух очајања се радује кад види како се нагомилава зло, а славољубље кад види како се увећава врлина. Јер, врата првог су многе духовне ране, а врата другог - изобилје труда.

Пази, и видећеш да се грозно славољубље све до гроба кити хаљинама, мирисима, пратњом, ароматима и другим.

Свима без разлике сија сунце, и свим добрим делима весели се таштина. На пример, сујетан сам кад постим; када разрешавам себи пост, да људи не сазнају за моје уздржање, опет сам сујетан - јер сматрам себе мудрим. Сујета ме побеђује када се обучем у сјајну одећу; али и кад се оденем у дроње - и тада сам сујетан. Поражен сам кад проговорим, а заћутим ли - опет ме она побеђује. Како год бациш на земљу овај триболум [тророжац], један врх остаје уперен горе.

Сујетан човек је Хришћанин који обожава идоле. Он мисли да обожава Бога, а у ствари хоће да угоди људима а не Богу.

Сујетан је сваки човек који воли да се хвалише. Пост сујетног човека остаје без награде и његова молитва без плода, јер и једно и друго чини ради похвале људске.

Славољубиви подвижник себи наноси двоструку штету: прво, што изнурава тело, а друго, што не прима награду.

Ко да се не насмеје сујетноме подвижнику, кога страст за време богослужења покреће - понекад да се смеје, а понекад да пред свима плаче?

Господ од очију наших често скрива и оне врлине које смо стекли. А човек који нас хвали (боље рећи - квари), својом похвалом отвара наше очи. Но, чим се очи отворе -

исчезава из нас богатство наше. Ласкавац је служитељ демона, водич гордости, истребљивач умилења, рушилац врлина, заводник. *Они који вас хвале, обмањују вас, вели пророк (Ис.3,12).*

(952) Узвишеним људима је својствено да племенито и радосно подносе увреде, а светим и преподобним - да похвалу примају без штете.

Виђао сам како су људи који имађаху плач, падали у јарост кад су их хвалили, и тако као на вашару трампили једну страст за другу.

Нико не зна шта је у човеку, осим духа човековог (уп. 1.Кор.2,11). Зато, нека се постиде и занеме они који би хтели да нас хвале у лице.

Кад чујеш да је ближњи твој или пријатељ рекао о теби нешто лоше у твоме одсуству, покажи колико га волиш - и похвалига!

Велика је ствар стрести са себе похвалу људску. Још већа је ствар, отрести се похвале демонске.

Смиреноумље не показује онај који сам о себи говори рђаво (ко не би био у стању да поднесе самога себе?), већ онај који од другог човека подноси увреду тако да не умањи своју љубав према њему.

Приметио сам да демон таштине убацује помисли једноме брату, па их открива другоме, подстрекавајући га да првome каже шта му је на срцу, како би га прославио као прозорљивца.

Дешава се да се овај зликовац дотиче и телесних удова, производећи у њима дрхтање.

Не обраћај пажњу на њега кад у теби изазива жељу да постанеш епископ, или игуман, или учитељ. Тешко је отерати пса од тезге на којој се продаје месо.

Кад види извесне људе да су дошли до неког малог спокојства, он их сместа наводи да пређу из пустиње у свет, говорећи: "Иди да спасеш људе који пропадају".

Друкчије изгледа живи Етиопљанин, а друкчије кип његов. Друкчије је славољубље оних који живе у општежићу, него оних који су по пустињама.

Сујета побуђује лакомислене монахе да очекују посету светских људи, те да изађу у сусрет онима који долазе; учи их да падају ничице пред њихове ноге, и да се, препуна гордости, одева у смиреност; подешава држање и глас, и гледа у руке посетилаца - не би ли добила нешто од њих; назива их господарима и заштитницима који им, после Бога, живот дају.

Док седе за трпезом, она их побуђује да се уздржавају а да према потчињенима буду осиони; на богослужењу лене чини ревносним; оне који немају гласа, добрим певачима; поспане, бодрима; улагује се канонарху, називајући га оцем и учитељем, али само док гости не оду.

Таштина цењене монахе чини гордима, а понижаване злопамтљивима.

Славољубље често бива узроком срамоте уместо части. Јер, оно својим разјареним ученицима наноси велику срамоту.

Таштина пред људима чини гневљиве кроткима. Она врло лако иде са природним даровима, и њима често обара своје окајане слуге.

Видех једног демона како вређа и **(953)** прогања свог брата. Када се, тако, једном приликом брат наљутио, наиђоше неки светски људи. И бедник тај од гнева пређе на славољубље. јер не могаше робовати у исто време и једној и другој страсти.

Монах који је постао роб сујете, води двоструки живот: споља - монашки, а у души и мислима - светски.

Ако се усрдно трудимо да угодимо Богу, свакако ћемо и од небеске славе окусити. А онај који осети ту славу, презираће сваку земаљску славу. Чудио бих се, наиме, када би неко презрео другу пре него што окуси прву.

Покрадени од таштине, ми се често окрећемо и вешто крадемо њу саму. Виђао сам људе који су из таштине почињали духовни подвиг. И премда им је почетак био порочан, крај испаде похвалан, због тога што се дух у њима изменио.

Ко се хвали природним даровима (нпр. оштроумљем, бистрином, [наклоношћу за] читање, речитошћу, и свим сличним што добисмо без труда), никада неће добити натприродна добра. Јер, ко је у маломе неверан, и у многоме је неверан и ташт (уп. Лк.16,10).

Да би постигли крајње бестрашће и богатство дарова, силу чудотворства и моћ предвиђања, неки људи узалуд изнуравају своје тело. Јадници! Они не знају да мајка тих добара није труд, већ више од свега - смирење. Ко тражи дарове за свој труд, полаже опасан темељ, а ко себе сматра дужником, примиће неочекивано и ненадано богатство.

Немој слушати овог вејача, који ти саветује да објавиш своје врлине ради користи слушаца. *Каква је корист човеку ако сав свет задобије а души својој науди* (Мт.16,26)? Ништа тако није у стању да поучи оне који гледају, као смирено и искрено понашање и реч. Јер, то ће и другима послужити као пример како се ничим не треба поносити. А шта може бити корисније од тога?

Један прозорљивац ми је испричао шта је једном приликом видео: "Док сам са осталом браћом седео у манастирској зборници, дођоше демон таштине и демон гордости, и седоше крај мене, један с десне а други с леве стране. И први ме поче боцкати у ребра својим славољубивим прстом, наговарајући ме да кажем нешто о извесним виђењима и подвизима које сам имао у пустињи. Но, тек што сам га се отресао, рекавши: *Нека се одврате и застиде они који ми смишљају зло* (Пс.39,15) - демон који је седео с леве стране ми рече на ухо: "Браво! Одлично си урадио! Постао си велик, јер си победио моју безобразну мајку". Тада се ја окренух и к њему, и изговорих речи следећег стиха: *Нека се сместа врате посрамљени они који ми говоре: "Одлично! Одлично" си урадио!*"

На моје питање, како је таштина мајка гордости, он ми одговори:

(956) "Похвале узносе и надимају душу. А када се душа понесе, тада је обузима гордост, која узноси до неба и низводи до ада. Има славе која од Господа долази: *Прославићу оне који мене прослављају*, каже (1.Цар.2,30). А има славе која је последица ђаволје препредености: *Тешко вама, вели, када стану сви људи добро говорити о вама* (Лк.6,26)! Прву ћеш јасно препознати када на славу људску будеш гледао као на нешто што шкоди, када се клониш свакога њеног лукавства и кријеш свој богоугодни начин живота куд год кренуо. Другу ћеш препознати, када и сваку ситницу чиниш да те *виде људи* (Мт.6,5). Та прљава таштина учи нас да глумимо врлину коју

немамо, наводећи нам речи: *Тако да се светли светлост ваша пред људима, да виде ваша добра дела* (Мт. 5,16).

Господ често преображава славољубиве у неславољубиве помоћу неке срамоте која их задеси. Почетак неславољубља је ћутање и радо примање увреда; средина - одстрањивање свих мисли које су прожете славољубљем; а крај (ако тај океан уопште има краја) - труд да пред људима чиниш без устручавања оно што нам наноси штету, а да те при томе није ни најмање стид.

Не скривај своју бруку, под изговором да не изазиваш саблазан. (Уосталом, можда овај лек треба употребљавати према томе о каквој се срамоти ради).

Када тражимо славу, и када нам се она (нетражено) указује од стране других људи, или када се из славољубља прихватимо неких подвига, сетимо се свог плача и помислимо одмах на онај страх и трепет са којим смо стајали пред Богом у нашој усамљеној молитви. Тако ћемо без сумње отерати бестидну таштину, тим пре ако се старамо да постигнемо истинску молитву. А ако ни то не помогне, подсетимо се одмах на своју смрт. У случају да ни то не можемо, онда се бар уплашимо од срамоте која прати таштину: *Јер сваки који себе узвисује понизиће се* (Лк. 14,11), свакако и овде, још пре будућег века.

Када хвалитељи (боље рећи кваритељи) почну да нас хвале, одмах треба да се сетимо мноштва својих безакоња, па ћемо видети да смо недостојни онога што се говори о нама или чини за нас.

Међу славољубивим људима свакако има и таквих којима би Бог иначе услишио неке молбе. Међутим, њихове молитве и умољавања Бог обично спречава, како не би због услишене молитве своје постали још више ображени.

Простодушнији људи обично нису много подложни дејству овог отрова. Јер, сујета искључује простодушност и претпоставља лицемеран живот.

Често се дешава да црв, достигнувши одређени узраст, добија крила и узлеће у висину. Тако и таштина, када се потпуно развије, рађа гордост, тај почетак и крај свих зала.

(957) Ко је без ове болести, налази се близу спасења, а ко није без ње, још је далеко од славе светих.

Ступањ двадесет први. Онај кога таштина није уловила, неће упасти у безглаву гордост, толико мрску Богу.

НАПОМЕНЕ:

1. Један од првих црквених писаца који су разликовали таштину [тј. славољубље] од гордости јесте свети Јован Касијан (Col. V, 2. 18. MP1., 49, 635AB). Он набраја

осам главних страсти, међу којима ставља на седмо место таштину, а на осмо гордост. Тако чине и Евагрије Понтијски (*De octo vitiosis cogitationibus*, I-IX, Migne, P.G. 400, 1272), а између осталих и свети Нил Синајски (350-430), у свом посебном делу *De octo spiritibus malitiae*, Migne, P.G. 79, 1146. Свети Григорије Богослов, међутим, каже да има седам духова зла, каогод и седам духова врлина (*Orat.* 39, Migne, P.G. 36, 345 A) (уп. руски превод Лествице од 1891, прим. ч, стр. 21-22, као и дисертацију В. Фрадинског, Свети Нил Синајски, Београд, 1938, 28-30).

**Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА**

Поука XXII

О БЕЗГЛАВОЈ ГОРДОСТИ

(965) Гордост је одрицање Бога, проналазак демона, ниподаштавање људи [1], мајка осуђивања, потомак похвала, знак духовне јаловости, протеривање помоћи Божије, претеча лудила, виновник падова, подлога епилепсије [2], извор гнева, врата лицемерства, подупирач демона, чувар грехова, узрочник немилосрђја, незнање за самилост, сурови иследник, нечовечни судија, противник Бога, корен хуле.

Почетак гордости је тамо где се завршава таштина; средину представља ниподаштавање ближњег, бестидно разглашавање властитих подвига, хвалисавост у срцу, мржња према прекору; а крај је одбацивање Божије помоћи, уздање у своје властите снаге, демонска нарав.

Сви који хоћемо да избегнемо пад у ову јаму, чујмо: ова страст се често и радо храни благодарношћу. (Она нас испочетка и не наводи сасвим отворено да одбацимо Бога). Видео сам људе који су на речима захваљивали Богу, а у мислима величали сами себе. То јасно сведочи онај фарисеј, рекавши: *Боже, хвала ти* (Лк. 18,11)!

Где се догодио пад, тамо се претходно настанила гордост: друго објављује долазак првога.

Од једног часног старца чуо сам следеће: "Претпоставимо да има дванаест бестидних страсти. И једна од њих, тј. гордост, ако је заволиш свесно, у стању је да заузме место свих осталих једанаест страсти".

Гордоуман монах осорно одговара. А смиреноуман не одговара ни на који начин.

Кипарис се не савија и не вуче по земљи. Тако ни монах охола срца не може стећи послушност.

Човек гордога срца жели да влада. Зна се: он друкчије и не може - боље рећи и не жели - коначно да пропадне. Господ *се противи гордима* (Јак.4,6). Ко их, онда, **(968)** може помиловати? *Нечист је пред Господом сваки човек охола срца* (Приче,16,5). Ко, онда, таквога може да очисти?

Гордоме је човеку поука повод за пад, а подстрекач - демон, док [духовна] извансебност доводи до остављености од Бога. У прва два случаја, људе су често опет људи

успевали да излече. Међутим, последње - човек не може да излечи.

Ко не трпи прекоре, испољава страст, а ко их прима - ослобађа се од ланаца којима је био окован.

Ако је неко пао с неба без икакве друге страсти, искључиво услед гордости, треба испитати: није ли могућно смирењем, без сваке друге врлине, узићи на небо.

Гордост означава губитак целокупног духовног богатства, свега оног што се са толико зноја постигло. *Завапише - и не беше спасиоца* (свакако због тога што су завапили са гордошћу); *завапише ка Господу, и не услуши их* (без сумње због тога што нису одсецали узроке онога против чега се мољаху) (Пс. 17,42).

Један старац, веома посвећен у тајне духовног живота, саветоваше охолог брата. А овај, заслепљен, рече: "Опрости, оче: ја нисам горд!" А свемудри старац ће на то рећи: "Какав би ми јаснији доказ могао пружити о својој гордости, дете моје, ако не тиме што кажеш: "Ја нисам горд"?" Таквима веома одговара потчињавање, што суровији и неугледнији начин живота и читање о натприродним подвизима светих отаца. Можда у томе има извесне мале наде да ће се ови болесници спасти.

Срамота је китити се туђим украсом, а крајње је безумље поносити се Божијим даровима. Поноси се искључиво оним врлинама које би извршио пре свог рођења: оне врлине, напротив, које си стекао после свог рођења, даровао ти је Бог, као што ти је даровао и само рођење. Твоје врлине би могле бити једино оне које би извршио пре но што си дошао до свести: Бог ти је, међутим, и сам ум даровао. Своме сопственом труду могао би приписати само оне победе које би постигао без свог тела: тело, пак, није твоја већ Божија творевина.

Немој се осећати сигурним докле год не примиш пресуду, имајући на уму онога коме су везали руке и ноге, и кога су бацили у таму најкрајњу, иако је већ седео за свадбеном трпезом. Не буди охол земљани створе! Многи су свргнути с неба, мада бежаху свети и бестелесни.

Када чврсто заседне у својим служитељима, демон гордости им (у сну или на јави у виду светлог анђела или неког мученика) открива извесне тајне или даје привидну благодат, како би се ти бедници преварили и потпуно изгубили памет.

Када бисмо хиљаде смрти поднели за Христа, ни тада не бисмо одужили свој дуг. Друго је крв Бога, а друго крв робова (по вредности, а не по суштини).

Никада немојмо престати да испитујемо и упоређујемо себе **(969)** са оцима и светилницима који су живели пре нас. Тако ћемо наћи да још нисмо ни крочили на пут правог подвижништва, да нисмо испунили свој завет онако како треба, те да још живимо светски.

Прави монах је онај човек који има ненадмено око душе и непокретно телесно чуло. Монах је онај који своје невидљиве непријатеље дозива и дражи као звери, чак и када беже од њега. Монах је непрестано усхићење и живоносна туга. Монах је човек који извршује врлине онако како други задовољавају своје страсти. Монах је непрестана светлост у оку срца. Монах је океан смирења, у који је сурвао и утопио свакога злог духа.

Надменост доводи до заборављања грехова, а сећање на грехе је посредник смиреноумља.

Гордост је крајња беда душе која у своме помрачењу мисли да је богата. Та погана страст не само што нам не допушта да напредујемо, него нас и са постигнуте висине руши. Гордост је нар, унутра гњио, а споља гладак и леп.

Гордоме монаху демон није потребан: он је самоме себи постао демон и непријатељ.

Тама је туђа светлости. Тако је и гордељивац туђ свакој врлини.

У гордим срцима рађају се богохулне речи, а у смиреним душама - небеска виђења.

Лопов мрзи сунце, а гордељивац ниподаштава кротке.

Већина гордых људи (како, не знам) заваља се све до смрти уверењем да су бестрасни. Тек тада они увиде колика је њихова беда.

Човеку кога је уловила гордост, само Господ може помоћи. Свако људско средство за спасавање било би му некорисно.

Једном приликом сам ухватио ову безглаву варалицу, која се увукла у моје срце на раменима своје матере. Свезавши и једну и другу ужетом послушности и изударавши их бичем скромности, притиснух их да ми кажу како су ушле у мене. Најзад, под ударцима, проговорише: "Ми немамо ни почетка, ни рођења, јер смо саме и почетак и родитељ свих страсти. Скрушеност срца која се рађа у потчињавању - не мало ратује с нама. Ми не трпимо да било ко над нама влада. Са неба смо отпале управо стога што смо и тамо хтеле да владамо. Укратко речено, ми смо родитељ свега онога што се противи смиреноумљу; све што смиреноумљу помаже - нама је супротно. Уосталом, и на небу се бејасмо осилите: где, онда, да побегнеш од нас? Ми често идемо иза трпљења увреде, иза послушности и безгневља, иза непамћења зла и преданог служења. Наше потомство чине: падови духовних људи, гнев, оговарање, самовоља, непокорност. Постоји само једна једина ствар на коју нисмо у стању да насрнемо. Рећи ћемо ти шта је то, јер нас твоји ударци страшно боле: ако пред Господом искрено окривиш себе, сматраћеш нас за паучину".

Као што видиш, коњ на коме јаши гордост јесте таштина. Преподобно смирење и самоосуђивање, међутим, насмејаће (972) се коњу и јахачу његову, певајући са одушевљењем победничку песму: *Запевајмо Господу, јер се славно прослави: коња и јахача бацио је у море* (Изл. 15, 1), и у бездан смирења.

Двадесет други ступањ: онај који се попео, ако је уопште био у стању да се попне, обелоданио је огромну снагу.

НАПОМЕНЕ:

1. Ниподаштавање људи: својство је гордости ниподаштавање људи и гнев на људе (Схол. 2, col. 972 B).
2. Подлога епилепсије: један философ је рекао да је гордост - падавица (Схол. 4, all, col. 972 C).

О НЕОПИСИВИМ ХУЛНИМ ПОМИСЛИМА

(976) Горе смо чули да од злог корена и зле мајке произлази још гори плод: од погане гордости рађа се неописива хула. Стога је и њу потребно изнети на видело, будући да није нешто ситно. Она је један непријатељ и противник, који је много опаснији од свих других. Што је још горе, ми нисмо у стању да помисли хуле без тешкоћа кажемо своје духовном лекару, да их исповедимо и жигошемо. Зато су многи често падали у очајање и губили наду. Тај опаки грех им је, наиме, као црв у дрвету, упропастио сву наду.

Овај свеокаљани демон често воли да и на самој литургији, и у сами час освећења Тајни, хули на Господа и на Свете Дарове који се приносе. То нам најјасније и показује да те безаконе, непојмљиве и неизрециве речи, у ствари, у нама не изговара наша душа, већ богомрзац демон, који је збачен са неба због тога што је и тамо покушао да хули на Господа. Јер, да су те непристојне и недоличне речи заиста моје, како се онда, примивши Дар, клањам? Како бих могао у исто време да псујем и да благосиљам?

Многе је људе овај обмањивач и упропастителј душа доводио често и до лудила. Ниједна друга помисао не исповеда се тако тешко као ова. Зато она често са многима дочека и старост. А демонима и хулним помислима ништа тако не даје снаге у нападима на нас, као то што их неисповеђене гајимо и скривамо у срцу.

Нико не треба себе да сматра виновником хулних помисли. Господ је срцезналац. Он разуме да такве речи нису наше, већ непријатеља наших.

Пијанство је узрок спотицања, а гордост је узрок недостојних помисли. И мада онај који се спотакнуо није крив за само спотицање, за пијанство ће свакако бити кажњен.

Кад станемо на молитву, те нечисте и неизрециве **(977)** помисли устају на нас. Кад се молитва заврши, оне одмах одлазе. Оне се нерадо упуштају у борбу са онима који и не обраћају пажњу на њих.

Тај безбожни дух не само што хули на Божанство и на све што је Божије, већ у нама изговара и непристојне и најсрамније речи, како бисмо оставили молитву или пали у очајање. Јер, овај зли и сурови тиранин многе људе одвуче од молитве, многе од Светих Тајни одвоји, неким тело изнури тугом, а друге постом измучи, не дајући им ни часа одмора. Он то чини не само са световњацима, него и са људима који воде монашки живот, говорећи им стално да им уопште нема спасења и да су беднији од свих неверника и многобошца.

Човек који хоће да се избави од духа хуле који га узнемирава, нека добро зна да за хулне помисли није крива његова душа, већ сам нечисти демон, који је рекао Господу: *Све ово даћу теби ако паднеш и поклониш ми се* (Мт.4,9). Зато и ми, презирући га и не придајући никакав значај помислима које он убацује у нас, рецимо: *"Иди од мене, сатано! Господу Богу свом ћу се клањати и Њему јединоме служити* (Мт.4,10). А мука твоја и реч твоја вратиће се на главу твоју, и на теме твоје пашће хула твоја у

садашњем и у будућем веку (уп. Пс.7,17)".

Ко би на неки други начин хтео да победи демона хуле, личи на човека који би покушао да рукама својим ухвати муњу. Јер, како да ухвати, како да се расправља и бори са оним који одједном, као ветар улеће у срце, у магновењу изговара реч и одмах нестаје? Сви други противници стоје, прихватају борбу, оклевају и дају времена ономе који хоће да их нападне. А овај - не! Напротив, тек што се појави, одступа; тек што проговори, одлази.

Тај демон често има обичај да се врти око најпростодушнијих и најбезазленијих по уму. Јер, они се тиме узнемиравају и збуњују много више него други људи. У њима се све то збива, може се рећи, не по гордости, него по зависти демона.

Престанимо судити и осуђивати ближњега па се нећемо плашити хулних помисли. Прво је узрок и корен другога.

Као што човек, закључан у кући, чује речи оних који напољу пролазе, мада сам с њима не говори, тако и душа, боравећи у себи и слушајући хуле демона, осећа узнемирење због онога што говори онај који пролази кроз њу.

Ко презре овог демона, ослобађа се и од страсти, а ко мисли да води борбу с њим на неки други начин, подлећи ће **(980)** му коначно. Јер, ко хоће речима да савлада духове, личи на човека који хоће да закључа ветрове.

Један ревносни монах, злостављан од стране овог демона, око двадесет година исцрпљиваше своје тело постом и бдењем. Но, пошто не осети никакве користи, написа на хартију своју страст, те оде једном светом човеку и даде му је да прочита, бацивши се лицем на земљу тако да ни погледати није смео у светога. А када старац прочита то што је на хартији било написано, осмехну се, подиже брата и рече: "Стави руку своју, чедо, на мој врат!" Пошто је брат то учинио, велики му рече: "Нека тај грех буде на моме врату, брате, без обзира на то колико је година био у теби и колико ће још бити. Само ти њему немој придавати никакав значај!" Тај монах је после тврдио, да још није био ни изашао из келије старчеве, а страст је већ била исчезла. То ми је, са захвалношћу Христу, испричао управо монах који се налазио у искушењу.

Ко је однео победу над овом страшћу, протерао је гордост.

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XXIV

**О КРОТОСТИ, ПРОСТОТИ И БЕЗАЗЛЕНОСТИ, КОЈИ СЕ НЕМАЈУ ПО ПРИРОДИ
НЕГО СЕ СТИЧУ, И О ЗЛОЋИ**

(980) Изласку сунца претходи светлост зоре. Тако је и кротост претеча смиреноумља. Чујмо, стога, саму Светлост, којим редом говори о тим врлинама: *Научите се од мене, вели, јер сам ја кротак и смирен срцем* (Мт.11,29). Према томе, да бисмо јасно могли погледати у сунце које се рађа, природно је да морамо најпре бити осветљени извесном слабијом светлошћу. Немогуће је, немогуће је видети сунце, пре но што се појави светлост зоре, као што показује само својство поменутих врлина.

Кротост је непроменљиво стање духа, истоветно у понижењу као и у почастима. Кротост се састоји у томе, да се без узбуђења, искрено молимо за ближњега, чак и кад нас вређа. Кротост је стена која се уздиже изнад мора јарости. О њу се разбијају сви валови што налећу: сама остаје непоколебљива. Кротост је подупирач трпљења, врата, или боље - мајка љубави, подлога расуђивања: *Научиће (981) Господ кротке путевима својим* (Пс.24,9). Она је посредник опроштаја, смелост у молитви, обиталиште Духа Светог. *На кога ћу погледати, ако не на кротког и тихог* (Ис.66,2)?

Кротост је помоћник послушности, водич монашког братства, узда за јаросне људе, пресечење срдитости, дародавац радости, подражавање Христа, својство анђела, оков за демоне и штит од огорчења. У срцима кротких људи почива Господ, док је немирна душа седиште ђавола. *Кротки... ће наследити земљу* (Мт. 5,5). Штавише, они ће завладати земљом. Људи, пак, који се стално љуте, биће истребљени из земље своје.

Кротка душа је престо простоте, а гневљив ум - творац злоће.

Блага душа разуме речи мудрости: *Господ ће водити кротке на суд* (Пс.24,9), или боље - на расуђивање.

Права душа је друг смирености, а лукава - робиња гордости.

Душе кротких људи испуниће се знањем, а гневљив ум је укућанин мрака и незнања.

Једном се сретеше гневљивац и претворица: у разговору њихову не беше могућно наћи ни једне једине праве речи. Отвориш ли срце првоме, наћи ћеш беснило; испиташ ли душу другога, угледаћеш злоћу.

Простота је једнообразно стање душе, у коме се не може покренути никаквим злоумљем.

Безазленост је ведро расположење душе, слободно од сваке лукаве мисли.

Прво својство дечјег узраста јесте проста једноставност. Док ју је Адам имао, дотле ни наготу душе своје нити ругобу тела свог није видео.

Лепа је и блажена и простота коју неки имају по природи, али не као она која је уз велики труд настала претварањем од лукавства. Прва нас чува од велике препредености и многих страсти, а друга постаје узрок најузвишенијег смиреностима и кротости. Због тога и награда за прву није велика, док је за другу преславна [1].

Сви ми који бисмо хтели да привучемо Господа к себи, приђимо му природно, као ученици Учитељу, просто и неизвештачено, једноставно и искрено. Будући прост и несложен, Он хоће да и душе које му прилазе буду просте и неискварене.

Нигде се не може срести једноставност у којој не би било смирења. Лукав човек је лажни пророк, који уображава да по речима може закључити о мислима, и по спољашњим поступцима о ономе што је у срцу.

Познавао сам праведне људе који су се од лукавих научили лукавству, те се запрепастих како су могли тако брзо изгубити своје природно својство и првенство.

Колико лако искрени људи постају лукави, толико тешко лукави људи могу постати искрени. Истинско туђиновање, послушност и ћутање, често су испољавали велику моћ, те преко очекивања исцељивали и оно што је неизлечиво.

Ако *знање надима* многе (1.Кор.8,1), онда, напротив, незнање и неукост у извесној мери смиравају. Постоје и случајеви, мада ретко, да се неки надимају из незнања.

Триблажени Павле Прости јесте очигледан пример, правило и узор блажене простоте: нико и нигде не виде, нити чу, нити може било кад видети такав напредак у тако кратком року [2].

Простодушни монах, послушан попут неке ствари обдарене свешћу, потпуно пребацује своје бреме на плећа свог духовног оца. Животиња не противречи ономе који је везује: ни права душа не противречи своме наставнику. Она иде за онима који је води куда он хоће, и не уме да противречи ни када би је повели на клање.

Човек без лукавства је чиста душа, онаква каква је створена. Његова душа се искрено опходи са свима.

Искреност је неизвештачена мисао, искрено понашање и природна, неприпремљена реч.

Бог се назива како љубављу, тако и правичношћу. Зато премудри Соломон у **Песми над песмама** каже чистоме срцу: *Правичност те заволе* (Пес.н.пес.1,3). А и отац његов [каже]: *Благ је и правичан Господ* (Пс.24,8). О онима, пак, што носе исто име као Он, [пророк] каже да се спасавају, јер, вели: *Онога који спасава правичне срцем* (Пс.7,11); и опет: *Лице Његово виде и посети правичност* душа људских (Пс.10,7).

Лукавство је нешто супротно искренности. То је обманута мисао, самозаваравање промислом Божијим, лажно заклинање, двосмислено изражавање, прикривање стварних осећања, бездан преваре, срачуната лаж, гордост која је постала саставни део природе, противник смирености, глумљење покајања, бежање од плача, непријатељ исповедања, упорна својеглавошћу, виновник падова, препрека подизању, притворни смех при подношењу увреда, неразумна сета, притворна побожност, демонски живот. Лукав човек је ђаволов имењак и саговорник. Стога нас је Господ и научио да називамо ђавола лукавим, кад говоримо: *Избави нас од лукавога* (Мт.6,13).

Злоћа је демонска знаност (боље рећи - наказност) [3]. Она је изгубила истину, премда

то покушава да сакрије од многих.

Лицемерство је противречно стање тела и душе, испреплетено свакојаким мислима.

Побегнимо са литице лицемерства и од јаме покварености, слушајући онога који каже да ће се лукави истребити **(984)** и да ће као пољско цвеће увенути (Пс.36,9.2). Такви људи су идеална паша за демоне.

Тешко је богатима ући у Царство (Мт.19,23). Тешко ће и безумни мудраци ући у простоту.

Пад је често поправљао лукаве, дарујући им и против њихове воље спасење и безазленост.

Учини све како би изиграо своју памет ^[4]. Чинећи тако, наћи ћеш спасење и правичност у Христу Исусу, Господу нашем. Амин.

(988) Ко се домогао овог ступња, нека буде спокојан: поставши подражавалац Учитеља Христа, нашао је спасење.

НАПОМЕНЕ:

1. Првима је обећана земља, а другима небо (Мт.5,5; 3). В. салезијанско издање, II, 87. nota 9).
2. Триблажени Павле Прости: живот преподобног Павла описан је укратко у Паладијевом Лавсаику (Hist. Laus. 28, Migne, P.G., 34, 1076-1084, или у преводу јеромонаха др Јустина, Битољ, 1933, I, 65-71). Према тим подацима, Павле је био сељак, земљорадник, "прекомерно безазлен и прост". Он је био ожењен неком веома лепом али поквареном женом. Када једном затекне жену у прељуби, напусти кућу и крене у монахе. Имао је тада око 60 година. После краћег лутања од манастира до манастира, дође до светог Антонија Великог, и постане његов ученик. Обављао је са лакоћом све, па и најсуровије подвиге, које је вршио његов учитељ. Захваљујући крајњем смирењу и послушању, Павле за кратко време добије од Бога моћ да изгони демоне. "Прост и неучен, али потпуно савршен душом", он достиже највиши ступањ врлине, тако да је и најстрашније, главне демоне изгонио из душа људских. Последње године земаљскога живота провео је у пустињи потпуно сам.
3. Знаност (боље рећи наказност): игра речи, не тако ретка у Лествици.
4. Како би изиграо своју памет: мисли се на одрицање од сваке самовоље. Треба постати послушан, и не чинити ништа по своме нахођењу, без савета или потврде од стране духовног руководиоца (уп. Схол. 12, col. 988 A).

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XXV

**О УПРОПАСТИТЕЉУ СТРАСТИ, УЗВИШЕНОМ СМИРЕНОУМЉУ,
КОЈЕ СЕ РАЗВИЈА У НЕВИДЉИВОМ ОСЕЋАЊУ**

Онај ко би обичним језиком хтео да, на потпуно одговарајући начин, објасни осећање и дејство љубави Господње; смиреноумља - онако како то смиреноумљу доликује; блажене чистоте - истинито; божанског озарења - сасвим јасно; страха Божијег - очигледно, те ко мисли једино причањем да просвети оне који и сами нису окусили од наведених врлина - чини нешто слично човеку који би речима и примерима хтео да објасни шта је сласт меда онима који мед никада ни пробали нису. И, као што други узалуд држи предавање (да не кажем - млати празну сламу), тако и први ни сам не познаје оно о чему говори или, пак, трпи жестоко изругивање од таштине.

Ова поука ставља пред вас ризницу, начињену у земљаним сасудима, или боље - у телима, која по својој каквоћи остаје тајна за сваки разум. Један једини натпис има ова ризница, натпис непојмљив, који одозго долази. Они који се старају да га протумаче речима - преузимају на себе труд великог и бесконачног испитивања. Тај натпис јесте: СВЕТО СМИРЕЊЕ.

Они које Дух Божији води, нека уђу с нама у ово мислено и свемудро сабориште, носећи у мисленим рукама богописане таблице богопознања.

И сабрасмо се, и заједно истражисмо и испитасмо силу овога часнога натписа.

Један рече да је смиреност потпуни заборав својих врлина; други - сматрати себе последњим и грешнијим од свих; трећи - познавање сопствених слабости и немоћи; четврти - предухитрити ближњега у случају да се наљути, и први прекинути свађу; пети, опет - сазнање Божије благодати и самилости; шести - осећање скрушене душе и одрицање сопствене воље.

Пошто сам све ово чуо, размотрио и брижљиво испитао у себи, ја ипак нисам био у стању да осетим шта је блажена смиреност. И зато, последњи од свих, скупивши као пас мрве које су падале са стола мудрих и блажених отаца, покушах да одредим смиреност на овај начин:

(989) Смиреноумље је безимена благодат душе. Њено име познато је само онима који су је упознали на сопственом искуству. То је неисказано богатство, Божији назив и Божији дар. *Научите се*, вели, не од анђела, не од човека, не из књига, него *од мене*, тј. од мога усељења, озарења и делања међу вама, *јер сам ја кротак и смирен срцем*, и умом, и разумом, *и наћи ћете покој душама својим* од рата и олакшање у борби са помислима (Мт.11 29).

Друкчије изгледа овај свети врт док је још зима страсти, друкчије у пролеће, које тек обећава плод, а друкчије у лето врлина. А све то води у ствари к једноме: весељу бербе. Због тога и свако годишње доба у појединим плодовима има свој символ. Када, дакле, у нама почне сазревати грозд преподобне смирености, одмах ћемо (мада с

муком) омрзнути сваку људску славу и добар глас, изгнавши из себе гнев и љутину. А када смиреност, та царица врлина, почне да напредује у души духовним узрастом, сва своја добра дела нећемо сматрати ни у шта. Штавише, држаћемо их за гадост, будући да ћемо мислити на то да сваки дан, мада нисмо ни свесни, само увећавамо своје бреме. Уз то ћемо се плашити да ће нам изобилје благодатних дарова, које стално добијамо од Бога а којих смо недостојни, само умножити вечне муке. Ум тада остаје безбедан од крађе, јер је самога себе закључао у ковчег умерености. Он чује око себе бат корака и разуздану игру демонских лопова, али га ниједан од њих не може навести на искушење. Јер, умереност је ризница у коју лопови не могу да се увуку.

Ми смо се, ето, усудили да у неколико речи философирамо о цветању и првом сазревању плода који никад не престаје да цвета. А каква је коначна награда за ту свету врлину, питајте Господа, пријатељи Господњи! Јер, о мери ове врлине није могуће говорити; о каквоћи - још мање. Па ипак, ми ћемо покушати да бар о својству њеном нешто кажемо, према умним способностима с којима располажемо.

Између покајања (дакако стварног покајања), плача (очишћеног од сваке нечистоте) и свепреподобног смирења почетника, постоји разлика и деоба слична разлици између квасца, брашна и хлеба. Правим покајањем душа се сатире и мршави, и некако спаја и тако рећи меша са Богом, уз помоћ воде искреног плача. А када се од њега [тј. плача] распали огањ Господњи, настаје и добија се бесквасан и ненарастао хлеб блажене смирености. Стога и тај свепреподобни и троструки ланац (боље рећи дуга), који се своди **(992)** на једну силу и дејство, има своје посебне делатности и својства. И ако укажеш на било који знак једнога, видећеш да си, у исто време, обележио и друго.

Зато ћемо покушати да оно што смо рекли укратко потврдимо и доказима.

Прво и искључиво својство ове дивне и чудесне тријаде [тј. тројице], јесте потпуно радосно подношење понижавања. Наиме, душа га прима раширених руку и грли као лек који лечи и спаљује њене болести и велике грехе. Друго иза њега својство јесте уништење сваке љутине, а са тим - умереност. А трећи, и најлепши степен, јесте искрено неповерење у сопствена добра дела, и жудња за непрестаним учењем.

Христос је завршетак закона и пророка, за оправдање сваком који верује (Рим.10,4). Крај, пак, нечистих страсти је таштина и гордост, код свакога који не пази на себе. Њихов истребитељ је мислени јелен [тј. смиреноумље], који своју кошту чува од дејства сваког смртоносног отрова ^[1]. Јер, где би се у смиреноумљу могао појавити отров лицемерства, где - отров клевете, где - гуја у пећини скривена? Зар оно, штавише, не извлачи ту гују из дубине свог срца, да би је убило и уништило.

У томе сједињењу нема ни трага од мржње, ни сенке расправљања, ни најмање пројаве непокорности, осим када је реч о вери. Ко је са смиреношћу склопио брак, постао је благ, пријатан, нежан, саосетљив, а изнад свега тих, ведар, спреман да послуша, нетужан, будан, вредан и (зар је потребно много говорити?) бестрасан. *Јер, у смирењу нашем сети нас се Господ, и избави нас од непријатеља, од страсти и од прљавштина наших (Пс. 135,23-24).*

Смиреноумни монах није превише радознао када се ради о несхватљивим стварима, а уображени хоће да испитује и тајне Суда Божијег.

Једноме врло мудрому брату јавише се демони видљиво, и почеше да га хвале. Но, свемудри подвижник им рече: "Када бисте престали да ме у души мојој хвалите и када

бисте отишли, ја бих закључио да сам велики човек. Међутим, ако не престанете да ме хвалите, ја ћу из саме похвале познати колико сам нечист. Јер, *нечист је пред Господом сваки горд човек* (Прич.16,5). Према томе, или одлазите - да бих био нешто велико, или ме хвалите - да помоћу вас дођем до смирености". Збуњени овом доскочицом, демони одмах исчезнуше.

Нека ти душа не буде извор животворне реке смирености из којег ће смирење понекад обилно да истиче, а понекад, опет, да пресуши под утицајем славе и гордости. Напротив, нека она буде извор бестрашћа, извор из кога стално истиче река сиромаштва [духа]. Знај, драги, да се јаруге пуне житом (уп. Пс.64,14) и духовним плодом. Јаруга је смирена душа, која посред планина - мука и врлина - остаје ненадмена и непомична. Нисам постио, нисам бдио, нисам лежао на земљи, него сам *се смирио, и одмах ме спасе Господ* (Пс.114,6). **(993)** Покајање васкрсава палог, а плач куца у небеске двери. Преподобна смиреност их, међутим, отвара. А ја исповедам и обожавам тројицу у јединици, и јединицу у тројици.

Све што је видљиво, осветљено је сунцем. Све што се чини по духовном разуму, утврђује смиреност. Нема светлости - све је у мраку! Нема смиреноумља - све наше вене!

На целом створеном свету постоји само једно место на коме је сунце виђено само једанпут [2]; и једна је помисао често довољна да се роди смирење. Једног јединог дана се сав козмос обрадовао [3]; и смиреност је једина врлина коју демони не могу подражавати.

Једна је ствар - узносити се, а друга - не узносити се; нешто треће је - смиравати се. Први суди по цео дан; други не суди, али ни себе не осуђује; а трећи, мада невин, увек осуђује самога себе.

Једна је ствар бити смиреноуман; друга - борити се да постанеш смиреноуман; а трећа - хвалити смиреноумна човека. Прво је савршено; друго је својствено послушницима; а треће свима вернима.

Онога ко се у себи смирио, уста не могу пократи: чега нема у ризници, не износе на врата.

Коњу који је упрегнут сам, често се чини да трчи довољно брзо. Но, када је упрегнут са другим коњем, по њему упознаје своју спорост.

Почетак духовног здравља препознаје се у томе што се помисао наша више не хвали природним даровима. А докле год се осећа смрад сујете, дотле ни пријатан мирис мира не може да се осети.

Преподобна смиреност рече: "Љубитељ мој неће никог повредити, неће никога осуђивати, неће ни над ким да влада, ниће се правити много паметним, све док се не сједини са мношћем. А после сједињења са мношћем, на њега се више никакав закон не односи" (уп. 1.Тим.1,9).

Једноме подвижнику, који се нарочито трудио да стекне ту блажену врлину, зли дуси тајно посејаше у срце похвалу. Међутим, он је, по божанском надахнућу, умео да победи неваљалство злих духова благочестивим лукавством: он устаде и на зиду своје келије написа називе најузвишенијих врлина - савршене љубави, анђелског смиреноумља, чисте молитве, нетљене [тј. неупрљане] чистоте и слично. И кад су га

помисли започеле хвалити, он рече: "Хајд'мо на суд!" Дошавши пред зид, читао би називе, па би викнуо на самога себе: "Кад будеш и све ове врлине стекао, знај да си још далеко од Бога!"

У чему се, заправо, састоји сила и суштина овог сунца - ми нисмо способни рећи. Ипак, по његовим дејствима и својствима можемо унеколико схватити његову унутарњу суштину.

Смиреноумље је божански заклон од кога не видимо своја добра дела. Смиреноумље је бездан самопрезира, заштићен од свих могућих лопова. Смиреноумље је *тврда кула која може одолети сваком непријатељу* (Пс.60,4). *Ништа му неће моћи непријатељ, ни син*, тј. помисао *безакоња неће ништа више моћи* да му нахуди (Пс.88,23-24). Сасећи ће пред њим непријатеље његове, и оне који га мрзе победиће.

Осим ових наведених својстава, која су сва, осим једног, **(996)** његова видљива обележја, постоје и друга, која велики сопственик овог богатства може уочити у својој души. Ти ћеш знати (и нећеш се преварити) да је ова преподобна врлина у теби по томе што ћеш сав бити испуњен неописивом светлошћу и неизмерном љубављу према молитви. Томе претходи срце које не грди туђе грехе. Претеча ове врлине је мржња према свим облицима славољубља, о коме је већ било речи.

Ко је упознао себе у сваком осећању душе, сеје у добру земљу. Смиреноумље не може процветати ако се засеје на други начин.

Ко је упознао себе, схватио је и шта је страх Божији. Живећи у њему, он стиже пред врата љубави.

Смиреност је капија Царства, која у њега уводи оне који су му се приближили. Мислим да о ономе који кроз ту капију улази говори Господ, кад каже: *Ући ће, и изићи ће из живота без страха, и пашу ће наћи* и цвеће у рају. Сви који уђоше кроз друга врата у монаштво, лопови су и разбојници своје сопствене душе (уп. Јн. 10,9).

Не треба да престанемо испитивати себе, ако хоћемо да постигнемо врлину смиреноумља. Па ако у дубини душе будемо мислили да је сваки наш ближњи бољи од нас, значи да је милост Божија близу.

Немогуће је да из снега произађе пламен; још је мање могуће да у јеретику има смиреноумља. То је врлина која припада само верним и побожним људима, и то само онима који су се већ очистили.

Многи од нас називају себе грешнима, а можда се одиста и сматрају таквима. Но, тек трпљење увреда показује какво је срце.

Ко хита тихоме пристаништу смиреноумља, нека не престаје да чини све што може, нека се присиљава на разне начине - речима, мислима, закључцима, испитивањем и истраживањем, целокупним подвигом и радом, творећи молбе и молитве, размишљајући и премишљајући - све док се уз Божију помоћ, и са најнижим и најпрезренијим подвизима, лађица његове душе не избави од вечно бурнога мора гордости. Ко се избави од гордости, лако се оправдава за све остале грехе, као што показује пример јеванђелског цариника (Лк.18,9-14).

Неки људи, ради смиреноумља, до саме смрти држе пред очима своје некадашње грехе, иако су за њих добили опроштај, шамарајући том успоменом сујетну уображеност. Други, пак, размишљајући о страдању Христовом, сматрају себе вечним

дужницима. Неки, опет, презиру себе због свакодневних недостатака. А други, по искушењима, болестима и падовима који им се догоде, усвојише мајку дарова [тј. смиреноумље]. Има и таквих (да ли их и сада има, не знам рећи), који се утолико више смиравају уколико их Бог више дарива, сматрајући себе недостојнима свакога богатства. Они остају у уверењу као да свакога дана само **(997)** увећавају свој дуг пред Богом. То је смирење, то је блаженство, то је савршена награда за победу! Кад некога видиш, или за некога чујеш, да је за свега неколико година достигао највиши ступањ бестрашћа, схвати да није ишао другим до овим блаженим и кратким путем.

Свети двопрег: љубав и смирење. Љубав уздиже до неба, а смиреност оне који су се уздигли придржава да не падну.

Скрушеност, самопознање и смиреност су три различите ствари. Скрушеност је пород грехова: онај који пада, скрушава се, и мада без смелости, с похвалном бестидношћу стоји на молитви, ослањајући се, сав разбијен, на штап наде, којим одгони од себе пса очајања. Самопознање је тачно разумевање својих способности и трајно памћење и својих најситнијих грехова. Смиреност је духовна поука самога Христа, коју они који се удостојише да је приме мислено чувају у ризници своје душе, и која се обичним речима не да изразити.

Ко тврди да је испуњен мирисом овог мира, а осети макар и најмање задовољство у срцу кад га хвале или придаје велики значај речима похвале, нека се не вара: у заблуди је! *Не нама Господе, не нама* - чуо сам некога где каже у дубини своје душе - *већ само имену Твоме дај славу* (Пс.113,9). Човек који је то рекао добро је познавао природу људску. Он је знао да похвала не може да јој не нашкоди. *Од Тебе је похвала моја у цркви великој* (Пс.21,26), тј. у будућем веку. А пре тога, ја нисам у стању да без опасности примам похвалу.

Ако је врхунац, суштина и образац крајње гордости у томе, да се ради славе глуме и непостојеће врлине, зар није онда знак најдубљег смиреноумља у томе, што неки људи ради унижења свог узимају на себе и непостојеће кривице? Тако је урадио онај преподобни који је узео у руке хлеб и сир ^[4]. Тако је поступио и онај подвижник чистоте, који је свукао са себе сву одећу и бестрасно прошао кроз град ^[5]. Такви се више не брину да ли ће саблазнити људе, будући да поседују моћ да невидљиво, путем молитве, свакоме открију спасоносни смисао свог поступка. Ко се брине о првome, самим тим показује да му недостаје друго. Јер, тамо где је Бог спреман да испуни наше захтеве, ми све можемо учинити.

Боље ти је да ожалостиш људе него Бога. Он се радује кад нас види да се спремно излажемо понижавању да бисмо потиснули, повредили и убили своју сујету.

До таквих дарова доводи потпуно туђиновање. Заиста, само велики људи могу подносити ругање од стране своје околине. Немој се ужасавати над овим што рекох: нико никада није могао да се једним кораком вине на врх лествице.

Сви ће познати да смо Божији ученици уколико су имена наша записана **(1000)** небу смирености, а не уколико би нам се демони покоравали (уп. Лк. 10,20; Јн.13,55).

Природно својство лимуновог дрвета јесте, да му се гране пружају у вис када је без плода. Када се, пак, савијају, значи да ће ускоро бити и плода. Ко је разборит, разуме шта хоћу да кажем.

На своме успону ка Богу, ова врлина пролази кроз три ступња: тридесети, шездесети и стоти. На стотом су бестрасни; на средњем, јуначни; а први ступањ могу сви постићи.

Ко је упознао себе, никада не сеже за оним што не може да дохвати, него корача сигурно овом блаженом стазом.

Птице се боје и слике јастреба, а подвижници смирења - и најмањег призвука препирке.

Многи су се спасли и без прорицања и озарења, без знамења и чудеса. Али, без смирености нико неће ући на небеску свадбу. Јер, чувар дарова је смиреност. Но, површни људи због тих дарова често и смиреност губе.

Да би нас смирио и онда када нисмо вољни, Господ је уредио и ово: нико не може сам тако добро видети своје ране као што може ближњи. Стога смо и обавезни да не приписујемо себи своје исцељење, већ ближњем, и да Богу захваљујемо за то.

Смиреноуман човек се увек гнуша своје воље, као грешне. У својим прозбама Господу, с несумњивом вером он учи да прима оно што изражава Његову вољу. Он уопште не обраћа пажњу на то како његови учитељи живе, већ препушта сву бригу Богу, који је и преко магарице научио Валаама шта треба да ради (уп. Број. 22,28). И мада све чини, мисли и говори по Богу, подвижник смиреноумља ипак нема поверења према себи самом.

Жалац и терет за смиреног монаха јесте самопоуздање, као што је за гордог - да усваја мишљења других људи.

Мени се чини да само анђелу не може да се поткраде никакав грех, будући да чујем земаљског анђела да каже: *Јер не осећам ништа на својој савести, али зато нисам оправдан; а онај који ме суди јесте Господ* (1.Кор.4,4). Стога смо дужни да непрестано осуђујемо себе и да будемо незадовољни са собом, да бисмо се добровољним самониподаштавањем оправдали за нехотичне грехе. Иначе, у часу смрти ћемо свакако морати да положимо рачуна о њима, и то у тешким мукама.

Ко тражи од Бога мање него што заслужује, свакако ће добити више него што тражи. То сведочи цариник: тражио је опроштај, а добио - оправдање (уп. Лк. 17,9-14). Разбојник је тражио да буде само споменут у Царству, а наследио је читав рај, и то - први (уп. Лк.23,43)!

Као што се ни у чему створеном не може видети ни мали ни велики огањ као самостални елеменат, тако и у непатвореном смиреноумљу не остаје ни трунке страсти. И докле год ми грешимо хотимично, дотле у нама нема смирености. У нама се може распознати присуство смирености по томе што више не грешимо хотимично.

Знајући да се врлина душе саображава спољашњем понашању, Владика узе убрус и показа нам пут којим се долази (**1001**) до смирености (уп. Јн.13,4). Душа се, наиме, уподобљава дејствима [тела], саображавајући се и саглашавајући се са њима.

Власт постаде једноме од анђела узрок гордоумља, мада му ради тога није била дата. Друго расположење има човек који седи на престолу, а друго онај који седи на ђубришту. Можда је због тога онај велики праведник [тј. Јов] и седео на ђубришту ван града. Стекавши савршено смиреноумље, он рече са свом искреношћу: *Презрех самога себе и увенух од туге. Сматрам се прахом и пепелом* (Јов,2,8; 42,6).

Налазим да је Манасија згрешио као нико други, оскврнивши храм Божији и читаво богослужење идолима (уп.4.Цар.20-24; 1.Дн.3,13; 2.Дн.32-33; Мт.1,10), тако да ни пост

читавог света не би био у стању да га потпуно искупи. Али, смиреност се показала способном да у њему излечи и оно што је неизлечиво. *Јер, да си хтео жртву [6], дао бих, каже Давид Богу; свепалъенице, тј. тело исцрпљено постом, не волиш. Жртва је Богу (Пс.50,18) итд., као што сви знају [7]. Сагреших Господу, завапи једном блажено смирење к Богу, поводом прељубе и убиства. И одмах чу: Господ опрости грех твој (2. Цар. 12,13).*

Незаборавни оци тврде да пут ка смирености и њен основ чине телесни напори. Ја, пак, мислим да су то послушност и правичност срца, који се по самој природи супротстављају гордости. Ако је гордост неке анђеле претворила у демоне, без сумње и смиреност може од демона начити анђеле. Стога, нека се охрабре пали!

Постарајмо се свим силама да се попнемо на врх смиреноумља. Ако и немамо снаге, ипак се потрудимо: можда ће нас сама смиреност изнети на својим раменима. Ако и поклекнемо, бар немојмо испасти из њеног загрљаја. Чудио бих се, наима, да неко ко отпадне од ње добије било какав вечни дар.

Нерви и путеви смирености (али још не и јасни знаци) јесу: нестицање, неприметно странствовање, прикривање духовне мудрости, једноставно изражавање, исцање милостиње, скривање племенитог порекла, изгнање дрскости, одстрањење многоговорљивости.

Ништа тако није у стању да смири душу, као сиротовање и исхрана само оним што се испроси. Јер, као мудрољупци и богољупци се показујемо тек тада када имамо разлога да будемо горди - а бежимо од гордости главом без обзира.

Ако се спремаш за борбу против неке страсти, узми у **(1004)** помоћ смиреноумље: *На аспиду и змијског цара нагазиће*, тј. на грех и на очајање; *лава и змаја погазиће*, тј. ђавола и своје тело (уп. Пс.90,13).

Смиреноумље је небески водоскок, који је у стању да душу из амбиса грехова уздигне до неба.

Једном приликом је неко у срцу своје приметио лепоту ове врлине. Обузет дивљењем, он је упита за њеног родитеља. А она, смешећи му се ведро и благо, рече: "Како можеш желети да знаш име Онога који ме родио, када Он нема имена? Нећу ти га рећи, све док не примиш Бога! Њему слава кроза све векове. Амин".

Бездан је мајка извора. А извор расуђивања је смирење.

НАПОМЕНЕ:

1. Јелени и змије: поређење смирености са јеленом почива на тврђењу старих писаца, према коме јелен инстинктивно осећа место где се скрива змија. Он стаје изнад улаза у змијску рупу и својим снажним дахом је извлачи. Тако му змије саме улазе у уста, и он их прождире. Но, када их прождре, јелен осети силну жеђ и журно трчи на извор, како би се расхладио и утолио жеђ. Иначе, ако за три часа по гутању змије не окуси воде, јелен умире. Зато је и Давид упоредио своју душу са жедним јеленом (уп. прим. 3 у руском преводу од 1891, стр. 23-24).
2. Само једно место на коме је сунце виђено само једанпут: то је дно Црвенога мора, приликом чудесног проласка Израилџаца (Изл.14) (уп. Схол. 10, col. 1005 В).
3. Једног јединог дана се сав козмос обрадовао: то је дан Васкрсења Христовог, дан у који је Богочовек васкрснуо и тиме ослободио људски род од вечних окова ада. Неки под тим даном подразумевају дан Рођења Христовог, када су анђели певали: Слава на висини Богу. Најзад неки мисле да је то дан када је Ноје са својима изишао из ковчега (уп. Схол. 10, col. 1005 В).
4. Преподобни који је узео хлеб и сир: у књизи Изреке старца говори се о ави Симону да је, чувши да градоначелник са поштовањем долази да од њега узме благослов, узео хлеб и сир, иако није било време за обед, и севши на праг келије, почео да једе, како би га затекли и стекли мишљење да је изелица. Заиста, кад је градоначелник дошао и видео га, одмах је отишао разочаран.
5. Прошао наг кроз град: то је био свети Серапион Синдонит, о коме се најстарији и веродостојни подаци налазе у Лавсаику, 83 (Migne, P. G., 34, 1180-1186; срп. превод, Битољ, 1934, II, 45-51). Неки то повезују са преподобним Симеоном Јуродивим (уп. Житије 21. јула).
6. Илија Критски вели да смиреност може изгладити многе грехове и без неких других подвига. Напротив, подвизи без смирености не само да не користе ништа, већ нам и многа зла наносе (уп. Схол. 39,col.1012 С).
7. Као што сви знају: Лествичник понекад не заврши цитат из Светог Писма, имајући у виду општу појаву међу монасима тога доба, да скоро цело Свето Писмо знају напамет. У овом случају, пун цитат гласи: Жртва је Богу дух скрушен, срце скрушено и смирено Бог неће понизити (Пс.50,18).

ЛЕСТВИЦА

Поука XXVI О РАСУЋИВАЊУ

а) О помислима, страстима и врлинама

(1013) Расућивање код почетника представља тачно познавање самога себе. Код оних што су доспели до средине, расућивање је духовно чуло којим се непогрешиво разликује право добро од природног добра и од оног што је добру супротно. Код савршених, расућивање је знање, које у њих долази путем божанског озарења и које је способно да својим светилником осветли и оно што је у душама других људи тамно. Уопште, сматра се да је расућивање тачно схватање Божанске воље у сваком тренутку, месту и ствари, схватање које се налази само у људима чиста срца, чиста тела и чистих усана.

Ко је побожно свргнуо прве три страсти, свргнуо је уједно и осталих пет ^[1], а ко и не хаје за њих, ниједну другу страст неће победити.

Расућивање је неупрљана савест и чисто осећање.

Нико не сме да у незнању своме падне у неверицу, када у монашком животу види или чује за нешто натприродно. Јер, тамо где се јавља Бог, који је изнад природе, дешавају се и многе натприродне ствари.

Све демонске борбе у нама настају на основу три главна узрока: било из нашег нехата, или из наше гордости, или из зависти демона. Бедан је први; свебедан други; а трећи - три пута блажен! У свим случајевима треба да се руководимо својом савешћу по Богу, да бисмо, дознавши одакле ветар дува, на одговарајући начин и једра развили.

У свим нашим подвизима по Богу, демони нам копају три јаме: прво, боре се да спрече извршење нашег доброг дела; друго, кад при првом покушају претрпе пораз, старају се да бар оно што се чини не буде учињено по Богу; па када, лопови, и ту промаше, тихо нам се прикраду и хвале нас у души нашој као људе који у свему живе по Божијој вољи. Првоме је непријатељ брига и размишљање о смрти; другоме - послушност и самониподаштавање; трећем - непрестано прекоревanje самога себе.

То је труд пред нама, док не уђе у светилиште наше (Пс.72, 15-16) огањ Божији: тада већ неће бити у нама насиља укорених навика. *Јер Бог наш је огањ који спаљује* (Пон.Зак.4,24; Јев.12, 29) сваку распаљеност и похоту, сваку лошу навику и окорелост, без обзира да ли се ради о нечем унутрашњем или спољашњем, видљивом или невидљивом.

Демони, опет, чине супротно ономе што смо сад рекли. Кад они победе душу, и светлост ума помраче, у нама, јаднима, нема више ни трезвоумља, ни расућивања, ни сазнања, ни обзира, већ само остаје тупост, неосетљивост, нерасудљивост, заслепљеност.

Све што смо рекли врло добро знају они који су се отрезнили од блуда, или они који су се умерили у својој **(1016)** превеликој слободи, или пак људи који су од бестидних постали стидљиви. Они добро знају како су се после стицања трезвоумља и избављења од духовног слепила (боље рећи, од осакаћења ума), стидели самих себе пред собом због онога што су пре тога говорили и чинили, живећи у слепилу.

Лопови се неће усудити да краду, нити ће се одважити на убиство, нити ће погубити душу нашу, пре но што у њој падне мрак. Крађа је неосетно заробљавање душе. Убиство душе јесте усмрћење словесног ума палог у непристојна дела. Погубљење душе јесте очајање после извршеног безакоња.

Када се ради о извршењу јеванђелских заповести, нико не треба да се извињава својом неспособношћу. Има душа које су учиниле и више од онога што тражи заповест. Нека те у то увери онај који је заволео ближњег више од самога себе и за њега дао душу, премда и није добио наредбу од Господа ^[2]. Нека се охрабре страсници који су стекли смирење. Јер, ако су и у сваку клопку упали и у све мреже се

заплитали, и сваку болест одболовали, по своме оздрављењу су за све људе постали: звезде, лекари, светила, крманози, учећи људе својствима и изгледу сваке болести, и спасавајући својим искуством оне који се налазе пред падом.

Ако има неких које тиранишу раније стечене навике, а способни су да уче друге макар и простом речју - нека уче. Можда ће се једном макар и својих речи застидети, и почети да их спроводе у дело. (Само да уз то немају и неки положај власти). И збиће се на њима оно што сам већ једном приликом видео да се дешава неким људима који се ваљају по блату: онако искаљани, они су пролазницима, ради њиховог спаса, објашњавали како су упали у глиб, упозоравајући их да и они не крену истим путем. Ради спасења других, Свемоћни је и њих избавио од блата грехова. Уколико се, пак, они који пате од страсти хотимично предају уживањима, онда нека ћутањем покажу своју мудрост. Ради њих, наиме, *поче Исус и творити и учити* (Дап.1,1).

Бурно, заиста бурно море прелазимо, о, моји смирени монаси, препуно многих ветрова и стена, вирова и пирата, вртлога и понора, чудовишта и валова. Под стеном у души треба подразумевати дивљи и нагли гнев; вир је безнадежност која обузима ум и вуче га у дубину очајања; понор је незнање, у коме се зло узима за добро; чудовиште је ово досадно и дивље тело; пирати - најопаснији службеници славољубља [3], који пљачкају наше благо и труд врлина; вал је надувен и претоварен трбух, који нас својом **(1017)** пожудом предаје оној немани; а вртлог је гордост, свргнута с неба, која нас до неба узноси и до пакла обара.

Они који изучавају науке знају какво учење одговара почетницима, какво средњима, а какво самим учитељима. Обратимо сву своју пажњу и [утврдимо] нисмо ли још у реду почетника, иако већ дуго времена учимо. Сви сматрају да је срамота видети старца да иде у основну школу.

Најбоља азбука [4] за све је следећа:

послушност

пост

кострет

пепео

сузе

исповедање

ћутање

смирење

бдење

храброст

мраз

рад

мука

понижења

скрушеност

непамћење зла

братољубље

благод

проста и нељубопитљива вера

немарење за свет

немрзећа мржња према родитељима
беспристрашће
простодушност са безазленошћу
добровољна скромност

Довет и плод напредних:

одсуство таштине
безгневље
нада
безмолвије
расуђивање
трајно сећање на Божији Суд
милосрђе
гостољубље
умерено поучавање
бестрасна молитва
несреброљубље

Крајња граница, правило и закон за духове и тела, који још у плоти достижу савршенство:

незаробљено срце
савршена љубав
извор смиреноумља
усхићење ума
усељење Христа
неукрадљивост светлости и молитве
изобилје озарења Божијег
чежња за смрћу
мржња према животу
бежање од тела
заступник света
принудитељ Бога
саслужитељ анђела
бездан знања
дом тајни
чувар неизрецивих откривења
спасилац људи
бог демона
господар страсти

владар тела
управитељ природе
туђин греху

дом бестрашћа
подражавалац Господа уз помоћ самог Господа.

Кад тело болује, потребно нам је велико трезвоумље. Угледавши нас како лежимо на земљи, неспособни да се одупремо телесним подвигом, демони покушавају да нас управо тада нападну с нарочитом жестином. На оне који живе у свету, за време болести напада демон гнева, а понекад и демон хуле. Оне који живе ван света, уколико имају свега довољно, у то време муче демони стомакоугађања и блуда. А ако живе на местима неудобним и подвижничким, на њих јуриша демон унинија и незахвалности.

Приметио сам да курјак блуда повећава муке болесним људима, производећи и у самим боловима похотљиве осећаје и истечења. Беше ужасно видети како се тело усред жестоких болова надражује и бесни. Онда сам се окренуо на другу страну, и видео људе који леже болесни, и које у самој болесничкој постељи теши божанско дејство и умилење. Том утехом они су и болове стишавали. И били су тако расположени, да уопште нису више ни желели да се излече од своје болести. Потом се осврнух, и видех тешке паћенике, који су се болешћу, као неком епитимијом, избавили од **(1020)** душевне страсти. И прославих Онога који блатом чисти од блата.

Сав духован по својој суштини, ум поседује и особито духовно чуло. Таква природа људског ума сваког човека нагони да трага за тим чулом у себи, без обзира да ли га већ има или не. Јер, када се то духовно чуло покаже у нама, престаје уобичајено дејство телесних чула. И то је управо оно што један мудрац, познавајући ствар, рече: "И наћи ћеш божанско чуло" ^[5].

У погледу делатности и речи, мисли и доживљаја душе, монашки живот треба да тече у осећању срца. Иначе, он није монашки, да и не говорим - анђелски!

Друго је промисао Божији, а друго - помоћ, друго - заштита, а друго - милост Божија, и друго - утеха. Промисао се односи на сву природу; помоћ се даје вернима, и само њима; заштита се пружа такође вернима, али онима који су прави верници; милост Божија указује се само онима који му служе, а утеха - онима који га воле.

Оно што је за једнога лек, за другога је отров. А понекад једна иста ствар једном те истом човеку, када се даје у прикладно време, служи као лек, а када се даје у неодговарајуће време, делује као отров. Видео сам једног невештог лекара, који је понизио једног слабог болесника, и тиме му ништа друго није учинио осим што га је бацио у очајање. А видех и једног даровитог лекара, који је посредством понижења извршио операцију надменог срца и из њега извукао сав гној. Видео сам једног истог болесника, како једном приликом ради очишћења нечистоте пије лек послушности, креће се, хода, не спава; а другом приликом, имајући болесно ока душе, пребива непокретан, у безмолвију и ћутању. Ко има уши да чује, нека чује!

Извесни људи, не знам због чега (јер нисам научио да радознано истражујем својом главом оно што је Божији дар), јесу тако рећи по природи склони уздржању, или безмолвију, или чистоти, или скромности, или кротости или умилењу. А код других људи се скоро сама природа противи овим врлинама, те силом приморавају себе да их чине. Иако с времена на време доживе пораз, ја их, као људе који своју сопствену природу присиљавају на добро, ипак више похваљујем него прве.

Не хвали се много, човече, богатством које си без муке стекао. Предвидевши твоју велику штету, твоју немоћ и твоју пропаст, Дародавац је хтео да те својим даровима, које ниси заслужио, некако спасе.

Поуке и навике, и читаво васпитање које смо добили у детињству, кад одрастемо могу да нам помажу или да нас, пак, ометају у постизању врлина у монашком животу.

Монасима су светлост анђели, а светлост свима људима - монашки живот. Због тога, нека се монаси подвизавају да у свему пружају добар пример, не дајући ни најмање повода за саблазан (уп. 2.Кор.6,3), како у ономе што раде, тако и **(1021)** у ономе што говоре. Јер, ако светлост постане тама, колико ће тек

бити мрачна тама која већ јесте мрак, тј. они који живе у свету (уп. Мт.5,14-16; 6,22-23)?!

Ако ме, дакле, већ слушате, онда, ви који хоћете да слушате, знајте: боље је за нас да не отежавамо живот самима себи, да не растржемо своју јадну душу борећи се с хиљадама хиљада и с милионима милиона непријатеља, јер нећемо стићи ни да упознамо, нити уопште да приметимо сва лукавства њихова.

Уз помоћ Свете Тројице, наоружајмо се за борбу против три страсти - трима врлинама ^[6]. Иначе ћемо навући на себе велике муке.

Стварно, ако и у нама буде Онај који претвара море у копно, без сумње ће и наш Израил, тј. ум који гледа Бога, прећи без буре море страсти и видети Мисирце где се даде у води суза. Не буде ли Он са нама, ко ће издржати бес валова страсти у телу овоме?!

Ако Бог васкрсне у нама кроз дела наша, ишчезнуће непријатељи Његови. Ако се, пак, кроз сагледавање приближимо Њему, *побећи ће они који га мрзе, од лица Његова* (Пс.67,2) и од нас.

Постарајмо се да учинимо божанске ствари више својим сопственим знојем него голим речима. У часу смрти дужни смо показати дела, а не речи.

Чувши да на неком месту постоји закопано благо, људи [се труде] да га нађу. Оно што у томе тражењу нађу они с муком чувају. Они, пак, који су се без муке обогатили, лако расипају своје богатство.

Тешко је победити своје рђаве навике без великог напора. Они, пак, који тим навикама не престају додавати нове - или су пали у очајање над собом, или никакву корист нису имали од свог монашког живота. Уосталом, знам да Бог све може, јер Њему ништа није немогуће (уп. Јов 42,2).

Неки су ми поставили тешко питање, које превазилази умне способности свих људи са разумом попут мога, и које не нађох ни у једној књизи која је дошла до мене: "Које је, управо, потомство осам страсти?", или: "Која од три главне страсти рађа коју од осталих пет?" А ја признадох своје незнање у вези са тим изванредним питањем, те од свепреподобних отаца добих овакав одговор: "Мајка блуда је стомакоугађање, унинија - славољубље, а туга, као и гнев, јесте пород све три страсти. Мајка гордости је славољубље".

Пошто ми ти чувени оци пружише објашњење, ја их стадох молити да ме науче који греси произлазе од осам главних страсти, и који је грех плод које страсти. На то бестрасни оци одговорише љубазно да међу страстима нема ни реда ни смисла - све је ту неред и збрка. Потврђујући своју мисао уверљивим доказима, блажени оци говораху наводећи многе и веродостојне примере, од којих неке стављамо у ову поуку, да бисмо помоћу њих и остало учинили јаснијим.

На пример: неумесни смех рађа се понекад од демона (**1024**) блуда, понекад од демона таштине - кад човек самога себе у себи нечасно хвали, а понекад и од уживања у јелу. Дуго спавање произлази понекад од пресићености, понекад од поста - када се посници поносе својим постом, а понекад од унинија, или чак и од природе. Многоговорљивост произлази понекад од угађања стомаку, а понекад од таштине. Униније произлази понекад од преситости, а понекад од недостатка страха Божијег. Хула је управо плод гордости, а често долази и као последица тога што смо ближњег осуђивали за исти грех, или услед претеране зависти демона? Окорелост срца долази од ситости, од неосетљивости, од пристрашћа. То пристрашће долази, опет, или од блуда, или од среброљубља, од угађања стомаку или од таштине, или од многих других страсти. Злоба проистиче из уображености и гнева. Лицемерство - од самозадовољства и својеглавости. Природно, врлине које су супротне овим страстима рађају се од супротних родитеља.

И да не бих много говорио (јер ми не би остало доста времена када бих хтео подробно испитати сваку појединачно), рећи ћу само да све горе споменуте страсти уклања смиреноумље. Они који су ту врлину стекли, победили су све страсти.

Родитељи свакога зла су чулно уживање и лукавство. Човек који је обузет овим страстима, неће видети Господа. Удаљење од првог, без удаљења од другог, међутим, не доноси нам никакву корист.

Страх од власти и од звериња нека нам послужи као пример страха Господњег. И нека ти телесна љубав буде слика жудње за Богом. Ништа не смета да извесне особине врлина упоредимо са оним што је њима супротно.

Страшно се искварило наше покољење: све је пуно гордости и лицемерства. Телесне подвиге, по угледу на древне оце наше, можда је још и могуће код нас срести, али се благодатних дарова њихових наше

поколење не удостојава, иако људској природи, чини ми се, никада нису били толико потребни као сада. Праведно смо и кажњени: Бог се не показује у подвизима, већ у простодушности и смирењу. Па иако се сила Господња у немоћи показује (уп. 2.Кор.12,9), ипак Господ неће стати на пут смиреноумноме подвижнику.

Кад видимо некога од наших подвижника где пати од неке телесне болести, не би требало да са злбом питамо за узрок његове бољке. Боље би било да га примимо са простодушном и искреном љубављу, као да је део нашега тела, и као војника рањеног у борби. Има болести које се добијају ради очишћења од грехова, а има и таквих које треба да сломију наш понос. Кад види да је неко веома лен према подвигу, наш добри, сведобри Владика и Господ његово тело смирује болешћу као најпогоднијим подвигом, а понекад и душу очишћује од рђавих помисли и страсти.

(1025) Свако видљиво или невидљиво зло које нам се догоди, може се примити или онако како треба, тј. мирно, или са узбуђењем, или помало овако и помало онако. Видео сам, на пример, три кажњена монаха: један је негодовао, други је остао миран, а трећи је примио казну с великом радошћу. Гледао сам како земљорадници бацају исто семе, али сваки са својим посебним циљем: један, да отплати свој дуг, а други, да напуни своју кесу; један, да поклонима укаже почаст господару, а други, да за свој добар рад добије похвалу од оних што пролазе путем живота; један, да напакости непријатељу који му завиди, а други, да га људи не би кудили као леног. А ево и назива семена: пост, бдење, милостиња, обављање дужности и слично.

Нека монаси брижљиво испитају шта управо хоће да постигну својим подвигом, као што људи који дођу на извор по воду пазе да са водом не захвате и по коју жабу. Јер, и онда када добра дела чинимо, ми често вршимо и оно зло што се тајно са њима сплело, а да тога нисмо ни свесни. На пример: са гостољубљем се преплиће стомакоугађање, са љубављу блуд, са расуђивањем подмуклост, са мудрошћу препреденост, са кротошћу подмуклост, млитавост, леност, оговарање, својеглавошћу, глухоћа за основани прекор, као што се и са ћутањем преплиће уображена поза учитељства, са радошћу понос, са надом немар, са љубављу (сем блуда) осуђивање, са безмолвијем униније и леност, са чистотом огорчење, са смиреноумљем дрскост. А уза све то, као нека лепљива коломаст, боље рећи - отров, лепи се таштина.

Не будимо тужни ако наше молитве Господу за извесно време не буду услышене. Господ хоће да сви људи у једном тренутку постану бестрасни. Они који нешто моле од Бога и не добијају, свакако не бивају услышени из једног од ових разлога: или због тога што пре времена траже, или због тога што траже недостојно и из сујете, или због тога што би се погордили и олењили уколико добију тражено.

Страсти напуштају не само вернике, већ и неке невернике, те одлазе све - осим једне ^[7] коју остављају саму, као неко врховно зло које собом замењује све остале. Јер, она је тако штетна, да је у стању збацити и са неба.

Мислим да нико не сумња у то да демони и страсти напуштају душу, било за извесно време или за стално. Но, мало њих зна услед којих нас разлога они остављају на миру. Гориво страсти троши се, сагоревано божанским огњем ^[8], који је искорењује из душе. По мери тога како се вештаство искорењује, душа се чисти и страсти одлазе, изузев ако их сам човек вештаственољубивим животом и немаром опет не привуче. Демони се плански повлаче, да би нас начинили необазривима, те да би изненада уграбили бедну душу.

Знам и за једно друго повлачење звери: до њега долази када се душа коначно навикне на грех. То је нешто слично као када деца, навикнута да се доје и одбијена од сисе, сисају своје прсте.

(1028) Знам још и за пето бестрашће у души, које настаје услед велике простодушности и похвалне невиности. Таквима праведно шаље своју помоћ Бог *који спасава праве срцем* (Пс.7,11), и неосетно их избавља од страсти, као што и мала деца нису ни свесна своје наготе када их свуку.

У човеку нема зла или страсти по природи. Бог није творац страсти. Насупрот томе, Бог је нашој природи даровао многе врлине, од којих су нарочито јасне: милосрђе - јер и пагани имају самилости; љубав - јер и животиње често засузе када их раздвајају; вера - јер њу сами од себе рађамо; нада - зато што и ми узамљујемо, и тргујемо, и сејемо - надајући се да ћемо се обогатити.

Ако је љубав, као што смо показали, врлина коју можемо имати по самој природи - а она је свеза и пунота закона (Кол.3, 14; Рим.13,10) - значи да врлине уопште нису далеко од наше природе. Нека се, зато, застиде они који се позивају на своју наводну неспособност да чине добро.

Међутим, има и натприродних врлина: чистота, безгневље, смиреноумље, молитва, бдење, пост, непрестано умилење. Некима од њих научили су нас људи, другима - анђели, а некима је, опет, сам Бог Слово Учитељ и Дародавац [9].

Кад бирамо између два зла, треба да изаберемо мање. На пример, често нас браћа посете баш онда када се молимо. Или - или: или прекинути молитву, или увредити брата, путивши га да оде а да му нисмо рекли ни речи. Љубав је већа од молитве: молитва је делимична врлина, а љубав је свеобухватна врлина.

Једном приликом, док сам још био млад, дођох у неки град, и тамо ме, док сам седео за трпезом, у истом тренутку спопадоше две помисли: помисао стомакоугађања и помисао славољубља. Бојећи се последица попуштања беснилу стомака, дозволио сам пре да ме победи славољубље. Знао сам, наиме, да код младих демон славољубља често побеђује демона стомакоугађања. И право је. Код светских људи, корен свих зала јесте среброљубље (1.Тим. 6,10), а код монаха - угађање стомаку.

Бог по своме промислу често у духовним људима оставља неке веома лаке страсти. Због тих својих у ствари лаких и безгрешних страсти они су веома незадовољни са собом, чиме стичу непропадљиво благо смиреноумља.

Почетник не може постићи смирење ако не живи у послушности. Сваки самоук човек, наиме, који је без ичије помоћи савладао какву вештину, себе сматра изузетним.

Оци с правом тврде да се делатни [живота монаха] састоји из две главне врлине: из поста и послушности. Пост (1029) истребљује телесне пожуде, а послушност, развијајући смиреноумље, утврђује успех постигнут помоћу прве врлине. Стога и плач има двоструко дејство: као истребитељ грехова и творац смиреноумља.

Побожним људима је својствено да дају свакоме који тражи; побожнијим, да дају и онеме који не тражи; не тражити, пак, назад ништа од оних који су узели, ни онда када су у могућности да нам врате позајмљено, својствено је искључиво бестрасницима.

Никада не треба да престанемо да испитујемо где се налазимо у односу на све страсти и врлине: у почетку, у средини или на крају.

До свих напада демонских на нас долази на основу једног од три разлога: због сластољубља, због гордости или због зависти демонске. Блажени су последњи, свебедни средњи, а први - до краја непотребни.

Постоји извесно осећање, или можда навика, која се зове издржљивост у мукама. Обузет овим осећањем, човек се више никада неће уплашити или побећи од мука. Душе мученика, прожете тим славним осећањем, с лакоћом су пркосиле и најстрашнијим мукама.

Друго је чување помисли, а друго - стражарење над умом. Колико је исток далеко од запада, толико је друго узвишеније од првог, премда и теже.

Једна је ствар, молити се против помисли; друго је, опет, противречити им; сасвим нешто треће је ниподаштавати их и презирати. О првоме сведочи онај који је рекао: *Боже, дођи ми у помоћ*, и остало (Пс.69,2); о другоме - онај који рече: *Одговорићу онима који ме вређају, реч супротну* (Пс. 118,42), и опет: *Ставио си нас као предмет распре суседима нашим* (Пс.38,10); сведок, пак, трећега је онај који је певао: *Занемех, и не отворих уста своја* (Пс. 38,2), и: *Поставих стражу пред устима својим, кад устаде грешник против мене*, и опет: *Горди преступише закон преко сваке мере; али од гледања у Тебе не одустадох* (Пс.118,51). Средњи се често служи првим начином, због своје неспремности; први још није у стању да одбија непријатеља другим начином; а трећи плује на демоне.

По природи ствари, немогуће је да се нешто бестелесно ограничава телом. Али, све је могуће Богу Творцу.

Као што они који имају здраво чуло мириса могу да осете и сасвим притајен мирис, тако и чиста душа у другима препознаје како миомир што га и сама од Бога доби, тако и смрад од којег се сама савршено ослободила, премда други то и не осећају.

Не могу сви постати бестрасни. Али није немогуће да се сви спасу и помире са Богом.

Нека не овладају тобом они туђинци, демони, који хоће да се упустиш у испитивање несхватљивих тајни Божијег промисла или Његових јављања људима, и који ти потајно нашаптавају да Бог ипак гледа ко је

ко. Те помисли су, очигледно, пород гордости.

Постоји демон среброљубља који често глуми смиреност, **(1032)** а постоји и демон славољубља који подстиче на давање милостиње, исто онако како то чини и демон сластољубља. Ако будемо чисти од последња два демона, немојмо престати да на сваком месту чинимо дела милосрђа.

Неки рекоше да демони раде против демона. Тек, ја видим да сви они сложено мисле о нашој пропасти.

Свакоме духовном подвигу, видљивом или мисленом, претходи посебна намера и племенита тежња, уз Божије садејство. Ако нема првога, ни друго не следи. Све под небом има своје време, како вели Еклисијаст (Екл.3,1 и д.). То се односи и на оно што сачињава наш свети монашки живот. Стога ћемо, ако хоћете, испитати које делатности коме времену највише одговарају.

Без сумње, за подвижнике постоји и време одмора (мислим на оне подвижнике који тек почињу борбу); постоји време суза и време залеђености срца; време за покораване и време заповедања; време за пост и време за јело; време за борбу против непријатељске чулности и време када чулност мирује; време душевне олује и време тишине ума; време за тугу срца и време радости духовне; време за причање и време за слушање; време за прљање (можда због гордости) и време очишћења (због смирености); време за рат и време сигурног мира; време за безмолвије и време за неометано занимање; време за непрестану молитву и време за свесрдно вршење других дужности.

Не тражимо, дакле, пре времена оно што ће доћи у своје време, преварени својом гордељивом ревношћу. Не тражимо лета у зиму, ни жетве у доба сетве, јер постоји време за сетву труда и време за жетву неизрецивих дарова благодати. Ако о томе не поведемо рачуна, нећемо после ни у одговарајуће време добити оно што том времену припада.

По несхватљивом промислу Божијем, извесни људи су добили од Бога свето уздарје пре но што су се и потрудили; други, у току самог труда; неки, по завршеном труду; а неки, најзад, у часу смрти. Треба испитати, ко је међу њима смиренији од осталих.

Постоји једна врста очајања која произлази од многобројности грехова, од оптерећења савести и несносне туге, у коме душа, под теретом великог броја рана, тоне и дави се у дубини незнања. А постоји и једна друга врста очајања која нас обузима од гордости и високог мишљења о себи, у коме они који су пали мисле да нису заслужили такво понижење.

Ко пажљиво испита и једну и другу врсту очајања, наћи ће да између њих постоје извесне разлике: у првом случају, човек се предаје равнодушности; у другом, он очајава, али наставља са подвигом, премда се једно са другим не може **(1033)** ускладити. Прву врсту очајања обично лече уздржање и нада, а другу врсту смирење, и још - никога не осуђивати.

Не би требало да се чудимо или саблажњавамо видећи како неки људи говоре добро, а чине зло. И ону змију у рају, понела је и уништила гордост.

Нека ти у свим потхватима и подвизима (без обзира да ли на основу послушања или не, да ли у видљивим или мисленим) буде образац и правило [да испиташ] да ли их заиста предузимаш по Богу.

Уколико као почетници започнемо неки подвиг (било мали или велики), па приметимо да се у нашој души не повећава до тада већ стечена смиреност, изгледа ми да га не чинимо по Богу. Код нас, тако незрелих, сигурна потврда да је оно што чинимо у складу са вољом Господњом јесте баш та смиреност; код средњих већ можда и обустављање унутрашње борбе; а код савршених - повећање и обиље божанске светлости.

Мале ствари за велике људе можда и нису мале, а оно што је за мале људе велико, нипошто не мора бити савршено.

Када се ваздух очисти од облака, сунце заблиста у пуном сјају. И душа која се удостојила опроштаја грехова, несумњиво види божанску светлост.

Друго је грех, друго - изостављање добра, друго - нехат, а друго - страст, и друго - пад. Ко је у Господу способан да ово испита, нека све са тачношћу размотри ^[10].

Неки изнад свега цене чудотворство и оне духовне дарове који се виде, не знајући да има и много узвишенијих дарова који су скривени, но баш зато и слободни од пада.

Ко се савршено очистио, види чак и душу ближњега (премда не душу као такву), управо стање у коме се

душа ближњега налази. Онај, пак, који је тек на путу очишћења, о стању душе свог ближњег закључује само на основу спољних дејстава.

Мала ватра понекад збрише читаву шуму, као што се и читав труд може изгубити кроз малу пукотину.

Понекад одмор тела (које је непријатељ души) оживљава силу ума уместо да распири огањ похоте. Понекад, напротив, изнуравање тела доводи до оживљавања похоте, да се не бисмо уздали у себе него у Онога који на непознат начин умртвљује појуду нашега увек живог тела.

Видећи да нас извесни људи воле љубављу Божијом, у њиховом присуству треба нарочито да пазимо на своје понашање. Ништа тако не разара љубав, и ништа толико не изазива мржњу, као превелика слобода у опхођењу.

Око људске душе је нешто тако духовно и прекрасно, да, изузев онога што поседују бестелесна бића, надмаша све што се може замислити. Стога и они који су обузети страшћу често могу погодити мисли у душама других људи, захваљујући својој великој љубави према њима, нарочито ако сами нису огрезли у телесне прљавштине. Ономе што је невештаствено ништа није тако супротно као оно што је вештаствено! Нека читалац одатле сам изведе закључак.

Гатање ^[11] се код оних што живе у свету противи вери у Божији промисао, а код нас [тј. монаха] - духовној мудрости. Душевно немоћни људи у телесним (1036) тегобама, опасностима и спољним искушењима треба да виде бригу коју Господ води о њима; савршени ће то видети у доласку Духа и умножавању благодатних дарова.

Постоји демон који нам прилази чим легнемо у постељу, и који нас обасипа злим и нечистим мислима, како бисмо, онако трими, не наоружавши се против њих молитвом, заспали са прљавим мислима, те сањали прљаве снове.

Постоји један дух, звани "претеча", који нас прима одмах по буђењу, и прља наше прве мисли. Посвети првине дана свога Господу: дан ће припасти ономе који га први добије. Један одличан подвижник саопштио ми је мисао која заслужује да се спомене: "По раноме јутру ја већ унапред знам како ће ми читав дан протети".

Много је путева побожности, као што је и много путева пропасти. Зато се често дешава да онај пут који је за једног човека добар, другоме не одговара, премда је намера и једног и другог угодна Господу.

Када се нађемо у искушењу, демони се боре да кажемо или учинимо нешто безумно. Ако, пак, не могу да нас савладају, прикрадају се тихо и неприметно нам у душу убацују фарисејску захвалност Богу (уп. Лк.18,11).

Људи који мисле на оно што је горе, на небу, горе и одлазе својом душом по смрти својој. А они који мисле само на оно што је доле, доле и одлазе. За душе које се раздвајају од тела, не постоји неко треће, средње место.

Само је једна творевина Божија [тј. душа] добила биће у нечему другоме, а не у себи самој. Чудно је, онда, како она може да постоји ван онога у чему је добило биће?

Побожне кћери се рађају од побожних мајки. А отац самих мајки је Господ. Не би било неосновано применити исто начело и на оно што је супротно реченоме.

Кукавица нека и не улази у борбу - наређује Мојсије (или тачније - Бог, уп. Пон.Зак.20,8; Суд.7,3) - да не би последња прелест душе била гора од првога пада тела. И право је!

Светлост за све удове тела су телесне очи. А мислена светлост за све божанске врлине јесте расуђивање.

б) О превасходном расуђивању

(1056) Као што жедан јелен жуди за изворима шумским (Пс.41,2), тако и монаси жуде за разумевањем свете воље Божије. Осим тога, они желе да знају и када се са том вољом меша наша сопствена воља, а када, пак, дејствује воља противна вољи Божијој.

Пред нама је задатак да пишемо опширно о многобројним питањима која није лако решити: које смо подвиге (**1057**) дужни извршити без икаквог оклевања и опомене (према ономе који рече: "Тешко ономе који одлаже из дана у дан и од времена до времена!"), а које, опет, треба да обављамо с обзиром на околности и уз свестрано разматрање (као што саветује онај што је рекао: *Ратоваћеш саветујући се* /Прич.,24,6/, и још: *Све нека бива благообразно и уредно* /1.Кор. 14,40/).

Јер, не могу сви, понављам, не могу сви брзо и здраво просудити ова тешка питања. То често испољава чак и онај богоносац, кроз кога је Дух говорио, молећи се понекад: *Научи ме да вршим вољу Твоју, јер си Ти Бог мој* (Пс.142,10), а понекад опет: *Води ме ка истини Твојој* (Пс.24,5), и опет: *Покажи ми, Господе, пут којим ћу ићи, јер Теби предајем душу своју* (Пс.142,8) од сваке овоземаљске бригае и сваке страсти.

Сви који хоће да упознају вољу Господњу, треба да најпре умру у самима себи. Затим треба да се помолe Богу са великом и искреном простодушношћу, да са смиреним и недвоумним срцем упитају оце или браћу, и да њихове савете приме као да долазе из уста Божијих, чак и ако је оно што они кажу супротно њиховом расуђивању, па чак и ако упитани нису толико духовни. Бог није неправедан па да допусти да се преваре душе које су се са вером и безазленошћу подвргле савету и суду ближњега, чак ако би и неразумни били они којима су се обратили с питањем. Кроз њих би у томе случају говорио сам невештаствени и невидљиви Бог.

Пуни су великог смиреноумља људи који се без двоумљења придржавају горе споменутог правила. Неко је дошао чак до тога до своју муку повери струнама псалтира (уп. Пс.48,5). Замисли, међутим, колика је разлика између словесног ума и мислене душе, с једне стране, и бездушних звукова једног музичког инструмента, с друге стране!

Многи људи који, у намери да самостално дођу до познања воље Божије, нису постигли горе наведено добро тако савршено и лако (будући да су покушали да сами по себи и сами у себи схвате шта је угодно Господу), саопштили су нам врло многа и различита мишљења о томе питању. Неки, дакле, од њих, који су испитивали вољу Божију, одвраћаху своју мисао од сваке пристрасности према овом или оном савету душе (хоћу да кажем: и према ономе који побуђује на одређено дело и према ономе који се противи), те свој ум, обнажен од сопствене воље, представљаху Господу у ватреној молитви током неколико одређених дана. И успевали су да сазнају вољу Његову или тако што је сам умни Ум са њиховим умом умно разговарао, или тако што је из душе савршено ишчезавала помисао на једну од оних могућности одређења. Други су закључили да је дело које чине Божије по мукама и тешкоћама на које би наишли пошто би га се прихватили, сагласно речима апостола: *Хтедосмо доћи к вама - бар ја Павле неколико пута - и (1060) спречи нас сатана* (1.Сол.2,18). Неки, су напротив, по неочекиваној помоћи Божијој у извршењу [одређеног] дела осећали његову богоугодност, сећајући се речи: Свакоме који реши да чини добро, помаже Бог (уп. Рим.8,28).

Ко је просвећењем у себи стекао Бога, долази до познања воље Божије на други начин (тј. молитвом), како у оним случајевима када се ради о хитним стварима, тако и кад ствар није хитна, и то без закашњења.

Колебати се при доношењу одлуке, и остати дуго неодлучан, јесте знак непросвећене и славољубиве душе.

Није Бог неправедан, па да закључа двери милосрђа пред онима који са смирењем куцају на њих.

У свим нашим делима, како хитним тако и оним које треба одлагати, Господ испитује нашу намеру. Све што је чисто од пристрашћа и сваке прљавштине, и чини се искључиво ради Господа, а не ради било чега другог - урачунаће нам се у добро, макар и не било сасвим добро. Испитивање, пак, онога што је изнад нас није безопасно. Суд Господњи о нама је несхватљив.

Господ често промислитељски хоће да сакрије своју вољу од нас, знајући да бисмо се оглушили о њу када бисмо је разумели, и тиме самима себи нанели још већу штету.

Право срце је слободно од шаренила ствари, и безопасно плови на броду безазлености.

Има јуначких душа које се прихватају подвига што превазилазе њихову моћ, покренуте љубављу и смиреношћу срца. А има и гордих срца, која чине исто. Често баш наши непријатељи хоће да предузимамо оно што је изнад наших моћи, како бисмо, не постигнувши никаквог успеха, оставили чак и она дела која одговарају нашим способностима, и тако се начинили предметом њиховог изругивања.

Видео сам и људе, немоћне душом и телом, који се због мноштва грехова подухватаху подвига који су

превазилазили њихове снаге, и који не издржаваху. Ја им рекох да Бог процењује покајање по мери смирења, а не по мери труда.

Понекад је узрок крајњег зла васпитање; понекад - дружење са рђавим људима. Но, често је за пропаст душе довољна њена сопствена посуновраћеност. Ко живи у пустињи, ко се одвојио од света, избегао се од прва два, а можда и од трећег зла. Ко је подложен трећем злу, рђав је на сваком месту, будући да нема сигурнијег места од неба.

Када нас неверни или кривоверни људи злонамерно нападну, опоменимо их једанпут, двапут, па прекинемо. А када се ради о људима који хоће да науче шта је истина, не смемо се ни до века уморити излазећи у сусрет њиховој жељи. Уосталом, и у једном и у другом случају треба да поступимо према чврстости нашег срца.

Веома је неразуман човек који диже руке од себе слушајући о натприродним врлинама светих. Напротив, оне те кроз трисвето смирење најбоље уче како да још боље упознаш самога себе, и како да у себи откријеш своје слабости.

Има нечистих који су гори од других. Они се не задовољавају тиме да само на нас наведу на грех, већ нам саветују (**1061**) да и друге увучемо у зло, како би нам и казна била тежа.

Знао сам једног човека који је своју рђаву навику пренео на другога. Потом је дошао к себи, почео се кајати и одвикао се од зла. Но, како је његов ђак у злу настављао да греши, покајање његово остаде без икакве вредности.

Велико је, заиста велико и тешко лукавство демона, и мало је људи који га могу видети. Мислим, чак, да га ни то мало људи не види у потпуности. Зашто да баш онда када смо сити и пресити - бдимо трезвоумно, а када постимо и мучимо се - сан нас на најжалоснији начин савлађује? Зашто да будемо тако хладни када се одајемо безмолвију, а да се испуњавамо умилењем - када живимо са другима? Зашто да будемо кушани у сну управо онда када гладујемо, а када се наситимо - остајемо без искушења? Зашто да у оскудици будемо тако смрачени и без умилења, а када пијемо вино - весели и ганутљиви?

Ко је у стању, нека то у Господу објасни непросвећенима. Ми ништа од свега тога не разумемо. Можемо рећи само то, да ова промена не долази увек од демона, већ и од сједињења душе са прљавом и лакомом дебљином [тј. телом], која нам је дата и са којом смо (не знам како) спојени.

Помолимо се Господу искрено и смирено да бисмо разумели све поменуते непојмљиве обрте. Па ако и после молитве још дуго времена будемо осећали у себи исто дејство, знаћемо да се не ради о дејству демона, већ о самој природи. А често и Божански промисао хоће да нам учини добро управо кроз оно што је противно нашим тежњама, ломећи свим средствима наш понос.

Опасно је залазити у дубину Суда Божијег. Такви радозналци плове на броду гордости.

Неко је једнога човека који је имао дар посматрања упитао зашто је Бог извесне људе украсио благодатним даровима и чудесима иако унапред зна за њихов грех? А он рече: "Да би и остале духовне људе учврстио, да би показао слободу воље човека, као и да би оне који и поред толиких дарова падну начинио неодбрањивим на своме Страшном суду".

Још несавршени закон каже: *Пази на себе* (Пон.Зак.15,9). А Господ нам, као више него савршен, препоручује да водимо рачуна и о поправци брата рекавши: *Ако ли ти згреши брат твој*, и тако даље (Мт. 18,15). Ако је укор твој чист и смирен, ако се, боље рећи, ради о добронамерној опомени, онда не избегавај да чиниш што Господ заповеда, нарочито према онима који хоће да те послушају. Ако, пак, још ниси достигао тај ступањ, испуњавај бар старозаветни закон.

Не чуди се ако ти и пријатељи постану непријатељи због тога што их опомињеш. Површни људи су оруђе демона, нарочито против оних који се демонима супротстављају.

(1064) Много ме чуди једна ствар у нама: зашто се ми лакше и брже приклањамо страстима, иако нам у остваривању врлина помаже и Бог свемогући, и анђели, и свети, а у супротном искључиво лукави демон! О томе нисам у стању, нити желим да говорим подробно.

Ако све што је створено остаје онаквим каквим је створено, како ја онда могу бити (како вели велики Григорије) и образ Божији и помешан с блатом ^[12]?! Створено биће, пак, које је постало друкчије него што је било створено, свакако ће жудети за својим првобитним стањем. Стога сваки човек треба да употреби сва средства како би овај прах уздигао и тако рећи устоличио на престолу божанском.

Нико, дакле, не сме да се одриче од овог пењања: пут је слободан и врата су отворена. Слушање о врлинама духовних отаца подстиче ум и душу на ревност. А слушање њихових поука јесте светиљка у тами, повратак заблуделих, прогледање слепих. Човек који има дар расуђивања, нашао је здравље и уништио болест.

Човек се [обично] ситним, безначајним стварима диви из два разлога: или услед крајњег незнања, или ради смиреноумља, величајући и хвалећи оно што ближњи ради.

Треба да се боримо не само бранећи се од демона него и нападајући их. Ко се само брани, понекад победи, а понекад и сам буде побеђен. А ко напада, увек прогони непријатеља.

Ко је победио страсти, убио је демоне: претварајући се да има страсти које у ствари нема, он своје непријатеље доводи у заблуду и остаје спокојан.

Претрпевши увреду, један брат остаде потпуно миран у срцу, и помоли се у себи; потом ипак започе плакати због тога што су га увредили, скривајући своје бестрашће привидном страшћу. Други један брат се правио да жуди за првенством, иако га уопште није желео. Како да ти представим чистоту човека који у јавну кућу уђе тобож ради греха, а блудницу приведе подвижништву ^[13]? Једноме безмолвнику, неко рано изјутра донесе грозд. По одласку посетиоца он навали на њега и поједе га без икаквог апетита, претварајући се пред демонима да пати од угађања стомаку. Други монах се, опет, изгубивши неколико гранчица за плетење корпи, целог дана правио тужним због губитка. Таквим подвижницима потребно је велико трезвоумље, како не би, у намери да се наругају демонима, и сами били изложени њиховом подсмеху. То су заиста људи за које неко рече: *Као варалице и као истинити* (2.Кор.6,8).

(1065) Ко жели да Господу представи чисто тело и чисто срце, треба да се држи безгневља и уздржања. Без ове две врлине, сав наш труд је узалудан.

Као што очи различитих људи различито виде боје, тако су и озарења мисленог Сунца [тј. Бога] у души многобројна и различита. Једно долази од телесних суза, а друго од суза душевних, једно преко телесних очију, а друго преко очију умних, једно од слушања речи, а друго у радости која настаје у души, једно од безмолвија, а друго од послушности. Уза све то, постоји и озарење које на неизрецив и неописив начин ум у светлости представља Христу.

Постоје врлине, а постоје и мајке врлина. Разборит човек се највише труди да стекне врлине које су мајка осталих. Сам Бог, сопственим дејством, учи таквим врлинама, док су учитељи оних врлина које се од њих рађају многобројни.

Треба да пазимо да пост не потремо дугим спавањем. То могу да учине само безумни, као и у супротном случају. Виђао сам одважне подвижнике који су по некој нужди морали мало попустити стомаку, али су зато одмах свеноћним стајањем мучили своје бедно тело. На тај начин су га научили да се с радосћу клони ждерања.

Демон среброљубља се жестоко бори са онима који су се добровољно одрекли имања. Не успевши да их савлада, он им указује на тужан живот сиротиње, како би их навео да од равнодушних за тварна добра поново постану вештаствољубиви.

Када клонемо духом, не треба да престанемо да се подсећамо на заповест коју је Господ дао Петру, тј. да се гренишку прашта седамдесет пута седам (уп. Мт.18,21-22). Ко је другоме дао такву заповест, без сумње ће и сам несравњено више учинити. Када се, пак, почнемо поносити, не треба да престанемо да размишљамо о ономе што је речено: *Који сав духовни закон одржи а сагрешу у једноме* (тј. страшћу гордоумља), *крив је за све* (Јак. 2,10).

Постоје и такви зли и завидљиви духови, који са умишљајем напуштају свете подвижнике да би их лишили прилике да се боре и победе, и тиме онемогућили да заслуже победнички венац.

Блажени миротворци (Мт.5,9). То нико не спори. Но, ја сам видео и блажене ратотворце. Између неке две особе постојала је блудна веза. А један врло мудар и веома искусан човек посвађа их међу собом, оклеветавши свакога од њих пред другим како га наводно јавно вређа пред људима. Тако је овај мудар човек људском досетљившоћу успео да сузбије злобу демона и изазове мржњу, која је раскинула блудну везу.

Може се једна заповест нарушити да би се друга извршила. Јер, видех младе људе који беху предани један другоме по Богу. Да, међутим, не би саблазнили друге и повредили савест њихову, они се договореше да се за извесно време одвоје један од другога.

Као што је свадба супротна погребу, тако се не могу сложити ни гордост и очајање. Но, ипак је, услед лукаве делатности демона, могуће у истом човеку у исто време видети и једно и друго.

Постоје извесни нечисти демони, који нам, док смо још **(1068)** почетници, тумаче Свето Писмо. То највише воле да чине славољубивим срцима, а поготову људима који су учили светске науке, да би их, варајући их мало по мало, вргнули у јерес и богохулство. Ту теологију (богословље), боље рећи теомахију (богборство) демона, препознаћемо по узнемирењу и некој збрканој и нечистој радости која се у тим тренуцима јавља.

Све што је створено, од Творца је примило ред и почетак. Извесна створења су примила још и завршетак. Но, врлина има безграничну границу. Јер, псалмопевац каже: *Видех крај свему коначном, али је Твоја заповест, Боже неизмерно широка и безгранична* (Пс.118,96). Ако неки добри делатељи полазе од силе делања ка сили сагледавања, и ако љубав никада не престаје (Пс.120,8; 1.Кор. 13,8), ако *Господ чува улазак страха твог и излазак љубави твоје* (Пс.120,8), онда је јасно да љубав нема граница и да ми никада нећемо престати да растемо у њој, и у садашњем и у будућем животу, примајући у светлости Божијој светлост богопознања. То што кажемо многим људима може изгледати чудно. Међутим, то ипак логички произлази из свега што смо до сада, блажени оче, говорили. Не бих се усудио тврдити да духовна бића не доживљавају никакав напредак; напротив, тврдим да она свагда расту из славе у славу, из знања у знање.

Немој се чудити што демони често и добре мисли убацују у нас, да би им се потом сами супротставили. Циљ је наших непријатеља да нас убеди како су им познате и наше најскривеније мисли.

Немој бити одвише строг судија људима који на речима проповедају велике ствари, док су на делу лени. Корист коју доносе њихове речи често надокнађује недостатак дела. Немамо сви све у сасвим истој мери: неки су бољи на речима него на делу, а други, опет, бољи на делу него на речима.

Бог није створио, ни саздао зло. Стога су у заблуди извесни људи који тврде да су неке страсти у људској души природне. Они не знају да смо ми природна својства душе претворили у страсти. На пример, ми по природи имамо семе за рађање деце, али смо га искористили за блуд. По природи је у нама и гнев - али против змије, а ми смо га употребили против ближњег. У нама је ревност - да ревнујемо за врлине, а ми на зло ревнујемо. Природно је да душа жуди за славом, али за оном на небу. Природно је и поносити се, али у односу на демоне. Исто тако је природно и радовати се, али Господу и срећи свог ближњег. Добили смо по природи чак и злопамћење, али само према непријатељима душе. Добили смо и жељу за храном, али то не значи да треба бити облапоран.

(1069) Одважна душа изазива демоне: више борбе - више небеске славе! Онај ратник који у борби не буде рањен, свакако ни венцем славе неће бити увенчан; а онога који не клоне због грехова у које пада, анђели ће похвалити као правога ратника.

Одлежавши у земљи три ноћи, неко устаде на свагда. Ни човек који остане победник у три различита часа ^[14], неће умрети. Ако по промислу Божијем, после изласка у нама, сунце позна залазак свој, без сумње ће оставити таму и настаће ноћ. У ту ноћ доћи ће к нама дивље звери које су нас пре тога биле оставиле, као и шумске звери (трновитих страсти), ричући, да у би у нама зграбиле наду, тражећи од Бога храну своју, тј. да једу од наших страсти било кроз помисли или кроз дело. Када се, међутим, у нама поново, из тамне дубине смирења, роди Сунце, звери ће се повући у своју шуму и скрити у своја легла, тј. у сластољубива срца, а не у нас ^[15]. Тада ће демони рећи један другоме: *Господ је баш заleo да им опет учини милост!* А ми ћемо им рећи: *Велику ствар нам учини Господ: весели смо због тога* (Пс.125,2; 3).

А ви, прогањани чујте: *Гле, Господ седи на облаку лаку* (тј. на облаку душе која се уздигла изнад сваке земне жеље), *и доћи ће у Египат* (у срце које је већ гресима замрачено), *и уздрмаће се идоли руком начињени* (нечисте помисли ума) (Ис.19,1).

Премда свемогућ, Христос телесно бежи од Ирода: нека се науче, дакле, нагли људи да се без потребе не бацају у искушења. Јер, каже, *не дај да ти се нога оклизне - па ни анђеоло који те чува неће задремати* (Пс. 120,3). Са јунаштвом се преплиће охолост, као са кипарисом такозвани смилакс ^[16].

Наша стална дужност мора да буде да ни на часак не помислимо да поседујемо било какву врлину. Напротив, брижљиво испитујући својство врлине, треба да размотримо да ли је стварно имамо. Тада ћемо без сумње доћи до закључка да те врлине у нама и нема. Непрестано испитуј и обележја страсти, па ћеш схватити да си их пун. Налазећи се у болести, ми их не можемо распознати, било због немоћи

наше, или због тога што се грешна навика у нама дубоко укоренила.

Бог цени човека према његовој намери. Али, када се ради о ономе што смо у стању учинити, Он човекољубиво тражи и дела. Велики је онај човек који не пропушта да учини штогод је у његовој моћи. Већи је онај човек који се у смирености својој прихвата и онога што превазилази његове моћи.

Демони нас често спречавају да чинимо оно што је лакше **(1072)** и што је за нас најбоље, а подстичу нас да предузимамо оно што је теже.

Налазим да се Јосиф прославља због тога што је побегао од греха, а не због тога што је испољио бестрашће (уп. Пост.39,6-20). Ми, пак, треба да испитамо у којим и каквим околностима бежање од греха доноси човеку венац. Друга је ствар бежати од сенке; боље је трчати у сусрет сунцу.

Када падне мрак, људи се спотичу. Спотаћи се, значи пасти. Пасти, значи умрети.

Опијени вином често се трезне водом. Опијени страстима, трезне се сузама.

Друга је ствар узнемирење, друга - расејаност, а друга - слепило. Прву лечи уздржање, другу безмолвије, а трећу послушност и Бог који је постао послушан (уп. Фил.2,8).

Два места у којима се чисте земаљске ствари, могу нам послужити као одличан пример онога што чисти оне који мисле на небеско. Вуновлачара је [слика] општежића по Господу, које скида са душе сваку прљавштину, неравнину и наказност. Отшелништво је, пак, нека врста бојаџинице за оне који су се очистили од похоте, злопамћења и гнева, па онда прешли у безмолвије.

Неки веле да је падање у исти грех последица недостатка одговарајућег и сразмерног покајања. Но, треба испитати: да ли се сваки човек који не пада у исте грехе самим тим већ и достојно покајао? Неки падају у исте грехе због тога што су своје раније падове предали дубоком заборава, или због тога што у своје сластољубљу замишљају Бога човекољубивим [чак и када се ради о односу према греху и злу], или због тога што су дигли руке од свога спасења. Не знам, неће ли ме неко прекорити ако кажем да они више нису ни способни да свежу непријатеља свог, будући да је велика моћ навике која их тиранише.

Требало би још испитати зашто душа, будући бестелесна, не може да види духове који јој се јављају онакви какви су по својој природи, премда су исто тако бестелесни као она. Није ли то, можда, последица спрезања душе с телом, спрезања које разуме само Онај који је душу с телом везао?

Као да је хтео нечему од мене да се научи, један мудар човек ме једном приликом упита: "Реци, молим те, реци, који духови кроз грехе смирују, а који узносе ум?" Пошто нисам знао шта да одговорим, и пошто сам заклетвом потврдио своје незнање, онај који је од мене хтео да се научи рече, поучавајући ме: "У неколико речи ћу ти дати квасац за расуђивање, а онда ти препуштам да сам испиташ с трудом. Зли дуси блуда, гнева, прождрљивости, унија и спавања немају особину да подижу нос нашег ума, а зли дуси среброљубља, властољубља и многоговорљивости, као и многи други, имају обичај да једноме злу додају и друго, тј. гордост. Демон осуђивања је сличан последњим дусима".

Ко оде у посету световњацима, или их прима код себе, па сат или дан после разанка с њима буде погођен стрелом жалости (уместо да се радује што се извукао из клопке), доживео је да буде исмејан или од стране таштине или од блуда. **(1073)** Пре свега треба да испитамо одакле ветар дува, да не бисмо развили једра у супротном смеру.

Са љубављу пази на старе подвижнике, који су измождили тело своје подвигом, пружајући им могућност да се мало и одморе. Младе људе који су душу своју измождили гресима, натерај да се уздржавају, учећи их да мисле на вечне муке.

Као што сам на другом месту већ рекао, немогућа је ствар да се у самом почетку подвига одједанпут очистимо од стомакоугађања и славољубља. Али, не треба се против славољубља борити - прождрљивошћу: код почетника победа над стомакоугађањем рађа таштину. Напротив, против стомакоугађања се ваља борити постом. Јер, долази час, а за оне који хоће већ је и настао, да Господ и ту страст покори под ноге наше.

Младе и старе који ступају у општежиће, не нападају исте страсти. Јер, они често имају сасвим супротне болести. Због тога блажена смиреност и јесте блажена, јер и код младих и код старих покајање чини чврстим и моћним.

Нека те не збуну ово што ћу ти сад рећи: ретке су, мада постоје, душе праведне и искрене, слободне од зла, лицемерства и подмуклости, душе којима је сасвим непријатно да живе заједно с људима, које из

безмолвија, са својим духовним вођом, као из тихог пристаништа могу узаћи на небо, и којима није потребно да искусе немир и саблазни општежића.

Блуднике могу излечити људи, покварене - анђели, а горде - само Бог.

Препустити ближњем који дође код нас да чини све што хоће и при свем том показати љубазно лице често представља израз љубави.

Треба испитати: како, и докле, и када, и да ли кајање због добра уништава само добро исто онако као што кајање због зла уништава зло.

Потребно нам је велико расуђивање [да бисмо знали] када, у којим случајевима и докле смо дужни да одолевамо и да се боримо са оним што сачињава страсти. Може се понекад, због своје слабости, претпоставити и бекство, да не би дошло до коначне погибије. Погледајмо добро и пазимо (можда ћемо у своје време, једном, моћи и горчином да истребимо жуч) [да бисмо сазнали] који демони изазивају гордост, а који нас смирују, који нас чине хладнима, а који нас теше, који са собом доносе мрак, а који само привидно светлост, који нас чине тромим, а који препреденим, који нас праве тужним, а који радоснима.

Не треба се много чудити кад видимо да смо на почетку монашког живота много више подложни страстима него када смо живели у свету. Потребно је да се најпре испоље сви узроци наше болести, па да тек онда постанемо здрави. Можда су те звери била сакривене негде у нама, а да их ми нисмо ни приметили.

Када се догоди да они који се приближавају савршенству претрпе пораз од демона ма у чему ситноме, треба сместа да предузму све мере како би непријатељима својим стотруко наплатили за пораз.

Када је тихо време, ветрови покрећу само површину мора, а други пут - и саму дубину морску. Тако је и са ветровима страсти. Јер, код страсних људи они таласају и најдубље осећање срца, а код оних што су већ напредовали - **(1076)** само површину ума. Ови други одмах и осете уобичајену тишину своју, будући да је унутрашњост њихова остала нетакнута.

Једино савршени могу увек у својој души распознати које су мисли од савести, које од Бога, а које од демона. Јер, демони нам спочетка не подмећу само противне ствари. Због тога овај проблем и јесте нејасан.

Телесним очима гледа тело, а мисленим и невидљивим гледа срце.

в) Кратко возглављење претходних поука

(1084) Чврста вера је мајка одрицања. Шта је супротно, јасно је!

Непоколебљива нада представља врата кроз која у човека улази беспристрасност. Шта је супротно, јасно је!

Љубав Божија је узрок туђиновања. Шта је супротно, јасно је!

Потчињавање се рађа од самоосуђивања и чежње за духовним здрављем.

Уздржање је мајка здравља. Мајка уздржања је помисао на смрт и трајна успомена на жуч и оцат Господа и Бога.

Помоћник и узрок целомудрености је безмолвије, а пост гаси огањ телесне пожуде.

Противник рђавих и срамних помисли јесте скрушеност срца. Вера и туђиновање су смрт среброљубља.

Самилост и љубав предаје за ближњег и само тело.

Усрдна молитва је пропаст за униније.

Сећање на Суд Божији рађа ревност.

Лек од гнева је љубав према понижењу. А појање, састрадалност и добровољно сиротовање су задављење туге.

Беспристрасност према чулноме значи сагледавање умнога. **(1085)** Ћутање и безмолвије су непријатељи таштине: но, ако живиш у заједници, користи понижење.

Видљиву гордост лече жалосне околности, а невидљиву Онај који је одвека невидљив.

Јелен је господар свих видљивих змија, а смирење - свих мислених.

Свака појава у природи може одлично да нас поучи духовноме. Као што змија не може да свуче са себе стару кошуљицу ако се не провуче кроз тесну рупу, тако ни ми не можемо одбацити старе навике, стару кошуљицу душе и плашт старог човека, уколико не прођемо тесним и узаним путем поста и понижења.

Као што одвећ дебеле птице не могу летети високо, тако се ни човек који мази тело не може попети на небо ^[17].

Исушено блато више не годи свињама. Ни увенуло тело више не привлачи демоне.

Као што превелика количина цепаница често загуши и угаси пламен, производећи много дима, тако и прекомерена туга често душу чини задимљеном и мрачном, и пресушује изворе суза.

Слеп стрелац је неспособан, а ученик који воли да одговара - пропада.

Као што прекаљени челик може да изоштри некаљено гвожђе, тако и ревносни брат често спасава леног.

Као што јаја, загревана под крилима птице, оживљују, тако и неисповеђене помисли прелазе у дело.

Као што се коњи утркују да прстигну један другога, тако и у добром братству монаси подстичу један другога на усавршавање.

Као што облаци сакривају сунце, тако рђаве мисли помрачују и погубљују ум.

Као што осуђени на смрт кога воде на извршење казне не говори о позоришту, тако ни онај који искрено плаче никада неће угађати стомаку.

Као што сиромаси који виде царске ризнице још више осећају своје сиромаштво, тако и душа која чита о великим врлинама отаца свакако постаје смиренија у својим мислима.

Као што се гвожђе и против своје воље покоравља магнету, тако се и људи, огрезли у злу, покорављају својим тиранским навикама.

Као што уље стишава море и против његове воље, тако и пост гаси пожуде тела, чак и онда када се оне мимо наше воље распале.

Као што се притешњена вода пење у вис, тако често и **(1088)** душа, притиснута несрећом, кроз покајање узлази к Богу и спасава се.

Као што се човек који носи аромате и нехотице открива мирисом, тако се и онај који Духа Господњег има у себи препознаје по речима и по смирености својој.

Као што ветрови усталасају океан, тако и гнев, више од свих осталих страсти, узбурка разум.

Као што човек на основу самог слушања баш много не жели да проба оно што није и својим очима видео, тако и људи чистог тела имају у својој неискусности велико олакшање.

Као што се лопови не усуђују лако да дођу на место где виде да лежи царско оружје, тако ни мислени разбојници не могу тако лако да покраду онога који је уз срце, као стражу, поставио молитву.

Као што ватра не производи снег, тако ни човек који иште земаљску славу неће примити небеску.

Као што једна варница често изазове велики шумски пожар, тако и једно једино добро дело може да изглади мноштво великих грехова.

Као што без оружја није могуће уништавати дивље звери, тако се ни без смирења не може стећи безгневље.

Као што се, по природи, не може живети без хране, тако се човек до краја живота не сме ни на часак предати нехату.

Као што зрак сунца, који кроз прозор уђе у кућу, све осветљава, тако да се може видети и најситнији трун прашине што лебди у ваздуху, тако и страх Господњи који уђе у срце, показује све његове грехе.

Као што се ракови лако лове због тога што се крећу час напред час назад, тако и душа која се час смеје, час плаче, а час наслађује, не може имати никакве користи.

Људи на спавању могу бити лако покрадени: исто важи и за оне који се подвизавају у близини света.

Као што човек који се бори са лавом гине оног часа кад од њега одвоји поглед, тако и онај који се бори са сопственим телом страда чим му да одмора.

Као што се они који се пењу трулим лествама излажу опасности да падну и да се сломију, тако су и свака част, и слава, и власт, супротни смиреноумљу.

Као што је немогуће да гладан човек не мисли на хлеб, тако је немогуће да се спасе онај који не помишља на смрт и Божији Суд.

Као што вода може избрисати слова, тако и сузе могу избрисати грехе.

Као што слова, у недостатку воде, бришемо и другим средствима, тако и душе које немају суза изглађују и одстрањују своје грехе туговањем, уздасима и дубоком сетом.

Као што много ђубрета производи много црва, тако и велика количина хране изазива многе грехе, рђаве мисли и снове.

(1089) Као што човек коме су ноге оковане не може лако да хода, тако се ни они који гомилају паре не могу попети на небо.

Као год што се свежа рана лако да излечити, тако и запуштене ране у души тешко зацељују, премда се и могу излечити.

Као што мртавац не може да хода, тако ни очајника није могуће спасти.

Ко каже да има праву веру, а у исто време греши, подсећа на лице које нема очију.

Ко нема вере, а чини можда по неко добро дело, личи на човека који црпе воду и сипа је у разбијени суд.

Као што брод који има доброг крманоса, уз Божију помоћ, безбедно стиже у луку, тако и душа која има доброг пастира лако узлази на небо, макар и многа зла раније починила.

Као што човек који нема водича лако залута, ма колико био паметан, тако и онај који потпуно сам иде монашким путем лако пропада, макар поседовао и сву мудрост света.

Ко има слабо тело, а иза себе има тешке грехе, нека иде путем смирења и онога што му је својствено. За њега не постоји други пут к спасењу.

Као што човек који болује од неке дуготрајне болести не може у једном тренутку постати здрав, тако се ни страсти, па чак ни само једна од њих, не могу одједанпут савладати.

Одмеравај јачину сваке страсти и сваке врлине у себи, па ћеш знати да ли напредујеш.

Велики губитак трпе они који мењају злато за плато: исто се дешава и онима који испољавају и изводе духовне подвиге ради тварних добитака.

Многи су одмах примили опроштај грехова. Али, бестрашће нико није стекао одмах. За њега је неопходно и много времена, и много труда, и милост Божија.

Испитајмо које нам зверке или птице наносе штету у доба сетве, које у доба рашћења, а које у доба жетве, да бисмо ставили и одговарајуће клопке.

Као што нема оправданог разлога да човек дигне на себе руку само зато што има врућицу, тако ни до последњег издисаја не треба очајавати.

Као што би било нечасно да неко ко је сахранио свог оца одмах по повратку са погребне оде на свадбу, тако ни онима који плачу због својих грехова не одговара да траже од људи било какву част, или спокојство, или славу у садашњем животу.

Као што се станови грађана разликују од обиталишта **(1092)** осуђеника, тако и живот покајника треба да буде различит од живота невиних.

Као што цар не отпушта из војске војника који у рату задобије тешке ране на лицу, већ га, штавише, унапређује, тако и небески Цар увенчава славом монаха који трпи велике невоље од демона.

Осећање душе је њено природно својство, а грех је његово мрцварење.

То осећање доводи или до престанка или до смањивања зла. А саосећање је плод савести. Савест, пак, јесте глас и прекор нашег анђела чувара, који нам је још приликом крштења додељен. Због тога се некрштени и не муче толико у својој души због својих злих дела, већ само некако слабо.

Умањење зла има за последицу уздржавање од зла. Уздржавање од зла је почетак покајања. Почетак покајања, пак, јесте почетак спасења. А почетак спасења је добра воља.

Добра воља рађа труд. А почетак труда су врлине. Почетак врлина - цват. Цват врлине - делање.

Пород врлине је навика. Плод и пород упорне бриге о својој души је обичај. Од њега се рађа чињење добра. А чињење добра је мајка страха Божијег.

Страх Божији рађа држање заповести, како небеских тако и земаљских. Држање заповести је знак љубави. А почетак љубави је огромна смиреност.

Огромна смиреност је кћер бестрашћа. А стицање бестрашћа је пуноћа љубави, или коначно усељење Бога у оне који су кроз бестрашће постали чисти срцем. Јер, они ће Бога видети (Мт.5,8). Њему слава кроза све векове. Амин

НАПОМЕНЕ:

1. Свети Јован Раитски сматра да Лествичник мисли на стомакоугађање, среброљубље и славољубље, над којима је Христос у пустињи однео победу (Scholia in Climacum, cap. XX, Migne, P. G., 88,1238 B).
2. Илија Критски сматра да се то односи на аву Леона (Схол. 7, col. 1037). То мисли већ и свети Јован Раитски. Леон се спонтано изложио смрти да би спасао једног брата монаха. Но, свети Јован Раитски додаје да би се то могло односити и на једнога официра у Коринту који је свесно изабрао мучеништво, само да спасе једну девојку (Хришћанку?) од обешчашћења (Scholia in Climacum, cap. XX, Migne, P. G., 88,1238 C). О ави Леону иначе говори Јован Мосх, монах и аскетски писац из VI в., у своме делу Луг духовни.

За време царевања императора Тиберија (око. 586. године) дођосмо у Оазис (западно од Тиваиде у Египту), где видесмо великог пустињака, по имену Леона, родом из Кападокије. Многи су нам причали о њему изванредне ствари. Из разговора с њим, ми смо видели да је заиста свет човек, и имадосмо много користи од његовог смирења, безмолвија, добровољног сиротовања и љубави према свим људима. Тај поштовани старац нам говораше: "Верујте, децо, ја ћу бити цар!" А ми њему на то: "Веруј ава, Леоне, из Кападокије нико никада није био цар. И ти узалуд гајиш такве мисли". А он опет: "Заиста, децо, ја ћу бити цар!" И нико га није могао убедити да остави те мисли, јер би он опет говорио: "Ја ћу бити цар!" И после извесног времена, дођоше варвари (Мазики), опустошише целу земљу, продреше и у Оазис и побише многе пустињаке, и неке одведоше у ропство. Међу заробљеницима бејаху: ава Јован (чтец Велике цркве цариградске), ава Евстатије из Рима и ава Теодор, који биху болесни. Кад их заробише, ава Јован рече варварима: "Водите ме у град. Измолићу од епископа да вам да за нас 24 златника". Један варварин га поведе у град, те ава Јован оде до епископа. У граду се нађоше и ава Леон и неки други оци, који не бејаху задржани. Ава Јован, дакле, дође к епископу, и поче га молити да за њих да златнике варварину. Но, епископ не имађаше више од 8 златника. Понудише их варварину, али он не узе, говорећи: "Или 24 златника или монаха!" Присилјени, они дадоше варварину аву Јована, који плакаше и ридаше. Варварин га одведе у свој шатор. После три дана, узевши 8 златника, ава Леон оде у пустињу к варварима, и мољаше их овако: "Узмите мене и 8 златника, а њих пустите, јер су болесни и не могу да вам служе. Њих ћете ви убити, а ја сам, ето здрав, па ћу вам служити". Варвари узеше њега и 8 златника, и пустише три заробљеника. Ава Леон иђаше с варварима

донекле, па када изнеможе, ови му одрубише главу. На тај начин овај свети човек испуни реч Господњу: Од ове љубави нико нема веће, да ко душу своју положи за пријатеље своје (Јн.15,13). Тек тада смо ми схватили шта су значиле његове речи: "Ја ћу бити цар!" Јер, он заиста постаде цар, положивши душу своју за пријатеље своје.

(Према примедби аа, у руском преводу Лествице, стр. 26-27. Види такође руски превод Луга духовног. Троице-Серг. Лавра, 1896, стр. 137-138, као и оригинал на грчком: Pratum spirit., 112, Migne, P. G., 87,2976-2977).

3. Најопаснији службеници славољубља: демони и људи који нас хвале (уп. руски превод Лествице од 1891, стр. 209 у примедби).
4. Најбоља азбука: према 24 слова грчког алфабета.
5. Божанско чуло: духовно чуло је у нама, уколико је спојено са умом (духом) сваког човека, а није, у нама, уколико је покривено страстима и услед тога непознато, без дејства (Илија Критски, Схол. 17, col. 1040D).
6. Против три страсти - трима врлинама: То су три главне страсти - сластољубље, среброљубље и славољубље. Против њих, супротне врлине - уздржање, љубав, смирење. Врлина уздржања уништава сластољубље; љубав уништава среброљубље јер представља врлину која подстиче човека да све своје дели са онима који немају; а смирење разара славољубље, јер мрзи људску славу и не воли да се показује (Илија Критски, Схол. 29, col. 1044 AB).
7. Одлазе све осим једне: таједна страст која остаје и замењује све остале, јесте, свакако, гордост (Илија Критски, Схол. 51, col. 1048 D).
8. Сагоревано божанским огњем: енергијом Духа Светог, или богочежњом у срцу (Илија Критски, Схол. 52, col. 1048 D).
9. Учигељи врлина: према Илији Критском, учитељи чистоте су Илија, Јован Претеча и Јован Богослов; кротости - Мојсије и Давид; молитве - само Божије Слово (Логос), као и авђео који се јавио Антонију и Пахомију; поста - опет Мојсије и сам Господ (Христос); бдења - многи, који су кроз то стекли и умилење; смиреноумља - Божије Слово које ради нас осироте, Спаситељ свих, који ради нас прими тело наше (Схол. 55, col. 1049 B).
10. Грех значи - преступити сваку, па и најмању заповест; изостављање добра - не чинити и не вршити дела Божија; нехат - чинити али немарно; страст - злу и тешко искорењиву склоност ка ономе што души шкоди; пад - падати у неверје или у телесне грехе (Илија Критски, Схол. 73, col. 1053 CD).
11. Гатање: у ствари, вера у судбину.
12. Велики Григорије: Свети Григорије Богослов, 14. беседа, О сиромаш твољубљу.
13. Блудницу приведе подвижништву: то је био ава Серапион (Схол. 12, col.1077 C).
14. Три различита часа: према једном светом оцу, то би били - час растанка са овоземаљским животом, час јављања пред Богом, и час пресуде на Страшном суду. Према другима, то могу бити и три врсте искушења: од стране славољубља, сластољубља и среброљубља. Постоје и друга тумачења (Схол. 21, col. 1081 A).
15. Алегоријска парафраза на 103. Псалам.
16. Смилакс: некаква бршљану слична пузавица с белим, као љиљан миришљавим цветовима, коју су радо узимали за венце (уп. Senc, Gr?ko-hrvatski re?nik, Zagreb, 1910, стр. 852, s.v.).
17. Илија Критски с правом додаје: Срамота је да телољупци и стомакоугодници расправљају о духовним стварима, каогод што је срамота да блудници причају о целомудрености. Јер, у пуном стомаку нема познања Божијих тајни (Схол. 3, col. 1093 A).

а) О СВЕШТЕНОМ БЕЗМОЛВИЈУ ТЕЛА И ДУШЕ

(1096) Као неки вечити робови и уговором везане слуге нечистих страсти, ми донекле и познајемо обмане, методе, заповести и лукавства злих духова који владају нашом бедном душом. А има и таквих монаха који, избављени од ових тирана, просвећујућим дејством Духа Светога, одлично познају њихове сплетке. Једна је ствар, наслућивати о спокојству здравља - по мукама у болести, а друга - схватити и закључивати какве су тегобе болести - на основу радости здравља.

Ми се, овако немоћни, плашимо да вам у овој поуци говоримо о пристаништу безмолвија, јер знамо да уз трпезу доброг братства вечито чучи по неки пас, који покушава да са ње украде хлеб (тј. душу), и да побегне, носећи га у својим чељустима, како би га на миру **(1097)** (тј. у безмолвију) прождерао. Да својом поуком не бисмо направили повод онима који траже безмолвије [а нису зрели за њега], сматрамо да сада није тренутак расправљати о миру - са одважним ратницима Цара нашег, који се налазе у рату. Рећи ћемо само то, да су венци мира и тишине спремљени онима који се јуначки боре.

Уосталом, ако је по вољи, рећи ћемо сад нешто о безмолвију, колико је потребно за расуђивање, да некоме не би било криво, што, говорећи о другим питањима, ово питање мимоилазимо без и једне речи.

Безмолвије тела је познавање и уређење нарави и чула, а безмолвије душе - познавање помисли и неукрадљива мисао. Љубитељ безмолвија поседује некакву јуначку и строгу помисао, која будно стоји на вратима срца, и мисли што наваљују са стране - убија или одбија. Ко безмолствује [молитвено тихује] у осећању срца, разуме што смо рекли, а ко је још недорастао - није окусио и не познаје [оно о чему говоримо]. Мудар безмолвник нема потребе за поукама: њега сама дела уче.

Почетак безмолвија се састоји у одбијању од себе свих оних мисли које узнемиравају машту. Врхунац, пак, безмолвија јесте - не плашити се вреве демонске, па чак ни пажњу не обраћати на њу. Безмолвник који из келије излази телом, али не и духом, постаје кротак и сав је - дом љубави. Ко добро размисли пре него што проговори, никада се неће подати гневу. Оно што је супротно, јасно је само по себи.

Безмолвник је човек који се, и поред све необичности покушаја, труди да у телу води једну врсту бестелесног живота.

Мачка вреба миша. Тако и мисленог миша^[1] вреба мисао безмолвника. Нека ти ово поређење не буде за одбацивање. У супротном, још ниси сазнао шта је безмолвије.

Бити потпуно усамљени монах није исто што и живети са другим монахом. Усамљеник има потребе за великим трезвоумљем и прибраним умом. Друго често помогне његов сажитељ, а првоме помаже анђеос. Умне силе [тј. анђели] служе и радо пребивају са оним који свом душом безмолствује. О ономе што је томе супротно, нећу ти

ништа рећи.

Понорна је дубина догмата. Ум безмолвника се не може без опасности спуштати у тај понор. Није безбедно пливати у оделу, као што није безопасно ни да се онај који је још обузет страстима прихвата теологије.

Келија безмолвника је ограда тела у којој се налази кућа знања.

Ко болује од душевне страсти, а упушта се у подвиг безмолвија, личи на човека који је на сред пучине скочио са брода, и мисли да на једној јединој даски без опасности доспе на копно.

Онима који се боре са блатом [тј. телом], у своје време одговара подвиг безмолвија, уколико само буду имали доброг духовног вођу. Јер, усамљени живот захтева анђелску снагу. (Разуме се, ја говорим о правим безмолвницима, тј. о безмолвницима и телом и духом).

Када се олењи, безмолвник почиње да измишља лажи, подстичући људе извесним загонетним изјавама да га наговоре да напусти подвиг безмолвија. Па када напусти келију, окривљује демоне, а није свестан да је самоме себи био демон.

Познавао сам безмолвнике који су безмолвијем ненасито (**1100**) задовољавали своју пламену богожудњу, и рађали у огњу своје огањ, у чежњи чежњу.

Безмолвник је слика земаљског анђела, који је на хартији богочежње словима ревности ослободио своју молитву од лености и немара. Безмолвник је онај који из дубине срца свом снагом вапије: *Спремно је срце моје, Боже* (Пс.56,8)! Безмолвник је онај који је рекао: *Ја славам, а срце моје бди* (Пес.н.пес.5,2).

Закључај врата келије за тело, врата језика за речи, и унутрашње двери срца за зле духове.

Неочекивана тишина на мору и подневна припека испољавају трпљење морепловца [2], а недостатак животних намирница открива постојаност безмолвника. Кад први изгуби стрпљење, скаче у воду, а када другога обузме униније, враћа се међу људе.

Не бој се кад затутње и заиграју демони. Плач не зна за страх нити се плаши.

Људи чији је ум научио да се истински моли, разговарају с Господом лице у лице, као на ухо с царем. Они који се моле устима, припадају му као пред целим сенатом. Они који живе у свету, приликом молитве, изгледају као људи који се са молбом обраћају цару усред уморне масе народа. Ако си добро савладао вештину молитве, неће ти бити непознато ни ово што сам сада рекао.

Кад седиш на висини, пази (ако уопште знаш како) и видећеш када и одакле, колики и какви све лопови хоће да уђу и да покраду твој виноград. Заморивши се, стражар устаје и моли се, па опет седне и храбро наставља да врши своју дужност.

Један човек [3], коме је све то познато из искуства, науми да о томе говори подробно и опширно. Међутим, он се уплаши да тиме код подвижника у општежићу не изазове немар и да шкрипањем својих речи не растера оне који би хтели да се посвете подвигу безмолвија.

Ко о безмолвију расправља подробно и зналачки, против себе изазива демоне, јер нико други није у стању да открије њихове бестидности.

Ко је схватио безмолвије, ушао је у дубину божанских тајни. Но, он не би ни зашао у те дубине, да пре тога није видео и чуо, а можда и на својој кожи осетио беснило демонских таласа и урлик демонског ветра. То потврђује Павле. Јер, да није био узнет у рај, као у безмолвије, он не би ни могао чути неисказане речи (2.Кор.12,1 и д.). Ухо безмолвника чуће од Бога изванредне ствари. Због тога премудро безмолвије рече и у књизи о Јову: *Неће ли чути ухо моје големе ствари од Њега* (Јов 4,12)?

Безмолвник је онај човек који, не желећи да се лиши сладости Божије, бежи од људи (иако их не мрзи) онако како други трче у свет.

Одлазећи из света, раздај *све што имаш* одмах (јер реч "продај" захтева извесно време), *и подај сиромасима* (Мт.19,21), да би ти помогли својом молитвом да **(1101)** кренеш на подвиг безмолвија (уп. Лк.16,9). *Узми крст свој*, носећи га послушношћу, и терет одсецања своје воље подносећи снажно. *Па хајде за мнош* (Мт.19,21), да се сјединиш са блаженим безмолвијем. Оно ће те научити видљивом делању и живљењу умних сила [тј. анђела]. Неће се оне вавек века заситити славећи Творца; неће се ни онај који се попео на небо безмолвија заситити певајући Саздатељу.

Невештаствена бића се не брину о вештаственом, нити се они који у телу живе као без тела - могу бринути о храни. Први не осећају потребу за храном, а ни другима није потребно да се око хране баве. Они први се не брину о новцу и имању, а ови о пакостима што им демони чине. Небеска бића не жуде ни за чим земаљским, нити пак у онима који живе на земљи жудећи за небеским постоји жеља да гледају што телесно; они никада неће престати да напредују у љубави, а ни ови неће престати да се свакодневно утркују с њима; онима није непознато богатство њихова напретка, а ни овима није непозната љубав према успону; они се неће зауставити докле год не достигну серафиме, а ни ови неће престати да се пробијају напред, све док не постану анђели.

Блажен је онај који се нада; три пута је блажен онај који се приближава; а који је достигао - постаје као анђеоло.

б) О РАЗЛИЧИТИМ ОБЛИЦИМА БЕЗМОЛВИЈА

(1105) Свима је познато да у свим научним областима постоје разлике у мишљењима и закључцима. Не може све у свих бити савршено, било због недовољног изучавања, или због недостатка способности. Има људи који у пристаниште безмолвија (боље рећи, на ту пучину, или пак - океан) улазе због слабости језика или због рђаве навике. Други, неодољиво склони гневу, не могу међу људима савладати јарост, те зато, јадници, одлазе у пустињу. Неки [одлазе] због тога што у својој уображености сматрају да је за њих боље да плове потпуно самостално, него под нечијим руководством; други, опет, зато што по сред твари не могу се удаље од твари; неки, пак, у жељи да кроз осаму постану ревносни; други, да у тајности себе кажњавају за грехе; а неки желећи да тиме

прибаве себи људску славу. Има, најзад, и таквих (уколико их, уосталом, Син Човечији нађе кад дође на земљу), који се одају безмолвију да би утолили глад и угасили жеђ за светом љубављу Божијом, привучени њеним сластима. Међутим, ни они то нису учинили пре но што су дали разводну књигу сваком унијију. Јер, спајање с унијијем, у односу на безмолвије, равно је блуду.

На основу ситног знања које ми је дато, ја сам, као невешт архитект, саградио лествицу духовног узлажења. Нека сваки читалац сам процени на коме се ступњу налази: да ли безмолвије тражи по самовољи, ради славе људске, због слабости језика, због несавладљивог гнева, због огромног пристрашћа, или да поднесе муке за грех, да постане ревносан, или да огањ дода огњу. И биће последњи први, а први последњи (Мт. 19,30).

Седам садашњих делања представљају седам дана седмице: једна су Богу пријатна а друга непријатна; а осми вид безмолвија, без сумње, носи на себи жиг будућег живота.

Пази на време кад звери излазе из својих легала, о усамљени монаше! Иначе, нећеш моћи да поставиш одговарајуће клопке. Ако је унијије, добивши отпусницу, коначно одступило од тебе, ручни рад би био сувишан. Ако те оно још напада, не видим како ћеш живети у безмолвију.

Зашто код преподобних тавенисиоћана није било толико светилника као код скићана^[4]? Ко разуме, нека разуме, јер ја о томе нисам у стању, или тачније - не желим да говорим ^[5].

Међу безмолвницима једни умањују страсти, други поју Псалме и већи део времена проводе у молитви, а неки, пак, живе у трајном сагледавању. Проблем треба да буде решен по методу лествице. Ко схвата, нека у Господу схвати!

У општежићу се нађу и лени људи. У њему они налазе храну за своју леност и долазе до коначне пропасти. Но, има и таквих који се, подстицани примером своје сабраће, **(1108)** излече од сопствене лености. Уосталом, то се не дешава само са немарнијим монасима, већ и са онима који су ревносни. Исто правило може се применити и на безмолвије: пустиња је примила многе људе као искусне, а потом их одбацила као неискусне, изобличивши их за самочинство и сластољубивост. Друге је, опет, примила као не сасвим искусне, па их је начинила ревносним и ватреним, уливши им страх и бригу о осуди за грехе којима су оптеретили своју савест.

Ниједан човек који је подложен гневу и гордости, лицемерству и злопамћењу, не треба да се усуди да види ни трага од безмолвија, јер га не чека ништа друго до силазак с ума. Ко је чист од ових страсти, сам ће познати шта је корисно. Но, мислим да ни он то не може достићи сам по себи.

Знаци, обележја и ознаке оних који разумно проходе подвиг безмолвија јесу: неусколебљиви ум, очишћена мисао, отимање ка Господу, замишљање вечних мука, ишчекивање блиске смрти, ненасита молитва, будно стражарење над собом, умртвљење блуда, непознавање пристрашћа, умртвљеност за свет, потпуно одсуство стомакоугађања, подлога теологије, извор расуђивања, дар суза, уништење многоговорљивости и све остало слично томе, што се противи пребивању у великом скупу људи. А обележја оних што безмолвије спроводе неразумно, јесу: потпуно сиромаштво у горе побројаним добрима, повећање гнева, нагомилавање злопамћења,

смањење љубави, повећање надмености, а да већ не говорим о другоме [6].

Пошто смо завршили своје излагање о безмолвију, потребно је да изложимо и својства оних што живе у послушности, тим пре што је моја књига највише њима и намењена.

По учењу богоносних отаца, обележја оних што су се законито, непрељубно и чедно венчали са овом прекрасном и боголепном врлином, обележја од којих свако у своје време долази до изражаја (уколико само сваки дан духовно напредујемо) јесу: пораст почетничког смирења, смањивање гнева (како и да не дође до тога, када у човеку нестаје жучи!), одсуство помрачења, додавање љубави, отуђење страсти, ослобођење од мржње, слабљење похоте захваљујући прекоревану, непознавање унинија, додавање ревности, љубав према самилости, уклоњење од гордости. Ето врлина које сви треба да траже, мада их мали број налази. Извор у коме нема воде тешко да се може назвати извором. Остало ће разумети они који имају ума [7].

Невеста која не сачува чистоту брачне постеље - испрља тело. Тако и душа која не сачува завет - испрља дух. За првим иде: прекор, мржња, туча, развод (као најжалосније од свега), а за другим: оскврњења, заборављање смрти, неситост трбуха, неуздржљивост очију, подвизавање из сујете, ненаситост спавања, окамењеност срца, неосетљивост, слагање нечистих помисли у души и све чешћа сагласност са њима, поробљење срца, општа узнемиреност, свађа, пристрашће, неверје, несигурност, многоговорљивост, дрскост (од свега најгоре), и најжалосније од свега - срце у коме нема умилења, **(1109)** код непажљивих праћено потпуном безосећајношћу, мајком грехова.

Од осам главних духова, пет их се рве са безмолвницима, а три са онима што живе у заједници [8]. Безмолвник и онај што се бори са унинијем - често трпи штету, јер време молитве и сагледавања троши на борбу с разним његовим лукавствима. Једном приликом, раније, док сам седео у својој келији, обузме ме таква тромост, да сам већ скоро помислио да је напустим. У тај час дођоше неки људи, и нахвалише ме као наводног безмолвника. И потиснута сујетом, помисао лености ме одмах напусти. И зачудих се како се овај тророги демон супротставља свим осталим злим дусима.

Непрестано пази на пирења и распиривања, на затезања и обртања твог сапутника [тј. унинија], и гледај како и куда те гура на тај начин? Ко је Духом Светим стекао спокојство, неће бити неспособан да извуче правилну поуку.

Прво делање безмолвија састоји се у томе да се не води брига ни о чему земаљском, дозвољеном или недозвољеном. Јер, ко отвара врата дозвољеним земаљским делима, неминовно ће пасти и у недозвољена. Друго његово дело је ревностна молитва, а треће - неукрадљива делатност срца. Природно је да човек који није научио слова не може ни књиге да чита; још мање је могуће да они који нису савладали први задатак, извршавају с разумом остала два.

Извршавајући средњи задатак [9], нађох се међу посредницима [тј. анђелима]. И (мене) жедног, осветли (анђео). И гле, поново бејох у томе. Кнез (анђелски), наиме, није био у стању да ми покаже какав беше Началник [тј. Господ] пре но што узе на себе видљиво обличје људско. Не би му, наиме, дозвољено. Ја га, пак, замолих да ми каже како сада Господ изгледа. "Он има исти [богочовечански] облик, - рече, - али не овај [пропадљиви]". А ја ћу тек рећи: "Какво је то стајање и седење с десне стране Праузрока?" А он одговори: "Немогуће је обичним речима објасити ове тајне". Замолих

га, онда, да ме одведе онамо куда ме гони чежња, мислећи да је већ дошло време за то. Но, он ми рече да то време још није дошло, пошто је Још недовољно у теби огња непропадљивости". Да ли се све то са мношћом догодило у телу или без тела - не знам. Не, уопште не умем да кажем како је то било [10].

Тешко је отрести се подневног дремежа, нарочито у летње доба. Тада (и само тада) можда није за одбацивање какав ручни рад.

Дознао сам да демон унија претходи демону блуда и припрема му пут, да би му, јако измождивши тело и бацивши га у сан, пружио могућност да безмолвника доведе до оскврњења. Ако им се снажно супротставиш, они ће те неизоставно свим снагама напасти, да би прекинуо са подвизима, јер ти, наводно, нимало не користе. Но, ништа тако није у стању да покаже пораз демона, као ти страшни напади на нас.

Кад си на путу, чувај оно што си у својој келији сабрао. Када су на крлетки врата отворена, птице излећу: а тада већ нећемо имати никакву корист од безмолвија.

Мала длачица узнемирава око, и мала брига упропашћује безмолвије. Безмолвије је одбацивање свих мисли (1112) [на земаљској] и одрицање чак и од брига које су саме по себи природне. Ко је одиста постигао безмолвије, не мисли више ни на сопствено тело. Јер, Онај који је обећао да ће се побринути о њему - не [зна за] лаж (уп. Мт.6,25). Ко хоће да има чист ум пред Богом, а узнемирава себе разним бригама, личи на човека који је на своје ноге ставио тешке окове, а покушава да брзо хода.

Ретки су људи који су светску философију изучили у највишем степену. А ја кажем: још мање је људи који по Богу савршено познају философију правог безмолвија.

Ко још није познао Бога, неспособан је за безмолвије. Он је на томе путу изложен великим опасностима. Безмолвије задављује неискусне: не осетивши сладости Божије, они губе време у робовању разним страстима, стално поткрадани од ђавола, обузети унијем, лутајући духом тамо-амо. А ко је доживео лепоту молитве, бежаће од људи као дивља звер. Јер, шта га друго чини сличним дивљој животињи, која избегава сваки додир с људима, ако не молитва? Ко је обузет страстима, и у пустињи живи с њима, као што ми рече и научи ме свети старац Георгије Арсилаит [11], кога и твоја пречасност врло добро познаје. Учећи једном приликом моју непотребну душу основним начелима тог подвига, и водећи ме ка безмолвију, он рече:

"Приметио сам да изјутра обично долазе к нама демони сујете и похоте; у подне, демони унија, туге и гнева; у вече, смрадољубиви демони који тиранишу стомак.

Више вреди сиромашан послушник од расејаног безмолвника. Онај ко је разумно ступио на пут безмолвија, а из дана у дан не осећа све више користи од њега - или не спроводи безмолвије како треба, или га поткрада гордост. Безмолвије је непрестана служба Богу и стајање пред Њим. Исусова молитва нека се сједини с дисањем твојим, па ћеш видети каква је корист од безмолвија.

За послушника је пад - сопствена воља, а за безмолвника - напуштање молитве. Ако се радујеш посетама у келији, знај да си предан искључиво унији, а не Богу. Нека ти за пример молитве послужи удовица, којој је чинио неправду супарник њен (уп. Лк.18,3-6).

А образац безмолвија нека ти буде велики и равноанђелни безмолвник Арсеније [12]. Сети се у својој усамљености како је живео тај равноанђелни човек, и запази како је он често враћао и оне што су му долазили у посету, само да не изгуби оно што је веће.

Приметио сам да демони уче извесне неразборите монахе-скитнице да почешће посећују праве безмолвнике, како би преко њих макар мало засметали подвижницима. Запази их, драги мој, и не устручавај се да **(1113)** на благочестив начин увредиш лене. Можда ће, захваљујући тој увреди, престати и да скитају. Но, пази, да у доброј намери непромишљено не увредиш жедну душу која је дошла да код тебе наточи воде. У свему ти је, уосталом, потребан светилник [тј. расуђивање].

Безмолвници, а нарочито потпуни усамљеници, треба да живе по савести и осећању. Ко разумно иде овим путем, треба сва своја дела, изјаве, мисли, кораке, и све своје кретње да чини по Господу и за Господа, у осећању душе, као пред лицем Господњим. Ако је и у томе поткрадан, он још не живи врлински. *Са звуцима псалтира*, каже неко, *изнећу муку своју* (Пс.48,5) и жељу моју, пошто ми је расуђивање још несавршено. А ја ћу поверити своју добру вољу молитви, и тако стећи осведочење [о услышености].

Вера је крило молитве. Нема ли тог крила, молитва ће се моја *поново у недра моја вратити* (Пс.34,13). Вера је стање душе у коме нема двоумљења, коју никаква тешкоћа не може збунити. Веру поседује човек који верује да ће све постићи уз Божију помоћ, а не онај који мисли да Бог све може. Вером се постиже и оно чему се човек никада не би надао, као што нам показује пример разбојника на Голготи (уп. Лк.23,42). Мајка вере је труд и право срце: труд је чини недвоумљивом, а право срце је гради. Мајка безмолвника је вера: ако немаш вере - како ћеш уопште бити безмолвник!

Ко лежи у тамници, плаши се мучитеља. Ко самује у келији, родио је у себи страх Господњи. Први се не плаши толико суда људског колико други Суда Божијег. У безмолвију ти је потребан велики страх од Бога, драги мој оче: ништа тако није у стању да одагна унијије, као страх Божији. Осуђеник непрестано ишчекује када ће судија стићи у тамницу, а прави подвижник - када ће доћи неодложна смрт. Првога притишће бреме страха, а други стално пролива бујицу суза.

Чим примиш штап трпљења, пси одмах престају бити тако безочни пред тобом. Трпљење је несаломљив бол душе, коју никакве незгоде, ма колико биле тешке, не могу уздрмати. Трпељив је човек нападајући подвижник, који и кроз пад односи победу. Трпљење је свакодневно очекивање мука. Трпљење је одсецање изговора, и мотрење на себе. Подвижнику безмолвија није толико потребна храна колико му треба трпљења: кроз трпљење прима он венац славе, а кроз храну пропад. Трпељив човек умро је пре смрти, начинивши себи гробницу од келије. Нада и плач рађају трпљење. Ко је без обе ове врлине, роб је унијија.

Борац Христов треба да зна које непријатеље да гони **(1116)** од себе још издалека, а с којима да се упусти у борбу. Понекад упуштање у ту борбу доноси победнички венац, а њено избегавање нас чини сасвим бедним. Но, то није могуће научити само речима, јер немамо сви исте способности, нити сви све у истој мери.

На једног злог духа обрати изузетну пажњу, будући да те напада без престанка, било да стојиш или ходаш, било да седиш или да се крећеш, било да лежиш, или да се молиш, или да спаваш" [13].

Неки од оних који се налазе на путу безмолвија, стално понављају у себи стих: *Гледао сам Господа стално пред собом* (Пс. 15,8). Нису сви хлебови, начињени од небеске пшенице овог духовног подвига, истог облика. Друга говоре: *Трпљењем својим спасавајте душе своје* (Лк.21,19); неки: *Бдите, и молите се* (Мт.26,41); други: *Припреми за смрт дела своја* (Прич.24,27); неки: *Смирив се, и спасе ме* (Пс.114,6);

неки, опет: *Страдања садашњег времена нису ништа према слави која ће нам се открити* (Рим.8,18). Други, пак, стално размишљају о речима: *Да како не уграби и не буде избавитеља* (Пс.49,22). *Трче сви, а један добија награду* (1.Кор.9,24).

Онај који је већ напредовао у безмолвију, упражњава подвиг без напора не само у будном стању него и док спава. Стога се неки и у самом сну ругају демонима, и раскаланим женама што им долазе у сну - држе поуку о целомудрености.

Немој очекивати посету нити се за њу спремати унапред. Уређење безмолвија треба да буде сасвим просто и ненамештено.

Човек који намерава да сагради кулу и келију безмолвија, ништа не предузима док најпре не седне, не прорачуна и молитвом не испита, да ли има свега што му је потребно за свршавање замишљеног посла, да не би, поставивши темељ и не могавши да заврши зграду, постао предмет поруге за своје непријатеље, а за остале духовне трудбенике камен спотицања.

Размотри сладост која ти долази у срце: да је можда нису справили надрилекари, подмукле убице душа људских!

Већи део ноћи посвети молитви, а мањи део појању Псалтира. Дању, пак, прикупљај снагу за своју борбу.

Читање Светог Писма може много просветити и сабрати ум, јер - речи Светог Писма су речи Духа Светога. Оне неизоставно утичу повољно на духовно сређивање читаоца. Пошто си подвижник, треба да претвориш у дело оно што читаш. Јер, опитно остваривање Светог Писма чини сувишним читање осталих књига. Труди се да осветлиш речи здравља више сопственим делима него туђим књигама. Пре но што примиш силу Духа Светога, немој читати књиге које не излажу праву веру: њихове мрачне мисли помрачују немоћне.

Често је једна чаша довољна да се осети укус вина. Тако и једна једина реч може способним људима открити сав унутрашњи подвиг и стање безмолвника.

Не скидај душевног ока са гордости: међу свим лоповима духовним нема опаснијег од ове страсти. Штеди речи кад изађеш међу људе. Језик је у стању да у један мах растури оно што се са много напора стекло. Вежбај се да будеш нељубопитљив: љубопитљивост, као ништа друго, може да умртви безмолвије.

Онима који ти дођу у посету, подај шта треба за тело (**1117**) или за дух. Ако се покажу мудријим од нас, испољимо своје мудрољубље ћутањем. Ако су нам, пак, по духовном узрасту једнаки, можемо сразмерно и отворати уста. (Уосталом, боље је сматрати да су сви људи мудрији од нас.)

Када сам онима што су још недорасли хтео да сасвим забраним телесни рад за време богослужења, задржа ме онај који је по сву ноћ носио песак у својој кабиници ^[14]. Као што постоји супротност између догматске науке о Светој, Несазданој и Обожаваној Тројици и догмата о домостроју спасења оваплоћењем Једнога од свеопеване Јединице (јер оно што је у [Тројици] у множини, у [Христу] је у једнини, и оно што је у Њој у једнини, у Њему је у множини ^[15]) - тако и између подвига безмолвија и подвига општежитељне послушности постоји извесна противност.

Божански апостол каже: *Ко позна ум Господњи* (Рим.11,34)? А ја кажем: Ко позна ум

човека, који је постао безмолвник и телом и духом?

Моћ цара састоји се у богатству и великом броју поданика. Моћ безмолвника састоји се у изобиљу молитве.

НАПОМЕНЕ:

1. Мисленог миша: демона.
2. Трпљење морепловца: мисао постаје јасна кад се сетимо да су се у то доба бродови кретали на погон ветра (једрењаци): изненадна тишина (бонаца) на сред пучине може да доведе бродску посаду у врло тежак положај, тим пре ако потраје дуго.
3. Један човек: свакако, сам свети Јован Лествичник.
4. Тавенисиоњани су били организовани у општежићу (киновији), а скињани су били усамљеници - безмолвници (Схол. 4, col. 1117 С).
5. Разлог тог ћутања покушава да објасни Илија Критски: подвиг безмолвија је велики, и у њему се може достићи веће савршенство него у општежићу. Међутим, свети Јован не жели то да каже због слабијих да не би отишли из киновије у пустињу и тамо духовно пропали (Схол. 5, col. 1117 С).
6. Да већ не говорим о другоме: шта је то друго што Лествичник прећуткује, објашњава Илија Критски: то је или телесни пад (блуд) или силазак с ума, јер су телесни пад и лудило, као и богохулство, плод надмености (Схол. 11, col. 1120 С).
7. Смисао: као што се извор без воде не може назвати извором, тако ни монах у коме нема горе споменутих врлина не заслужује назив послушника (уп. Схол. 12, col. 1120 С).
8. Против безмолвника се боре: униније, славољубље, гордост, туга, гнев, а против послушника: стомакоугађање, блуд, среброљубље (уп. Схол. 14, col. 1120 С).
9. Средњи задатак: тј. подвиг молитве (уп. Схол. 16, col. 1120-1121).
10. Свети Јован Лествичник, очигледно, говори о некој својој великој екстази, коју индиректно упоређује са познатом екстазом апостола Павла из 2.Кор.12,1-5. Усхићење у коме се свети отац налазио, изражава се и у узбуђеном, тајанственом стилу којим су ови редови написани.
11. Свети старац Георгије Арсилаит: велики подвижник из 6. века који је живео у скиту Аресалај у близини Синајског манастира.
12. Велики и равноанђелски безмолвник Арсеније: египатски преподобни (345-450), из угледне римске породице, веома образован, васпитач синова цара Теодосија

(Аркадија и Хонорија). Напустивши двор, он тајно одлази у Александрију 394. Још док је био у Цариграду, чуо је глас с неба: "Арсеније, бежи од људи и спашћеш се!" Сада је по други пут чуо: "Арсеније, моли се, безмолствуј, смиравај се, и спашћеш се!" И он одлази у пустињу, те у једном скиту, у усамљеној келији, борави четрдесет година у најстрожем подвигу. Он је обично говорио да не мрзи људе, већ да их, напротив, воли. Међутим, "немогуће је бити и с Богом и са људима", те он не може да остави Бога и поново живи с људима. Сав живот је проводио у непрестаном плачу. Дању је стално нешто радио, ноћу се молио, спавајући у најмањој мери. Његово је чувено правило: Монаху је доста један сат спавања. У свом дубоком смиреноумљу, одбијао је да разговара о било каквим литерарним и сличним проблемима, сматрајући се "незначицом Христа ради" (уп. Православна богословска енциклопедија, 1,1052-54).

13. На једног злог духа: према старим тумачима, то би могли бити демон блуда, или славољубља или унинија (уп. Схол. 34, col. 1125 С).
14. Онај који је по сву ноћ носио песак: По некима, мисли се на светог Пахомија Великог и његовог старца преподобног Паламона (IV в.), али је вероватније да се ради о светом Макарију Александријском: кад демони почеше да га узнемиравају и ноћу, светитељ устаде, узе кош и у њега насу 5 ока песка, па га метну себи на леђа и иђаше по пустињи. Срете га Теосевије Козмитор, Антиохијац, и рече му: "Шта носиш, ава? Дај мени свој товар, немој мучити себе!" А Макарије му одговори: "Ја мучим онога који мене мучи..." (уп. Паладије, Лавсаик, 20, Migne, P.G., 34, 1060 В).
15. У Светој Тројици постоје Три Лица одн. Ипостаси, а једна Божанска природа. У Христу је једна Ипостас, једно Лице, а две природе и воље, Божанска и човечанска (уп. Схол. 43, col. 1128-1129).

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XXVIII

**О МАЈЦИ ВРЛИНА, СВЕТОЈ И БЛАЖЕНОЈ МОЛИТВИ,
И О ДУХОВНОМ И ТЕЛЕСНОМ ПОНАШАЊУ ЗА ВРЕМЕ МОЛИТВЕ**

(1129) По својој каквоћи, молитва је сапостојање и јединство човека и Богом. По своме дејству, она је одржавање козмоса, помирење са Богом, мајка суза - и њихова кћер у исти мах, умилостивљење за грехе, мост којим се прелази преко искушења, грудобран који штити од сваке муке, разбијање демонских напада, служба анђела, храна свих бестелесних, будуће весеље, бесконачни подвиг, извор врлина, узрочник благодатних дарова, невидљиво напредовање, храна за душу, озарење ума, секира за очајање, потврда наде, ослобођење од туге, богатство монаха, ризница безмолвника, смањивање гнева, огледало духовног напретка, показатељ духовних мера, откривач духовног стања, предсказивач будућих добара, предзнак вечне славе. За онога који се истински моли, молитва је суд Господњи, суђење пред престолом Његовим пре Страшног суда.

Устанимо, и чујмо шта нам ова света царица врлина говори високим гласом: *Ходите к мени сви који сте уморни и натоварени, и ја ћу вас одморити. Узмите јарам мој на себе... и наћи ћете покој душама вашим, и исцелење ранама вашим. Јер, јарам је мој благ и лековит за велике грехе (Мт.11,28-30).*

Ми који желимо да се представимо Цару и Богу, и да разговарамо с Њим, не смемо кренути на пут неприпремљени, да Он, угледавши нас издалека без прописаног оружја и дворске одоре, не би својим слугама и помоћницима наредио да нас вежу и баце далеко од лица Његова, а молбе наше да поцепају и баце нам натраг у лице. Кад идеш пред Господа, нека ти риза душе твоје буде сва изаткана нитима незлопамћења, иначе ти молитва ништа неће користити.

Нека ти молитва буде сасвим једноставна: цариник и блудни син су се једном речју помирили с Богом (уп. Лк.18,10; 15,11).

Стајање на молитви је на изглед увек исто: у ствари има ту великих разлика и ступњева. Једни прилазе Богу као пријатељу и господару, и приносе му песму и мољење не за себе, него у помоћ другима. Други траже духовно богатство, и славу, и већу смелост пред Богом. Неки траже да их Бог потпуно избави од њихових супарника. Неки, пак, умољавају за неко достојанство. Други моле да им се потпуно опросте **(1132)** дугови. Неки моле за пуштање из тамнице, а други за ослобођење од сваке кривице.

На хартију наше молбе ставимо пре свега искрену захвалност. На друго место нека дође исповедање и скрушеност у осећању душе. Потом износимо пред Свецара наше искање. Овај начин молитве је најбољи, као што је Господ преко анђела објавио једноме брату.

Ако си било када одговарао пред земаљским судијом, имаћеш пример како да се држиш у својој молитви. Ако, пак сам ниси никада излазио пред суд, нити си уопште видео како изгледа судско испитивање, научи се бар на примеру болесника који свог лекара, који

се спрема да их реже и пече, преклињу да их поштеди.

У својој молитви немој употребљавати превиспрене речи: често је просто и једнолично тепање деце било најгодније Оцу њиховом који је на небесима. Немој настојати да говориш много, да ти се ум не растури у тражењу речи. Једна реч цариника умилостивила је Бога, и једна реч, пуна вере, спасла је радника. Многоговорљивост у молитви често разлива ум и предаје га маштању. Насупрот томе, скромност у речима најчешће је у стању да сабере ум.

Потруди се да се задржиш на речи молитве која ти у души изазове нарочиту сласт или умилење: тада се и наш анђео чувар моли заједно с нама.

Не буди превише слободан у својој молитви, макар и стекао чистоту. Напротив, приступи Богу с великим смиреноумљем, па ћеш доћи и до веће слободе пред Њим. Моли се за опроштај грехова чак и када се попнеш на врх лествице врлина, слушајући шта Павле говори о грешницима: *Од којих сам први ја* (1.Тим.1, 15).

Јело се обично справља на уљу и зачињује сољу, а целомудреност и сузе молитви дају крила. Ако се сав обучеш у кротост и безгневље, нећеш се још много помучити да свој ум ослободиш из ропства. Докле год не стекнемо праву молитву, ми личимо на оне који децу уче ходању [1].

Бори се да привежеш своју мисао уз речи молитве, или боље - да је закључаш у њих. И ако се деси да се услед своје детињске слабости твоја мисао умори и падне, уведи је поново у речи молитве. Непостојаност је својствена људском уму. Али, Онај који све може да учврсти, може и ум наш да начини постојаним. Ако се истрајно подвизаваш, доћи ће и к теби *Онај који одређује границе мору* људскога ума, и рећи ће му у молитви твојој: *Доћи ћеш догде, и даље нећеш прећи* (Јов 38,11). Дух је немогуће везати. Где је, пак, Саздатељ духа, све указује потчињавање.

Ако си икад могао гледати у сунце, моћи ћеш и с [Богом] разговарати онако како треба. Како би могао употребити праву реч у разговору са оним што ниси ни видео?

Почетак молитве састоји се у томе да се помисли које приступају одбију кратким речима истог тренутка кад се појаве. Средина је у томе да разум буде само у ономе што се молитвом говори или мисли. Савршенство молитве је отимање ка Господу.

Радост коју у молитви доживи монах који се налази у општежићу јесте сасвим нешто различито од радости оних што **(1133)** се моле у безмолвију. Јер, у првој, можда, има и мало поноса. Друга је, међутим, препуна смиреноумља.

Ако стално вежбаш свој ум да се не удаљава, он ће чак и за трпезом, док једеш, бити у твојој близини, а ако несметано блуди, никада неће бити с тобом.

Велики подвижник велике и савршене молитве каже: *Волим рећи пет речи умом својим*, и тако даље (1.Кор.14,19). Но, то не одговара људима који су у духовном погледу на ступњу детета. Због тога ми, као несавршени, треба да обраћамо пажњу не само на садржајност молитве већ и на то да буде што дужа и што већа. Кроз ово друго се долази до првога. *Јер, даје, вели, чисту молитву ономе који се усрдно моли* [2]макар се и нечисто, и с муком молио.

Друго је прљање молитве, друго - истребљење, друго - поткрадање, а друго - порок молитве. Прљање се састоји у томе што се човек, стојећи пред Богом, бави одвратним

мислима; истребљење - у робовању непотребним бригама; поткрадање - у лутању мисли, које он и не осећа; порок - у прихватању неког прилога [тј. помисли], који му се приближава баш за време молитве.

Ако за време молитве нисмо сами, помолимо се у себи. Ако нису присутни служитељи похвала, можемо се уз то молити и видним начином. Код несавршених, ум се најчешће прилагођава телесним дејствима.

Сви, а нарочито они који долазе да од Цара приме опроштај дуга, треба да имају у себи неисказано велику скрушеност. Док се још налазимо у тамници страсти, слушајмо онога који је Петру рекао: "Опаши се убрусом послушности, свуци са себе жеље своје, и без њих, наг, у молитви својој приступи Господу. Његову, и само Његову вољу призивај, па ћеш примити Бога, који држи кормило твоје душе и тобом управља сигурно".

Уставши од светољубља и сластољубља, одбаци бриге, свуци са себе мисли, одреци се тела. Јер, молитва није ништа друго до отуђење од видљивог и невидљивог света. *Шта имам на небу? Ништа! И шта, мимо Тебе, зажелех на земљи?* Ништа, сем тога да се у молитви никад не одвајам од Тебе! Једни воле богатство, други славу, трећи имање. *А ја жудим само за тим да се приљубим уз Бога, и у Њега положим наду* бестрашћа мог (Пс.72,25.28). Вера даје молитви крила; без вере, молитва не може узлетети на небо.

Молимо се истрајно Господу, о, грешни људи! Сви бестрасници, пре но што су доспели до бестрашћа, најпре беху страсни. Премда се не боји Бога, судија ће ипак душу, која је обудовела кроз грех и отпад од Бога, одбранити од њеног супарника - тела, и од њених злотвора - злих духова, будући да се толико труди пред њим ^[3]. Као неки добар трговац, Бог благоразумне душе привлачи к љубави својој брзим испуњењем њихове молитве. А неразумне душе, [које личе на] псе, Он глађу и жеђу за испуњењем **(1136)** исканог васпитава да стално буду крај Њега у молитви. Јер, незахвалан пас, чим добије комад хлеба, одлази од онога који му га је бацио.

Немој рећи да ниси ништа стекао, ако у молитви проводиш доста времена а не видиш никаквог плода. Добитак је већ то што се молиш. Какво би ти веће благо и требало - него да се припијаш уз Господа и живиш непрестано у јединству с Њим?

Осуђеник се толико не плаши изрицања своје пресуде колико се ревносни молитвеник боји оног тренутка кад треба да стане на молитву. Ко је мудар и оштроуман, самом помишљу на молитву може сузбити сваку погрду, и гнев, и бригу, и немир, и муку, свако преједање, и искушење, и нечисту помисао. Непрестаном молитвом у души припремај се за стајање на молитви, па ћеш брзо напредовати.

Видео сам како монаси, који су заблистали као звезда у послушности, и који, према својим силама, нису престајали да мисле на Бога - овладавају својим умом и проливају праву бујицу суза чим стану на молитву. Преподобна гдослушност их је припремила за то.

Молитва у великом скупу праћена је поробљењем мисли и расејаношћу. У усамљености није тако. Али, ту је молитва ометана унинијем, а тамо потпомогнута ревношћу.

Тек у рату се види колико војник воли свог цара. А љубав монаха према Богу открива се за време молитве и богослужења. Молитва твоја откриће ти стање у коме се налазиш. Теолози управо кажу да је молитва огледало монаха.

Ко наставља да ради посао и када наступи време за молитву, извргава себе ругању од стране демона. Циљ ових лопова је да нам непрекидно поткрадају време.

Не одбијај да се помолиш за човека који те замоли за ту услугу, без обзира што још ниси стекао дар молитве. Вера онога који тражи твоју молитву спасла је често и онога који се скрушено помолио за њега. Не узноси се ако ти молитва за друге буде услышена: то је вера њихова учинила.

Учитељ од сваког ђака свакодневно без изузетка тражи одговор о свему што је до тада учио. И од сваког ума Бог у свакој молитви тражи да покаже силу коју је добио од Њега. Зато треба пазити: чим почнеш да се трезвоумно молиш, одмах ће се у теби јавити гневљивост. То и јесте циљ наших непријатеља.

Сваку врлину, а највише молитву, треба увек да творимо са великим осећањем. Душа се моли у осећању када се уздигне изнад свакога гнева.

Оно што је задобијено многим молитвама у току многих година, остаје трајно.

Ко је Господа стекао, више се неће трудити да пронађе своју реч за молитву. Тада се Дух моли за њега у њему *уздисајима неизрецивим* (Рим.8,26).

(1137) Не примај никакву чулну представу маште за време молитве, да не би сишао с ума.

Осведочење о траженоме обзнањује се у молитви. Осведочење јесте ослобођење од сумњи. Осведочење је неоспориво уверење о непознатом.

Трудећи се ревносно око молитве, буди и милостив ^[4]. Кроз то ће монаси стоструко примити оно што им следује у животу који долази иза овога. Огањ љубави васкрсава молитву која се уселила у наше срце. А кад ова васкрсне, и узнесе се на небо, долази до силаска Огња у одају душе.

Неки кажу да је молитва боља од сећања на смрт. А ја славим две суштине у једној ипостаси.

Што дуже трчи, добар коњ се више загрева и убрзава трк. (Под трком подразумевам појање светих песама, а под коњем јуначан ум). Такав подвижник још издалека осети борбу и, као спреман, остаје непобедив.

Страшно је отимати жедноме воду испред самих уста. Још страшније је душу која се са умилношћу моли отргнути од толико жуђене молитве пре него је заврши. Не прекидај молитву све док не видиш да су те огањ и вода [тј. сузе] по промислу Божијем напустили. Можда ти се целог твог живота неће пружити таква прилика за опроштај грехова.

Ко је окусио од праве молитве, често може упрљати ум и једном једином неприкладном речју. Ставши потом на молитву, он више неће наћи оно за чиме жуди.

Једна је ствар трајно надгледати срце, а друга - бити епископ [тј. надзорник] срца посредством ума, који као началник и архијереј Христу приноси словесну жртву. Улазећи у душу првих, свети и наднебесни огањ, како вели један од оних што добише назив Богослова ^[5], спаљује сву нечистоту што је заостала у њој; а друге, опет, просвећује сразмерно постигнутом савршенству. Исти огањ назива се и огњем који спаљује (Пон.Зак.4,24), и светлошћу која обасјава (Јн.1,9). Стога неки одлазе са молитве као да излазе из ужарене пећи, осећајући олакшање од неке прљавштине и

вештаства, а други, као обасјани светлошћу и обучени у двоструку одећу смирења и радости. Они који одлазе са молитве без и једнога од два дејства, молили су се у ствари телесно, да не кажем - јеврејски, а никако не духовно. Тело које ступа у додир са другим телом, трпи његов утицај, и мења се. Како да се, онда, не измени онај који се невиним рукама дотиче Тела Божијег?!

Код нашег сведоброг Цара може се видети понешто што се да видети и код каквог земаљског цара: Он понекад сам, понекад преко пријатеља, или преко слуге, а покаткад и незнатим путем, даје награду своју војницима својим, саобразно томе колико је смирења у нама.

Земаљском цару је мрзак онај који стоји пред њим и од њега окреће главу, разговарајући с непријатељима господаревим **(1140)**. Тако је и Господу мрзак онај човек који стоји на молитви, а прима нечисте помисли. Тог пса који ти прилази отерај оружјем молитве. Ма колико био дрзак, не узмичи пред њим. Ишти сузама, тражи послушношћу, куцај дуготрпљењем. *Јер, који тако иште, прима; и који тражи, налази; и који куца, отвориће му се (Мт.7,8).*

Пази да се непромишљено не молиш за жене, да не би с десна био покрадан.

Не треба да исповедаш телесне грехе онако како су учињени, у појединостима, да не би сам себе навео на искушење.

Нека ти време молитве не буде време за разматрање ни нужних, па чак ни духовних ствари, иначе ћеш изгубити оно што је боље.

Ко се непрестано ослања на штап молитве, неће се спотаћи. Ако би му се то и догодило, ипак неће сасвим пасти. Јер, молитва је побожно тиранисање Бога.

Корист од молитве препознаћемо по сметњама које нам демони праве за време богослужења. Плод, пак, молитве познаћемо у поразу непријатеља. *По томе познах да ми желиш добра, што се непријатељ мој, кад дође час за борбу, неће обрадовати због мене (Пс.40,12).* *Повиках, каже псалмопевац, из свег срца мог (Пс.118,145),* тј. телом, и душом, и духом (уп. 1.Сол.5,23). Јер, где су двоје последњих сакупљени, тамо је Бог међу њима (Мт.18,20).

Ни телесни ни духовни дарови нису једнаки код свих људи: некима више одговара брзо, а другима спорије појање; први се боре са заплешивањем мисли, а други са незнањем.

Ако без прекида дозиваш у помоћ Цара кадгод ти се непријатељи твоји приближе, буди спокојан и нећеш се много намучити: они ће сами од себе сместа одступити од тебе. Јер, ти нечисти дуси не желе да виде како путем молитве добијаш победнички венац за борбу с њима. Уз то, они ће морати да побегну и зато што их молитва пече као огањ. Буди увек храбар, и сам ће те Бог учити како да се молиш.

Немогуће је путем речи научити се гледању. Јер, вид је природан дар. Тако се ни лепота молитве не може схватити само на основу онога што нам други о њој говоре. Јер, она у самој себи има учитеља - Бога, који учи човека знању (Пс.93,10), који даје молитву ономе који се моли, и који благосиља године праведника (1.Цар.2,9).

НАПОМЕНЕ:

1. Учећи дете ходању, човек га подиже и поучава када се оно саплете и падне. Тако смо и ми дужни да наш ум исправљамо и подижемо у молитви кад се одвоји од Бога, све док се не учврсти (уп. Схол. 3, col. 1141 A).
2. 1.Цар.2,9.
3. Из јеванђелске приче о удовици и неправедном судији - уп. Лк.18,1-4.
4. Буди и милостив: Што плачеш за време молитве? Ти ниси милостив кад видиш сузе сиромаша. Како ће се Бог смиловати на тебе? Милостиња представља крила молитве: ако јој не даш крила, она неће узлетети у вис; ако ли је, пак, окрилатиш, узнеће се на небо. Као што се ватра у кандилу без уља гаси, тако пропада и молитва коју не прати милостиња (уп. Схол. 16, all. col.1144 CD).
5. Један од оних што добише назив Теолога: вероватно свети Григорије Назијанзин (328-390).

**О ЗЕМАЉСКОМ НЕБУ, О БОГОПОДРАЖАВАЈУЋЕМ БЕСТРАШЋУ И
САВРШЕНСТВУ, И ВАСКРСЕЊУ ДУШЕ ПРЕ СВЕОПШТЕГ ВАСКРСЕЊА**

(1148) Ето, и ми који лежимо на дну најдубље јаме незнања, у тами страсти и сенци смрти тела овога, по дрскости својој почињемо философирати о небу на земљи.

Звезде су лепота небеског свода, а украс бестрашћа - врлине. Бестрашће, мислим, није ништа друго до небо ума у његовом срцу, под којим сва лукавства демонска изгледају као шала. Бестрасним се, дакле, у правом смислу речи назива, и јесте, човек који је тело начинио непропадљивим, који је ум уздигао изнад свега створеног, који је сва чула покорио уму а душу своју представио Господу, пружајући се вечито к Њему, и преко својих моћи.

Неки, опет, одређују бестрашће као васкрсење душе пре васкрсења тела, а други, као савршено богопознање, које по својој вредности заостаје само за богопознањем које имају анђели. То савршено савршенство савршених, чијем усавршавању нема краја (како ми рече један човек који га је доживео), тако освећује ум и отрже га из вештаственог света, да га често, разуме се - после стицања у ово небеско пристаниште - одваја од живота у телу и подиже на небеске висине, до сагледавања. О томе на једном месту и говори псалмопевац, који је, можда, то и сам искусио: *Божији моћници са земље се узнесоше веома* (Пс.46,10). Такав је био и онај Египћанин, који у молитви није могао дуго пружати руке к небу, докле год би се молио у присуству других ^[1].

Има бестрасних људи, но има и од бестрасних бестраснијих. На пример, један човек силно мрзи зло; други се, међутим, незаситно богати у добру.

И чистота се назива бестрашћем, и то с правом: она је почетак свеопштег васкрсења и обесмрћења смртних.

Бестрашће показа онај који рече: "Ум Господњи имам" (уп. 1.Кор.2,16). Бестрашће показа и онај Египћанин, рекавши: "Не бојим се Господа" ^[2]. Бестрашће показа и онај што је молио Бога да му врати страсти ^[3]. Ко се, пре будуће рајске светлости, удостојио таквог бестрашћа као онај Сиријац? **(1149)** Та, Давид, толико чувени пророк, каже Господу: *Попусти, да се одморим* (Пс.38,14)! А овај атлет Божији каже: "Престани да ме запљускујеш валовима благодати Твоје" ^[4].

Бестрашће има она душа која се тако навикла на врлине, као што су страсни људи навикли на уживања.

Ако је крајња граница стомакоугађања у томе да се силом једе и онда када се не жели јести, онда је, свакако, крајња граница уздржања у томе да се непослушна природа наша уздржава и онда када гладује. Ако је врхунац блуда у томе да се човек помама од похоте и према животињама и мртвим стварима, онда је врхунац чистоте - односити се својим чулима према сваком бићу као ствари без живота. Ако је граница среброљубља,

никада не престајати са гомилањем пара и никада се не заситити, онда је врхунац нестицања - не штедети ни своје сопствено тело. Ако је граница унинија у томе да се чак ни у потпуном спокојству нема трпљења, онда је врхунац трпљења кад човек и посред највећих невоља сматра да га ништа не узнемирава. Ако је пучина гнева у томе да се човек разјари и када је потпуно сам, онда је дубина издржљивости кад човек остаје миран без обзира да ли су присутни или не они који га злостављају. Ако је врхунац таштине, да се човек понаша сујетно и онда када нема никога ко би га похвалио, онда је без сумње знак савршеног неславољубља када се и приликом посете страних људи никад не поткраде ни најмања сујетна помисао. Ако је знак пропасти (тј. гордости), узносити се и безначајним делима, онда је спасоносна ознака смирења, мислити смирено о себи и поред великих подвига и успеха. И ако је обележје свецелог острашћења, да се човек хитро покорава скоро свему што демони тајно посеју у његову душу, сматрам да је обележје светог бестрашћа кад човек може искрено рећи с Давидом: *Онога лукавога који се склонио од мене, не познах* (Пс.100,4) ни како, ни ради чега дође, ни како оде? Напротив, потпуно сам равнодушан према свему томе, пошто јесам, и бићу сав сједињен са Богом.

Ко се удостојио таквог духовног стања, има у себи настањена, још за живота у телу, самога Бога који га увек води у свим речима, и делима, и мислима. Стога такав човек кроз унутрашње озарење чује у себи као неки глас који му открива вољу Господњу, и постаје узвишенији у односу на свако људско учење. *Кад ћу доћи и показати се лицу Божијем* (Пс.41,3)? Не подносим више пламен ове чежње, већ иштем бесмртну лепоту, коју ми Ти, Господе, даде пре но што сам пао у ово бласто!

Но, зашто много говорити? Бестрасник више не живи сам, већ у њему живи Христос, као што вели онај који је срећно ратовао рат, завршио трку и одржао веру [православну] (уп. Гал.2,20; 2.Тим.4,7).

Царска круна није састављена само из једног драгуља. Тако ни савршеног бестрашћа нема ако смо макар и једну једину врлину (без обзира како безначајна изгледала) пропустили да извршимо.

Замишљај бестрашће као небески дворцац небеског Цара: **(1152)** многе су обитељи унутар града [5]; зид, пак, тог небеског Јерусалима јесте - опроштај грехова. Брзо, браћо, да нађемо улаз у брачну собу тога дворца! Ако нас, (о, несреће!) задржава бреме грешних навика или време које смо провели у греху, онда се бар постарајмо да не будемо лишени какве обитељи у близини брачне собе! Ако још храмљемо, или смо посустали, потрудимо се на сваки начин макар да се нађемо унутар зидова градских. Јер, ко не уђе тамо пре но што наступи крај, боље рећи - ко не пређе преко тог зида, мораће да се настани у пустињи. Због тога се неко и молио, говорећи: *Уз Божију помоћ прећи ћу преко зида* (Пс.17, 30). И други, као од лица Божијег, вели: *Нису ли то греси ваши, који су се испречили између вас и мене* (Ис.59,2)?

Развалимо, пријатељи, бедем ове преграде који смо непослушањем на своје зло подигли. Узмимо овде разрешење дуга, јер, у аду нема никога ко би нас могао излечити. Не бавимо се више ничим земаљским, браћо! Ми смо се уписали у људе који се ни о чему земаљском не брину. Нема греха, нема времена, нема времена којим бисмо се могли изговорити. Онима који примише Господа крштењем поновног рођења, Бог *даде власт да буду чеда Божија* (Јн.1,12), рекавши: *Почините* [од земаљских брига] *и познајте да сам ја Бог* (Пс.45,11) и бестрашће! Њему слава у све векове. Амин.

Блажено бестрашће узноси бедни ум људски са земље на небо, и са ђубришта страсти подиже га, сиротог, а свеопевана љубав чини да седне са началницима, светим анђелима, са началницима народа Господњег.

НАПОМЕНЕ:

1. Свети Титој. Руси у своме преводу указују на преподобног Титоја, из Изрека стараца, стр., 327, ст. 1.
2. Свети Антоније Велики.
3. Свети Јован Колов (+ око 430), један од највећих египатских подвижника, подвизавао се у Скитској пустињи, у северозападном Египту, око 30 Кт од Нитријске горе, и то као ученик светог Пимена (уп. Житије 27. августа), а потом учитељ светог Арсенија Великог (уп. Нап. 12 уз Поуку XXVII). Он се нарочито истакао својом великом смиреношћу. За собом је оставио низ изрека које су записали монаси његове обитељи (уп. Житије светог Јована Колова, 9. новембра).
4. Свети Јефрем Сирин (306-373), родом из Месопотамије (Низбис), истакнути подвижник и хришћански писац. Песничка душа, он никада није улазио у философске спекулације. Сва његова дела зраче великом топлином и надахнућем, ненаситом богочежњом и благодатном љубављу Божијом. Учествовао на I Васељенском сабору; за ђакона га рукоположио свети Василије Велики. Писао је многобројна дела на сиријском језику, у прози и у стиху. Оставио је дивну молитву: Господе и Владико живота мог (уп. Житије 28. јануар).
5. Под многим обитељима, Илија Критски подразумева различите ступњеве благодати Божије (уп. Схол. 8, col. 1153 CD).

Свети Јован Лествичник
ЛЕСТВИЦА

Поука XXX

**О СВЕЗИ ДОБРОДЕТЕЉНЕ ТРИЈАДЕ ВРЛИНА,
ТЈ. О ЉУБАВИ, НАДИ И ВЕРИ**

(1153) А сад, после свега што је речено, остаје ово троје, свеза **(1156)** која све повезује и држи: вера, нада, љубав. *А највећа је љубав* (1.Кор.13,13), јер се њоме именује Бог (уп. 1.Јн.4,16). По моме мишљењу, вера је зрак, нада светлост, а љубав круг сунчев. А све чине један блесак и један сјај.

Вера све може да учини, све да твори. Наду милост Божија ограђује и чини је непостидном. А љубав никад не пада, не заостаје и не да мира ономе који је занет њеним блаженим одушевљењем.

Ко хоће да говори о љубави Божијој, одважује се да говори о Богу. А расправљати о Богу клизаво је и опасно за људе који не пазе много. Истина љубави позната је анђелима, па и њима - по дејству озарења. *Бог је љубав* (1.Јн.4,16). А ко хоће речима да објасни шта је Бог, чини што и слепац који би сео на обалу океана и хтео да измери колико је песка на његовом дну.

По својој каквоћи, љубав је уподобљење Богу, у мери која је доступна смртницима. По своме дејству, она је извор вере, бездан дуготрпељивости, море смирења.

Љубав је, у правом смислу речи, напуштање било какве непријатне мисли у односу на другог човека. Јер, љубав *не мисли о злу* (1.Кор.13,5).

Љубав, бестрашће и богоусиновљење разликују се између себе само и једино по називу. Светлост, огањ и пламен се стичу у једном дејству. Тако треба замишљати и те три врлине.

У сразмери са ишчезавањем љубави, у нама се јавља страх. Јер, човек у коме нема страха - или је пун љубави, или је душевно већ мртав.

Није ни најмање неприлично поредити чежњу и страх, ревност и преданост, служење и љубав према Богу с оним што се код људи обично да видети. Блажен је, дакле, човек који воли Бога као што занесен љубавник воли своју драгану. Блажен је човек који се боји Бога, као што се осуђеници плаше судије. Блажен је човек који је постао усрдан у истинској преданости Богу, као што су благоразумне слуге усрдне према свом господару. Блажен је човек који је у вршењу врлина постао ревностан онако како су ревносни мужеви који, ради својих супруга, себе лишавају и сна. Блажен је човек који у молитви стоји пред Господом онако како служитељи стоје пред царем. Блажен је ко се подвизава да непрестано угађа Господу, као што се неки труде да угађају људима.

Мати тако није привржена свом одојчету, како је син љубави свагда привржен Господу.

Онај ко заиста воли, стално замишља лик вољенога, и са уживањем га грли у души

својој. Он од чежње ни у сну нема одмора. И тада његово срце разговара са жуђеним. Тако је обично у телесној, али и у бестелесној љубави. Рањен том љубављу, неко рече о самој себи (а за мене је то одувек било једно чудо): *Ја славам, по природној нужности, а срце моје бди, по великој љубави мојој* (Пес.н.пес.5,2).

Запази, о, душо пуна вере: када као јелен истреби звери [тј. страсти], душа [почиње да] жуди и гине за Господом, захваћена огњем љубави као отровом.

(1157) Дејство глади је некако нејасно и неодређено. Дејство жеђи је, напротив, одређено и јасно, јер је свако може осетити по унутрашњем жару. Зато и вели богочежњиви песник: *Жедна је душа моја Бога, Бога крепкога, живога* (Пс.41,3)!

Присуство вољеног човека нас приметно мења и чини ведрим, радосним и веселим. Какву ли тек промену неће изазвати присуство Господа Христа, када невидљиво дође у посету чистој души?!

Када се осети у дубини душе, страх Божији обично истерује и прождире прљавштину. *Прикуј, каже, тело моје за страх Твој* (Пс. 118,120)! И света љубав прождире неке душе, по ономе који рече: *Прогутао си ми срце, прогутао си га* (Пес.н.пес.4,9), док друге чини озареним и радосним, по реченоме: *Узда се срце моје у Њега, и поможе ми, и процвета тело моје* (Пс.27,7).

Када је срце човеково весело, и лице му сија. Када је сав човек прожет љубављу Божијом, и споља се, на телу његовом, као на неком огледалу, примећује сјај његове душе. Тако се прославио Мојсије, боговидац (уп. Изл.34,28-35). Они који су достигли такав равноанђелски ступањ, често заборављају на телесну храну. Ја мислим да они најчешће не осећају ни потребу за њом. Није ни чудо: чак и људи које телесна жудња мучи често одбијају да једу. Сматрам да ни тело Ових бесмртника више није подложно болестима (противно свим природним законима). Јер, њихово тело је очишћено, и на изванредан начин (дејством пламена чистоте који је у њима пресекао пламен страсти), начињено нетрулежним. Мислим, чак, да и оно што једу, једу без икакве насладе. Јер, као што подземна вода напаја корен биљке, тако и небески огањ храни душу ових светих људи.

Са порастом страха Божијег, у човеку се јавља и љубав. Врхунац чистоте је основни услов знања о Богу. Сам Бог на тајанствени начин уводи у своје истине онога ко је осећања своја савршено сјединио с Њим. Јер, доклегод не дође до сједињења свих наших осећања са Богом, тешко се о Њему може говорити. Сјединивши се с човеком, Једносушно Слово усавршава чистоту, својим доласком умртвивши смрт. А када смрт буде умртвљена, ученик истинске теологије бива озарен Богом. Реч Господња, реч која од Господа долази, чиста реч Његова, пребива ва век века. Ко није познао Бога, говори о Њему са нагађањем. Чистота, пак, свог ученика чини теологом, који сам собом објављује догмате о Пресветој Тројици.

Ко воли Господа, најпре је брата свог заволео. Друго је доказ првога. Ко воли ближњега, никада не подноси људе који се баве оговарањем. Штавише, бежи од њих као од ватре. Ко каже да воли Господа, а на брата се свог љути, личи на човека који сања да трчи.

Моћ љубави је у нади. Надом очекујемо награду за љубав. Нада је обogaћење невидљивим благом; нада је сигурна ризница пре ризнице. Она је одмор од мука, она - капија **(1160)** љубави, она убија очајање, она је слика будућих добара. Недостатак наде

представља ишчезавање љубави. Са њом су везане наше муке, на њој се граде наши подвизи, њу милост Божија окружава. Монах који је њоме испуњен, употребљава је као нож којим коље униције. Наду рађа искуство дарова Господњих. Јер, ко дарове Божије није осетио, не може а да не сумња. Нада побеђује гнев: она *не постићује* (Рим.5,5). А срдит човек није пристојан.

Љубав је дародавац пророштва. Љубав је извор чудеса. Љубав је бездан озарења. Љубав је извор благодатног огња: уколико више пламти, он утолико више распаљује жеђ жеднога. Љубав је живот анђела. Љубав је вечито напредовање.

Објави нам, о, најлепша врлино, где напасах овце своје, где почиваш у подне (Пс.н.пес.1,6). Осветли нас, напоји нас, води нас, руководи нас, јер, ето, желимо да достигнемо висине твоје. Ти владаш над свима. Ранила си ми душу, па сад не могу више да издржим силину твог пламтења. Одакле да почнем с песмом у твоју част? *Ти владаш силом морском, таласање валова морских у бури Ти укроћујеш и умртвљујеш. Ти као рањена војника обараш на тле горду помисао. Мишицом силе своје разбила си непријатеље твоје и љубитеље твоје чиниш непобедивим* (Пс.88,10-11).

Горим од жеље да дознам како те је Јаков видео учвршћену на врху лествице (уп. Пост.28,12)! Како је, дакле, изгледао тај пут у висине, реци ми, молим те? Какав је начин и смисао ређања ступњева, оних *стуба које постави у срцу своје љубитељ твој* (уп. Пс.83,6)? Колико их је, желим да знам? И колико је времена потребно да се сви они пређу? Онај што те је видео и борио се с тобом, известио нас је само о анђелима који воде уз лестве. Ништа друго није хтео, или тачније - није ни могао да открије, ако баш треба сасвим тачно да кажем.

А љубав, та царица, јави ми се као са неба, и рече као да говори на ухо душе моје: "Докле год се, љубитељу мој, не ослободиш од дебљине тела свог, нећеш бити у стању да видиш лепоту моју, онакву каква јесте. А лестве Јаковљеве нека те науче да састављаш духовну лествицу врлина, на чијем сам врху ја учвршћена, као што и велики посвећеник моје тајне рече: *Сад остаје ово троје: Вера, нада, љубав... Али од њих највећа је љубав* (1.Кор. 13,13)".

Кратка поука која у себи садржи све што је у овој књизи опширно речено

(1161) Пењите се, пењите, браћо! Храбро постављајте лестве у срце своје, слушајући онога који је говорио: *Ходите, попнимо се на гору Господњу и у дом Бога нашега* (Ис.2,3), *који усавршава ноге наше да буду као у јелена, и који стоји на висинама* (Пс.17,34), да бисмо постали победници на стази Његовој! Трчите, молим вас са оним који је говорио: *Потрудимо се, док не достигнемо сви у јединство вере и познања Сина Божијега, у човека савршена, у меру раста пуноте Христове* (Еф.4,13), који је, крстивши се у тридесетој години видљивог узраста, достигао тридесети ступањ мислене лествице. Јер, Бог је љубав.

Њему приличи песма, Њему власт, Њему сила, пошто јесте, и беше, и биће узрок свакога добра у бесконачне векове. Амин.

РЕЧНИК

Настојали смо да приликом превођења избегнемо стварање и употребу нелогизама. Ипак, негде је то било неопходно. У овом Речнику дато је значење само неколико најважнијих израза, који би, без објашњења, читаоца могли довести у недоумицу.

безмолвије

тј. стање молитвеног тиховања. Ради се о мировању, свођењу телесних кретњи на најмању меру да би се постигла и одржала највећа усредсређеност духа. Под безмолвијем се, уопште, подразумева један начин, вид монашког подвига, чије су основне црте: усамљеност, одвајање и прекид скоро свих веза са спољашњим светом и другим људима, и молитва (нарочито тзв. умна молитва) као главна делатност подвижника. Монах који спроводи такав начин живота назива се безмолвник; водити такав начин живота каже се безмолствовати

беспристрашће

није непристрасност као одсуство субјективности, пристрасности у суђењу и оцењивању, већ одсуство осећајне везаности за било коју ствар на земљи, за свет у целини. То је у извесном смислу равнодушност према свему што је земаљско: човек који поседује врлину беспристрашћа може поднети свако лишавање у свету, јер му није ни до чега овоземаљског, већ само до духовног, небеског, вечног. Наравно, пристрашће је супротан однос према свету, по коме је човек осећајно, страсно везан за овоземаљски живот у свим његовим пројавама.

истечење

реч која има строго одређено значење: то је исто што и полуција, излив семена (сперме) у сну или спонтано у будном стању.

нестицање - добровољно сиротовање

на руском - нестјажателност, тј. однос према вештаственим вредностима у коме се човек добровољно, свесно одриче сваког стицања било каквих тварних добара и одлучује да води живот без икаква власништва над стварима, да сиротује, да живи као сиромаш без ичега.

промислитељски

по промислу, или још тачније - по плану Божијем, по бризи коју Бог показује за свет и

сваког човека посебно. Икономија је, првобитно, уређење, управљање кућом, домаћинством; отуда уопште план по коме се нешто уређује, ради, организује.

сагледавање

гледање или посматрање, али нарочито пажљиво, усредсређено посматрање. Грчки израз у аскетској литератури средњег века има сасвим одређено значење нарочито упорног, јасног и непосредног размишљања, које прелази из сфере логичког у област надлогичког, те добија карактер једне мистичке очигледности. Сагледавање је колико логички, умни, толико и надлогички, надумни акт душе. Онај који се налази у стању сагледавања назива се сагледатељ, а глагол је сагледавати.

самосудан

који самога себе подвргава суду своје савести, свог духовног разума, својих начела.

светољубље

оригинална грчка реч значи и склоност ка гиздању, украшавању и кинђурењу, али на месту на коме је у Лествици употребљена (Поука XXVIII, col. 1133) значи љубав према свету, према овоземаљским вредностима.

смиреноумље

израз се своди на појам: мислити о самоме себи скромно, чак више него скромно: ниско, крајње рђаво; мислити о себи као о личности која - сама по себи - не поседује никакву вредност. Супрото томе је гордоумље (високоумље) у коме човек о себи мисли као о нечему веома високом, вредносном, врлом, заслужном и пред Богом и пред људима.

стомакоугађање

кованица коју смо морали усвојити због потребе да се грчки израз на неким местима преведе баш једном речју а не са две речи (угађање стомаку). У ствари, ни та кованица не изражава грчки појам гастримаргије у потпуности. Грчка реч означава не само угађање стомаку него беснило, лудило, помаму стомака, стање у коме стомак суверено господари човековим бићем.

туђиновање

етимолошки, грчка реч значи живот у туђини, ван своје отаџбине, одлажење из свог завичаја, емигрирање у другу земљу. У аскетици, она значи и живот ван свог родног места и пребивалишта ради монашког подвига. Преносно, најзад, то може да буде и живот у једној сасвим друкчијој духовној средини или сфери него што је била

дотадашња. Од исте основе изведене су и речи: туђиновање и туђиноватељ.

униније

старословенски израз који и етимолошки и по звучности најбоље изражава смисао изворне грчке речи. То је, наиме, нека врста чамотиње, клонулости, умора, тромости и мрзовоље духа, при чему се душа пасивно препушта једној сивој, суморној безвољности; такво стање душе, у којем је паралисана свака вољна делатност; бежање од правог, озбиљног живота, који тражи савлађивање онога што нам је непријатно, дакле активну духовну борбу са препрекама на путу ка остварењу личног духовног идеала.

целомудреност

овај израз има два значења, шире и уже. У ширем смислу, и етимолошки, целомудреност је стање духовног здравља, здравоумље; стање у коме се две душевне силе и способности налазе у складу и природном поретку, те су, на пример, нижи биолошки нагони (нагон исхране, полни нагон и др.) потчињени закону ума, духа. У ужем значењу, целомудреност је стање душевне чедности, чедан однос према полном нагону. То не мора обавезно бити и потпуно уздржање од полне везе (говори се и о целомудрености супруга), јер је целомудреност и у овом смислу пре свега правилан однос између духа и полног нагона, однос у коме дух влада а нагон се покорава духу. Ту је нагон ограничен и регулисан духом, савладан духом. У Лествици је овај израз употребљен у оба значења, но ипак више у овом другом, ужем значењу полне врлине. Код монаха се о целомудрености говори у значењу које покрива не само чистоту од блудних радњи и покрета, већ и чистоту помисли и жеља.